

HÅND BOG

I BØRNEINDDRAGELSE

Børnerådet

**HÅND
BOG**
I BØRNEINDDRAGELSE

Børnerådet

HÅND BOG

I BØRNEINDDRAGELSE

Indhold

FORORD / 6

INDLEDNING / 8

1. FOKUS PÅ BØRNS PERSPEKTIVER / 15

Udvikling af børnesynet – et historisk perspektiv / **16**

Fem motivationer for at inddrage børn og unge / **26**

To modeller for inddragelse af børn og unge / **28**

Børnerådets børnesyn / **33**

Etik i børneinddragelsen / **34**

2. JURIDISKE ASPEKTER / 39

Børnekonventionen og børns retsstilling / **40**

Beskyttelse af oplysninger fra børn / **45**

Anonymitet og fortrolighed / **50**

Samtykke / **53**

Underretning / **60**

3. PLANLÆGNING OG FORBEREDELSE / 69

Forberedende research / **70**

Udvælgelse og rekruttering / **72**

Forberedelse af børn og unge / **81**

4. VÆRKTØJSKASSEN / 87

Interviews / **88**

Spørgeskemaer til børn og unge / **101**

Spørgeskemaer til yngre børn / **113**

Ekspertgrupper / **121**

Workshops / **129**

Procesøvelser / **135**

Procesøvelser til de yngste / **147**

Guide til inddragelse af børn i udvikling af onlineplatform / **150**

5. KOMMUNIKATION MED BØRN OG UNGE / 155

Kommunikationsformer og målgrupper / **156**

Guide til det gode sprog i henvendelser til børn og unge / **158**

Tilbage melding til børn, der har besvaret et spørgeskema / **159**

Tilbage melding til børn, der har deltaget i en kvalitativ inddragelsesaktivitet / **163**

Tilbage melding i form af oplysningsmateriale / **164**

6. BØRN SOM AMBASSADØRER / 169

Eksponering og presse / **170**

Guide til brug af børn i medierne / **175**

Børns møde med beslutningstagere / **176**

7. ANDRES ARBEJDE MED BØRNEINDDRAGELSE / 185

En genvej til mere bevægelse / **186**

Den nænsomme anbringelse / **189**

Inddragelse af børn i alment boligområde / **191**

Elevinddragelse i skolepolitisk regi / **194**

Børne- og ungeinddragelse i kommunalpolitik / **197**

National børneinddragelse i Sverige / **201**

8. BILAG / 207

1. Opfølgende e-mail til gatekeeper om rekruttering / **208**

2. Samtykkebrev til forældre om fotografering på skole / **210**

3. Samtykkebrev til forældre om interview / **211**

4. Informationsbrev til klasser om undersøgelsesresultater og medieomtale / **212**

5. Informationsbrev til forældre om pilottest af spørgeskema i skoleklasse / **213**

6. Informationsbrev til ekspertgruppe / **214**

7. Tilbage melding til deltagere i kvantitativ undersøgelse: Pixi-rapport / **216**

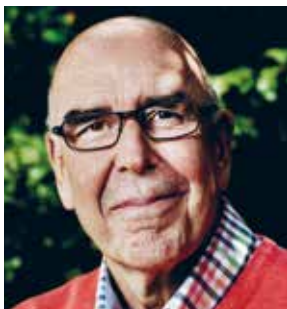
8. Interviewguide – opfølgende interviews med børnehavebørn / **217**

9. Interviewguide – børn i alderen 10-17 år indlagt i psykiatrien / **219**

10. Forkortet udgave af FN's Børnekonvention / **224**

11. Børnerådets børnesyn / **229**

INDEX / 230

PER LARSEN

Formand for Børnerådet

Forord

Børn har ret til at blive hørt og ret til at sige deres mening. Det står skrevet i Børnekonventionen, i flere danske lovgivninger, og det er udgangspunktet for det børnesyn, som Børnerådet er formet af. I Børnerådet arbejder vi ud fra den grundholdning, at børn og unge er eksperter i deres eget liv, og at de skal inddrages i beslutninger, der vedrører dem.

Inddragelse handler om at lytte til barnet i den enkelte sag. Men det handler også om at inddrage børn og unge som gruppe og på et helt overordnet niveau som repræsentanter for en større børnegruppe. Det er nemt at sige, men ikke altid helt nemt at praktisere. Derfor er denne håndbog fra Børnerådet en håndsrækning til jer, der til daglig arbejder direkte med børn og unge eller med de forhold, der har betydning for børn og unges liv. Jeg håber, at bogen kan bidrage til, at endnu flere arbejder målrettet med børneinddragelse, men jeg håber i særdeleshed, at den kan højne kvaliteten i arbejdet.

I Børnerådet har vi mange års erfaring med at inddrage børn og unge i arbejdet med at påvirke den politiske virkelighed og de konkrete velfærdsløsninger, som har betydning for deres liv. Børneinddragelse er således omdrejningspunktet, når vi gennem undersøgelser med og om børn sætter fokus på forskellige aspekter af børneliv, peger på lovgivningsmæssige huller eller uhensigtsmæssigheder i praksis, der kan forandres til fordel for børn og unge. Det er Børnerådets erfaring, at der ofte er forandringspotentialer både på de store linjer og i det helt nære miljø. Forandringer der fx giver bedre anbringelser, bedre behandlingsforløb for indlagte børn og unge og bedre trivsel i skoler og dagsinstitutioner.

Selvom der gennem de senest år har været et øget fokus på brugerinddragelse og inddragelse af børn og unge, er der alligevel lang vej, før vi er i mål. Vi oplever stadig rigtig mange børn og unge, der ikke bliver inddraget i forhold, som er relevante for dem selv. Og rigtig mange områder på det børnepolitiske og –faglige felt, hvor inddragelse ville have hævet kvaliteten af børns hverdag generelt eller af et konkret slutresultat.

Viljen er der langt hen ad vejen, men alt for ofte går tingene i stå, når der skal handles. Argumenter som: Det er dyrt, det er besværligt, eller det er alt for komplekst for børn, afholder mange fra at kaste sig ud i arbejdet med at inddrage børn og unge. Og så er der en række grundlæggende misforståelser om børneinddragelse, som jeg ofte hører, når jeg er ude og tale med praktikere og politikere.

Eksempelvis ”Børn kan da ikke bestemme over deres eget liv.” Denne tilgang er et svært udgangspunkt for at lave reel børneinddragelse. Den er oftest udtryk for en diskussion om, hvem der har retten til at definere, hvad der er det rigtige for barnet eller for en gruppe

af børn. Her er det vigtigt at finde balancen mellem anerkendelse af professionel faglighed og barnets unikke indsigt i sit eget liv. Hvis fagpersoner er tilbageholdende med at inddrage børns perspektiver, fordi det alligevel er ligegyldigt, da den endelige beslutning udelukkende beror på en faglig vurdering, er det efter min mening tid til at skifte perspektiv. Børneperspektivet er ét perspektiv blandt flere, og det kan ikke erstattes udelukkende af et professionelt og fagligt perspektiv. Men det kan naturligvis heller ikke stå alene.

Et andet eksempel er: "Når du først har spurgt børnene, hvad de gerne vil, så forventer de også, at de får deres ønsker opfyldt." Mange voksne har den opfattelse, at når man tager børn med på råd og lytter til dem, så forventer de også, at man imødekommer deres ønsker. Men vores erfaring er en anden: hvis man bruger kræfter på at rammesætte inddragelsen på den rigtige måde og forventningsafstemme med børnene i forhold til, hvad der kommer ud af inddragelsen, så kan børn godt skelne mellem det at levere en ønskeddel og det at bidrage med deres perspektiv i en større sammenhæng. At blive taget alvorligt er ikke det samme som at ville bestemme.

Som det forhåbentligt fremgår, er det både vigtigt og nyttigt at inddrage børn og unge. Men lad det være sagt med det samme: Børneinddragelse er ikke bare noget, man gør på en time, ind imellem alle de andre arbejdsopgaver man har. Hvis man vil arbejde seriøst med børneinddragelse kræver det både resurser, viden og engagement. Mangler man det, bør man ikke gøre et halvhjertet forsøg, ligesom man aldrig må gå i gang uden at gøre det fuldstændig klart for de deltagende børn og unge, hvorfor og hvad de bliver inddraget i. Inddragelse uden de rette forudsætninger og uden klare rammer risikerer nemlig at have den stik modsatte effekt: at børnene oplever en dårlig proces og ikke at blive taget alvorligt, og at det alligevel ikke nytter noget, at de har deltaget.

I det følgende kan du læse Børnerådets bud på, hvordan man praktiserer god inddragelse. Bogen indeholder både nogle grundlæggende perspektiver på børnesyn, en lang række overvejelser og anbefalinger til, hvordan man arbejder kvalificeret med børneinddragelse og hands on-metoder til inddragelse af børn og unge. Med denne håndbog, som vi har udarbejdet med støtte fra VELUX FONDEN, håber jeg således, at vi både kan inspirere til børneinddragelse af høj kvalitet og tilbyde anvendelige redskaber både til afgrænsede inddragelsesforløb samt den daglige og kontinuerlige praksis.

På Børnerådets vegne vil jeg gerne takke vores følgegruppe af fagfolk og praktikere, der har været med til at kvalificere bogens indhold med hård hånd og stor entusiasme. Tak for god sparring og opbakning fra start til slut. En særlig tak skal lyde til Hanne Warming for et selvstændigt kapitel til håndbogen om udviklingen i børnesynet over tid samt til Stine Konradi for grundig gennemlæsning og feedback på det omfattende første manuskript.

Indledning

Børnerådet oplever i disse år stor interesse for børneinddragelse fra mange sider, og forskellige interessenter henvender sig med ønske om faglig sparring. Børne- og ungeinddragelse foregår altså allerede på mange niveauer og i forskellige sammenhænge, og den udvikling vil denne håndbog forhåbentligt understøtte.

Bogen henvender sig til alle, der arbejder eller vil arbejde med at inddrage børn og unge, og som har et ønske om at forstå og forandre forhold til gavn for børn og unge.

Herunder er fem eksempler på, hvem bogen kan have relevans for. De fem udgør langt fra en udtømmende liste, men forhåbentligt kan de være med til at vise, at bogen kan have relevans i mange forskellige sammenhænge.

Konsulenten

Du er måske konsulent i et privat konsulentfirma, som vil byde ind på en opgave om at udarbejde en kampagne for Socialministeriet om forebyggelse af vold mod børn. I udbudsmaterialet bliver det præciseret, at kampagnen skal inddrage børn og unge i de relevante målgrupper. Du skal derfor beskrive, hvordan du har tænkt dig at inddrage børn og unge, og hvilke overvejelser du gør dig i den forbindelse. Det kan have afgørende betydning for, om opgaven lander hos netop dit firma. Bogen her kan være med til at klæde dig på til at skrive ansøgning og projektbeskrivelse, men i særdeleshed også til når du, måske i samarbejde med kollegaer, skal gennemføre de planlagte inddragelsesaktiviteter med børn og unge.

Projektlederen eller udviklingskonsulenten

Det kan også være, du er projektleder eller udviklingskonsulent i en kommune, hvor I planlægger at igangsætte et bestemt projekt eller en særlig indsats, der skal forbedre forholdene for kommunens børn eller unge. Det kunne fx dreje sig om kommunens udsatte unge, der modtager efterværn. Og i stedet for at fortsætte ad samme spor som hidtil, ønsker I en ny retning, og det kunne fx være, at de unge er med til at finde nye løsninger. Din opgave er måske at undersøge, hvordan de unge har oplevet den hjælp, de har fået; hvad har fungeret godt og mindre godt, og hvad skal der til, for at de unge i endnu højere grad kommer godt fra start i voksenlivet?

Bevillinggiveren, udbyderen eller projektejeren

En anden relevant position er der, hvor du skal træffe en beslutning om, hvorvidt det ene eller det andet projekt skal gennemføres eller støttes. Måske sidder du i en styrelse, et ministerium eller i en fond. For dig vil det særligt være den første del af bogen, som be-

skriver fundamentet for børne- og ungeinddragelse, der er relevant at sætte dig ind i, så du kan træffe beslutning på et oplyst grundlag; er der tale om seriøs og reel børneinddragelse; har projektlederen eller ansøgeren selv sat sig tilstrækkeligt ind i, hvad inddragelsen indebærer; og er børneinddragelse overhovedet den rigtige måde at gribe netop dette projekt an på?

Skolelæreren, pædagogen eller sygeplejersken

Som lærer er du måske engageret i at udvikle skolens elevrådsarbejde, og du vil gerne finde ud af, hvordan elevrådsarbejdet skal organiseres, så eleverne oplever maksimal indflydelse. Det kan også være, du er pædagog i en daginstitution og gerne vil gøre afleveringssituationen mindre kaotisk. For at gøre det, har du brug for at vide, hvordan børnene oplever den i dag, og hvordan, de ville ønske, den var. Hvis du er klubpædagog kan det være, du undrer dig over, at de unge ikke bruger særligt meget tid i klubben. For at ændre den tendens, er du nødt til at finde ud af, hvilke barrierer der er, og hvad der optager dem. Eller måske er du sygeplejerske på en børneafdeling og vil gerne inddrage børnene i indretningen af fællesarealerne, så de opfylder børnenes behov. Denne bog hjælper også praktikeren godt fra start, så du finder de metoder, der passer til din målgruppe og dit formål.

Den studerende

Bogen kan også bruges af dig, der er studerende på en professionshøjskole, et universitet eller på anden måde uddanner dig på et område, hvor du vil beskæftige dig med børn og unge. Måske skal du, som en del af studiet, indsamle viden om, hvordan en problematik, et fænomen eller en livsbegivenhed opleves fra et børneperspektiv. Måske søger du bare mere viden om børneinddragelse generelt eller i forbindelse med en opgave, eller måske skal du være med i et projekt, som involverer børn og unge. Bogen tilbyder såvel baggrundsforståelse af begrebet børneinddragelse som konkrete redskaber, du vil kunne bruge i din empiriindsamling og senere analyse, hvad enten der er tale om kvalitativ eller kvantitativ inddragelse af børn og unge.

OM BEGREBET BØRNEINDDRAGELSE

Begrebet 'børneinddragelse' dækker over mindst to overordnede – og væsentligt forskellige – betydninger.

For det første kan børneinddragelse forstås som inddragelse af et barn i dets egen sag. Børneinddragelse bør foregå i alle sager, hvor der skal træffes myndighedsbeslutning om børn og unge. Et typisk eksempel på den type sager er socialrådgiverens behandling af en børnesag. Her vil børneinddragelsen typisk foregå ved, at barnet kommer til nogle samtaler, forud for at der skal træffes afgørelse om barnets fremtid. Det kan fx handle om skoletilbud, bevilling af hjælpemidler, om barnet skal fortsætte med at bo hos sine forældre eller noget helt fjerde. Andre sammenhænge, hvor vi ser børne-

inddragelse, der vedrører det enkelte barns eget liv, er fx i skilsmisssager i Statsforvaltningen, hvor børnesagkyndige afholder børnesamtaler med det enkelte barn, når lærere afholder samtaler med hver elev i klassen, eller når sundhedspersonale har samtaler med et barn eller en ung, der er indlagt. Fælles for denne form for børneinddragelse er, at den indgår som del af en sagsbehandling.

For det andet kan børneinddragelse også forstås og praktiseres ud fra et ikke-individfokuseret perspektiv, hvor fokus er at indhente eller udvikle viden om børn generelt eller særlige børnegrupper. Her bliver børn inddraget som informanter eller sparringspartnere og indgår i en aktivitet, et projekt eller en undersøgelse – ofte som repræsentanter for en større gruppe børn. Det kan fx være som repræsentanter for børn i 7. klasse i Danmark, børn der har levet med vold i hjemmet, eller børn som bor i et bestemt boligområde. Grundantagelsen inden for begge forståelser er, at børn ses som eksperter i eget liv. Men i denne sammenhæng forstås børn derudover også som eksperter i den type af børneliv, som børnene repræsenterer i den enkelte sammenhæng. Den viden, de deler om deres eget liv og egne erfaringer, og det bidrag, de yder gennem inddragelsen, kan være med til at udvikle og kvalificere mere generelle indsatser i praksis og nogle gange give anledning til ny eller revideret lovgivning.

Som det fremgår, er der en række grundlæggende forskelle på de to måder at anvende begrebet børneinddragelse på. Denne bog fokuserer – i forlængelse af Børnerådets eget erfaringsgrundlag – på, hvordan man kan arbejde med børneinddragelse i relation til den sidste forståelse af begrebet børneinddragelse, nemlig børn og unge som repræsentanter. Det betyder dog ikke, at fagfolk, der sidder med individuelle børnesager, ikke kan få glæde af bogen. De mange overordnede overvejelser over børneinddragelse og konkrete metoder og redskaber er relevante for alle, der inddrager børn og unge.

BOGENS OPBYGNING

Bogen er inddelt i otte kapitler, som består af et antal underkapitler.

Første kapitel, Fokus på børns perspektiver, giver en solid baggrundsforståelse for de teorier og overvejelser, der ligger til grund for idéen om overhovedet at inddrage børn og unge. Dette kapitel udgør således et fundamentet for den gode børneinddragelse og vil kvalificere de efterfølgende metodevalg. Det er fx centralt at have taget stilling til, hvilket børnesyn man tilslutter sig, og hvorfor man er motiveret til at lave børneinddragelse. Første kapitel indeholder desuden et introducerende skriv af sociolog og professor Hanne Warming, der er tidligere medlem af Børnerådet, og som har mange års forskningserfaring med blandt andet børne- og ungeperspektiver samt medborgerskab.

Andet kapitel, Juridiske aspekter, gennemgår dels de rettigheder fra FN's Børnekonvention, der danner grundlag for inddragelse, dels de væsentligste juridiske aspekter og reg-

ler omkring børneinddragelse. Inddragelse involverer ofte indsamling og opbevaring af oplysninger af mere eller mindre personlig art, og det er vigtigt, at man har sat sig ind i de formelle regler, inden man kaster sig ud i inddragelse. Derudover kan man også risikere at blive bekendt med forhold, som betyder, at man skal lave en underretning eller en politi-anmeldelse; denne situation er også beskrevet i dette kapitel.

Tredje kapitel, Planlægning og forberedelse, fokuserer på væsentligheden af at være solidt forberedt, inden man inddrager børn og unge. Det handler både om forberedende research om emne og målgruppe, om overvejelser i forhold til udvælgelse og rekruttering og om forberedelse af de børn, der skal deltage i inddragelsen.

Fjerde kapitel, Værktøjskassen, indeholder – som titlen antyder – en mængde konkrete redskaber og metoder til børneinddragelse baseret på Børnerådets egen praksis. Kapitlet indeholder både værktøjer til kvantitative og kvalitative metoder og viser hvilke muligheder, man har for at skalere metoder op og ned alt afhængigt af kompetencer, tid og resurser.

Femte kapitel, Kommunikation med børn og unge, handler om, hvordan man udvælger kommunikationskanal til målgruppen og tilrettelægger sin kommunikation undervejs i inddragelsesprocessen. Kontinuerlig kommunikation er både vigtig i forhold til rekruttering, fastholdelse og afslutning af et inddragelsesforløb, og der er mange måder at henvende sig til sin målgruppe på.

Sjette kapitel, Børn som ambassadører, omhandler de overvejelser og den planlægning og forberedelse, der er nødvendig, når børn skal eksponeres i medier, tale til konferencer eller møde beslutningstagere. Det kan være en stor oplevelse for det enkelte barn, men det er vigtigt at have tænkt formidlingen eller arrangementet helt til ende, så deltagelsen får den bedst mulige effekt, og så barnet ikke pludselig står i en uventet situation under eller efter sin deltagelse.

Syvende kapitel, Andres arbejde med børneinddragelse, er en samling af seks meget forskellige børneinddragelses-projekter, der kan virke som inspiration og vejledning. Det handler om børneinddragelse i forbindelse med planlægning af byrum, at blive anbragt uden for hjemmet, udvikling af kommunalpolitik, deltagelse i skoledemokrati, udvikling af boligområder, og endelig er Sveriges nationale strategi for børneinddragelse beskrevet.

Ottende kapitel, Bilag, indeholder konkrete eksempler på Børnerådets skriftlige kommunikation med børn og forældre, interviewguides, Børnerådets officielle børnesyn og FN's Børnekonvention, der løbende bliver henvist til i bogens øvrige kapitler.

1

Fokus på børns perspektiver

For at kunne arbejde professionelt og ikke mindst etisk forsvarligt med inddragelse af børn og unge er det essentielt at have det forståelses- og begrebsmæssige fundament på plads. Reel børneinddragelse, hvor børn og unge mødes som ligeværdige medspillere i en anerkendende og tillidsfuld proces, stiller store krav til vores egen refleksion og tilgang.

Dette kapitel tilbyder en gennemgang af de grundlæggende rammer omkring børneinddragelse og præsenterer i forlængelse heraf en række vigtige baggrundsforståelser, blandt andet en historisk gennemgang af børnesynets udvikling, et rids over de fem mest almindelige motivationer bag ønsket om at inddrage børn og unge samt to konkrete modeller, som kan bidrage til en klarere indsigt i inddragelsens formål, muligheder og begrænsninger. Kapitlet afsluttes med fokus på de etiske aspekter i forbindelse med børneinddragelse og en opfordring til at arbejde med etiske retningslinjer.

**Udvikling af børnesynet
– et historisk perspektiv**

Side 16

**Fem motivationer for at
inddrage børn og unge**

Side 26

**To modeller for
inddragelse af børn
og unge**

Side 28

Børnerådets børnesyn

Side 33

Etik i børneinddragelsen

Side 34

HANNE WARMING er sociolog og professor på Roskilde Universitet. Hendes primære forskningsområder er barndom og ungdom, socialt arbejde, børne- og ungeperspektiv samt levet medborgerskab. Hanne Warming er tidligere medlem af Børnerådet (2010-2013) og blandt andet forfatter til bogen 'Børneperspektivet: Børn som ligeværdige medspillere i pædagogisk og socialt arbejde' (2011).

Hanne Warmings bidrag til denne bog giver både et historisk og teoretisk perspektiv på børneinddragelse. Indholdet tager udgangspunkt i omtalte bog og er således udtryk for Hanne Warmings egen tilgang til børne- og ungeperspektiver – en tilgang, som Børnerådet i vid udstrækning er inspireret af.

Udvikling af børnesynet – et historisk perspektiv

Af Hanne Warming

Dette afsnit omhandler udviklingen af nutidens forskellige og til tider modstridende børnesyn. Med børnesyn mener jeg vores forståelse af, hvad børn er for nogle: hvad der karakteriserer dem, hvordan de er anderledes – eller ikke anderledes – i forhold til voksne osv.

Børnesynet ligger som en (ofte ureflekteret) underliggende præmis, når vi overvejer og diskuterer, om og hvordan vi skal inddrage børn. Ved at blive bevidste og reflekterede om eget og andres børnesyn bliver vi i stand til at forholde os mere kvalificeret til børneinddragelse, herunder til dilemmaer og uenigheder. Kapitlet afsluttes derfor også med en undersøgelse og udfoldelse af udvalgte dilemmaer knyttet til inddragelse af børn.

Man inddrager børn ud fra demokratiske, etiske og effektivitetsmæssige hensyn, hvor det underliggende børnesyn synes at være 'det kompetente barn'. Det vil sige et syn på børn som aktører og eksperter på eget liv samt med ret til at udtrykke deres holdninger og synspunkter. Det gøres dog ikke uden ambivalens, for samtidig kan vi tænke, føle eller blive mødt med krav om, at vi bør gøre det på en særlig måde og med forsigtighed, netop fordi det er børn. Ligeledes kan vi blive mødt med holdninger og rådgivning om, at vi kun bør give børnenes perspektiver 'afstemt' vægt i forhold til en voksen vurdering af, hvad der er godt for børn, og at vi skal 'passe godt på' børnene, fordi de vurderes som mere sårbare og mindre reflekterede over, hvad de går ind til, end voksne. Endelig kan vi tænke, at vi ikke bare kan inddrage børnene (give dem mulighed for at udtrykke holdninger, erfaringer og synspunkter), men at vi først må have tilladelse fra deres forældre eller andre, der passer på dem. Alle disse særlige hensyn og bekymringer, når det gælder inddragelse af børn, kan henføres til vores (nogle gange noget modstridende og ambivalente) børnesyn.

Underkapitlet gennemgår de helt gamle børnesyn, som vi måske tror, at vi har forladt – men hvor jeg vil give eksempler på, at de stadig stikker deres hoved frem i diskussioner om børn og inddragelse. Ligeledes vil jeg redegøre for nyere børnesyn, som i deres rene form implicerer opgør med de gamle tankemåder – men som i praksis vikler sig ind i hinanden og giver afsæt for ambivalens, uenigheder og dilemmaer. Fremstillingen bygger på, og er en forkortet version af, kapitel 2 i min bog 'Børneperspektiver – inddragelse af børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde'.

Overordnet opdeler jeg med inspiration fra tre engelske barndomsforskere Alison James, Chris Jenks og Alan Prout (1998) de forskellige børnesyn i tre overordnede kategorier: 1) Børnesyn forankret i religion og filosofi; 2) børnesyn forankret i den traditionelle udviklingspsykologi; og 3) børnesyn forankret i den nye barndomsforskning.

BØRNESYN FORANKRET I RELIGION OG FILOSOFI

De tidligste børnesyn, som vi kender til fra skriftlige kilder, er forankret i religion og filosofi. James, Jenks og Prout identificerer tre ret forskellige børnesyn under denne 'hat': nemlig 'det onde barn', 'det uskyldige barn' og 'det formbare barn'.

Det onde barn er et religiøst forankret børnesyn om den vilde og uciviliserede natur over for den civiliserede kultur. Barnet ses som inkarnation af førstnævnte, og de voksne som udtryk for sidstnævnte. Både af hensyn til barnet selv og dets omverden må barnet derfor 'tæmmes'. Tæmningen må ske uden hensyntagen til barnets egen oplevelse af en given situation eller dets intentioner. Den ideelle opdrager forholder sig distanceret og autoritært til barnet, og opdragelsen er rettet mod adfærd og adfærdsregulering. Der kan på ingen måde blive tale om inddragelse. Inddragelse af barnets perspektiver vil – set fra dette børnesyn – blot forstyrre og vanskeliggøre den nødvendige regulering og civilisering af barnet.

Umiddelbart vil mange nok i dag tage instinktiv afstand fra dette børnesyn. Det er så langt fra, hvad vi på det bevidste plan identificerer os med. Alligevel ser vi reminiscenser af det i diskussioner om børneinddragelse og børns ret til indflydelse på eget liv. Et ikke ualmindeligt forekommende eksempel er, når det hævdes, at børn udvikles til små tyranner (eller små prinser og prinsesser), hvis ikke forældrene fra starten tager magten og undertrykker det tyranniske potentiale – i dag ofte formuleret som 'sætter grænser og stiller krav' eller pakket endnu pænere ind 'er tydelige og ansvarlige voksne'.

I nutiden stikker børnesynet sit hovedet frem som en bekymring for og advarsel imod, hvad en 'for stor' plads til børns initiativer og medbestemmelse vil medføre. Dette børnesyn kan være en medspillende part, når man tænker, at børns medbestemmelse skal doseres med stor forsigtighed, og kun i det omfang barnet har tilpasset sig – og reproducerer – de voksnes normer og prioriteringer.

Det uskyldige barn er et børnesyn, som stammer fra filosofien, og som står i diametral modsætning til ovenstående. I dette børnesyn forstås barnet nemlig som i udgangspunktet uskyldigt og med et godt potentiale og gode intentioner, men med risiko for at blive fordærvet.

I dette børnesyn er opdragerens opgave på ingen måde at disciplinere og civilisere, men derimod at pleje barnets naturligt gode potentiale og beskytte det mod dårlig påvirkning. Barnet bliver i dette perspektiv et subjekt med ønsker, behov og rettigheder med særlig fokus på beskyttelsesrettigheder – beskyttelse mod de fordærvede og fordærvende sider af voksenlivet. Inddragelse af børn kan fra dette børnesyn begrundes ud fra det 'endnu ufordærvede' bidrag, som barnet – modsat den voksne – er i stand til at komme med. Inddragelse kan også begrundes opdragelses- og uddannelsesmetodisk, da det jo netop er barnets gode potentiale, der skal understøttes og udvikles. Det handler om at støtte op

omkring dets egne initiativer og udvikling samt at skærme det mod samfundets onde og fordærvende sider. Sidstnævnte indeholder kimen til et rationale om, at de voksne ved bedst, da barnet grundet sin naive uskyld ikke kan gennemskue den onde verden og må beskyttes mod denne: at gøre det er et voksenansvar.

Børnesynet 'det uskyldige barn' virker formentlig ikke nær så fremmed som 'det onde barn'. Men det giver anledning til mange bekymringer og dilemmaer omkring inddragelse. I dette børnesyn er børn sårbare og naive subjekter, hvorfor inddragelse og indflydelse igen må doseres med varsomhed. Det samme gælder information, som ifølge dette børnesyn kan være belastende og fordærvende. Resonansen finder vi i dag blandt andet i bekymringer for og (forsøg på) begrænsninger af børns adgang til internettet.

Det formbare barn er et børnesyn, som ligeledes stammer fra filosofien. Her opfattes barnet som en i udgangspunkt tom tavle (tabula rasa), hvor der efterhånden indskrives karakteristika, viden og kompetencer.

Ifølge dette børnesyn er der således hverken et godt potentiale, der bare skal plejes og beskyttes, eller noget i udgangspunktet ondt, vildt og uciviliseret, der skal tæmmes og uddrives. Der er blot et tomrum, der skal udfyldes. Børneperspektivet er også i denne tankegang centralt, og opdragelsesstrategierne retter sig mod omtanke og 'styring', da de voksne nu er ansvarlige for selve indpodningen og formningen af barnet. Her ser vi spiren til forestillingen om vigtigheden af 'ansvarlige voksne'.

Tanken om barnets formbarhed og de voksne som dem, der former det, er på ingen måde fremmed i nutidens samfund. Denne tankegang kommer blandt andet til udtryk i forældres, pædagogers og politikeres ambitioner om målrettet udvikling af børn, meget konkret udmøntet i læreplaner for selv små børn. Selvevalueringsskemaer i skolerne er i forlængelse heraf et eksempel på inddragelse af børn, hvor inddragelse bliver til et metodisk værktøj i formningen (opfyldelse af curricula) snarere end et udtryk for demokratisk og etisk motiveret inddragelse. Og ligesom med børnesynet 'det uskyldige barn' er der med dette børnesyn langt til at tænke barnet som kompetent og vidende.

BØRNESYN FORANKRET I DEN TRADITIONELLE UDVIKLINGSPSYKOLOGI

Fra slutningen af det 19. århundrede vinder udviklingspsykologien frem og kommer til at spille en afgørende rolle for udviklingen i børnesynet.

Det naturligt udviklende barn er et børnesyn, som ligger meget i tråd med 'det formbare barn', hvor det nyfødte barn anskues som tabula rasa (en tom tavle).

Børnesynet 'det naturligt udviklende barn' er imidlertid en mere avanceret udgave, hvor barnets udvikling mod at blive et menneskeligt subjekt ses som et resultat af kombineret

modning og erfaring snarere end rendyrket prægning. Den tidlige barndom tillægges en helt særlig betydning for individets udvikling.

Som tidligere nævnt kan vi se tydelige tråde fra børnesynet 'det formbare barn' til 'det naturligt udviklende barn'. Udviklingspsykologiens forståelse er hæftet op på en videnskabelig identificering af, hvad der er almindeligt, som så bliver sat lig med at være det normale, gode og naturlige, mens det afvigende giver anledning til bekymring. Udviklingspsykologien udvikler i forlængelse heraf en række redskaber til at teste børns udvikling, herunder til diagnosticering af eventuelle afvigelser, samt metoder der så skal sættes ind med.

I børnesynet 'det naturligt udviklende barn' spiller børnenes egne perspektiver kun en begrænset rolle, idet voksenperspektivet (og særligt de professionelle perspektiver) gennem videnskabeliggørelse gøres til den 'rigtige viden', bedreviden. Bekymringer i forhold til at høre og inddrage børn, såsom "kan de nu også gennemskue deres eget bedste", og "er det ikke for belastende at lade et barn tage stilling til og få ansvar for...", er typisk forankret i netop dette børnesyn. Ligeledes og endnu tydeligere er det dette børnesyn, der er på spil i FN's børnekonvention, hvor barnets rettighed til indflydelse på eget liv modificeres gennem formuleringen "under hensyntagen til modenhed og alder".

Barnets bedste defineres ud fra et (ofte langt) udviklingsperspektiv og ud fra en overbevisning om, at de voksne er i stand til at forudsige, hvordan nutidige beslutninger vil influere på fremtiden. Inddragelse kan blive et redskab til testning og til at få barnet til at indse, at de voksne ved bedst. Man kunne kalde det manipulation. Der er således også i dette børnesyn langt til tanken om det kompetente barn – om end barnet ifølge dette børnesyn bliver mere og mere kompetent med alderen, dog kun i det omfang det udvikles i overensstemmelse med normerne for den naturlige udvikling.

Det ubevidste barn er en freudiansk variation over børnesynet 'det naturligt udviklende barn'. Også i dette børnesyn tillægges barnet stigende intentionalitet og bevidsthed (kompetence) med alderen, men uanset alder vil der samtidig være en masse ubevidst (drifter og forsvarsmekanismer) på spil. Dette gør sig i endnu højere grad gældende for børn, hvis udvikling afviger fra normalen. "Barnets umiddelbart artikulerede perspektiv gives derfor om muligt endnu mindre autoritet (...) da det kan være 'forvrænget' af umodenhed, usund udvikling og modstand. Den professionelle kan afdække et mere autentisk børneperspektiv (end barnets umiddelbart artikulerede) gennem sin viden om disse ubevidste mekanismer. Det mere autentiske børneperspektiv fremkommer enten ved, at den professionelle fortolker, hvad det er barnet 'i virkeligheden' giver udtryk for, eller ved at han hjælper barnet til at overkomme de ubevidste blokerings- eller forvrængningsmekanismer" (Warming 2011: 38). Vi er således meget langt fra synet på børn som kompetente.

Barnet som familiens spejlbillede er et børnesyn, der ligeledes kan ses som en variant over 'det naturligt udviklende barn' og for den sags skyld også 'det ubevidste barn'. Her ligger hovedvægten på betydningen af forældrenes rolle for barnets udvikling, således at stort set alle barnets reaktionsmønstre og perspektiver tænkes at kunne spores tilbage til familien.

De professionelle anskues som dem, der bedst kan afdække barnets bedste. Det kan de i kraft af deres teoretisk forankrede bedrevenen om børns udvikling, nu med særlig fokus på familiedynamikkens indvirkning på barnet. Inddragelse af barnet bliver her primært instrumentel med henblik på indhentning af information, så den voksne professionelle bedre kan afdække barnets bedste. Inddragelse – forstået som at give stemme og indflydelse til børnenes perspektiver – skal ifølge dette børnesyn gøres med forsigtighed, især i forhold til børn, der er præget af uhensigtsmæssige familiedynamikker.

BØRNESYN FORANKRET I DEN NYE BARNDOMSFORSKNING

Gennem de seneste 30 års forskning er der blevet stillet kritisk spørgsmålstejn ved nogle af den traditionelle udviklingspsykologis grundantagelser om barnet og børns udvikling. Og dermed også ved de perspektiver på inddragelse af børn, som udspringer heraf. Kritikken omfatter blandt andet nyere erkendelser af:

- at børn er aktive agenter i eget og det fælles liv helt fra starten
- at hvad der fremstår som naturlig (sund) udvikling, behov og omsorg ikke blot er naturligt, men også kulturelig/historisk forankret
- dekonstruktion af de dikotome konstruktioner af børn <--> voksne, herunder påpegning af, at forskelle mellem børn og voksne er forankret i såvel natur som sociale konstruktioner og samfundsmæssige organiseringer og samtidig er udtryk for magtrelationer (Warming 2015).

Jeg vil her nævne fire børnesyn: det interaktionistiske barn; barnet som kompetent aktør; barnet som deltager i uprivilligeret position og barnet som fremmed.

Det interaktionistiske barn er et børnesyn, som forstår børns kompetencer og handlemåder som noget, der bliver til gennem kontekstuelt forankrede interaktioner, hvor de deltagendes forståelser af børn generelt (børnesyn) såvel som synet på det specifikke barn spiller en afgørende rolle.

Inden for dette børnesyn lægges der helt afgørende vægt på betydningen af at skabe muliggørende og anerkendende deltagelsesformer, idet dette er med til at fremme børnenes kompetencer og handlemuligheder. Manglende, manipulerende eller instrumentel inddragelse kan ifølge dette børnesyn medvirke til at gøre barnet sårbart og få det til at frem-

stå – og selv opleve sig som – inkompetent. Det gælder i øvrigt ikke kun børn, men også voksne. Der gøres således også eksplicit op med forestillingen om børn som de voksnes modstykke (den dikotomiske forestilling om børn <-> voksne).

Barnet som kompetent aktør er et børnesyn, som ligger i tråd med ovenstående. Her understreges barnets aktive rolle i interaktionerne og dermed dets aktørrolle i forhold til eget såvel som det fælles liv bare i højere grad. Barnets livsmuligheder og udvikling er ikke noget, som de voksne suverænt tilrettelægger for barnet. Tværtimod er barnets eget bidrag helt afgørende for udfaldet af det, de voksne forsøger at tilrettelægge for barnet, ligesom barnets måde at agere på også indvirker på de voksne (s måde at føle og agere på).

I dette børnesyn anskues både børn og voksne på én gang som kompetente og inkompetente, vidende og ikke-vidende, sårbare og robuste osv. Om de oplever sig og identificeres som det ene eller andet, afhænger af konteksten, og hvilke muligheder de gives. Eksempelvis kan ingen af os med sikkerhed forudsige fremtiden, men hvis vi får adgang til information, har vi bedre mulighed for at gøre os kvalificerede overvejelser og hermed også for at navigere kompetent i nutiden.

Børn har ifølge dette børnesyn – som alle andre – en særlig indsigt i eget hverdagsliv: dets forskellige arenaer, egne tanker, følelser, bekymringer, håb og drømme. Men ligesom alle andre har de brug for sparringspartnere for at kvalificere deres refleksioner med afsæt i denne oplevelsesnære indsigt. Inddragelse af børn er i dette børnesyn både motiveret af anerkendelse af børn som kompetente aktører og af ønsket om at styrke dem som sådan.

Barnet som deltager i upriviligeret position er et børnesyn, som har mange lighedspunkter med det interaktionistiske børnesyn og ligger ligeledes i forlængelse af opfattelsen af barnet som kompetent aktør. Her er der bare kritisk fokus på de samfundsmæssige strukturer, som medvirker til at positionere børn, så de fremstår som inkompetente, får mindre adgang til information, bliver begrænset i deres indflydelse på eget og det fælles liv osv. Det er i høj grad fra dette børnesyn, at inddragelse som demokratisk og etisk fordring kommer. Inddragelse skal modvirke barnets upriviligerede samfundsmæssige position.

Barnet som fremmed ligger ligeledes i tråd med de øvrige børnesyn forankret i den nye barndomsforskning. Her pointeres det imidlertid, at det som voksen kan være vanskeligt at indleve sig i børnenes liv og perspektiver, fordi børn er vokset op i en anden tid end de nuværende voksne, samt at de (i hvert fald i vores samfund) i høj grad lever nogle andre liv end voksne og i nogen grad i børnespecifikke kontekster såsom daginstitutioner, skoler, børne/ungeplatforme på nettet osv. De udgør til dels en fremmed kultur. Vi er derfor afhængige af børnenes input for at få indsigt i denne kultur, hvilket indebærer, at vi i fortolkningen af børnenes input og udsagn må være særdeles ydmyge og bede om børnenes hjælp. Inddragelse af børn er dermed nødvendigt for en ordentlig forståelse af deres liv og

kultur og for forståelsen af samspil og sammenstød mellem børne- og voksenverdenen. Børn er i denne forståelse ikke alene 'eksperter på eget liv', men på børneliv som sådan.

BØRNESYN: MAGT OG DILEMMAER KNYTTET TIL BØRNEINDDRAGELSE

Som det er fremgået, er alle de ovenstående børnesyn, både de tidlige og de nyere, ret 'klare i spytet', hvad angår inddragelse af børn. Alligevel kan inddragelsen opleves som dilemmafyldt. Dette skyldes i vidt omfang, at vores måde at reflektere over og praktisere inddragelse sjældent kun trækker på ét børnesyn, men i stedet typisk består af en bricolage af brikker fra de forskellige børnesyn, som så at sige hiver i hver sin retning. Indledningsvist hævdede jeg, at identificering af de forskellige brikker og refleksioner over, hvorvidt vi 'står ved' disse, eller de bare har sneget sig ind bag ryggen af os, kan medvirke til opløsning af nogle dilemmaer og udfoldelse af andre, så vi bedre kan håndtere dem. I det følgende vil jeg opridse to af disse udfordringer og dilemmaer.

BØRNS SÅRBARHED

Det første, jeg vil tage fat på, er spørgsmålet om børns sårbarhed. Mange har en tendens til at tænke, at børn er mere sårbare end voksne, og at dette er et spørgsmål om modenhed. Sårbarhed bliver en begrundelse for ikke at inddrage barnet eller børnene. Imidlertid er det en helt central pointe, at inddragelse kan modvirke sårbarhed.

Men hvordan kan inddragelse modvirke eller mindske sårbarhed?

Det kan den, hvis inddragelsen handler om (og lykkes med) at forstå, formidle og kæmpe magtfuldt for, at børnenes perspektiver rent faktisk får indflydelse, så der bliver skabt forbedringer for den pågældende gruppe af børn (eller det konkrete barn). At formidle og kæmpe for børnenes perspektiv behøver ikke forudsætte, at man er enig med børnene. Det er nemlig muligt at tydeliggøre forskellen på eget og børnenes perspektiv, samtidig med at man viser, at børnenes perspektiver i lige så høj grad som ens eget og andres kan anskues som velbegrundede (og derfor må have ligeværdig indflydelse). Selv om vi ikke er enige i børns perspektiver, må vi altså facilitere deres stemme og viden – også for at sikre deres indflydelse og mindske sårbarhed.

Inddragelse kan også modvirke og mindske sårbarheden ved at give barnet et refleksionsrum, hvor det bliver set, mødt og forstået, hvor det bliver spejlet og får nye perspektiver samt konkret viden (fx om rettigheder, kommunale praksisser osv.). Tilsammen giver det mulighed for en dybere forståelse for sin egen situation, herunder eventuelle svære og ambivalente følelser. Netop dette kan styrke barnets handlekompetence og dets følelsesmæssige mestring af en vanskelig situation. Det kræver imidlertid, at man lykkes med at skabe en anerkendende og tillidsfuld inddragelsesproces, hvor man ikke bare 'henter viden fra børnene', men udveksler viden og perspektiver i et ligeværdigt og tillidsfuldt samspil. Det kræver, at man rent faktisk klæder sig på til at bidrage med den viden, som bør-

nene måtte efterspørge, og at man tør give slip på forestillingen om sin egen eller andres professionelle bedreviden om børns 'reelle behov'. Det vil sige, at man indstiller sig på at lære af børnene. At gøre det kræver, at man aktivt og kontinuerligt arbejder på midlertidigt at ophæve den magtrelation, der ellers typisk er i relationen mellem børn og voksne.

Sammenfattende kan man altså sige, at måden, man inddrager på, er helt afgørende for, om inddragelsen kommer til at modvirke eller bidrage til sårbarheden. Derfor kan sårbarhed ikke – hverken med hensyn til barnets alder eller emnet, som inddragelsen vedrører – i sig selv være et argument for at inddrage eller ej. Det kan derimod ens (manglende) vilje, evne, mod eller magt til at facilitere den ligeværdige, tillidsfulde og anerkendende inddragelse. Inddragelse uden indflydelse indebærer imidlertid også en risiko for at øge sårbarheden. Det kommer an på omgivelsernes reaktioner, og derfor må vi tage disse med i vores overvejelser, herunder i hvilken grad vi har mod, magt og kompetence til at påvirke disse reaktioner. Det gælder såvel i hverdagsammenhænge, fx i daginstitutioner og skoler, som i forhold til medier og beslutningsprocesser.

SORTERING OG ANALYSE AF BØRNS BIDRAG: HÅNTERING AF DE VOKSNES DEFINITIONSMAGT

En sidste udfordring, som jeg vil tage op i dette kapitel, handler om, hvordan man håndterer børnenes bidrag.

Efter en inddragelsesproces vil man typisk sidde med en masse udsagn fra børnene. Nogle af disse virker sandsynligvis umiddelbart vigtige og meningsfulde, mens andre fremstår som 'uforståelige', 'fyld', 'pjat' eller endda 'strategisk manipulation' eller udtryk for 'umodenhed' eller 'psykisk sygdom'. I analysen og formidlingen er man tilbøjelig til at fokusere på førstnævnte: Det, der umiddelbart virker vigtigt og meningsfuldt, mens de øvrige udsagn og tilkendegivelser sorteres fra og efterlades i tavshed.

Imidlertid kan man ikke være sikker på, at det, man selv (og ens kollegaer) vurderer som vigtige og meningsfulde indlæg, også er de vigtigste og mest påtrængende, anskuet fra børnenes perspektiv. Dertil kommer, at nogle børn har lettere ved at udtrykke sig, på en måde så det umiddelbart fremstår vigtigt og meningsfuldt, end andre. Der er derfor en risiko for, at vi i vores sortering, analyse og anvendelse af børnenes bidrag kommer til at forbigå dels de vigtigste og mest påtrængende input, dels en særlig gruppe af børn. Gør vi det, bidrager vi ikke til at styrke disse børn. De oplever ikke den forståelse af og opbakning til deres perspektiver, som er afgørende for, at inddragelse bliver reelt demokratisk og styrkende. I stedet risikerer vi at øge deres sårbarhed. Det gør vi, dels fordi de derved erfarer ikke at blive taget alvorligt. Dels fordi vi gennem vores sortering bidrager til at fjerne fokus fra det, der for dem måske var det mest påtrængende. Det gælder også, når vi frasorterer bidrag, der bliver kategoriseret som 'strategisk manipulation', eller udtryk for 'umodenhed' eller 'psykisk sygdom'. Selvom disse kategoriseringer ikke nødvendigvis er taget ud af

den blå luft, så er de samtidig udtryk for de voksnes definitionsmagt af børnene og deres ytringer, og disse bidrag kan trods (og endda også i kraft af) kategoriseringen sagtens have vigtigt indhold. Via fokus på disse bidrag kan vi blive klogere på, hvordan det er at være disse børn. Det siger måske sig selv, men ikke desto mindre er det nok oftere reglen end undtagelsen, at sådanne bidrag sorteres fra og ikke får betydning.

Reel inddragelse fordrer, som tidligere nævnt, at man forsøger at blive klogere gennem samspillet med børnene – ikke bare at få bekræftet og udfoldet sine forforståelser. I sortering og analyse handler det om at give en særlig opmærksomhed til alt det, der ikke umiddelbart giver mening eller virker betydningsfuldt. Man må spørge sig selv: Hvordan kan det udfordre eller nuancere det, jeg i udgangspunktet tænkte og troede, og hvordan kan jeg forstå det meningsfuldt? Denne særlige opmærksomhed skal ikke være på bekostning af det, der umiddelbart virker meningsfuld og vigtigt, men skal bidrage til at give de mere udfordrende og udfordrede perspektiver en ligeværdig plads. I selve formidlingen kræver disse perspektiver ligeledes en særlig indsats, fordi det sandsynligvis også vil være disse af børnenes budskaber, der vækker mest modstand – eller som vil blive forbigået i tavshed – hvis man ikke er rigtig god til at formidle dem.

REFERENCER

- Ainsworth, M.; M. Blehar; E. Waters & S. Wall (1978): *Patterns of Attachment*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Bowlby, J. (1969/1999): *Attachment and Loss (vol. 1). Attachment*. 2. udgave. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973): *Attachment and Loss (vol. 2). Separation: Anxiety & Anger*. London: Hogarth Press.
- Bowlby, J. (1980): *Attachment and Loss (vol. 3). Loss: Sadness & Depression*. London: Hogarth Press.
- Erikson, E. (1997/1950): *Childhood and Society*. New York and London: W.W. Norton & Company.
- Hart, S. (2008): *Betydningen af samhørighed: om neuroaffektiv udviklingspsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hart, S. & R. Schwartz (2008): *Fra interaktion til relation: tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore & Fonagy*. København: Hans Reitzels Forlag.
- James, A.; C. Jenks & A. Prout (1998): *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Locke, J. (1693): *Some Thoughts Concerning Education*, på www.fordham.edu
- Piaget, J. (1970/2000): *Barnets psykiske udvikling*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Piaget, J. (1971): *Barnets imitation, leg og symbolbrug: tekster fra Jean Piagets værker II*. København: Munksgaard/Hans Reitzels Forlag.
- Rousseau, J. (1962/1762): *Emile, eller Om opdragelsen*. København: Borgen.
- Warming, H. (2011): *Børneperspektiver: Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*. København: Akademisk Forlag.

- Warming, H. (2015): "Barndom og ungdom som sociale kategorier og positioner – et medborgerskab i parentes?" i B. Greve (red.): *Grundbog i socialvidenskab – 5 perspektiver*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Warming, H. & M. Christensen (2016): *Tillid i socialt og pædagogisk arbejde med børn og unge*. København: Akademisk Forlag.
- Watson, J. B. & R. A. Rainer Watson (1928): *Psychological care of infant and child*. New York: W.W. Norton & Co.

Fem motivationer for at inddrage børn og unge

Børnerådets lovgrundlag

består af bestemmelser i Lov om retssikkerhed og af en bekendtgørelse fra Social- og Integrationsministeriet.

Selvom det i nogle tilfælde kan virke indlysende, hvorfor man inddrager børn og unge, er det langt fra altid, man gør sig klart, hvilken motivation der ligger bag børne- eller ungeinddragelsen. Motivationen og begrundelsen for at ville inddrage børn i et projekt, en sag eller en indsats er ofte kompleks. I det følgende gennemgås fem forskellige rationaler, som det er både lærerigt og konstruktivt at gennemgå, inden man for alvor går i gang. Udgangspunktet er de situationer, hvor det er voksne, der beslutter, hvorvidt børn skal inddrages, og således ikke projekter, hvor børn selv er initiativtagere.

VIDENSRATIONALET

Kun ved at spørge børn selv kan vi få adgang til den viden, de har om deres eget levede liv. Dette er en typisk begrundelse for at inddrage børn. Formålet er her at søge viden om børn – at blive klogere på, hvordan verden ser ud fra deres perspektiv. Uanset om man er forsker, fagprofessionel, forælder eller på anden vis ved en masse om børn generelt eller om bestemte børn, så kan man ikke vide præcis, hvad børnene oplever uden at gå direkte til dem.

Når børn inddrages som informanter i undersøgelser, er det ofte ud fra et *vidensrationale*. Den viden, børnene ligger inde med, er så vigtig, at det er værd at designe sine metoder særligt til den bestemte aldersgruppe. Vidensrationalet står meget stærkt i Børnerådets arbejde. Som det fremgår af **Børnerådets lovgrundlag**, er rådets opgave blandt andet at ”indsamle viden om børns forhold og vilkår ved hjælp af forskning, praksis og ved at inddrage børns synspunkter (...)” og at ”gøre børns stemme tydelig i offentligheden”. For at få kendskab til børns forhold, vilkår og synspunkter må man altså få adgang til denne viden – og derfor inddrage børnene selv.

Ønsket om at kunne gengive børneperspektivet så direkte som muligt kan også være drivkraften bag inddragelse. Hvis man i et dagtilbud gerne vil vise hverdagen i institutionen for forældre, kommune eller andre gennem børnenes perspektiv, må man spørge og på andre måder indhente viden fra børnene om venskaber, relationer med de voksne, legetøj, ture, steder osv.

DET ETISKE RATIONALE

Det etiske rationale kan også beskrives som et demokratisk rationale. Tanken bag er, at det er vigtigt, at alle kommer til orde, også dem, der ikke har stemmeret, kan skrive et læserbrev eller gribe mikrofonen. Alle børn har således ret til at give deres mening til kende, og til at deres mening bliver anerkendt og taget alvorligt. Det er de resursestærkes – i denne sammenhæng de voksne – ansvar at sikre, at alle børn får den mulighed. Når

dette rationale er navngivet det etiske rationale, hænger det sammen med den forpligtelse, der ligger i et demokratisk fællesskab. Det er en moralsk forpligtelse og et ideal om, at alle bør have lige muligheder.

Nogle kommuner har på forsøgsbasis valgt at give 16-17-årige stemmeret ved kommunalvalgene. Dette må antages at ske blandt andet ud fra et etisk og demokratisk rationale. Det er ligeledes – dog ikke udelukkende – et etisk rationale, der gør sig gældende, når man i lovgivning indfører bestemmelser om, at børn skal høres i sager, der vedrører dem. Det kunne fx være i **forældreansvarsloven**, hvor det siden 2007 har været en pligt for myndighederne at sikre, at børn får mulighed for at give deres meninger om skilsmisse, samvær, bopæl osv. til kende. Loven hænger formentlig også sammen med en antagelse om, at det fører til bedre beslutninger, når børn høres. Her er der tale om et effektivitetsrationale.

EFFEKTIVITETSRATIONALET

Effektivitetsrationalet kaldes også det metodiske effektivitetsrationale og handler om at inddrage børn og unge ud fra et ønske om, at en bestemt indsats skal blive så god som muligt. Tanken er, at indsatserne forudsætter brugernes medspil og motivation. Det er naturligvis for brugernes skyld, at indsatsen skal være så god som muligt, men ofte er det også et resursehensyn; det er på flere måder mere udbytterigt at designe en indsats, så den virker for målgruppen første gang.

Ofte fylder effektivitetsrationalet meget i begrundelserne for, hvorfor børn skal inddrages. Det skyldes blandt andet, at tilrettelæggelse og gennemførelse af inddragelsesprojekter med børn kan være omkostningstunge i forhold til tid, medarbejderressurser og økonomi. Skal man fx overbevise en ledelse om, at det er vigtigt at inddrage børn i en bestemt sag eller et projekt, vil et effektivitetsrationale ofte have mere gennemslagskraft end andre rationale. Når man i sociale sager med børn og unge i stadig stigende grad vælger at inddrage dem selv, er det ikke kun begrundet i et lovmæssigt krav. Det hænger også sammen med erkendelsen af, at de indsats, der iværksættes sammen med de involverede, ofte ender med at virke langt bedre, end de indsats, der iværksættes hen over hovedet på de involverede. Denne tilgang kan man se i praksiseksemplet, 'Den nænsomme anbringelse' (kapitel 7, s. 189). Her inddrager en kommune en gruppe af unge, der selv er anbragt eller tidligere har været det, med henblik på at tilrettelægge bedre anbringelsesforløb til gavn for fremtidige børn og til gavn for kommunens arbejde på området.

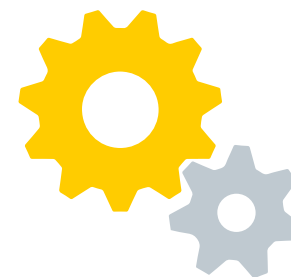
EMPOWERMENT-RATIONALET

Et fjerde rationale er empowerment-rationalet. Dette er nært forbundet med det demokratiske rationale: ønsket om at give de mindre privilegerede bedre handlemuligheder og en tydeligere stemme i beslutningsprocessen. Den ligeværdige og anerkendende inddragelse øger børns livskvalitet, mestringsevne og muligheder. Med dette rationale er der et ønske om at styrke børnenes selvværd og handleevner i forhold til eget liv.

Forældreansvarsloven

§ 34. Barnet skal inddrages under en sag om forældremyndighed, barnets bopæl eller samvær, så dets perspektiv og eventuelle synspunkter kan komme til udtryk. Dette kan ske ved samtaler med barnet, børnesagkyndige undersøgelser eller på anden måde, der belyser barnets perspektiv.

(Bekendtgørelse af forældreansvarsloven, 2015)

Folkeskolens formåls-

paragraf § 1, stk. 3. Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af ånds-frihed, ligeværd og demokrati. (Folkeskolelovens formåls-paragraf)

§ 46 om Rådgivende organer: Ved hver skole, som har 5. eller højere klassetrin, har eleverne ret til at danne et **elevråd**. Elevrådet udpeger repræsentanter for eleverne til udvalg m.v., som skolens leder har nedsat til at behandle spørgsmål af betydning for eleverne i almindelighed. (Folkeskoleloven § 46)

Som regel vil man tale om empowerment som noget 'ekstra', børnene får ud af at deltage eller blive inddraget. Nogle gange kan denne begrundelse dog fylde særligt meget. Det gør den fx i et af praksiseksemplerne om et alment boligområde, hvor man arbejder med at skabe børnedemokrati blandt andet ved at give børnene mulighed for at tage mere del i udviklingen af deres boligområde. Det er altså ikke et spørgsmål om, at børnene nødvendigvis skal uddannes til at sidde i ejendomsbestyrelser og lignende, men et ønske om at give børnene lyst til og mod på at blande sig i beslutninger, der vedrører deres eget liv (læs om børns møde med beslutningstagere kapitel 6, s. 176).

Empowerment-rationalet kan forveksles med dannelsesrationalet, jf. nedenfor, men forskellen er, at empowerment handler om børnenes muligheder her og nu, mens dannelsesrationalet i højere grad handler om at forme børnene til det, de skal kunne eller være, når de bliver ældre.

DANNELSESRATIONALET

Når man inddrager børn og giver dem en stemme i samfundet, får de en fornemmelse af at være aktive medborgere i et demokrati. Tanken er, at børn herved lærer, at deres stemme har betydning, og det giver øget lyst til at engagere sig i samfundet. Rationalet for at inddrage børn og unge her er altså, at det er med til at skabe demokratiske samfundsborgere. Groft sagt kan man sige, at børneinddragelsen bliver et dannelses- eller et demokratiseringsprojekt, hvor børn i en vis forstand ses som formbare objekter. Det er med andre ord ikke rigtigt for børnenes egen skyld her og nu, at de bliver inddraget, men for på længere sigt at skabe aktive, deltagende samfundsborgere i et demokratisk samfund.

I folkeskolen spiller dannelsesrationalet en væsentlig rolle for inddragelse af børn og unge. Det fremgår eksplicit af **folkeskolelovens formålsparagraf**, at skolen har til opgave at danne demokratiske samfundsborgere. Et vigtigt læringsprincip er, at man bedst lærer noget ved selv at prøve det i praksis. Derfor skal man lære om demokrati og medindflydelse ved at opleve og afprøve det i praksis. Dette er én grund til, at elever på alle skoler har ret til at danne **elevråd**. Få inspiration til elevrådsarbejdet i praksiseksemplet herom (kapitel 7, s. 194).

To modeller for inddragelse af børn og unge

At lykkes med at skabe meningsfulde inddragelsesprocesser med børn og unge kræver, at man gør sig grundige overvejelser om, hvordan man forstår og ser på børn generelt (læs om børnesyn kapitel 1, s. 15), og hvorfor man ønsker at inddrage dem i den konkrete situation (læs om motivationer for at inddrage kapitel 1, s. 26). Det har nemlig betydning for

den måde, man planlægger og tilrettelægger inddragelsen på, og så er det altafgørende i forhold til at kunne skabe en klar og tydelig rammesætning for de børn, der skal deltage.

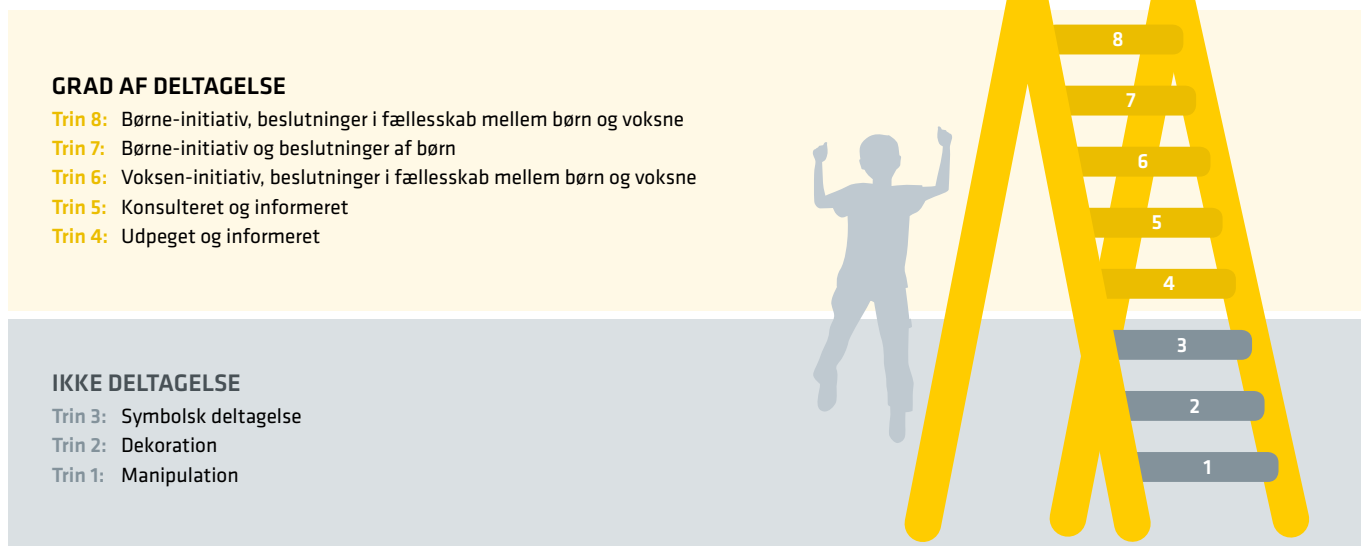
I arbejdet med at blive bevidst og tydelig i forhold til disse indledende overvejelser kan det være en hjælp at gøre brug af et redskab som Roger Harts deltagelsesstige, som anskueliggør helt centrale elementer i inddragelsen. Den bliver brugt som grundlag for børneinddragelse i Børnerådet sammen med Børnerådets egen inddragelsesmodel, som blandt andet illustrerer forskellen på de to forskellige forståelser af begrebet børneinddragelse, som kort blev skitseret i bogens indledning: forskellen på at inddrage børn i egen sag og at inddrage børn som repræsentanter for en større eller mindre gruppe af børn.

ROGER HARTS DELTAGELSESTIGE

Roger Harts deltagelsesstige viser forskellige niveauer for inddragelse af børn og unge. Hvert trin på stigen illustrerer en øget grad af medbestemmelse og beslutningskompetence.

De nederste tre trin på stigen illustrerer eksempler på ikke-deltagelse. På **Trin 1** er børn misinformede, og de gør eller siger det, som voksne foreslår eller instruerer dem i. På **trin 2** er børn uinformede. Børn deltager, men forstår ikke selv, hvad det drejer sig om. **Trin 3** omtales som symbolsk deltagelse. Børn bliver spurgt til deres synspunkter, men de har ingen eller ringe mulighed for at påvirke måden, de kan udtrykke sig, og der er ikke en reel interesse fra de voksne i at give deres stemme og perspektiver betydning. Børn er godt nok informerede, men de har ingen indflydelse.

ROGER HARTS DELTAGELSESTIGE

De øverste fem trin viser forskellige grader af reel inddragelse. På **trin 4** har voksne inviteret børn til at medvirke i en bestemt anledning, informeret dem om hvorfor og på hvilke præmisser, hvorefter børnene selv har besluttet, om de vil deltage. På **trin 5** bliver børn konsulteret og informeret omkring et projekt, som dog designes og udføres af voksne. Børn har fuld indsigt i processen og deres synspunkter tages alvorligt. På **trin 6** er der fortsat tale om projekter styret af voksne, men beslutninger træffes i fællesskab mellem voksne og børn. Børn er ikke bare informeret om, men deltager i alle faser af projektet. Børn har således medindflydelse på et projekt, som er initieret af voksne, og som voksne står for. På **trin 7** tager børn selv initiativ til projektet og har også beslutningskompetence. Voksne står til deres rådighed, men det er børnene, som alene drøfter, beslutter og handler. På **trin 8** er der tale om projekter, som børn selv tager initiativ til og gennemfører. Voksne inviteres ind på børnenes eget initiativ, og voksne og børn er således ligeværdige deltagere i beslutningsprocessen.

Harts model kan bruges til at reflektere over, hvornår inddragelsen af børn eller unge drejer sig om at informere dem om et bestemt projekt eller en sag; hvornår inddragelsen skal skabe et dialog- og diskussionsrum, hvor børnene eller de unge skal høres og kan komme med ideer og forslag; og hvornår inddragelsen er i et beslutningsrum, hvor børn eller unge har direkte indflydelse på beslutninger. Den enkelte undersøgelse eller det enkelte projekt kan i princippet være opdelt således, at de forskellige faser i projektet ligger på forskellige inddragelsesniveauer. Samlet bør det dog altid tilstræbes, at børn, som inviteres med i et projekt, er fuldt orienteret om hele projektet fra start til slut, og om, hvor og hvornår de kan gøre deres indflydelse gældende.

BØRNERÅDETS INDDRAGELSESMODEL

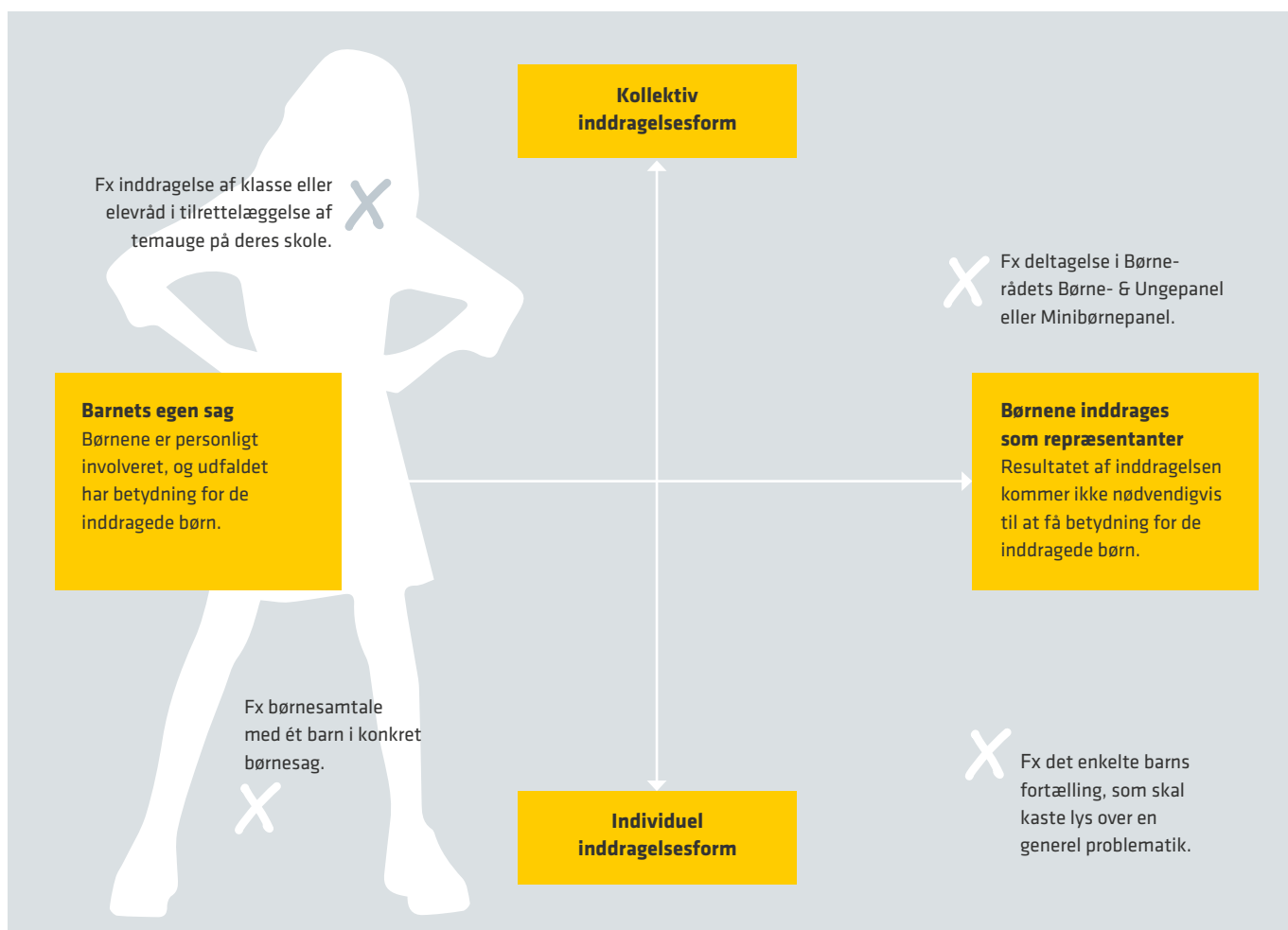
Børnerådets model er en anden måde at illustrere børneinddragelse på og kan blandt andet være med til at kaste lys over de mange måder, børn og unge kan inddrages på, og de forskellige sammenhænge, de inddrages i, samt hvordan vi kan skelne dem fra hinanden. Set i barnets perspektiv vil de af og til være overlappende, samtidige og svære af adskille. Modellen har en vertikal og en horisontal akse, og frem for en rangering af niveauer skal den forstås som et landkort over forskellige typer af børneinddragelse, fra det individuelle til det kollektive niveau, og fra det, der vedrører en konkret sag eller indsats, til det, der vedrører mere generel vidensindsamling.

I den ene ende af den horisontale akse drejer børneinddragelsen sig om barnets eller børnenes egen sag. Her er de enkelte børn personligt involveret forstået på den måde, at udfaldet af indsatsen, som børnene er inddraget i, konkret har betydning for deres liv. Det er ikke det samme, som at børnenes bidrag nødvendigvis har afgørende betydning for udfaldet af indsatsen, men deres involvering drejer sig om deres eget liv. Det kan fx være børn, som deltager i en børnesamtale i Statsforvaltningen, eller det kan handle om børn, som deltager i udviklingen af skolens legeplads.

I den anden ende af den horisontale akse inddrages børn som repræsentanter for andre børn, og resultatet af inddragelsen kommer ikke nødvendigvis til at influere på de børn, som konkret har deltaget i inddragelsen. Børnenes deltagelse og bidrag har til formål at løfte et vidensniveau og eventuelt en mere langsigtet (politisk) indsats, så der tages højde for børneperspektivet på et generelt plan. Det kan handle om en undersøgelse i forskningssøjmed eller en trivselsundersøgelse på en bestemt skole.

Den vertikale akse handler om, hvorvidt børneinddragelsen er tilrettelagt ud fra et kollektivt eller et individuelt perspektiv, det vil i praksis sige, om aktiviteten involverer et enkelt barn eller ganske få, eller om det involverer en gruppe af børn. Børneinddragelse, som

BØRNERÅDETS INDDRAGELSESMODEL

foregår med enkeltbørn, kan fx være konkrete sager (sagsbehandling), eller når et barn fortæller sin personlige historie i et interview. Den kollektive inddragelse ses i undersøgelser med mange deltagere eller i konkrete indsatser, som involverer mange børn, fx en skoleklasse eller alle børnene i en bestemt boligforening.

Et eksempel på en inddragelsesform, som ligger i øverste højre hjørne af figuren – en aktivitet, der både er kollektiv, og hvor børn er repræsentanter for en større gruppe børn – er undersøgelser som dem, der laves i Børnerådet eller i forskningsammenhæng. Her deltager nogle gange over tusind børn eller unge, og deres anonyme bidrag indgår i statistiske analyser, som giver viden om, hvordan børn generelt oplever noget. Den viden, der tilvejebringes i sådanne undersøgelser, kommer ikke nødvendigvis de enkelte børn til gode, da der i første omgang ikke er tale om konkrete afledte indsatser. Den viden, som børnene har givet voksne adgang til, kan dog få betydning i mange sammenhænge, lige fra reguleringer af lovgivning og pædagogisk praksis til almindelig børneopdragelse. Det kan naturligvis godt få betydning for de deltagende børn, men det er ikke givet på forhånd, og det er ikke udgangspunktet for inddragelsen.

Et eksempel på børneinddragelse, der befinder sig i nederste venstre hjørne af modellen – hvor aktiviteten er både individuel og vedrører det konkrete barns liv – kunne være sagsbehandlerens samtale med et barn, som er anbragt uden for hjemmet eller lægens inddragelse af et indlagt barn i behandlingsplanen. I modellens øverste venstre hjørne er et oplagt eksempel inddragelse, som foregår i en klasse, fx børnenes deltagelse i tilrettelæggelsen af en faglig temauge; aktiviteten er kollektiv og vedrører de involverede børn konkret.

Denne model forholder sig ikke til niveauet af deltagelse, som Harts' model gør, men derimod til konteksten for inddragelsen. Den børneinddragelse, som praktiseres med et elevråd på en skole, vedrører både de enkelte involverede børn, og samtidig er disse børn repræsentanter for en større gruppe børn. Eksemplet ligger altså et sted mellem det konkrete og det generelle.

I nederste højre hjørne af figuren handler børneinddragelsen om det individuelle barn, men i egenskab af at være repræsentant for en større gruppe. Det er fx tilfældet for børn, der deltager i indslag i medierne med deres egen fortælling, og hvor formålet er at fortælle en historie om en udbredt problematik ud fra en personlig vinkel. Et andet eksempel kunne være i en undersøgelse eller i forskningsøjemed, hvor et enkelt barn eller ganske få børn interviewes, fordi de har en særlig viden eller erfaring, som er vigtig at få indblik i for at belyse det overordnede tema eller den problematik, som undersøges. Barnets udsagn vil indgå i undersøgelsen som et centralt perspektiv på en generel problematik.

Indsatser, projekter eller undersøgelser med inddragelse af børn eller unge kan befinde sig hvor som helst i figuren og ikke nødvendigvis i de fire hjørner, hvor eksemplerne er

indsat. Det kan være en god idé at reflektere over, hvilken type af børneinddragelse ens eget initiativ er, set i forhold til denne figur, da det skaber klarhed over formålet og mulighederne for inddragelse.

Børnerådets børnesyn

Børnesynet kan forstås som det værdigrundlag, man arbejder ud fra, og som er styrende for, hvilke aktiviteter man udfører, og hvordan man udfører dem. Overvejelser om børnesynet kan være med til at skabe klarhed over formålet med inddragelsen blandt dem, der er involveret i arbejdet. Samtidig kan det give en rettesnor i forhold til, hvordan man rent praktisk planlægger og gennemfører inddragelsesaktiviteterne, og det kan have betydning for, hvordan man håndterer og formidler den viden, man får fra børnene eller de unge.

GRUNDPRINCIPPER BAG BØRNERÅDETS BØRNESYN

Børnerådet drøfter løbende, hvilken rolle børn og unges erfaringer og viden bør spille i beslutningsprocesser og i tilrettelæggelsen af aktiviteter og indsatser. Det gælder også i Børnerådets eget arbejde som rådgiver for Folketinget, ministerier, myndigheder, fagfolk og andre, der beskæftiger sig med børn og unge. Børnerådets børnesyn, som er beskrevet i sin helhed i bilag 13, er formuleret ud fra en række principper, der alle tager udgangspunkt i centrale artikler i FN's Børnekonvention.

Særligt tre af principperne er vigtige i forhold til de aktiviteter, rådet iværksætter.

1: Børn er medborgere i samfundet med borgeres rettigheder

Som alle andre borgere skal børn og unge opleve, at de er en del af samfundet, og de skal have mulighed for at påvirke samfundsudviklingen. Det stiller krav til samfundets mange aktører om at behandle børn og unge som medborgere, hvis rettigheder man skal respektere på lige fod med alle andre borgeres rettigheder. Princippet er en understregning af, at samfundets indretning og udvikling skal drøftes og tilrettelægges i dialog med børn og unge i lige så høj grad som med samfundets øvrige aktører.

2: Børn er kompetente aktører i samfundslivet og eksperter i eget liv

Børnerådet betragter børn og unges viden og erfaringer som unikke og som et uundværligt element i alle beslutningsprocesser, der har relevans for børn og unge. Det er et centralt punkt i Børnerådets børnesyn at se børn og unge som eksperter i eget liv. Med dette princip lægger Børnerådet altså vægt på, at det har en selvstændig værdi at belyse og inddrage børn og unges perspektiver i samspil med voksnes ekspertviden og erfaring, når der skal træffes beslutninger eller udvikles løsninger.

3: Børns modenhed og evner udvikles gennem barndommen

Modenhed og evner er med til at sætte rammer for, hvordan børn og unge kan inddrages og sikres med- og selvbestemmelse. I Børnerådets optik bør man se børns modenhed og evner som et mulighedsrum, der udvider sig i takt med alder og udvikling – og ikke som begrænsninger jo yngre børnene er. Det er i høj grad op til de voksne at skabe rammer for en inddragelsesproces, der møder børnene på netop deres udviklingstrin.

BØRNESYNETS BETYDNING FOR BØRNERÅDETS PRAKSIS

At betragte børn som eksperter i deres egen livssituation betyder, at Børnerådet aktivt søger at undersøge og formidle børn og unges egne oplevelser og erfaringer til de beslutningstagere, rådet er rådgiver for og ønsker at påvirke for at skabe bedre vilkår for børn og unge i Danmark. Børnerådets egne fageksperter og eksterne sparringspartnere inddrages naturligvis, men det er så vidt muligt med udgangspunkt i børn og unges egne artikulerede perspektiver, at rådet udvikler sine anbefalinger på et givent område. Rådet arbejder hele tiden på at udvikle nye metoder til inddragelse for at kunne give stemme til så mange børn som muligt og for at sikre de bedste beslutninger på alle områder af børns liv. Fx har Børnerådet udviklet et talende spørgeskema til børnehavebørn (læs om spørgeskemaer til yngre børn kapitel 4, s. 113) og arbejdet med procesfacilitering af ekspertgrupper med særligt sårbare børn og unge (læs om procesøvelser i kapitel 4, s. 135). I de tilfælde, hvor det ikke er muligt at udvikle metoder til inddragelse af målgruppen, fx spædbørn og børn med multihandicap, samt i de tilfælde, hvor tidsrammen ikke tillader børneinddragelse, fx i forbindelse med høringer i lovgivningsprocesser, ser rådet det som sin opgave at sætte sig i børnenes sted og vurdere, hvad der synes at være til børnenes bedste.

Etik i børneinddragelsen

I arbejdet med at inddrage børn og unge vil man hurtigt erkende, at der er etiske aspekter i stort set alle faser i et projekt, som man skal forholde sig til.

De etiske aspekter spiller blandt andet ind, når man:

- indledningsvist gør sig klart, hvorfor man inddrager børn overhovedet
- udvælger og rekrutterer børn
- overvejer at indhente samtykke
- planlægger og afholder en konkret inddragelsesaktivitet
- behandler og anvender oplysninger fra børn
- følger op og giver feedback til børn, der har deltaget
- overvejer formidling i medierne og møder mellem børn og beslutningstagere.

Netop fordi etik er et essentielt element i arbejdet med børneinddragelse, er det også et gennemgående tema i hele håndbogen. For at sikre at man arbejder professionelt med at inddrage børn og unge, bør man udarbejde et sæt etiske retningslinjer, der understøtter ens børnesyn (læs om børnesyn kapitel 1, s. 15).

ETISKE RETNINGSLINJER OG BØRNESYN HÆNGER SAMMEN

Formålet med at formulere en etik – og løbende drøfte den – er at sikre, at der bliver taget de rigtige hensyn til de inddragede børn, samtidig med at deres ret til at blive hørt er i højsædet. Børnekonventionens artikel 3 beskriver netop barnets ret til, at dets interesser bliver sikret, og artikel 12 beskriver barnets ret til at udtrykke sine meninger. Etiske retningslinjer forholder sig til denne balance mellem at beskytte børn og samtidig give dem muligheder for at deltage og blive hørt.

Inden man kan formulere et sæt etiske retningslinjer, skal man gøre sig klart, hvilket børnesyn man abonnerer på og bygger sit inddragelsesforløb op omkring. Børnesynet er afgørende for, hvilken tilgang man har til børnene, og det er væsentligt, at alle medarbejdere fra start har en fælles forståelse af det grundlæggende syn på børnene.

BØRNERÅDETS BØRNESYN AFSPEJLER SIG I ETIKKEN

I Børnerådets inddragelsesarbejde søger, udvikler og anvender vi de metoder, som vi vurderer, er bedst til at generere viden om det emne, vi ønsker at sætte fokus på. Som et led heri ønsker Børnerådet at fremme de involverede børns udbytte af at deltage, blandt andet gennem oplevelsen af at de er sparringspartnere eller 'medforskere' i udviklingen af ny viden. Det kræver en særlig indsats og ikke sjældent ekstra resurser, men det er ikke desto mindre et vigtigt etisk princip. Denne tilgang afspejler den grundholdning og det børnesyn, at børn er eksperter i deres eget liv.

De etiske retningslinjer tjener således flere formål: Dels understøtter de, at de børn, der bliver inddraget, får den bedst mulige oplevelse, dels fungerer de som en støtte for de medarbejdere, der er involveret i aktiviteten, så de er bedre rustet til at håndtere konkrete situationer og etiske dilemmaer i forbindelse med projektet.

ET ETISK DILEMMA: HVOR MEGET SKAL MAN PÅ FORHÅND VIDE OM BØRNEENE?

Når man rekrutterer børn til en inddragelsesaktivitet, kommer man ofte i den situation, at de voksne omkring børnene – forældre og fagpersoner – meget gerne vil fortælle ting om barnet, som de mener, er relevante for barnets deltagelse. Både af etiske grunde og af hensyn til undersøgelsens eventuelle objektivitet er det ikke hensigtsmæssigt at have dannet sig for mange forudfattede forståelser og meninger om de enkelte børn. I videst muligt omfang bør alle børn mødes åbent og uden fordomme. Derfor bør man forholde sig reflekteret til, hvilken betydning forhåndsviden om de enkelte børn eller gruppen af børn skal have i inddragelsesforløbet.

ETISKE RETNINGSLINJER I PRAKSIS

Man bør altid tilstræbe, at børnenes modenhed, evner, livssituation og eventuelle sårbarhed eller udfordringer anerkendes og afspejles i den tilgang, man har til dem. Dette kræver af og til særlige hensyn ved fx udvælgelse og valg af metode – hensyn som kan udfordre det overordnede inddragelsesdesign. Det altafgørende er, at man er villig til at tilpasse sin tilgang og metode og hele tiden har fokus på etikken. De etiske retningslinjer kan i det lys også fungere som elastik i forhold til at give 'lov til' at fravige designet til fordel for en høj etik i inddragelsesarbejdet.

Med udgangspunkt i de forskellige faser af et inddragelsesforløb, hvor etik spiller ind, følger her en række spørgsmål, man kan tage afsæt i, når man skal udarbejde etiske retningslinjer.

- Er børnene informanter, sparringspartnere eller med-forskere?
- I hvilken grad skal de, der kender børnene, inddrages ved udvælgelse og rekruttering?
- Er der voksne, som skal give samtykke til barnets deltagelse?
- Hvordan håndteres voksne, der modsætter sig barnets deltagelse?
- Hvordan håndteres underretningspligten?
- Hvilke metoder passer bedst til netop den målgruppe, der skal inddrages?
- Hvad kan børnene forvente i forhold til tilbagemeldinger, opfølgning og støtte?
- Hvordan begrundes vi udvælgelse af nogle børn fremfor andre, fx til ambassadører?
- Hvordan vurderes det, om det enkelte barn kan klare en eksponering, fx i offentligheden?

Når man arbejder med mennesker, kan man dog ikke forudse alle tænkelige situationer. Dette gælder selvfølgelig også, når man inddrager børn og unge. Derfor fratager et sæt

etiske retningslinjer naturligvis ikke den enkelte medarbejder eller facilitator for løbende i projektet at vurdere, om de beslutninger, der træffes, og den måde, der handles på, lever op til de etiske retningslinjer. Det er vigtigt, at man bruger de resurser, der skal til for løbende at drøfte opståede dilemmaer, uforudsete reaktioner hos børn eller i omgivelserne og nye inddragelsesmetoders fordele og ulemper. En vigtig del af det at handle etisk forsvarligt i inddragelsesarbejde med børn og unge er at være åben for kritik og være åben for at ændre praksis eller procedurer, hvis nye situationer opstår. Derfor bør de formulerede etiske retningslinjer betragtes som et dynamisk dokument, som kan ændre sig i takt med, at nye erfaringer og ny viden om børneinddragelse bliver en del af organisationens arbejdsgrundlag.

2

Juridiske aspekter

I dette kapitel introduceres en række juridiske aspekter af børneinddragelse på baggrund af FN's Børnekonvention, som for Børnerådet er udgangspunktet for, hvorfor og hvordan man inddrager børn og unge. Konventionen gennemgås kort i et historisk perspektiv, og derudover fokuserer kapitlet på de vigtigste og mest relevante rettigheder fra konventionen i forbindelse med inddragelse af børn og unge.

Kapitlet indeholder desuden en overordnet og handlingsanvisende del om håndtering af de oplysninger, man får fra børn, når man arbejder med børneinddragelse. Det drejer sig både om, hvordan man får lov til at indsamle oplysninger om børn, hvordan man har pligt til at beskytte disse oplysninger, og om hvilke rettigheder barnet har i forhold til de oplysninger, man har indsamlet.

Børnekonventionen og børns retsstilling

Side 40

Beskyttelse af oplysninger fra børn

Side 45

Anonymitet og fortrolighed

Side 50

Samtykke

Side 53

Underretning

Side 60

Børnekonventionen og børns retsstilling

Idéen om en konvention om barnets rettigheder stammer fra starten af det 20. århundrede. Men først i 1989 blev Børnekonventionen – officielt Konventionen om Barnets Rettigheder – vedtaget i FN, og den trådte i kraft i 1990. Børnekonventionen er således resultatet af en lang udviklingsproces og meget internationalt FN-diplomati, hvilket ses allerede i den første artikel, hvor barnet defineres som ”ethvert menneske under 18 år”. For at opnå størst mulig tilslutning fra stater tager konventionen således ikke stilling til, hvornår barnets liv begynder. Det har været og er stadig en kilde til diskussion i FN.

BØRNEKONVENTIONEN I INTERNATIONAL OG DANSK PRAKSIS

Børnekonventionen består af en såkaldt præambel, som er en form for formålsparagraf, og 54 artikler. Artiklerne er inddelt i tre kapitler, som:

- 1) indeholder de rettigheder, som børn har
- 2) beskriver FN's Børnekomité, som skal overvåge staternes implementering af konventionen
- 3) beskriver, hvordan stater kan tilslutte sig konventionen m.v.

At **rettigheden er absolut** betyder, at retten aldrig må gradbøjes.

Nogle af konventionens **rettigheder er absolutte**, fx kravet om, at børn ikke må dømmes til døden, idømmes en livslang fængselsstraf eller udsættes for tortur. Andre artikler fastlægger nogle rammer uden at præcisere indholdet nærmere, fx i forhold til skolegang. Endnu andre artikler er mere vage og er udtryk for, at FN's medlemsstater har meget forskellige kulturer og samfundsindretninger. Det kommer særligt til udtryk med de såkaldte økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. Fx bliver retten til en tilstrækkelig levestandard fortolket meget forskelligt, alt afhængigt af om den nationale kontekst er et udviklingsland eller et udviklet land.

Samtidig med, at Børnekonventionen giver børn en række rettigheder, rummer konventionen en udvidet beskyttelse af børn. Børn har krav på særlig beskyttelse og omsorg for at sikre deres bedst mulige udvikling.

Det er FN's Børnekomité, der overvåger, om de enkelte lande efterlever Børnekonventionens ord. Staterne kan ikke blive straffet for at bryde Børnekonventionen, men de kan få en påtale af Børnekomitéen. Børnekomitéen eksaminerer staterne cirka hvert 5. år, og en eksamination består konkret i, at staten laver en rapport, der beskriver, hvordan staten selv mener, den lever op til Børnekonventionen. Rapporten vurderes herefter af FN's Børnekomité.

Danmark har **ratificeret** Børnekonventionen i 1991, og derfor er den danske stat forpligtet til at overholde konventionen. Fx blev revselsesretten afskaffet i 1997, som følge af at Børnekonventionen giver børn ret til beskyttelse mod alle former for vold.

BØRNERÅDET VURDERER DANMARKS EFTERLEVELSE AF KONVENTIONEN

Civilsamfundet og FN-organer kan lave såkaldte parallelrapporter, der vurderer statens implementering af konventionen. Det gør Børnerådet, når Danmark skal til eksamen hos komitéen i Geneve. Parallelrapporten kan danne baggrund for, hvad Børnekomitéen fokuserer på i eksaminationen. Efter eksamen udsender komitéen en rapport med konkrete forslag til Danmark om, hvordan efterlevelsen af konventionen bør styrkes nationalt. Danmark er fx blevet anbefalet i højere grad at bruge konventionen i domstolene og blandt de administrative myndigheder.

Danmarks forpligtelse i forhold til Børnekonventionen betyder også, at kommunerne skal sikre, at deres praksis er i overensstemmelse med konventionen, fx når de behandler børnesager eller udvikler politikker, der har relevans for børns liv. Selvom Danmark har ratificeret Børnekonventionen, har dansk lov forrang. Dermed kan Børnekonventionen ikke bruges formelt som baggrund for en klage eller en stævning. Børnekonventionen kan alene bruges som rettesnor i forhold til den danske stats behandling af børn og unge, og politikerne bør sikre, at der er overensstemmelse, når de vedtager ny lovgivning.

INDDRAGELSE I ET RETTIGHEDSPERSPEKTIV

Når man arbejder med inddragelse i et rettighedsperspektiv, indebærer det, at man ser børn som **retssubjekter**, det vil sige individer med egne rettigheder, som staterne er forpligtede til at leve op til. Dermed ser man også på barnet som selvstændigt i forhold til sin familie; barnet er en aktiv deltager i sit eget liv og en kompetent aktør i samfundet (læs om børnesyn kapitel 1, s. 15). En forudsætning for, at børn kan påberåbe sig deres rettigheder, er, at de kender dem. Et vigtigt element i at arbejde rettighedsbaseret er derfor at udbrede kendskabet til børns rettigheder, både blandt børn og voksne.

BØRNEKONVENTIONENS PRIMÆRE PRINCIPPER

Børnekonventionen har fire artikler – de såkaldte portalartikler – som sætter rammen for, hvordan konventionen skal læses og forstås. De er baseret på fire principper, nemlig:

- Ikke-diskrimination (artikel 2)
- Barnets bedste interesse (artikel 3)
- Barnets bedst mulige udvikling (artikel 6)
- Retten til at blive hørt (artikel 12).

At Danmark har **ratificeret** konventionen betyder, at Danmark har godkendt og givet hånd på, at man vil tilstræbe, at lovgivningen er i overensstemmelse med Børnekonventionen.

At være **retssubjekt** betyder, at man har retlig handleevne og selvstændige (handle) rettigheder.

I det følgende beskrives principperne og deres indbyrdes afhængighed samt balancen mellem børns ret til at være aktive deltagere og børns krav på særlig beskyttelse. I forhold til arbejdet med børneinddragelse er børns ret til at blive hørt central, hvorfor det er udgangspunktet for gennemgangen.

RETEN TIL AT BLIVE HØRT

Retten består af en ret til at udtrykke sin mening og en tilsvarende pligt for de voksne til at lytte til børn og tillægge deres holdning vægt alt efter alder og modenhed. Det er en pligt for staten, hvis der skal træffes afgørelse om barnet, fx hvis et barn skal fjernes fra hjemmet. Retten til at blive hørt hænger tæt sammen med børns alder og modenhed, idet børn gradvist bliver bedre i stand til at udtrykke deres mening om forskellige forhold. Alligevel kan man ikke indskrænke barnets ret til at blive hørt med henvisning til barnets alder. Princippet går ud på at sikre retten til at blive hørt for *alle* børn, og myndigheder og voksne har således pligt til at anvende og udvikle metoder til at inddrage børn og sikre, at de i praksis også kan udtrykke deres mening.

FN's Børnekomité anlægger en bred fortolkning af, på hvilke områder børn har ret til at blive hørt. Det handler om at sikre, at det enkelte barn høres, men også at grupper af børn høres, når der drøftes og vedtages politik, der er relevant for dem.

Børnekonventionen giver også børn ret til frit at ytre sig ligesom voksne. Enhver begrænsning i ytringsfriheden skal ifølge Børnekonventionen fremgå af den nationale lovgivning og må kun forekomme for at sikre respekten for andre, nationens sikkerhed eller den offentlige orden.

BARNETS RET TIL IKKE AT SIGE SIN MENING

Retten til at blive hørt indebærer også en ret til ikke at udtrykke sin mening. Et barn kan således ikke tvinges til at udtrykke sin mening mod sin vilje.

For at kunne deltage i udviklingen af samfundet og i den offentlige debat har børn også ret til at modtage information om samfundet på et forståeligt sprog og niveau. Retten til at blive hørt får først reelt indhold, hvis man har de rette forudsætninger for at deltage, danne sin egen mening og give den til kende. Det er således nødvendigt at sørge for at udvikle børnevenlig og målgruppeorienteret information, der bidrager til alle børns deltagelse som aktive medborgere.

NYHEDER TIL BØRN

Børns ret til information kan være svær at sikre, blandt andet fordi meget information om samfundet er målrettet voksne. Børnerådet har derfor været initiativtager til et nyhedstilbud til børn, hvilket har resulteret i, at DR i 2013 lancerede nyhedsprogrammet Ultra Nyt. Programmet bringer dagligt nyheder til børn i alderen 8-12 år, og hermed er DR med til at sikre, at børn kan få relevant og alderssvarende information om væsentlige og aktuelle samfundsbegebenheder.

IKKE-DISKRIMINATION

Princippet om ikke-diskrimination handler om, at konventionens rettigheder gælder for alle børn uanset race, hudfarve, køn, sprog, religion eller politisk anskuelse. Der må heller ikke skeles til national, etnisk eller social oprindelse, ligesom fx formueforhold eller handicap ikke må have betydning for børns retsstilling.

Ikke-diskriminationsprincippet betyder fx i en dansk kontekst, at tilgængeligheden for børn med handicap skal fremmes, så disse børn har samme adgang til fx skole og fritidsaktiviteter som andre børn.

BØRNERÅDETS TALENDE SPØRGESKEMA UNDERSTØTTER KONVENTIONEN

For at leve op til princippet om barnets ret til at blive hørt og til ikke-diskriminationsprincippet har Børnerådet udviklet et talende spørgeskema til de yngste og en oplæsningsfunktion til specialklasserne i Børne- og Ungepanelet, der skal lette muligheden for, at børn med fx læsevanskeligheder også kan komme til orde.

BARNETS BEDSTE INTERESSE

Princippet indebærer, at det altid skal indgå i overvejelser og tillægges vægt, når der træffes beslutninger, der har indflydelse på børns liv og vilkår, om beslutningerne er i barnets bedste interesse. Også på de områder, der ikke direkte fremgår af konventionen, medfører dette princip en pligt til altid at vurdere, hvordan en given politik eller beslutning påvirker børn. Det kan fx handle om udviklingen af et trafikområde, hvilket ikke fremgår eksplicit af konventionen. Her er det nærliggende at overveje, hvad barnets bedste interesse er, fx i forhold til at kunne komme sikkert til og fra skole og fritidsaktiviteter.

Et udtryk for princippet ses på familieområdet, hvor barnet opfattes som aktør, der har rettigheder og interesser, der ofte – men ikke altid – er uafhængige af forældrenes interes-

ser. Princippet pålægger staten at handle, hvis forældre ikke kan varetage barnets bedste interesse, fx ved at støtte forældrene i deres forældreevne.

Set i sammenhæng med barnets ret til at udtrykke sin mening indebærer princippet også, at man må høre børn og unge direkte, før man kan afgøre, hvad der er i barnets bedste interesse. Inddragelse af barnet betyder ikke nødvendigvis, at man tillægger barnets udsagn mest vægt, men det skal indgå i beslutningen, der således skal afspejle, at man reelt har lyttet til barnets perspektiv.

Vurderingen af, hvad der er i barnets bedste interesse, skal være i overensstemmelse med konventionens ånd om, at børn er selvstændige retssubjekter. Det er derfor god praksis fra myndighedernes side, at det i afgørelser tydeligt fremgår, hvordan barnets bedste interesse er blevet vurderet, og hvorvidt en given beslutning eller afgørelse anses for at være i barnets bedste interesse.

BARNETS BEDST MULIGE UDVIKLING

Princippet går ud på, at staten skal sikre optimale forhold, der bidrager til alle børns overlevelse og udvikling. Børnekomitéen har et bredt perspektiv på udvikling, der gælder både sundhed, uddannelse, fritid, en tilstrækkelig levestandard og beskyttelse mod vold og udnyttelse. Ikke mindst skal børn med handicap støttes i at opnå personlig udvikling.

Inddragelse af børn og unge understøtter dette princip, da det er én måde at sikre børn den bedst mulige udvikling på. De børn, der konkret bliver inddraget, vil opleve en række positive effekter, og den nye indsigt vil være til gavn for alle børn, der på sigt sikres et bedre forløb, bedre forhold eller klarere rettigheder.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om Børnekonventionens implementering i praksis i UNICEF's publikation (2007), *Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child*, på www.unicef.org
- Læs FN's Børnekomité's fortolkning af artikel 12 om retten til at blive hørt (2009), *General Comment no. 12 The right of the child to be heard*, på www.ohchr.org
- Læs om barnets perspektiv i skilsmisssager i Betænkning nr. 1475 (2006), *Barnets perspektiv*, publikation afgivet af Udvalget om Forældremyndighed og Samvær. Betænkningen kan findes på www.ast.dk
- Læs om tilblivelsen af Børnekonventionen i Højkommissariatet for Menneskerettigheder (OHCHR) (2007), *The Legislative History of the Convention on the Rights of the Child*, på www.resourcecentre.savethechildren.se
- Læs om Børnekonventionens udvikling i Danmark i Jacobsen, Anette Faye (2015), *Stat og civilsamfund i nye relationer: FN's Børnekonventions historie i Danmark*, i Temp – tidsskrift for historie nr. 10, 2015, på www.temphist.dk

- Jacobsen, F. Anette (2013): "Børns rettigheder" i Rasmussen, Nell (red.): *Menneskerettigheder i socialt arbejde*. København: Nyt Juridisk Forlag.
- Læs en forkortet udgave af Børnekonventionen i bilag 10 eller på Børnerådets hjemmeside www.brd.dk

Beskyttelse af oplysninger fra børn

Børn har, ligesom voksne, ret til privatliv. Det betyder, at oplysninger om børn, som de har givet i forbindelse med en inddragelsesaktivitet, ikke må videregives eller offentliggøres uden at være anonymiseret. Retten til privatliv er beskyttet i en række internationale konventioner, som også gælder for børn, fx i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention. I Børnekonventionens artikel 16 står der specifikt, at børn har ret til privatliv. Retten til privatliv er altså en helt central rettighed i den internationale menneskeret. I dansk lovgivning er retten til privatliv blandt andet reguleret i persondataloven.

BØRNS RET TIL PRIVATLIV – INTERNATIONALE KONVENTIONER

FN-Konventionen om Barnets Rettigheder

Artikel 16

1. Intet barn må udsættes for vilkårlig eller ulovlig indblanding i sit privat- og familieliv, sit hjem eller sin brevvæksling, eller ulovlige angreb på sin ære eller sit omdømme.
2. Barnet har ret til lovens beskyttelse mod sådan indblanding eller sådanne angreb.

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

Artikel 8

1. Enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance.
2. Ingen offentlig myndighed må gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, medmindre det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til den nationale sikkerhed, den offentlige tryghed eller landets økonomiske velfærd, for at forebygge uro eller forbrydelse, for at beskytte sundheden eller sædeligheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder.

Oplysninger om børn indhentet gennem børneinddragelse

Projekter, hvor børn inddrages, er omfattet af persondatalovens regler om indhentelse af oplysninger til brug for videnskabelige eller statistiske formål.

Persondataloven regulerer, hvordan man skal håndtere oplysninger om andre personer, inklusive børn. Man må således ikke uden videre indhente, videregive eller offentliggøre personoplysninger om andre. Personoplysninger er oplysninger som fx

- Navn
- CPR-nummer
- Helbredsforhold
- Race eller etnicitet
- Familieforhold
- Sociale problemer
- Mobning, overgreb, seksualitet mv.
- Fotografier

Behandling af personoplysninger omfatter: indsamling, registrering, systematisering, opbevaring, tilpasning/ændring, selektion, søgning, brug, videregivelse, formidling, tekstbehandling, sletning, tilintetgørelse.
Vejledning om anmeldelse iht. kapitel 12 i lov om behandling af personoplysninger.

Persondataloven gælder som hovedregel for al elektronisk **behandling af personoplysninger**. Der er nogle generelle regler, som altid skal være opfyldt, for at man må behandle personoplysninger. Derudover gælder der særlige regler for behandling af de forskellige typer af personoplysninger.

Det følgende tager udgangspunkt i disse regler samt i børns grundlæggende ret til privatliv, men giver dog ikke et fuldstændigt overblik over juraen.

HVORNÅR GÆLDER PERSONDALOVEN?

Når man indsamler og behandler anonyme oplysninger, fx hvis man udsender et spørgeskema til børn, hvor man ikke af besvarelsenerne kan se, hvem der har svaret, er man ikke omfattet af reglerne i persondataloven. Man kan derfor anvende de indsamlede anonyme oplysninger uden videre.

Hvis man derimod indsamler oplysninger om børn, som ikke er anonyme, er man omfattet af persondatalovens bestemmelser. Det kan fx være tilfældet, hvor man laver kvalitative interviews eller workshops med børn om forskellige emner og efterfølgende registrerer eller på anden vis behandler, hvad børnene har fortalt. Det kan også være tilfældet, hvis man udsender et spørgeskema, hvor besvarelsenerne ikke er anonyme, eller hvis det på anden vis er muligt at identificere, hvem der har svaret.

PERSONDALOVENS REGLER GÆLDER, HVIS NOGEN KAN IDENTIFICERE BARNET

Den afgørende afgrænsning, i forhold til om du skal leve op til persondatalovens regler, er, om det er muligt for nogen at identificere det barn, hvis personlige oplysninger der er indsamlet. Hvis barnet kan identificeres, skal persondatalovens regler følges. Det gælder også, selv om oplysningerne ikke er følsomme.

Når man arbejder med inddragelse, er det ikke muligt på forhånd at lave en udtømmende liste over, hvad der er personfølsomt. Hvis man laver et børneinddragelsesprojekt, hvor man indsamler børns holdninger til fx indretningen af en skolegård eller en trafikkege-plads, vil oplysningerne i udgangspunktet ikke være personfølsomme. Men hvis et af børnene begrundet sine holdninger i oplysninger, der fx kan være personfølsomme, såsom at barnet udsættes for mobning eller tisser i sine bukser og derfor gerne vil have toiletter tæt på skolegården, står man med en ny situation, man må tage stilling til. Derfor skal man altid overveje grundigt på forhånd, hvad der kan tænkes at være følsomt for det enkelte barn.

FØR INDSAMLING AF PERSONOPLYSNINGER SKAL DER SIKRES SAMTYKKE

Du må kun behandle ikke-anonyme personoplysninger, hvis der foreligger samtykke fra barnet selv og i nogle tilfælde også fra forældremyndighedsindehaveren.

Læs om samtykke kapitel 2, s. 53.

Hvilke typer oplysninger kræver særlig beskyttelse?

Ikke alle typer af personoplysninger kræver særlig beskyttelse. I persondataloven skelnes der mellem tre typer af personoplysninger:

- Følsomme oplysninger
- Oplysninger om andre private forhold, som den enkelte kan have behov for at hemmeligholde
- Almindelige, ikke-følsomme oplysninger.

Følsomme oplysninger og oplysninger om andre private forhold er fortrolige. Det drejer sig om oplysninger om fx racemæssig eller etnisk baggrund, væsentlige sociale problemer, religiøs overbevisning, strafbare forhold og familiemæssige forhold. Fortrolige oplysninger skal beskyttes særligt, hvilket beskrives nedenfor. Almindelige, ikke-fortrolige oplysninger er oplysninger af objektiv karakter som fx navn og alder.

Før man igangsætter behandlingen af personoplysninger fra børn, skal man overveje, om nogle af de oplysninger, man har tænkt sig at indsamle, kan opfattes som følsomme ud fra et børneperspektiv, selv om de måske i lovens forstand ikke ville karakteriseres som sådan. Det kan fx være viden om, at et barn føler sig ensom.

ANMELDELSE TIL DATATILSYNET

Der er forskellige regler for, om man skal anmelde sin indsamling af personoplysninger til Datatilsynet, afhængig af hvem der indsamler personoplysninger, og hvilke typer af oplysninger der indhentes. Som medarbejder i en kommunal eller statslig forvaltning, skal man i udgangspunktet anmelde behandling af personoplysninger til Datatilsynet, med-

mindre der allerede er foretaget en samlet anmeldelse til Datatilsynet om myndighedens forskning og statistik. I det følgende er gengivet reglerne for forskningsprojekter foretaget af private.

Før man gennemfører projekter, hvor man behandler følsomme oplysninger om børn, skal man søge og få tilladelse til at foretage indsamlingen. Det gør man ved at anmelde behandlingen til Datatilsynet.

I anmeldelsen til Datatilsynet skal man blandt andet specificere:

- hvilke typer af oplysninger man vil indsamle og behandle
- hvornår oplysningerne senest vil blive slettet.

Datatilsynet kommer derefter med en tilladelse, som indeholder en række vilkår, man skal overholde.

HVILKE PROJEKTER SKAL IKKE ANMELDES TIL DATATILSYNET?

Indsamler du udelukkende almindelige og ikke-følsomme oplysninger i forbindelse med dit projekt, skal du ikke anmelde projektet til Datatilsynet, men du skal selvfølgelig stadig overholde lovens andre krav. Hvis du er studerende og indsamler personoplysninger til en opgave eller et speciale, er du undtaget fra reglen om anmeldelse til Datatilsynet. Det kræver dog, at du er studerende på en erhvervsakademi-, professionsbachelor-, bachelor- eller kandidatuddannelse eller uddannelse på tilsvarende niveau. Desuden kræves der, at indsamlingen og registreringen af personoplysninger sker med udtrykkeligt samtykke fra de børn, som oplysningerne vedrører. Ph.d.-studerende er ikke omfattet af undtagelsen, hvilket betyder, at de altid skal anmelde behandlingen af personoplysninger til Datatilsynet.

BEHANDLING OG BRUG AF PERSONOPLYSNINGER

Personoplysninger, der indhentes til videnskabelige eller statistiske formål, skal overholde følgende krav:

- Oplysningerne må ikke senere benyttes til andre formål end det oplyste.
- Uvedkommende må ikke få adgang til oplysningerne.
- Oplysningerne må ikke offentliggøres, så man kan genkende enkeltpersoner.
- Oplysningerne må ikke videregives til andre uden tilladelse fra Datatilsynet.
- Oplysningerne må kun opbevares, så længe der er behov for dem, hvorefter de skal slettes.

For at sikre, at uvedkommende ikke får adgang til oplysningerne, skal elektroniske oplysninger, der ligger på en computer eller et drev, være beskyttet af kodeord, og fysiske udgaver skal opbevares aflåst.

Der er ikke generelle regler for, hvor længe man må opbevare personoplysninger, men man bør kun have oplysningerne, så længe der er behov for dem. En god huskeregel er, at oplysningerne skal slettes, når de er brugt til det tiltænkte formål. Hvis man anonymiserer oplysningerne, så det ikke længere er muligt at identificere enkeltpersoner, svarer det i lovens forstand til en sletning. Reglerne for opbevaring i arkiv er reguleret i arkivloven og vil ikke blive yderligere beskrevet her.

BARNETS RETTIGHEDER VED BEHANDLING AF PERSONOPLYSNINGER

Formålet med persondataloven er, som beskrevet i indledningen, at beskytte retten til privatliv. Derfor har barnet, der indhentes oplysninger om, *generelt* ret til:

- at få information om, at der indsamles oplysninger om barnet
- indsigt i de oplysninger, der behandles om barnet
- at få slettet eller rettet urigtige oplysninger
- at trække sit samtykke tilbage og derved undgå videre behandling af oplysninger.

Som deltager i et forskningsprojekt har man dog ikke ifølge loven krav på indsigt i de oplysninger, der indsamles og behandles. Det er ikke ensbetydende med, at forskeren ikke må udlevere oplysningerne om barnet, hvis barnet ønsker det. Barnet har dog ikke ifølge loven krav på at få udleveret oplysningerne, med mindre det er aftalt med forskeren på forhånd.

Indsamling af personoplysninger i forbindelse med børneinddragelse skal foregå frivilligt. Derfor anbefales det, at man som udgangspunkt altid imødekommer barnets eller forældrenes ønsker om indsigt i oplysningerne.

BARN OG FORÆLDRE KAN ALTID TRÆKKE SAMTYKKE TILBAGE

Barnet og forældrene har altid ret til at trække et samtykke til deltagelsen i projektet tilbage. Et tilbagekaldt samtykke medfører, at oplysningerne om barnet slettes og ikke indgår i projektets videre forløb.

Læs om samtykke kapitel 2, s. 53.

Anonymitet handler om, hvordan og hvorvidt man kan blive genkendt.

Fortrolighed handler om, hvordan og hvorvidt dét, der bliver sagt, forbliver mellem de parter, hvor det bliver sagt.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om Datatilsynets praksis og find vejledninger mv. til blandt andet studerende og specialeskrivende på www.datatilsynet.dk
- Læs om reglerne for behandling af personoplysninger i persondataloven på www.retsinformation.dk
- Læs om reglerne for opbevaring af data i længere tid i arkivloven på www.retsinformation.dk

Anonymitet og fortrolighed

Børn har ret til privatliv og for at kunne beslutte, om de ønsker at deltage i en inddragsaktivitet, er det helt afgørende, at de får informationer om, hvad de kan forvente i forhold til **anonymitet** og **fortrolighed** (læs om samtykke kapitel 2 s. 53). Når man forbereder og planlægger børne- og ungeinddragelse, er det derfor vigtigt at forholde sig til både anonymitet og fortrolighed. Fx skal man gøre sig overvejelser om, hvordan man får meldt vilkårene for fortrolighed og anonymitet klart ud til deltagerne, så de ved præcis, på hvilke vilkår de deltager. Derudover handler det også om lovgivningsmæssige forhold, der sætter grænserne for den anonymitet og fortrolighed, man skal tilbyde, fx i forhold til underretningspligt.

ANONYMITET

I nogle sammenhænge vil anonymitet slet ikke være et relevant begreb at forholde sig til, fx hvis inddragelse af børn foregår i et helt åbent regi, som elevrådsarbejde eller et ungemøde i en ungdomsklub. Men i andre sammenhænge som fx spørgeskemaundersøgelser eller interviews med børn er det væsentligt at behandle spørgsmålet om anonymitet.

Anonymitet skal ikke som udgangspunkt opfattes som et benspænd eller en forhindring i arbejdet. Projekter og undersøgelser, hvor man inddrager børn og unge, vil ofte have som formål at belyse et emne generelt og ikke de enkelte deltagers personlige situation. Deltagernes identitet er med andre ord ofte irrelevant og har på den måde ikke betydning for projektet. Anonymisering tager derfor ikke 'noget fra' projektet, men er noget, man skal arbejde bevidst og professionelt med i de tilfælde, hvor børn deltager som informanter og deres oplysninger registreres og behandles (læs om beskyttelse af oplysninger fra børn kapitel 2, s. 45).

I spørgeskemaundersøgelser betyder anonymitet, at man ikke kan koble besvarelsene med personer. Det kan give respondenterne en større frihed til at svare frit og ærligt og uden risiko for at skulle stå til regnskab for noget efterfølgende. Anonymiteten i formidlingen af en spørgeskemaundersøgelse er ligetil, idet analyser og fremstillingen af resultater

vil være i form af tal og generaliserede tendenser. I nogle tilfælde kan man dog have en så afgrænset respondentgruppe, fx en skoleklasse, at det er muligt at regne ud, hvem der har svaret hvad. Det er især relevant at være opmærksom på, hvis man giver tilbagemeldinger om resultaterne til – i dette eksempel – skolen eller andre mindre steder, fx afdelinger eller institutioner. I disse tilfælde må man nøje afveje ønsket om at kunne opgøre resultaterne på det pågældende niveau mod risikoen for, at børn eller grupper af børn genkendes. Er der nogen som helst risiko for genkendelse, kan man naturligvis ikke love de deltagende børn anonymitet.

TIPS TIL ANONYMISERING

Når man anonymiserer kvalitativt materiale, skal man huske:

- at ændre alle navne og stednavne
- at sløre fakta i personlige fortællinger, som kan genkendes, fx at en plejemor har fire hunde, eller at en hændelse fandt sted på et bestemt tidspunkt
- at være særlig opmærksom på genkendeligheden ved detaljerede oplysninger fra få deltagere.

Ved spørgeskemaundersøgelser skal man huske:

- at selv umiddelbart anonyme besvarelser vil kunne genkendes ved meget få besvarelser
- at opgørelser af svarfrekvenser på nogle niveauer, fx skoleklasser eller hospitalsafdelinger, derfor ikke altid er mulige, hvis børnene er lovet anonymitet.

Ved kvalitative metoder, hvor man mødes fysisk, fx i enkelt- eller gruppeinterviews, kan man naturligvis ikke tilbyde anonymitet til deltagerne i forhold til interviewer og eventuelle andre deltagere. Men man kan sikre anonymitet i forhold til behandlingen af resultaterne og den efterfølgende formidling, hvilket kan være afgørende for deltagernes lyst til at tale åbent. Formidlingen af kvalitative undersøgelser og projekter består ofte af detaljerede beskrivelser af deltagernes oplevelser, og nogle gange med direkte citater fra interviews eller møder. Her er det vigtigt at huske, at selv få og ofte ubetydelige faktuelle oplysninger vil kunne genkendes af deltagerens omgangskreds og derfor må ændres. En anonymisering vil i sådanne tilfælde bestå i simple navneændringer suppleret med ændringer af fakta i fortællingerne, fx stednavne eller særlige kendetegn.

I videnskabelige projekter, hvor der indgår personoplysninger, er anonymisering i formidlingen et krav, da behandling af personoplysninger er underlagt persondataloven (læs også om personoplysninger og beskyttelse af oplysninger fra børn kapitel 2, s. 45).

FORTROLIGHED

Fortroligheden udspringer af anonymiteten – at man tilbyder et rum, hvor børnene kan

tale frit og uforpligtende – men hænger også sammen med den tavshedspligt, man som medarbejder er underlagt, når man kommer i besiddelse af personoplysninger om andre. Dette gælder både offentligt ansatte og privatansatte. Tavshedspligten, som blandt andet fremgår af forvaltningsloven, må kun brydes i ganske særlige tilfælde, fx hvis der er givet specifikt samtykke, eller hvis der sker en underretning. Brydes den af andre årsager, kan det udløse tjenstlige sanktioner.

OM TAVSHEDSPLIGTEN

Straffeloven indeholder de grundlæggende regler for, hvem der har tavshedspligt, hvad tavshedspligten indebærer, og hvad strafferammen er for at overtræde tavshedspligten. Forvaltningslovens bestemmelser om tavshedspligt er en udvidelse og præcisering af straffelovens bestemmelser. Her fremgår det, at personer i den offentlige forvaltning er undergivet tavshedspligt om enkeltpersoners private forhold. Tavshedspligten omfatter alle inden for den offentlige forvaltning, herunder også private, der udfører opgaver på vegne af det offentlige, fx opholdssteder eller personer, der udfører frivilligt arbejde for den offentlige forvaltning. Der findes desuden udvidede regler om tavshedspligt i andre særlovgivninger, fx sundhedsloven.

Oplevelsen af fortrolighed kan være helt afgørende for deltagernes lyst til og mulighed for at fortælle om personlige forhold og oplevelser. Her har intervieweren eller facilitatoren en vigtig rolle at spille i forhold til at skabe en god stemning og skabe tryghed for deltagerne. I gruppesammenhænge har man ligeledes et ansvar for at udstikke retningslinjer for samværet, så der er en fælles forståelse for betydningen og vigtigheden af fortrolighed og anonymitet (læs om regler for samvær i grupper i kapitel 4, s. 126).

Men også praktiske forhold som indretning af lokale, tidspunkt på dagen, gruppesammensætning med videre spiller ind på deltagernes oplevelse af at være i et fortroligt rum. Derfor er det altid vigtigt at overveje, hvordan man sikrer de bedste rammer for inddragelsen og så vidt muligt tilpasser dem til de børn, der deltager. Fx kan interviews foregå mange forskellige steder, og nogle børn vil måske opleve sig mest fri på neutral grund, fx uden for hjemmet eller under en gåtur, hvor ingen kan lytte med, mens andre vil føle sig bedst tilpas på eget værelse. Det er derfor oplagt, at give deltagerne indflydelse på de ting, der lader sig gøre, og som kan have betydning for deres oplevelse af fortrolighed.

ER DER GRÆNSER FOR FORTROLIGHED?

Når man forbereder børn og unge til forskellige former for deltagelse, er det vigtigt at gøre dem opmærksom på, at der kan være situationer, hvor man bliver nødt til at bryde fortroligheden. For hvis man bliver bekymret for et barn på baggrund af noget, der bliver

fortalt, er man forpligtet til at lave en underretning eller en politianmeldelse (læs om underretninger kapitel 2, s. 60).

SÅDAN KAN DU TALE MED BØRN OM FORTROLIGHED OG UNDERRETNINGSPLIGT

"Alt, hvad du fortæller her, er fortroligt. Det betyder, at det ikke bliver fortalt videre til andre. På nær hvis du fortæller om noget ulovligt, som fx at du eller din bedste ven bliver slået hjemme. Så skal jeg reagere på det. Men jeg gør ikke noget, før vi har talt om, hvad der skal ske."

"Vores snak er fortrolig. Det betyder, at jeg ikke går ud og siger til nogen, hvad du har fortalt. Men det kan ske, at jeg ikke kan holde fortroligheden: nemlig hvis du fortæller mig, at der er foregået noget ulovligt – altså at nogen har gjort noget, man ikke må gøre ved børn. For jeg har det, der hedder underretningspligt. Hvis jeg mener, at jeg skal give oplysninger videre, vil du få det at vide."

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om behandling af personoplysninger i persondataloven på www.retsinformation.dk
- Læs om forvaltningslovens regulering af den offentlige forvaltning, herunder tavshedspligten, på www.retsinformation.dk
- Læs om straffelovens bestemmelser om forbrydelse og straf på www.retsinformation.dk
- Læs om underretninger på www.ast.dk

Samtykke

Det er essentielt for enhver form for deltagelse – uanset om man er voksen eller barn – at man ved, hvad man deltager i, og har godkendt, hvad ens bidrag skal bruges til. Samtykke er således altid et etisk hensyn og i nogle tilfælde også et juridisk. Derfor skal man i tilrettelæggelsen af alle former for inddragelsesaktiviteter med børn have styr på, hvordan og fra hvem man skal indhente **aktivt samtykke**.

Spørgsmålet om aktivt samtykke er særligt relevant, hvis man inddrager børn som informanter eller deltagere i projekter, undersøgelser mv. med henblik på at bruge børnenes udsagn, fx ved at optage, transskribere, citere og formidle dem. Det vil typisk være i forbindelse med undersøgelser og andre former for vidensindsamling – og altså ikke ved

Et **aktivt samtykke** betyder, at deltagerne, og eventuelt deres forældre, eksplicit tilkender, at de vil være med og accepterer det, deres oplysninger skal bruges til.

fx elevrådsarbejde, lokale initiativer og i sager, hvor man skal træffe beslutning om det enkelte barn.

Lovgivningen om samtykke er imidlertid både kompliceret og uklar, og den bliver fortolket meget bredt. Desuden varierer reglerne alt efter typen af børneinddragelse. Det kan derfor være svært at vurdere, hvad der er korrekt og mest hensigtsmæssigt i den konkrete situation.

HVAD ER ET SAMTYKKE?

Et samtykke skal først og fremmest gives af barnet, der deltager, men nogle gange skal man også overveje, om der tillige skal indhentes samtykke fra barnets forældre eller værge. Dette kan være en tidskrævende proces, som man skal tage højde for tidligt i planlægningen.

I juridisk forstand er et samtykke en deltagers frivillige accept af at deltage og af, at de oplysninger, der kommer frem eller bliver indhentet om ham eller hende, må **behandles** efterfølgende, fx at et interview bliver transskriberet og citeret anonymiseret i en rapport. Barnet skal med andre ord give samtykke til både at deltage – og dermed give oplysninger – og til den videre brug af oplysningerne.

Det er helt afgørende, at samtykket er informeret. Det betyder, at det skal være tydeligt for den, der giver samtykke, hvordan og af hvem oplysningerne skal bruges. En del af det informerede samtykke drejer sig således om at afklare, hvilken grad af fortrolighed man kan love barnet (læs om fortrolighed kapitel 2, s. 50).

Behandling af personoplysninger omfatter: indsamling, registrering, systematisering, opbevaring, tilpasning, selektion, søgning, brug, videregivelse, formidling, tekstbehandling, sletning, tilintetgørelse.

Personfølsomme oplysninger dækker over race, etnicitet, politisk-, religiøs- eller filosofisk overbevisning, fagforeningstilhørsforhold, helbredsmæssige og seksuelle forhold.
(Persondataloven § 7, stk. 1)

Personhenførbare oplysninger dækker over enhver information om en identificeret/identificerbar fysisk person. Kriteriet for personhenførbare er alene, hvorvidt det overhovedet er muligt at identificere personen.
(Persondataloven § 3, nr. 1.)

BØRNERÅDET INDHENTER ALTID SAMTYKKER VED INTERVIEWS OG BILLEDER

Når Børnerådet gennemfører interviewundersøgelser, som formidles i skriftlige rapporter, indhenter vi altid skriftligt samtykke fra forældre eller værge til børn under 15 år. Her fremgår det blandt andet, at interviewene kan blive brugt i citatform i en rapport, som bliver offentliggjort og sendt til en række centrale beslutningstagere. De deltagende børn og unge giver naturligvis også altid selv samtykke.

Når Børnerådet bruger billeder af ikke-modelbørn på rådets hjemmeside eller i publikationer, er billederne altid taget med samtykke fra både børn og forældre.

Juridisk set gælder reglerne om samtykke kun, når der er tale om **personfølsomme** og **personhenførbare** oplysninger, hvilket vil sige oplysninger om sundhed, sociale forhold, økonomi mv., som kan kobles med en bestemt person via navn, cpr-nummer, adresse eller lignende (læs om beskyttelse af oplysninger fra børn kapitel 2, s. 45). Eksempelvis

vil et møde med unge på en ungdomsskole om designet af en hjemmeside ikke juridisk set kræve samtykker, fordi emnet ikke giver anledning til at fortælle om personfølsomme forhold. De unge, som deltager, vil dog under alle omstændigheder skulle give mundtlig accept af eller samtykke til at være med i aktiviteten.

Selvom det juridisk set ikke er nødvendigt at få samtykker fra børnene eller de unge, er det altid – uafhængigt af oplysningernes karakter – betydningsfuldt for processen, at de børn, der deltager, er blevet grundigt informeret forud for deres samtykke, så man er sikker på, de forstår, hvad de er med i, og hvilke konsekvenser det eventuelt kan få. Samtykke er således ikke kun et juridisk anliggende i form af at sikre hjemmel til brug af data, men har i meget høj grad også etiske aspekter.

HVORNÅR SKAL MAN INDHENTE SAMTYKKE FRA FORÆLDRE ELLER VÆRGE?

Man kan ikke forvente, at alle børn – særligt ikke mindre børn – er i stand til at forstå, hvad deltagelsen betyder, fx hvad det vil sige at blive interviewet om et bestemt emne, og hvilke konsekvenser det kan have at deltage. Derfor indhenter man i nogle tilfælde også samtykke fra forældrene eller værgeren. Det er vigtigt at slå fast, at indhentning af samtykke fra forældre eller værge aldrig er en erstatning for et samtykke fra barnet selv, men er et supplement.

BØRN HAR ALTID RET TIL AT TALE UDEN VOKSNES SAMTYKKE

Det er en udbredt misforståelse, at samtykke fra forældre eller værge er et juridisk krav, og at man ikke må tale med børn uden forudgående samtykkeindhentelse fra deres forældre. FN's Børnekonvention artikel 13 giver børn ytringsfrihed og ret til at videregive informationer. Alligevel kan det ofte være hensigtsmæssigt at sikre sig forældrenes eller værgens samtykke af praktiske og etiske grunde, blandt andet af hensyn til barnet selv.

Forhold der har betydning for beslutning om samtykke fra forældre:

Alder: Man bør skelne mellem børn, der er fyldt 15 år og dem, som er under. Den ældste gruppe kan man forvente er moden nok til selv at give samtykke til enhver form for deltagelse – under forudsætning af, at de er informeret grundigt forinden. Den yngste gruppe børns samtykke bør suppleres med forældres eller værges samtykke. Eksempelvis er der stor forskel på at forklare et begreb som anonymitet for en seksårig og en 15-årig.

Modenhed: Man bør så vidt muligt tage hensyn til det enkelte barns modenhed, som kan gå på tværs af alder. I nogle sammenhænge vil man vide, at børnene ikke er aldersmæssigt modne. Her vil forældre eller værges samtykke også være relevant.

Oplysningernes karakter: Karakteren af de eventuelle personfølsomme oplysninger, der kan komme frem under deltagelsen, har også betydning for, hvorvidt man bør indhente supplerende samtykke fra forældre eller værge. For et barn i en særlig udsat livssituation, fx et barn hvis mor eller far er fængslet, kan det være hensigtsmæssigt, at en forælder eller værge også giver samtykke til, at barnet deltager – hvis altså deltagelsen handler om barnets særlige situation, fx om familieliv eller decideret om barnet som pårørende.

Inddragelsesform: Endelig kan inddragelsesformen også spille ind, idet der kan være stor forskel på fx at udfylde et spørgeskema og at deltage i en workshop sammen med andre børn. Her handler det altså ikke om behandlingen af oplysningerne, men om hvad barnet skal være med i.

INGEN RETSLIG FASTSAT GRÆNSE FOR FORÆLDRES SAMTYKKE

Der er i lovgivningen ikke fastsat nogen aldersgrænse for, hvornår man kan nøjes med barnets eget samtykke. Samtykke fra forældre skal først og fremmest ses som en etisk og praktisk foranstaltning, som ikke må prioriteres højere end eller erstatte barnets eget samtykke.

Forældrene eller værgen vil typisk kende barnet bedst og derfor være i stand til at vurdere, hvad barnet kan sige ja til. Derudover kan det nogle gange også være oplagt at drøfte barnets deltagelse med andre, som også er tæt på barnet i hverdagen, fx pædagoger på en institution eller plejeforældre, hvis barnet er anbragt. Men indhentelse af forældresamtykker kan også handle om at forebygge, at barnet kommer i klemme efterfølgende, hvis forældrene fx ikke bakker op om deltagelsen (læs om gatekeepere kapitel 3, s. 75).

SAMTYKKE FRA ÉN ELLER BEGGE FORÆLDRE TIL BØRN UNDER 15 ÅR?

I de tilfælde, hvor det vurderes, at der skal indhentes samtykke fra forældre eller værge, har man ikke pligt til at indhente samtykke fra begge barnets forældre. Dette gælder uanset om begge forældre eller kun den ene har forældremyndighed. Det kan dog være vigtigt at sikre opbakning til barnets deltagelse fra begge forældre. I konfliktfyldte situationer kan hensynet til barnet betyde, at begge forældre bør spørges, men omvendt kan det også betyde, at det er mest hensigtsmæssigt for barnet kun at involvere den ene forælder. Det primære hensyn er at sikre, at barnet får en god oplevelse og ikke kommer i klemme i forbindelse med sin deltagelse.

ANBEFALINGER TIL INDHENTELSE AF SAMTYKKE

- Indhent altid mundtligt samtykke fra børn, der deltager, og sørg for, at de er godt informeret om, hvad de siger ja til.
- Informér så vidt muligt forældre til børn, der deltager.
- Indhent altid skriftligt samtykke fra forældre eller værge til børn under 15 år, som deltager i interviews, workshops og andre kvalitative aktiviteter, medmindre deltagelsen ikke medfører behandling af personfølsomme oplysninger.
- Vurder, om der skal indhentes skriftligt samtykke fra forældre eller værge til unge på 15 år eller derover, i de tilfælde hvor emnet er af særligt følsom karakter; de unge står i en særlig livssituation eller har en modenhed, som ikke er alderssvarende. Det kan fx gælde unge, som vil komme i en loyalitetskonflikt efterfølgende, unge udviklingshæmmede eller unge med psykiske lidelser.
- Overvej at sikre forældres **passive samtykke** til børns deltagelse i spørgeskemaundersøgelser eller andre sammenhænge, hvor børnene deltager anonymt.

HVORDAN SER ET SAMTYKKE UD?

Der er ingen lovgivningsmæssige formkrav til, hvordan et samtykke skal se ud – et mundtligt samtykke vil derfor i udgangspunktet altid være tilstrækkeligt. Men uanset formen skal den, der deltager, det vil sige barnet eller den unge, altid give sit samtykke *forud* for selve deltagelsen.

Et mundtligt samtykke består i en dialog, hvor barnet – og eventuelt forældre eller værge – efter at være blevet informeret siger ja til at være med i den pågældende undersøgelse eller projekt og dermed også giver sin accept af, hvordan oplysningerne vil blive brugt og af hvem.

Et skriftligt samtykke indeholder væsentlige forhold, som fx hvad deltagelsen går ud på, og hvordan oplysninger bliver brugt, og man beder barnet skrive under på, at det deltager under de forudsætninger. Barnet kan også skrive under på, at det har fået forklaret vigtige oplysninger mundtligt. Samtykket kan være i form af en mailudveksling eller et fysisk brev.

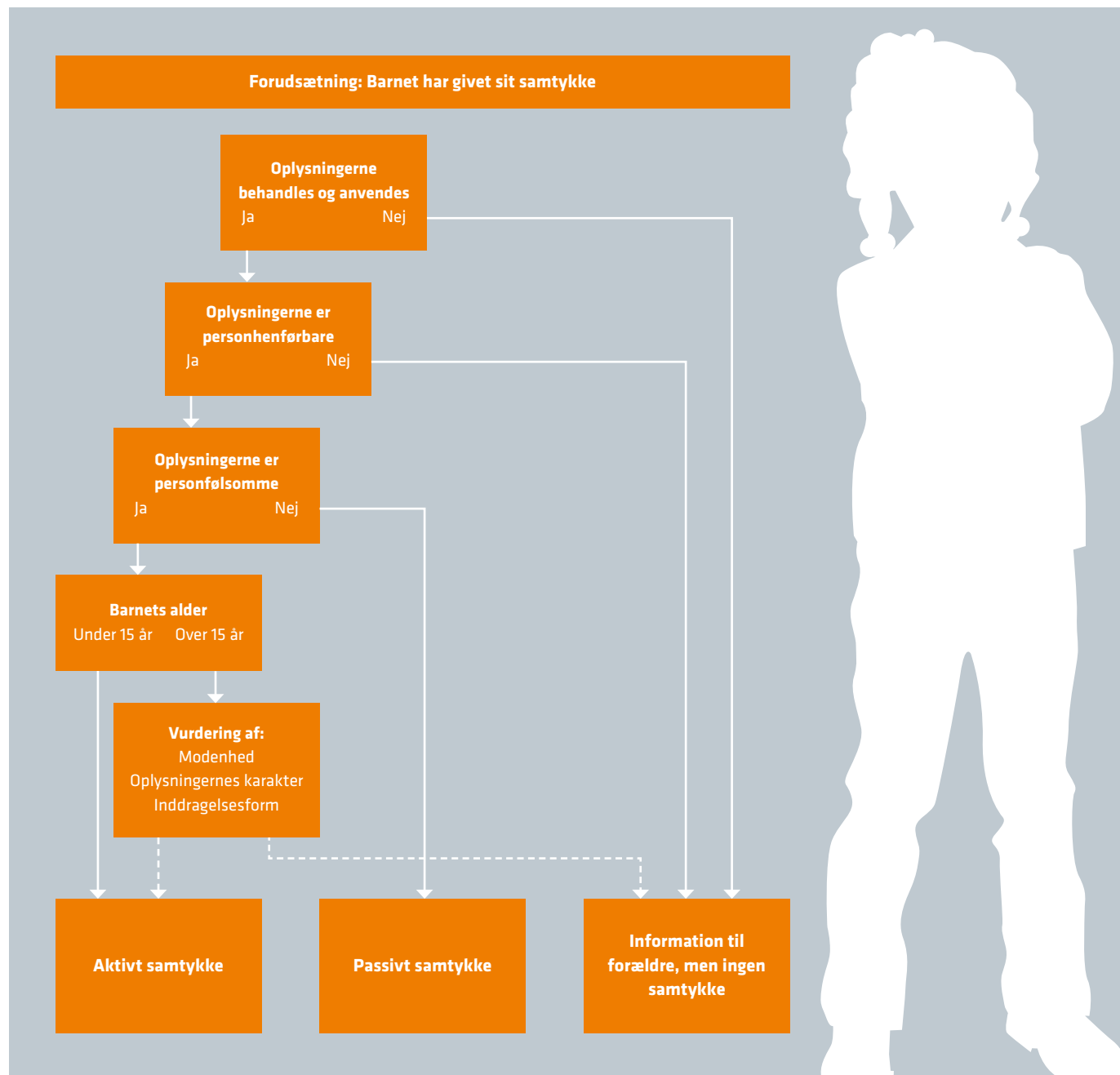
HVORDAN INDHENTER MAN SAMTYKKE?

Der kan opstå forskellige udfordringer i forbindelse med at indhente samtykker, og man bør derfor beregne god tid til denne proces.

Hvis man indhenter forældresamtykker, skal de også indhentes fra forældre til børn, som bor på institution, i egen bolig eller hos plejeforældre. I de tilfælde kan det være oplagt at få hjælp fra de voksne, der er tæt på barnet i hverdagen – fx plejeforældre, pædagoger eller lærere.

Passivt samtykke betyder, at forældrene aktivt skal sige fra – fx ved at ringe eller returnere en del af et brev – hvis deres barn ikke må deltage, efter at de er blevet informeret om deltagelsen, fx af klasselæreren, pædagoger eller institutionslederen.

GUIDE TIL BESLUTNING OM SAMTYKKE FRA FORÆLDRE

Hvis man samarbejder med en institution, fx en skole, et anbringelsessted eller en hospita-
talsafdeling, om rekrutteringen af børn til en inddragelsesaktivitet, kan det være en god
idé at orientere sig om stedets egen samtykkepraksis. Det kan gøre samtykkeindhentelsen
nemmere for alle parter.

Når man vælger at indhente skriftligt samtykke fra forældre eller værge, er det desuden en
god idé at overveje, hvordan man sikrer, at børnene ikke risikerer at stå i en situation, hvor
de regner med at deltage, men pludselig ikke kan, fordi der ikke er samtykke fra forældre-
ne. Dette kan forebygges ved dels at være ude i god tid, dels ikke at involvere børnene i
forældrenes samtykkeproces.

SÆRLIGE UDFORDRINGER VED INDHENTELSE AF SAMTYKKER

Der kan opstå forskellige udfordringer i forbindelse med at indhente samtykker. Det er
nødvendigt at afsætte tid og vilje til at konfrontere udfordringerne ved indhentning af
samtykker, men det er også vigtigt blandt andet af etiske hensyn at kunne acceptere og
respektere, når det ikke kan lykkes.

Hvis samtykket trækkes tilbage

Hvis børn eller forældre under eller efterfølgende i en inddragelsesaktivitet vælger at
trække samtykket tilbage, er det både vigtigt og lovpligtigt at respektere det. Det har ingen
betydning for den måde, data indtil da er behandlet på, og man kan fx ikke risikere at
skulle trække en offentliggjort undersøgelse tilbage eller at skulle slette noget, der allerede
er lavet. Men det betyder, at man ikke må bruge oplysningerne om det enkelte barn frem-
adrettet, og at man skal slette de data, samtykket handler om.

Børn i særlige livssituationer

I forbindelse med inddragelse af grupper af børn, som er særligt udsatte, kan man nogle
gange komme i situationer, hvor samtykkeindhentelsen kan vise sig at være særlig van-
skelig eller ligefrem umulig.

Forældrene til disse børn har ofte selv svære udfordringer, og det kan være vanskeligt at
kontakte dem og fx få et skriftligt samtykke. Ofte er den bedste tilgang i disse situationer at
alliere sig med voksne fagpersoner omkring barnet, som kender forældrene. Lykkes det ikke,
kan man være nødt til at undlade at inddrage det pågældende barn eller overveje, om det er
forsvarligt i forhold til barnets situation alligevel at lade det deltage uden forældresamtykke.

Forældre eller andre voksne modsætter sig deltagelsen

I nogle tilfælde kan forældre eller andre voksne have et ønske om at beskytte barnet, el-
ler de kan have andre hensyn, som kan få indflydelse på barnets mulighed for at deltage
eller udtrykke sig frit. Den form for etiske overvejelser skal man selvfølgelig tage alvorligt,
men man skal også sikre sig, at forbehold for barnets deltagelse alene er begrundet ud fra

barnets behov og ikke er et udtryk for fx forældre eller fagfolks egen usikkerhed i forhold til det, der skal ske. Der kan naturligvis være tale om en fornuftig vurdering, som tager afsæt i barnets situation og behov, men der kan også være tale om et misforstået beskyttelseshensyn. Intentionen om at skåne barnet kan komme til at underminere den positive betydning, det kan have for børn at opleve reel inddragelse.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om reglerne for behandling af personoplysninger i persondataloven på www.retsinformation.dk
- Læs om rettigheder i forbindelse med samtykke i vejledning om registreredes rettigheder efter reglerne i kapitel 8-10 i lov om behandling af personoplysninger i vejledning nr. 126 af 10/07/2000 på www.retsinformation.dk

Underretning

I forbindelse med inddragelsesaktiviteter kan man få viden, som man skal reagere på. Det kan være tilfældet, når inddragelsen handler om særligt følsomme eller personlige emner, men også når emnet som udgangspunkt ikke er følsomt. Hvis barnet fx er meget ked af forældrenes skilsmisse, kan en uddybende snak med barnet og eventuelt dets lærer eller forældre – efter aftale med barnet – være tilstrækkelig. I andre tilfælde – ved mere alvorlige problemer – skal man lave en underretning. Det er vigtigt at understrege, at en underretning er en videregivelse af en bekymring for et barn og *ikke* et spørgsmål om bevisførelse. Derfor er det altid relevant at underrette, hvis man er bekymret for et barn, uanset barnets specifikke situation, historik, diagnose eller lignende. En underretning er med til at sikre, at situationen bliver undersøgt kvalificeret af den instans, som har kompetencer til det.

HVAD ER EN UNDERRETNING?

Den **almindelige underretningspligt** er beskrevet i serviceloven og gælder alle borgere. Men pligten til at reagere på en bekymring om et barn gælder i særlig grad, når man i forbindelse med sit arbejde får kendskab til et barn, som ikke trives. Professionelle, som igennem deres hverv har med børn og unge at gøre, har nemlig **skærpet underretningspligt**, som også er beskrevet i serviceloven.

Underretningspligten betyder, at man skal reagere, hvis man får kendskab til, at barnet har været udsat for overgreb, omsorgssvigt eller andet, men også hvis man har *grund til at antage*, at et barn har behov for særlig støtte efter Serviceloven. Det er i den forbindelse vigtigt at gøre opmærksom på, at underretningspligten er personlig, hvilket betyder, at man er forpligtet til at reagere, uanset om kollegaer, leder eller eventuelt barnet eller den unge selv ikke er enige.

Almindelig underretningspligt

Den, der får kendskab til, at et barn eller en ung under 18 år fra forældres eller andre opdrageres side udsættes for vanrøgt eller nedværdigende behandling eller lever under forhold, der bringer dets sundhed eller udvikling i fare, har pligt til at underrette kommunen.

(Serviceloven § 154, stk. 1)

SÅDAN UNDERRETTER MAN

Som udgangspunkt skal man underrette socialforvaltningen eller børne- og ungeforvaltningen i barnets eller den unges kommune. Hvis barnet er anbragt, skal man underrette den kommune, som har anbragt barnet, og som er ansvarlig for behandlingen af barnets sag. Men der er også tilfælde, hvor det er Ankestyrelsen, man skal underrette, nemlig hvis kommunen allerede er underrettet. Man kan underrette Ankestyrelsen, hvis kommunen ikke har handlet på en underretning, eller hvis man vurderer, at den ikke har hjulpet barnet i tilstrækkelig grad. Ankestyrelsen har så mulighed for at undersøge den pågældende kommunes sagsbehandling i den konkrete sag.

Endelig er der også mulighed for at gå til Ombudsmandens Børnekontor. I disse tilfælde har henvendelsen form af en klage snarere end en underretning. Det kan være relevant, hvis barnet har oplevet langsommelig eller forkert sagsbehandling fra en offentlig myndighed (kommune, skole, institution mv.) og allerede har klaget eller ikke kan klage andre steder. Ombudsmanden og Ankestyrelsen kan desuden rådgive om, hvor man kan klage, hvis de ikke kan behandle sagen.

Der er ingen faste formkrav til en underretning, den kan være både skriftlig og mundtlig. Man kan også underrette anonymt. Nogle kommuner har en telefon eller en mail kun til underretninger, ligesom Ankestyrelsen har en digital underretningsblanket. Uanset form bør underretningen indeholde så mange oplysninger som muligt, så kommunen eller Ankestyrelsen har det bedst mulige grundlag for at handle på den. Hvis man vurderer, at der er behov for at underrette akut uden for kommunens eller Ankestyrelsens almindelige åbningstid, kan man benytte kommunens vagttelefon eller Ankestyrelsens akuttelefon. Man har krav på at modtage en kvittering på sin henvendelse, og som fagperson har man desuden mulighed for at få besked om, hvorvidt underretningen har ført til en undersøgelse eller foranstaltning.

BØRNERÅDET UNDERRETTER OFTEST SKRIFTLIGT

Det er Børnerådets erfaring, at det er en god ide at underrette skriftligt, da en mundtlig underretning kan være vanskeligere at henvise til senere. Børnerådet supplerer desuden en skriftlig underretning med en telefonisk henvendelse, i de tilfælde hvor der kan være tvivl om alvorligheden og behovet for akut handling. En telefonisk henvendelse kan være en god måde at afklare baggrunden for underretningen og kendskabet til barnets situation samt sikre fælles forståelse for indholdet i den viden, der ligger til grund for underretningen.

Inddragelse af barnet

Noget af det vigtigste i forbindelse med en underretning er, at man så vidt muligt inddra-

Skærpet underretningspligt

Personer, der udøver offentlig tjeneste eller offentligt hverv, skal underrette kommunalbestyrelsen, hvis de under udøvelsen af tjenesten eller hvervet får kendskab til eller grund til at antage:

- at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte
- at et barn umiddelbart efter fødslen kan få behov for særlig støtte på grund af de vordende forældres forhold
- at et barn eller en ung under 18 år kan have behov for særlig støtte på grund af barnets eller den unges ulovlige skolefravær eller undladelse af at opfylde undervisningspligten
- at et barn eller en ung under 18 år har været udsat for overgreb.

(Serviceloven § 153, stk. 1)

ger barnet – det vil sige, at man fortæller om sin bekymring, forklarer hvorfor det er vigtigt at reagere, og hvad man overvejer at gøre. Det er vigtigt, at man bruger tid på at forsøge at få barnet til at forstå og acceptere en underretning. Allerbedst er det naturligvis, hvis barnet ligefrem selv ønsker denne handling. Det er barnets tarv, det handler om, og nogle gange kan en underretning have vidtgående konsekvenser ikke blot for barnet selv, men måske også for forældre, søskende eller nære omgivelser, og det er derfor kun rimeligt at sigte efter at handle sammen med barnet. Men ikke kun af respekt for barnet er det afgørende at være inddragende; fra forskningen (fx Warming 2011) ved man, at (sociale) indsatses ganske enkelt virker bedre, når de besluttet og gennemføres i samarbejde med de involverede. Det er med andre ord af kæmpe betydning for det forløb, der følger efter en underretning, at barnet har oplevet sig hørt, forstået og informeret i beslutningen om at gøre noget ved situationen. Dette kan være med til at hindre, at barnet modarbejder de efterfølgende initiativer. På trods af disse bestræbelser kan der opstå situationer, hvor man må underrette mod barnets vilje. Så selvom barnets accept er vigtig, skal man være parat til at videregive sin bekymring under alle omstændigheder.

Man bør altid sikre sig, at barnet har nære omsorgspersoner at gå til umiddelbart efter samtalen om en underretning. Hvis dette ikke er tilfældet, må man overveje, hvilke muligheder der findes for at søge hjælp, fx hos fagpersoner, som kender barnet, eller via relevante hjælpeorganisationer. Det kan også være en mulighed at tilbyde barnet efterfølgende kontakt, fx at ringe sammen eller at mødes fysisk, hvis omstændighederne tillader det. Dog må man nøje overveje egne muligheder og begrænsninger, så man ikke giver barnet forventninger, der ikke kan indfries.

I de særlige situationer, hvor barnet giver udtryk for frygt for overgreb eller repressalier, hvis det kommer frem, hvad det har fortalt, står man som modtager af denne viden med et meget stort ansvar. I disse tilfælde er det afgørende, at man lægger en plan for, hvad der skal ske, så barnet ved, hvad det kan forvente, og bliver så tryk ved situationen som muligt. Desværre er det ikke muligt at beskytte barnet fuldstændigt, men man skal naturligvis ved underretningen gøre opmærksom på situationens alvor og barnets akutte behov, fx i forhold til en bekymring for repressalier (læs om politianmeldelse kapitel 2, s. 65).

HVAD SKAL MAN REAGERE PÅ?

Alle institutioner, som fx skoler, døgn- og dagtilbud, der arbejder med børn, er efter serviceloven forpligtet til at have et beredskab med interne retningslinjer for, hvad der kan give anledning til bekymring, og hvordan denne skal gribes an. Socialstyrelsen tilbyder desuden inspiration og beskrivelser af kommunale beredskaber samt en række handleveje for medarbejdere, ledere mv.

Men selv som del af en institution med faste retningslinjer kan man komme i situationer, hvor det er svært at vurdere, om og hvordan man skal reagere. Og sidder man i en organi-

sation eller branche, hvor børneinddragelse er et nyt element, er det meget sandsynligt, at der slet ikke findes beskrevne retningslinjer for eller eksisterer erfaringer med underretninger. Derfor er det vigtigt, at man allerede i planlægningen af inddragelsesaktiviteterne beskriver, hvad der kan give anledning til bekymring og til en eventuel underretning, så man er bedst muligt forberedt i situationen. Ikke mindst, hvis emnet for aktiviteterne sandsynliggør, at der kan komme viden frem, som kræver handling.

EN PIGE FORTALTE OM DÅRLIG BEHANDLING PÅ EN DØGNINSTITUTION

En pige, der deltog i en workshop i forbindelse med Børnerådets undersøgelse om anbragte børn og unge, fortalte om hård og nedværdigende behandling af børn på en døgninstitution, hvor hun havde tilbragt et lille års tid fem år tidligere.

Børnerådets medarbejder henvendte sig til pigen i en pause og fik hende til at uddybe. Her kom det frem, at hun havde været vidne til både nedværdigende og voldelig behandling af andre børn og unge, men at hun ikke selv havde været udsat for det. Pigen var ikke interesseret i at få sit navn nævnt over for institutionen, så Børnerådets medarbejder aftalte at lave en generel underretning om forholdene på stedet til den kommune, hvor institutionen lå, med fremhævelse af, at det vedrørte forhold for fem år siden, som naturligvis kunne have ændret sig. Pigen var anonym i underretningen.

Eksempelvis vil det være oplagt på forhånd at undersøge retningslinjerne for brug af tvang, hvis man interviewer børn og unge om deres oplevelser under indlæggelser eller i forbindelse med en anbringelse. Ligesom det vil være nødvendigt i forbindelse med interviews i fængsler eller sikrede institutioner at være på det rene med, hvordan man skal reagere, hvis man bliver bekendt med, at en ung planlægger en kriminel handling eller fortæller afgørende kendsgerninger om en forbrydelse.

EN DRENG VAR BEKYMRET FOR SIN SØSTER

I forbindelse med Børnerådets undersøgelse om børn og unge anbragt uden for hjemmet fortalte en dreng i netværkspleje, at han var bekymret for sin lillesøster, som boede i den anden ende af landet med deres fælles biologiske mor og hendes mand, som begge drak for meget. Lillesøsteren kom ifølge drengen ikke så tit i skole og havde svært ved at følge med. Drengen selv trivedes godt i netværkspleje hos en tante og oplevede ikke voldsom druk, når han besøgte moren og hendes mand hver tredje weekend. Men både han og tanten var bekymrede og havde tidligere kontaktet kommunen, hvor lillesøsteren boede.

Børnerådets medarbejder underrettede Ankestyrelsen, fordi kommunen ifølge drengen og tanten allerede var underrettet. Ankestyrelsen undersøgte, om kommunen havde undersøgt og håndteret situationen korrekt. Forud for underretningen var medarbejderen i dialog med drengen for at få supplerende oplysninger om søsteren samt sikre, at drengen var indforstået med underretningen.

Særligt i forbindelse med aktiviteter, hvor der skabes et fortroligt rum, kan det ske, at børn og unge fortæller om forhold, som vækker bekymring og kræver nøje overvejelser om reaktioner. Man kan blive usikker, hvis der kommer fortællinger frem om forhold, som rækker langt tilbage i tid, eller som omhandler andre børn eller unge – fx at en ven er udsat for, hvad der lyder som omsorgssvigt. Her er en god tommelfingerregel, at der ikke er nogle begrænsninger i underretningspligten – hverken i forhold til tid, sted eller personer – enhver bekymring bør komme frem.

TVIVL OM BARNETS TROVÆRDIGHED

Der kan opstå situationer, hvor man kan komme i tvivl om børnenes troværdighed og dermed også om værdien af den viden, børnene har videregivet. Dette kan have betydning for vurderingen af alvorsgraden i børnenes situation og er naturligvis en vigtig overvejelse at have med i beslutningen om underretning. I nogle tilfælde er en mulighed at tale med andre fagpersoner, som kender til den målgruppe, barnet er en del af. Det kan fx være børn med bestemte diagnoser, brugere af en specifik ungdomsklub eller frihedsberøvede unge. Dog må man altid huske ikke at videregive eller udveksle tavshedsbelagte informationer, som persondataloven foreskriver, om de pågældende børn. I andre tilfælde vil det ikke være praktisk muligt eller etisk forsvarligt at drøfte troværdighedsspørgsmålet med andre fagpersoner, fx hvis man ikke kan undgå at videregive dele af det, barnet har fortalt, eller hvis det komplicerer sagen, idet det vil involvere den eller de personer, som underretningen omhandler, fx personalet på en institution.

Det kan være givende at forsøge at forstå børnenes bevæggrunde bedre, fx ved at sætte sig ind i eventuelle diagnoser, historik eller særlige karakteristika, da der kan være væsentlige forhold, som sætter børnenes situation i perspektiv.

Uanset tvivlsspørgsmål eller forbehold er det afgørende at huske, at en underretning består af en bekymring, og at man ikke skal være sikker for at kunne underrette. At et barn har en særlig diagnose, tilhører en bestemt gruppe eller har et kendt forløb bag sig, bør aldrig betyde, at man vælger ikke at lave en underretning eller på anden måde lader fagpersoners vurdering vægte tungere end børnenes egne.

POLITIANMELDELSE

I nogle helt særlige tilfælde vil det ikke være nok at underrette. Her må man også lave en politianmeldelse; nemlig når man bliver bekendt med tydeligt strafbare handlinger, som kræver en politiundersøgelse. Det kan eksempelvis være voldshandlinger eller overgreb i hjemmet, på skolen eller på en institution. Men også hvis man får kendskab til kriminelle handlinger, som et barn eller en ung planlægger at begå, kan det være relevant. Her må man vurdere, om den kriminelle handling er så alvorlig, at politiet skal kontaktes. Det kan fx være, hvis barnet eller den unge fortæller om sin planlagte eller kommende medvirken i et overfald – man har nemlig pligt til at politianmelde, når der er fare for staten eller for personers liv – dette kaldes **afværgepligten**. Fortæller barnet fx om et tyveri, vil man på baggrund af **værdispringsreglen** ikke være forpligtet til at anmelde det, men man skal naturligvis stadigvæk tage stilling til, hvorvidt man skal lave en underretning.

Den overvejende forskel på en underretning og en politianmeldelse er altså, at der er pligt til at underrette, hvis man har kendskab til, at et barns trivsel eller udvikling er i fare, mens man som udgangspunkt ikke har pligt til at politianmelde, medmindre det er for at afværge livsfarlige situationer. Det kan være svært at vurdere, hvornår man skal lave en politianmeldelse, og er man i tvivl, kan man lægge det åbent frem, når man henvender sig. I disse tilfælde gælder det samme som ved en underretning: hellere rette henvendelse til myndighederne én gang for meget end én gang for lidt. Desuden er det også sådan, at kommunen er forpligtet til at politianmelde, hvis den i forbindelse med en underretning bliver opmærksom på, at der er tale om strafbare handlinger. Ligesom politiet er forpligtet til at lave en såkaldt socialrapport til kommunen i sager, hvor der er børn involveret.

Som ved underretninger er det ved politianmeldelser afgørende, at man så vidt muligt involverer barnet i planerne og forløbet, lige som det er vigtigt at sikre sig, at barnet få den nødvendige støtte og information efterfølgende (læs om underretning kapitel 2, s. 60).

Afværgepligten betyder, at man har pligt til at gøre alt, hvad der står i ens magt, for at afværge en alvorlig forbrydelse – herunder afværge, at en forbrydelse gentager sig. Afværgepligten gælder også for offentlige myndigheder. Hvis fx barnet er i behandling på en institution og i fortrolighed fortæller en pædagog om et kommende overfald, vil pædagogen skulle politianmelde. Fortæller barnet derimod om et tidligere overfald, skal der ikke ske politianmeldelse.

(Straffeloven § 185)

Værdispringsreglen betyder, at der sker en afvejning af forpligtelser, herunder hensynet til de implicerede parter. I børnesager anvendes reglen typisk, når forældres personfølsomme oplysninger videregives mellem myndigheder af hensyn til barnets trivsel og videre udvikling. *(Forvaltningslovens § 28 om "Videregivelse af oplysninger til en anden forvaltningsmyndighed")*

BØRNERÅDETS FORBEREDELSE AF OG INFORMATION TIL FRIHEDSBERØVEDE UNGE

I Børnerådets undersøgelse med frihedsberøvede unge inden for strafferetsplejen blev der forud for interviewene afholdt informationsmøder med unge på de sikrede afdelinger samt fængselsafdelingernes ungeafdelinger. Her fortalte vi om undersøgelsen og dens formål, hvordan de unge kunne deltage og på hvilke præmisser. Det blev blandt andet forklaret, hvordan vi sørger for at anonymisere alt, hvad de unge fortæller, så det ikke kan genkendes – og hvorfor. Ved begyndelsen af det enkelte interview fortalte vi desuden om vores pligt til at underrette eller politianmelde, hvis vi fik kendskab til noget, der skadede den unge i alvorlig grad, eller hvis vi fik kendskab til, at den unge havde planer om at begå personfarlig kriminalitet. Alt andet kunne vi love fortrolighed omkring.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Warming, H. (2011): *Børneperspektiver: Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*. København: Akademisk Forlag.
- Læs om underretninger på Ankestyrelsen hjemmeside www.ast.dk
- Læs om, hvornår man med fordel kan rette henvendelse til Ombudsmandens Børnekontor på www.boernekontoret.ombudsmanden.dk
- Læs om lovpligtige kommunale beredskaber hos Socialstyrelsen på www.socialstyrelsen.dk
- Læs om underretningspligt på Social- og Indenrigsministeriets hjemmeside www.sim.dk
- Læs om udveksling af oplysninger mellem myndigheder i forvaltningsloven (LBK nr. 433, kap. 8, af 22/04/2014) og lov om behandling af personoplysninger (2008/1 LSV 137) på www.retsinformation.dk

3

Planlægning og forberedelse

Inddragelse af børn og unge kræver grundig forberedelse og planlægning, hvis det skal være en god oplevelse for deltagerne og samtidig give et udbytte, der for alvor kan bidrage med ny viden og forandringer til fordel for børn og unge.

En del af forberedelsen består i research, fx inddragelse af sparringspartnere, og en række praktiske forhold og vigtige indledende overvejelser om udvælgelse og rekruttering af målgruppen for inddragelsen. Fx hvordan man håndterer voksne gatekeepere, og hvordan man sikrer etik i udvælgelsen. Derudover præsenteres en række rettesnore og anbefalinger i forhold til, hvordan man bedst muligt forbereder børn og unge på at skulle deltage i et inddragelsesforløb.

Forberedende research
Side 70

Udvælgelse og rekruttering
Side 72

Forberedelse af børn og unge
Side 81

Forberedende research

Som ved ethvert projekt og enhver undersøgelse er det vigtigt at klargøre formålet og dermed også, hvad man præcis vil opnå eller undersøge, inden man går i gang med at planlægge inddragelsesforløbet. Det kan være en hjælp at afdække, om der er lavet andre undersøgelser eller projekter om emnet eller med målgruppen – ikke mindst for at få et indblik i, hvilke udfordringer der eventuelt kan være. Det kan også være en måde at få inspiration til, hvordan man kan gå til et bestemt emne eller inddrage en bestemt målgruppe. Måske har andre gjort erfaringer eller indhentet viden, man kan trække på og bygge ovenpå.

FØLGEGRUPPER OG SPARRING

Som en del af den indledende research kan det være en god idé at invitere en følgegruppe eller andre sparringspartnere med ind i forløbet. Det gælder, uanset om man vil lave en stor, landsdækkende undersøgelse eller et mindre projekt med fokus på lokale forhold eller på institutionsniveau.

En følgegruppe er en gruppe af sparringspartnere, som kommer med input til en undersøgelse eller et projekt. Skal man fx finde ud af, hvordan man kan tilrettelægge elevrådsarbejdet bedre i en kommune, kunne det være oplagt at invitere en lærer, der arbejder med elevråd, en elevrådsrepræsentant og en beslutningstager fra den kommunale forvaltning med i en følgegruppe. Følgegruppens opgave er først og fremmest at nuancere og kvalificere børneinddragelsen, fx gennem drøftelser af, hvilke emner børnene skal spørges om, og hvilke børn der skal deltage. Følgegruppemedtagerne kan også være med til at give projektet opmærksomhed og legitimitet blandt interessenterne på området.

SÅDAN BRUGER BØRNERÅDET FØLGEGRUPPER

I Børnerådets undersøgelser mødes en følgegruppe typisk to gange. Første gang i planlægningsfasen for at sikre det rette fokus, anden gang når resultaterne er i hus, og deltagerne kan hjælpe med nuancering og fortolkning af resultaterne ud fra deres praksis- eller ekspertviden. På dette andet møde beder vi dem også give input til, hvilke forandringspotentialer resultaterne åbner for, og hvem formidlingen af resultater og anbefalinger bør rette sig mod.

Hvor mange møder, man inviterer følgegruppen med til, vil afhænge af projektets størrelse og den tid, det strækker sig over – dog vil to møder i de fleste tilfælde være passende. For at få mest muligt ud af møderne er det vigtigt at overveje, hvad sparringspartnerne skal og kan bidrage med på det givne stadie. Måske skal de have tilsendt noget materiale, in-

den de kommer til mødet, som de bliver bedt om at orientere sig i, eller måske skal man forberede en præsentation og nogle diskussionsspørgsmål til dem. Man kan også vælge at udpege en række sparringspartnere og inddrage dem enkeltvist efter behov.

VIDEN OM MÅLGRUPPEN

Det er både en praktisk og etisk udfordring at finde et snit for, hvor meget man skal vide på forhånd om målgruppen og børnene, der deltager. Mens det i nogle sammenhænge kan være etisk uforsvarligt ikke på forhånd at have sat sig godt ind i de særlige forhold eller livsomstændigheder, der gælder for en bestemt gruppe, kan der i andre sammenhænge netop være etiske grunde til at lade være.

Når man fx skal inddrage børn, som lider af en bestemt diagnose, er det nødvendigt, at man allerede i designet af sit projekt tager højde for særlige karakteristika ved målgruppen, så man sikrer, at man er klædt på til møde børnene og inddrage dem på den bedst mulige måde. Det kan være en ADHD-diagnose, som gør, at man skal være ekstra grundig med at forberede børnene ned i små detaljer, fordi det skaber den nødvendige tryghed for dem. Det kan også være børn med fysiske udfordringer, som gør, at man skal tage særlige praktiske hensyn. Eller der kan være børn, som har hændelser eller konflikter tæt inde på livet, der påvirker dem nu og her. Alt sammen kan være nyttig viden at kende til på forhånd. Man kan søge viden gennem litteratur, indhente viden fra fagprofessionelle eller konsultere specialister.

Ulempen ved at vide en masse om målgruppen er, at ens egen tilgang bliver mindre åben og neutral. Derudover kan børnene føle sig dømt på forhånd og føle, at de ikke selv får lov til at vise, hvem de er. Mange børn i udsatte positioner fortæller netop, at de ofte bliver mødt med fordomme eller forforståelser, og selvom det ikke er intentionen at dømme eller vurdere børnene ud fra ens forudgående viden om dem, kan det være rigtigt svært at undgå, at børnene får den oplevelse. Derfor bør man tage kritisk stilling til, hvor stort et forhåndskendskab man vil have til målgruppen.

Der gælder de samme fordele og ulemper ved at få viden om det enkelte barn fra fx lærere eller forældre, som der gælder i forhold til at få viden om målgruppen generelt fra fagprofessionelle. Man skal være opmærksom på, at børnene ikke må få en oplevelse af, at der bliver talt 'bag om ryggen' på dem.

Børn med særlige kommunikative udfordringer

Der kan være situationer, hvor man må gå på kompromis med sit ønske om at inddrage – og dermed repræsentere – nogle grupper af børn. Man kan fx mangle konkrete metodiske greb til inddragelsen, eller der kan være andre resurse-mæssige hensyn. Børn med særlige kommunikative udfordringer, fx døvstumme børn, børn, der ikke forstår dansk eller engelsk, ganske små børn eller svært mentalt handikappede børn, er alle eksempler på grup-

per af børn, det kan være vanskeligt at inddrage med gængse metoder som interviews, ekspertgruppemøder eller spørgeskemaer. Men med de rette hjælpemidler og metoder, fx en tolk eller tekniske løsninger, kan det ofte lade sig gøre. Andre gange må man overveje, om børnenes perspektiv kan inddrages på andre måder, fx gennem observationer, visualisering eller ved at tale med voksne, der kender børnene godt. Under alle omstændigheder vil inddragelsen i disse tilfælde være afhængig af et godt samarbejde med de voksne – ofte professionelle – omkring børnene.

Udvælgelse og rekruttering

Hvordan og hvem, man rekrutterer til at være med i sit inddragelsesforløb, afhænger i høj grad af projektets karakter, tema og formål. Der er fx stor forskel på, om man skal rekruttere til en spørgeskemaundersøgelse, eller om det handler om deltagere til et udviklingsforløb eller interview. Hvis aktiviteten indgår i et projekt med nogle bestemte børn og unge og handler om at skabe forandring i netop disse børns hverdag, fx for en skoleklasse eller på et fritidshjem, vil rekrutteringen måske give sig selv, fordi projektet jo netop handler om lige præcis disse børn. Men selv i mindre, lokale projekter kan det være relevant at foretage en udvælgelse på baggrund af forskellige kriterier.

HVILKE BØRN SKAL VÆRE MED I INDDRAGELSESFORLØBET?

For at komme i gang med overvejelserne om, hvilke børn der skal deltage, kan man stille sig selv følgende spørgsmål:

- Hvilken rolle skal børnene spille i projektet?
- Hvad er det præcis, de skal inddrages i?
- Hvad skal de bidrage med? Og hvordan?
- Hvor mange børn skal være med?
- Skal der tages særlige hensyn til børnegruppen eller nogle børn?
- Hvordan kommer vi i kontakt med børnene?

Hvis børneinddragelsen handler om at indsamle viden, som skal kunne sige noget om generelle tendenser blandt en større gruppe børn eller unge, så vil en kvantitativ tilgang egne sig godt. Vil man opnå mere uddybende viden om noget eller have input og idéer i konkrete og lokale processer, vil det være oplagt med en kvalitativ tilgang. Vilklårene for udvælgelse og rekruttering er forskellige for de to metoder, og det handler især om muligheden for og vigtigheden af at sikre repræsentativitet.

SÆRLIGT FOR KVANTITATIVE UNDERSØGELSER

Arbejdet med spørgeskemaundersøgelser forudsætter et grundlæggende kendskab til kvantitativ metode herunder udarbejdelse af spørgeskemaer og statistisk analysearbejde (læs om spørgeskemaer til børn og unge i kapitel 4, s. 101).

Formålet med en kvantitativ undersøgelse er at få generaliserbar viden. Det vil sige, at resultaterne skal have en vis udsigelseskraft om de undersøgte forhold. Derfor må man være omhyggelig med at sørge for, at udvælgelsen foregår efter nogle anerkendte principper for **repræsentativitet**. Har man ikke selv kompetencerne til dette, anbefales det, at man allierer sig med en statistiksagkyndig.

Hvis man fx vil lave en spørgeskemaundersøgelse, hvor resultaterne skal give et repræsentativt billede af hele **populationen**, skal man have et vist antal deltagere til at indgå i en **stikprøve**. Hvor mange og hvem det skal være, afhænger af den samlede populations størrelse og sammensætning.

Det er vigtigt at forholde sig til, hvilke parametre stikprøven skal være repræsentativ i forhold til. Vil man fx lave en stikprøve baseret på bopælskommune, det vil sige, at børnene i undersøgelsen er repræsentativt fordelt over samtlige kommuner i Danmark, må man have adgang til informationer om børns bopæl. Adgang til sådanne personfølsomme oplysninger stiller særlige krav til datahåndtering (læs om beskyttelse af oplysninger fra børn i kapitel 2, s. 45).

I kvantitative undersøgelser efterstræber man oftest tilfældighed i udvælgelsen af respondenter. Men nogle gange har man ikke brug for at foretage en udvælgelse – altså en stikprøve – fordi undersøgelsen skal gennemføres blandt *alle* børn i en afgrænset gruppe, fx alle 0.-klasser i en bestemt kommune eller alle børn indlagt på et bestemt hospital. I disse tilfælde består stikprøven således af hele populationen, og deltageres svar skal ikke bruges til at repræsentere større børnegrupper.

SÅDAN SIKRER BØRNERÅDET TILFÆLDIGHED I STIKPRØVEN

I Børnerådets panelundersøgelser med skoleelever og med børnehavebørn sikres tilfældighed i stikprøven ved, at de deltagende skoler eller daginstitutioner udtrækkes af en statistikkyndig ved et universitet. Der er her tale om en simpel, **randomiseret** stikprøve. Herved sikrer vi, at skoler og institutioner er fordelt jævnt geografisk, og at fordelingen mellem folkeskoler, friskoler og privatskoler eller private, selvejende og kommunale institutioner svarer til fordelingen på landsplan. Børnerådet søger ikke om adgang til personoplysninger – børnene er helt anonyme i besvarelsen – og det er derfor ikke muligt at teste stikprøvens repræsentativitet i forhold til forældres uddannelsesniveau, indkomst osv.

En undersøgelses **repræsentativitet** siger noget om, hvorvidt den gruppe af børn, der har besvaret spørgeskemaet, ligner populationen.

Population dækker over det samlede antal individer af en bestemt gruppe. Hvis en undersøgelse skal afdække, hvad børn i 7. klasse i Danmark oplever og mener om noget, så er den samlede population alle 7.-klasseselever i landet.

En **stikprøve** er en mindre gruppe af populationen. Har man en repræsentativ og tilpas stor stikprøve, kan man ved hjælp af spørgsmål til sin stikprøve udlede generelle tendenser eller sammenhænge i populationen.

En **randomiseret** udvælgelse betyder, at stikprøven sammensættes tilfældigt. Dét forhindrer fx, at nogle personer kommer i samme gruppe ud fra kriterier, man ikke er opmærksom på, når man udvælger. Et eksempel på en ikke tilfældig udvælgelse er fx, hvis man har en liste med børn, og udvælger hver tredje på listen.

Et **fast panel** kan fx være en større gruppe af børn, skoler, institutioner eller andet, som inviteres til at besvare spørgeskemaer flere gange.

Bortfaldet omhandler den gruppe af børn, som modtager, men ikke besvarer spørgeskemaet. Man bør systematisk teste, om bortfaldsgruppen udgøres af en eller flere bestemte grupper, fx i forhold til køn, etnicitet eller bopælssted.

Når man **vægter** sine data, lader man en overrepræsenteret gruppes svar tælle mindre i sine analyser i forhold til den underrepræsenterede gruppes svar. Er der fx flere piger end drenge, der har besvaret et spørgeskema, kan man i sin databearbejdning lade drengenes svar tælle tilsvarende flere gange. Man bør altid overveje fordele og ulemper – og gøre sin læser opmærksom på sit valg.

Hvis man etablerer **et fast panel**, kan man løbe ind i det problem, at stikprøven ændrer sig, når man skal i gang med den enkelte undersøgelse. Det kan fx være, at en del af dem, man har inviteret til at besvare spørgeskemaet, undervejs takker nej til at deltage. De udgår med andre ord, inden de overhovedet er kommet med. Derfor skal man sørge for, at stikprøven fra starten er så stor, at den kan 'tåle' et vist frafald.

Der kan også ske et **bortfald**, når spørgeskemaet skal besvares. I en travl hverdag vil der være nogle, som ikke har tid til at deltage i undersøgelsen eller glemmer det. Derfor er det nødvendigt at teste repræsentativiteten, når dataindsamlingen er afsluttet. Man kan fx se på, hvordan fordelingen af drenge og piger, der har svaret, er i forhold til populationen. Man kan også undersøge, hvordan de fordeler sig på alder, etnicitet, skoletype osv. Viser det sig, at undersøgelsen er særlig 'skæv' på et bestemt parameter, kan man vælge at **vægte** sine data, når man ser på resultaterne af undersøgelsen. En anden mulighed er at gøre opmærksom på skævheden og anbefale, at læseren har denne for øje, når analyserne præsenteres.

SÆRLIGT FOR KVALITATIVE UNDERSØGELSER OG PROCESSER

Kvalitative metoder og processer giver mulighed for at gå i dybden med forståelsen af et emne. Når relativt få børn deltager i en undersøgelse eller en aktivitet, som det er tilfældet ved brug af kvalitative metoder, er det vigtigt, at man gør sig grundige overvejelser over, hvilke børn der skal inviteres med. Selv om man ikke arbejder med begrebet repræsentativitet i disse tilfælde, kan man alligevel sigte efter at udvælge deltagere efter fx køn, alder eller etnicitet, hvis man forestiller sig, det har betydning for undersøgelsens emne. Det kan også være parametre som type og omfang af erfaring eller historik inden for emnet.

SÅDAN REKRUTTEREDE BØRNERÅDET TIL UNDERSØGELSE OM PSYKIATRIEN

I Børnerådet udvælger vi børn og unge til større kvalitative undersøgelser ud fra et ønske om diversitet. I en undersøgelse med børn indlagt i psykiatrien udvalgte vi fx børne- og ungepsykiatriske afdelinger fra alle landets regioner og inden for alle typer af specialisering (afdeling for spiseforstyrrelser, skærmede afdelinger og retspsykiatriske afdelinger), ligesom det blev sikret, at vi besøgte afdelinger for både børn og unge. Fordi børnene selv kunne melde sig til, var det ikke muligt at lave et nøje udvalg af bestemte deltagere på forhånd, men ved at komme rundt på de udvalgte afdelinger, hvor børnene var, sikrede vi, at en varieret gruppe af børn fik tilbuddet.

VOKSNE SOM GATEKEEPERE

Ofte fungerer én eller flere voksne som gatekeepere for de børn eller unge, man gerne vil invitere med i en proces eller en undersøgelse.

Gatekeepere kan deles op i to grupper: de formelle og de reelle. Formelle gatekeepere kan fx være en kommune, som skal give kontaktoplysninger på bestemte borgere, eller ledelsen af en institution eller en hospitalsafdeling, som man gerne vil besøge for at møde de børn, der opholder sig der. Disse gatekeeperes kendskab til børnenes modenhed, evner og psykiske tilstand er typisk ret begrænset. Men formelt er det nødvendigt at gå herigennem. De har altså indflydelse på udvælgelsen på institutionsniveau. De reelle gatekeepere er dem, som i praksis kan modsætte sig, at et bestemt barn deltager på baggrund af deres viden om det enkelte barn. Det kan fx være en forælder, pædagog eller psykolog, som fraråder barnet at deltage. Disse gatekeepere kan således have indflydelse på udvælgelsen på individniveau. Både formelle og reelle gatekeepere er vigtige samarbejdspartnere i forbindelse med rekruttering af børn og unge.

GATEKEEPERE I BØRNERÅDETS UNDERSØGELSER

I Børnerådet møder vi hele tiden voksne, som er gatekeepere for børn. For deltagerne i Børne- og Ungepanelet vil det være skolens leder, dernæst klasselæreren og endelig børnenes forældre. I kvalitative undersøgelser er antallet af gatekeepere typisk også stort. Fx var Børnerådet i en undersøgelse med anbragte børn og unge først afhængig af tilladelse fra en række kommuner til at få kontaktoplysninger på plejefamilier, dernæst krævede det hjælp fra plejeforældrene at få kontakt til børnene, og i sidste ende skulle også de biologiske forældre give samtykke til børnenes medvirken.

Når voksne forhindrer børns deltagelse

Det er Børnerådets erfaring, at forældre, pædagoger, sagsbehandlere, plejeforældre og andre voksne i langt de fleste tilfælde bakker op om børns deltagelse. Men der kan også være tilfælde, hvor voksne uretmæssigt forsøger at forhindre, at et bestemt barn eller en gruppe børn kommer til orde. Fx en leder på en institution, som har kendskab til grænseoverskridende eller nedværdigende behandling af børnene på stedet og derfor frygter, at dette kommer frem.

Det er vigtigt, at en afvisning altid undersøges nærmere, for der kan ligge mange begrundelser bag. Det kan være, at de voksne er bekymrede for, hvad der mon kan blive sagt om dem – også selvom der ikke er foregået noget forkert. Blot uroen omkring dette kan betyde, at nogle voksne afviser børnenes mulighed for at deltage.

Det er ikke ualmindeligt at møde voksne, der mere eller mindre åbenlyst underkender børns ret til at blive hørt, ud fra en idé om at man ikke kan stole på det, børnene fortæller. Det er især, hvis det drejer sig om børn med særlige vilkår, såsom psykisk sygdom eller tidlige svigt fra og mistillid til voksne. Man kan fx møde indvendinger om, at børnene lyver med vilje, eller at de ikke kan kende forskel på, hvad der er virkelighed og fantasi. I de tilfælde må man holde fast i, at alle børn har ret til at blive hørt, og at børnenes oplevede virkelighed rummer værdi. Derudover skal man – som ansvarlig for inddragelsen – sørge for at være klædt på til at tilpasse metoderne til målgruppen.

I BØRNERÅDET STILLER VI ALTID SPØRGSMAÅL, HVIS BØRN IKKE MÅ VÆRE MED

I Børnerådet forholder vi os altid kritisk, hvis der sås tvivl ved et barn eller en gruppe af børns medvirken. Vi spørger i alle tilfælde grundigt ind til, hvad de voksnes vurderinger er baseret på. Her er det op til faglighed og sund fornuft at afveje, om man skal presse på, eller om man skal acceptere afvisningen ud fra tilliden til, at den voksne vil barnet det bedste og kan vurdere, hvad det magter.

Sidst men ikke mindst kan fagprofessionelle forhindre et barn i at være med i et projekt ud fra en overbevisning om, at barnet ikke har mentalt eller fysisk overskud, evner eller kapacitet til at deltage. For det meste vil de voksne, der kender barnet godt, have en god fornemmelse af, hvad barnet magter, og det er derfor godt at inddrage dem i vurderingen af, om – og eventuelt på hvilke vilkår – barnet kan være med. Andre gange er det udtryk for overbeskyttelse af barnet og en utilsigtet forestilling om, at barnet kan klare mindre, end det faktisk kan. Her bør man tilstræbe, at barnet ikke forhindres i at få tilbud om at deltage. Afhængig af hvilken aktivitet det drejer sig om, kan man tilpasse fremgangsmåden, så den tager de hensyn, barnet har brug for, og hele tiden sikrer, at barnet har det godt, føler sig tryk og kan springe fra, hvis det ikke vil være med mere.

BØRNERÅDETS MØDE MED GATEKEEPERE I PSYKIATRIUNDERSØGELSEN

Da Børnerådet foretog interviews med unge på en psykiatrisk afdeling, havde personalet tilkendegivet, at en bestemt pige ikke ville kunne klare at være med. Alligevel meldte hun sig, da hun havde lyst til at fortælle om sine oplevelser og holdninger. Efter pigens ønske blev der lavet en aftale om, at en medarbejder ville opholde sig diskret i nærheden, men uden for hørevidde. Det gjorde pigen tryk, og hun endte med at gennemføre et meget længere interview, end hun havde forventet, og oplevede det som en sejr at være med.

DEN PRAKTISKE DEL AF REKRUTTERINGEN

Et vigtigt overordnet budskab om rekruttering af børn og unge er, at der generelt bør sættes god tid af til dette arbejde. At skabe den første kontakt, eventuelt indhente samtykkeerklæringer, forældres og fagprofessionelles arbejdsforhold eller almindelig travlhed i de organisationer eller institutioner, som skal formidle kontakten til børnene er typiske forhold, som kan trække processen ud. Usikkerhed blandt både børn og voksne om, hvad deltagelsen går ud på og skal føre til, kan også være noget, der giver anledning til flere arbejdsprocesser end forventet.

Hvis man ikke selv har direkte adgang til den målgruppe af børn, som man gerne vil inddrage, er det oplagt at kontakte nogle af de organisationer eller institutioner, der har kontakt med målgruppen, som fx skoler, klubber, hjælpeorganisationer og frivillige foreninger.

Derudover kan man søge efter børn offentligt, fx gennem Facebook, opslag på skoler, i tv eller i lokalaviser – dog med den risiko, at opslag bestemte steder tiltrækker bestemte målgrupper. Om man vælger den ene eller den anden tilgang, afhænger af om det er vigtigt, at man får udvalgt sine deltagere ud fra bestemte kriterier, eller om det kan være mere tilfældig selektion.

BØRNERÅDET ARBEJDER ALTID SAMMEN MED ANDRE OM REKRUTTERING

I Børnerådets interviewundersøgelse om børns møde med Statsforvaltningen blev Statsforvaltningens forskellige afdelinger rundt om i landet involveret i rekrutteringen, fordi de havde kontaktoplysninger på forældre til børn, som kunne være relevante at have med. På samme måde var Kriminalforsorgen og de sikrede institutioner uundværlige samarbejdspartnere i forhold til at få mulighed for at tale med frihedsberøvede unge i en interviewundersøgelse med dette tema.

Det kan virke nemt og ligetil at gøre brug af venner og bekendte for at komme i kontakt med en bestemt børnegruppe, men det kan ikke anbefales. Man kan nemt havne i situationer, hvor man føler, man skal tage særlige hensyn, møder usagte forventninger eller har særlige forpligtelser, som kan gå ud over inddragelsesforløbet. Man bør derfor som udgangspunkt gå uden om private kontakter.

BØRNERÅDET PRIORITERER DIREKTE KONTAKT VED REKRUTTERING

I Børnerådet bestræber vi os altid på at henvende os til børnene så direkte som muligt. Hvis vi kontakter børnene i skoleregi eller på en hospitalsafdeling, er det naturligvis efter aftale med ledelsen, men selve henvendelsen til børnene går som udgangspunkt direkte til dem. Formålet er at signalere til børnene, at de er de vigtigste, men det er også, fordi vi gerne selv vil give børnene informationer om deltagelsen, frem for at det skal gå gennem en tredje instans. Selvom vi henvender os direkte til børnene, vil vi i mange tilfælde samtidig skrive et brev til forældrene, så de ikke føler sig forbigået og af den grund får modstand på barnets deltagelse.

Hvis man henvender sig direkte til forældre eller andre nære kontaktpersoner, skal man altid sikre sig, at den positive tilkendegivelse og det eventuelle aktive samtykke, de voksne giver, ikke kommer til at betyde, at børnene føler sig pressede til at deltage (læs om samtykke kapitel 2, s. 53). Man vil derfor i den videre proces skulle være omhyggelig med så hurtigt som muligt at snakke direkte med børnene og klargøre, at det er *dem* og ingen andre, som afgør, om de vil deltage.

Rekruttering i institutionelle rammer

Hvis børnenes deltagelse foregår i en institutionaliseret kontekst, fx i en børnehave, på et sygehus eller i et særligt tilbud, vil rekrutteringsindsatsen i meget høj grad handle om at engagere de voksne fagfolk eller frivillige, som er sammen med børnene det pågældende sted.

Jo større en rolle de voksne omkring børnene har, desto større en opgave vil rekrutteringen typisk være. Det kan være en overordentlig tidskrævende proces at rekruttere tilstrækkeligt mange institutioner til at være med i en landsdækkende repræsentativ undersøgelse. Men selv hvis man ikke skal gennemføre store undersøgelser, er der nogle forhold, man med fordel kan være særligt opmærksom på ved rekrutteringen.

OPMÆRKSOMHEDSPUNKTER VED REKRUTTERING I INSTITUTIONELLE RAMMER

- Vær lydhør over for institutionernes eller fagfolkenes hverdag og undgå fx, at der skal gennemføres interviews eller svares på spørgeskemaer midt i en travl periode – undgå fx juletid, terminsprøver mv.
- Tænk over, hvad institutionen og fagpersonalet selv kan få ud af, at børnene deltager – og fortæl om det.
- Overvej, om institutionerne, afdelingerne eller de enkelte børn skal rekrutteres ved en direkte henvendelse, eller om det er hensigtsmæssigt at gå gennem andre parter, fx kommunen, som også kan hjælpe med at udpege relevante institutioner. Det kan give undersøgelsen større legitimitet, hvis henvendelsen kommer 'oppefra', samtidig kan 'skal-opgaver' dog påvirke motivationen og viljen til at samarbejde negativt.

Informationsmøder

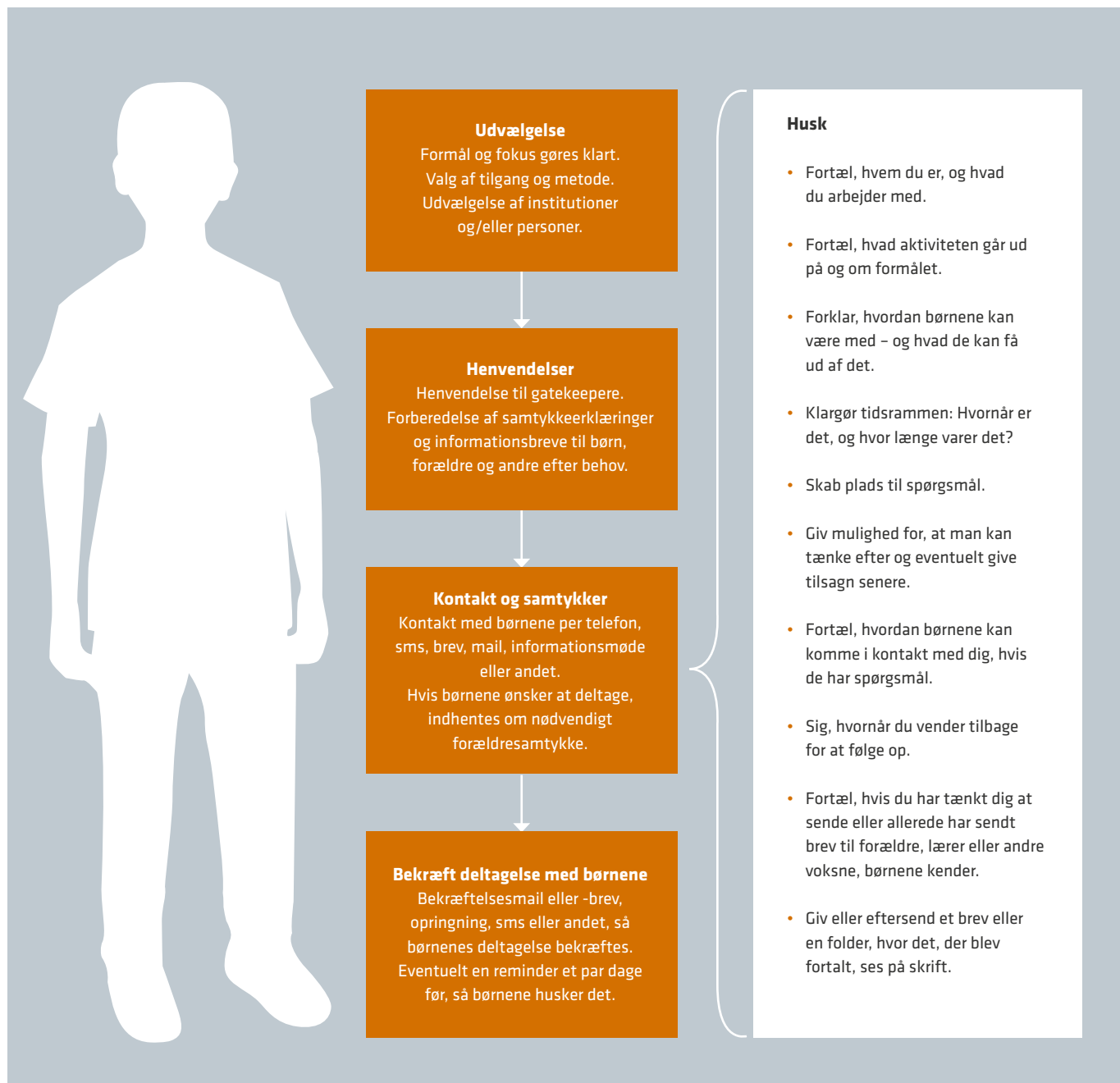
I nogle projekter eller undersøgelser kan det være en god idé at afholde informationsmøder for de børn eller unge, man gerne vil invitere til sit projekt. Hovedformålet med den slags møder er at informere børnene, inden de tager stilling til, om de vil deltage. Et andet formål er, at børnene – og eventuelt fagfolk eller forældre – får mulighed for at møde den eller de personer, som skal stå for aktiviteterne. De kan også stille spørgsmål og måske få be- eller afkræftet deres lyst til at deltage.

Det er mere tidskrævende at afholde informationsmøder frem for blot at udsende breve, men fordelene er mange. Man styrker trygheden for deltagerne, og man sikrer, at den information, som skal danne baggrund for et samtykke, når frem.

BØRNERÅDETS INFORMATIONS MØDER

Når Børnerådet holder informationsmøder for børn og unge, fx på døgninstitutioner, opholdssteder, hospitalsafdelinger eller sikrede institutioner, er det et vigtigt element, at vi 'sender de voksne uden for døren' enten under hele mødet eller dele af mødet. Det giver børnene og de unge mulighed for at stille spørgsmål, som de ellers ikke ville stille, og allervigtigst: Det sender et klart signal til børnene om, at de er hovedpersonerne og ikke de voksne.

GUIDE TIL REKRUTTERINGSPROCESSEN

ETIK I UDVÆLGELSEN

Når man skal beslutte, hvilke børn der inviteres til at være med, er der etiske dimensioner, man skal tage højde for. Børnene skal fx kunne gennemskue, hvorfor netop *de* er udvalgt til at deltage. Og man skal kunne forklare – og forsvare – hvorfor *nogle* børn udvælges frem for andre.

Et andet etisk aspekt af udvælgelsen opstår, hvis man vil udpege et eller flere børn til at være talsmænd for en større gruppe børn – det vil sige have en form for ambassadørrolle. Her kan udvælgelsen ske tilfældigt, fx ved lodtrækning blandt de børn, som gerne vil, og derved for børnene føles mere retfærdigt. Men man kan også stå i en situation, hvor det er hensigtsmæssigt at vælge nogle bestemte børn frem for andre, fordi man vurderer, at netop *de* har de nødvendige resurser eller evner til at 'klare opgaven'. Det kan være en etisk udfordring, fordi man herved må fravælge nogle, som måske også gerne vil.

VÆR ÅBEN I FORHOLD TIL KRITERIER FOR UDVÆLGELSEN

Man bør være åben og ærlig i sin kommunikation til børnene angående udvælgelsen. Det indebærer, at man giver sig tid til at forklare børnene, hvorfor man vælger, som man gør. De fleste børn vil acceptere det, når de voksne viser, at de tager dem alvorligt og respekterer dem.

Forberedelse af børn og unge

Når man planlægger at inddrage børn, sker det som udgangspunkt ikke ud fra børnenes ønsker og præmisser, da det typisk er planlagt af voksne. Børnene ved derfor af gode grunde ikke, hvad de kan forvente, men det har de selvfølgelig krav på at få at vide. De skal informeres grundigt om, hvad de siger ja til, og hvad der helt konkret kommer til at ske. En del af denne afklaring hænger sammen med børnenes samtykke til deltagelsen (læs om samtykke kapitel 2, s. 53). Hvordan og hvor meget forberedelse, der er behov for, afhænger af typen af inddragelse og af målgruppen. I det følgende indkredsnes en række essentielle forhold, som er relevante at forholde sig til uanset aktivitet, og som kan tilpasses forskellige inddragelsesinitiativer.

FORSKELLIGE BEHOV FOR FORBEREDELSE

Da man ofte ikke på forhånd kender de børn, man har med i en workshop, et interview eller andet, er det en god idé at sørge for et vist niveau af forberedelse. Hvis man taler med personale eller forældre, der kender børnene godt, kan man eventuelt få en fornemmelse af, hvad børnene har særlig brug for at vide og dermed gøre lidt ekstra ud af dette, når man fx skriver et brev, ringer eller holder et informationsmøde med dem.

Nogle børn har et stort behov for på forhånd at kende et program ned til mindste detalje, mens andre tager tingene, som de kommer. Graden af forberedelse til en konkret aktivitet afhænger også af den valgte metode og børnenes tidligere erfaring. Hvis børn i en skoleklasse fx tidligere har deltaget i spørgeskemaundersøgelser, vil informationsbehovet naturligt være mindre end første gang.

GENERELT OM GRADEN AF FORBEREDELSE I FORHOLD TIL ALDER

Jo yngre børn er, jo mere konkret skal man være i forklaringerne af, hvordan noget skal foregå, da det støtter børnene i den indre billeddannelse. Man kan fx bruge billeder, som illustrerer det, man skal lave, hvem børnene skal være sammen med, eller hvor det skal foregå.

Ældre børn har generelt et større erfaringsgrundlag at trække på i deres forberedelse til aktiviteten. Det gælder fx besvarelsen af et spørgeskema: mens de færreste børnehavebørn er fortrolige med denne måde at få og svare på spørgsmål, så kender ældre børn godt til formen, så man kan blot bruge ordet 'spørgeskema' uden nærmere forklaring. Til gengæld kan man gøre lidt ud af at fortælle om indholdet og temaerne for spørgsmålene.

KLARE RAMMER SKABER TRYGHED

Forberedelsen af børnene, der skal deltage i en aktivitet, begynder allerede ved rekrutteringen og fortsætter ved starten af inddragelsesprocessen, fx i begyndelsen af interviewet eller spørgeskemaet eller ved gennemgangen af en dagsorden på et ekspertgruppemøde. Uanset formen er det altid vigtigt at sikre klare rammer for de børn og unge, der skal i gang med at deltage. Klare rammer – og i det hele taget en god forberedelse – øger trygheden, og det betyder meget for motivationen for at møde op, deltage aktivt og eventuelt indgå i et fællesskab. Nedenfor er listet en række helt centrale forhold, som er vigtige at informere om for at skabe klare rammer og dermed tryghed.

Det øger trygheden at vide:

- hvorfor man bliver inviteret med, og hvad det skal bruges til
- hvad der forventes, og hvad der konkret skal ske
- hvornår noget starter og slutter
- om man får noget at spise og drikke (fx hvis det strækker sig over længere tid)
- hvor det skal foregå, og eventuelt hvordan man kommer dertil
- hvem der faciliterer aktiviteten og eventuelt have set, mødt eller talt med dem
- at der er opbakning fra forældre eller andre vigtige personer
- om det, man siger, holdes fortroligt, og om man er anonym.

FORÆLDRES OG FAGPERSONERS ROLLE I FORBEREDELSEN

Hvis man i forberedelsen af børnene vælger – eller er afhængig af – at de voksne omkring børnene skal have en aktiv rolle, er det vigtigt at gøre en indsats for at klæde dem på til opgaven. For at hjælpe andre med at forklare inddragelsesaktiviteterne over for børnene kan det være en fordel at udarbejde et skriftligt materiale, de kan give videre til børnene. Eventuelt også et skriftligt materiale, de selv kan orientere sig i.

BØRNERÅDET FORBEREDER BØRN OG UNGE PÅ EKSPERTROLLEN

Børnerådet gør meget ud af at fortælle de børn og unge, der deltager i rådets aktiviteter og undersøgelser, at inddragelsen sker med udgangspunkt i, at de er eksperter i deres eget liv, og kun de kender deres oplevelser, holdninger osv. Denne tilgang kan for nogle børn være overraskende og uvant og give anledning til forundring og nysgerrighed. For at gøre det tydeligt, hvad det vil sige at blive betragtet som ekspert, fortæller vi, at den erfaring og viden, de besidder om deres eget liv, er unik, og ved at dele den kan de være med til at skabe bedre forhold for andre børn, som er – eller som kommer – i samme situation. Dette kræver ofte eksempler – fx har Børnerådet udarbejdet oplysende rettighedsmaterialer, fordi børn indlagt i psykiatrien fortæller, at de savner viden om deres rettigheder.

I nogle tilfælde er opbakningen fra barnets nære voksne uundværlig for deltagelsen. Det kan fx være i forbindelse med transport, fritagelse for skole eller andet. Forældre eller andre voksnes rolle kan også være betydningsfuld, i de tilfælde hvor børn har særlige udfordringer, man skal være opmærksom på. Eksempelvis kan det være nødvendigt for et barn med autisme, at en lærer eller pædagog sidder ved siden af og 'oversætter' spørgsmål i et spørgeskema.

REAKTIONER OG OPFØLGNING

Det er vigtigt altid at gøre børn og unge opmærksomme på, at de selv bestemmer, hvor meget de vil fortælle om deres egne erfaringer og oplevelser, og at det altid er okay at sige fra. Der kan være emner eller oplevelser, som er meget følsomme for nogle børn og svære at tale om – ikke mindst i gruppesammenhænge. Derfor kan det også være en idé at fortælle børnene, at de måske kan blive kede af det eller komme til at tænke ekstra over nogle svære ting. Og så er det altid en god ide at tilbyde en snak på tomandshånd, hvis behovet skulle opstå.

I et spørgeskema om svære emner kan man afslutningsvis fortælle børnene, hvor de kan søge støtte eller hjælp. Det er dog en balancegang, for i nogle sammenhænge kan det være betryggende for børnene, i andre tilfælde vil det måske snarere skabe utryghed at gøre

meget ud af det. Derfor må man fra gang til gang foretage en vurdering af, hvor meget der skal gøres ud af tilbud om hjælp og støtte.

SÅDAN FORBEREDER BØRNERÅDET SIG PÅ REAKTIONER FRA BØRN OG UNGE

Når Børnerådet har med et særligt følsomt emne at gøre, udarbejder vi en beredskabsplan, så vi er forberedte, hvis nogle af børnene har brug for følelsesmæssig opfølgning eller anden form for støtte. Beredskabet handler overordnet om at være forberedt på situationen og være klar til at informere forældre eller andre om, at børnene måske kan få brug for ekstra opmærksomhed og støtte. I nogle sammenhænge kan man også alliere sig med fagpersoner som psykologer eller lignende. Man kan eventuelt i forbindelse med et samtykkebrev til forældre eller et informationsbrev til fagfolk gøre opmærksom på, at deltagelsen kan sætte gang i tanker, børnene kan få brug for at snakke om.

Det er vigtigt selv at være afklaret med – og at give børnene klar besked om – hvad de kan forvente fra de voksne, der står for inddragelsen, så børnene ikke får urealistiske forventninger til, hvilken form for støtte de kan få. Er der ikke tale om særligt følsomme emner, kan man nøjes med at tale om eventuelle reaktioner, hvis de opstår.

4

Værktøjskassen

Dette kapitel er et handlingsorienteret kapitel dels med fokus på teori i forbindelse med en række relevante metodiske greb, fx opbygning af et spørgeskema og interviewteknik, dels med fokus på konkrete beskrivelser af inddragelsesmetoder, fx ekspertgrupper og workshops, og dels eksemplificeres en række procesøvelser til både større og mindre børn.

Alle metoder og øvelser tager udgangspunkt i Børnerådets egne erfaringer og er tænkt som inspiration, der kan tilpasses det enkelte inddragelsesforløbs målgruppe, resurser og kompetencer. Hvert underkapitel introduceres med et overblik over, hvem den enkelte metode er særligt relevant for, og hvad metoden kræver af kompetencer og materialer.

Interviews

Side 88

Spørgeskemaer til børn og unge

Side 101

Spørgeskemaer til yngre børn

Side 113

Ekspertgrupper

Side 121

Workshops

Side 129

Procesøvelser

Side 135

Procesøvelser til de yngste

Side 147

Guide til inddragelse af børn i udvikling af onlineplatform

Side 150

Interviews

Denne metode er oplagt for dig, som:

- ønsker at opnå detaljeret viden om børneperspektivet inden for et afgrænset emne
- ønsker at inddrage børn eller unge i udviklingen af idéer og anbefalinger inden for et afgrænset emne
- kan komme i kontakt med børn eller unge, som har personlige erfaringer og eventuelt holdninger til et afgrænset emne.

Metoden kræver kompetencer eller kendskab til:

- interviewteknik
- anerkendende samtale
- transskribering og kvalitativ analyse.

Metoden kræver resurser i form af:

- lokale eller andet aftalt sted til interviewet
- interviewguide, diktafon og eventuelt ekstra remedier som billeder, kamera, casehistorier
- eventuelt softwareprogram til håndtering af interviewmaterialet.

Et interview er en samtale mellem to mennesker med det særlige kendetegn, at den ene person stiller spørgsmålene og i sin rolle som interviewer er den 'uvidende', mens den anden person besvarer og dermed er den 'vidende'. Interviewet adskiller sig fra den ligeværdige samtale ved, at den der interviewer, i mere eller mindre grad er styrende og dagsordensættende. I interviews med børn adskiller det sig yderligere ved den magtfuldhed, der ligger i, at intervieweren er voksen, og interviewpersonen er et barn eller en ung. Interviews kan laves med alle børn og unge, som kan udtrykke sig enten verbalt eller ved hjælp af tegnsprog. Det kan derfor være vanskeligt at interviewe børn med svære handicaps, ligesom det er umuligt at interviewe ganske små børn, der endnu ikke kan tale. I disse tilfælde må man gå andre veje for at forstå deres perspektiv. I det følgende beskrives ganske kort hovedtrækkene ved henholdsvis det kvantitative og det kvalitative interview, hvorefter det kvalitative interview udfoldes grundigt.

KVANTITATIVE INTERVIEWS

Det kvantitative interview lægger sig meget tæt op ad spørgeskema-formen. Forskellen

er, at informanten i interviewet får stillet spørgsmålene face-to-face eller telefonisk. I det kvantitative interview følges en stram spørgeguide – derfor taler man også om strukturerede interviews – så alle informanter kommer gennem de samme spørgsmål, der på forhånd er nedskrevet og har prædefinerede svarmuligheder ligesom et spørgeskema. Sådanne interviews kan være relevante, når man gennemfører undersøgelser med et stort antal børn, som enten ikke selv kan læse (og derfor ikke kan besvare et spørgeskema selv), eller som man har brug for direkte kontakt med for at sikre besvarelsen. Når man anvender den kvantitative interviewform med børn, er det særlig vigtigt, at man forbereder dem på, at samtalen er stramt struktureret og uden plads til spørgsmål og svar, der bevæger sig væk fra spørgeguiden.

KVALITATIVE INTERVIEWS

Det kvalitative interview adskiller sig fra det kvantitative på flere måder. Typisk gennemføres et mindre antal interviews, hvor man går i dybden med et emne eller nogle oplevelser. Tilgangen er helt anderledes åben end ved det kvantitative interview, og formålet er at få vigtige nuancer og detaljer frem og at lade samtalen udfolde sig i forhold til det, der er vigtigt for interviewpersonen. Som regel vil man vælge at bruge en **semistruktureret interviewguide**, hvor udgangspunktet er åbenhed og nysgerrighed over for det, interviewpersonen fortæller.

BØRNERÅDETS SEMISTRUKTUREREDE INTERVIEWS

Børnerådet har gode erfaringer med at strukturere en interviewguide ud fra en række temaer, vi ønsker at belyse inden for et overordnet emne. Typisk er kun første og sidste spørgsmål i interviewguiden faste, mens alt midt imellem består af en liste med mulige interviewtemaer med tilhørende støttespørgsmål. De indledende faste spørgsmål er meget åbne og lægger op til, at barnet selv kan trække interviewet i den retning, der er vigtigt for barnet i forhold til egne erfaringer og oplevelser. Fx "Prøv at fortælle mig, hvad du synes, der har været det bedste ved ... og hvad der har været svært ved...". Afslutningsvis indeholder Børnerådets interviewguides ofte spørgsmål, som giver børnene mulighed for at komme med gode råd eller anbefalinger til andre børn i samme situation eller til de forskellige voksne, som skal støtte dem.

Fordelen ved den åbne tilgang og den semistrukturerede interviewguide er, at man kan komme grundigt omkring en oplevelse eller en problemstilling – også aspekter som man ikke lige havde forudset, men som ikke desto mindre kan være interessante og vigtige at få viden om. Dette giver også interviewet mere præg af en samtale, forstået på den måde, at interviewer netop griber det, interviewpersonen fortæller, og nysgerrigt spørger videre ind til dette. Det er vigtigt, at man som interviewer har en anerkendende tilgang, hvor man møder barnet i øjenhøjde og med forståelse, interesse og tiltro til det, der bliver for-

Den **semistrukturerede interviewguide** rummer en række overordnede spørgsmål eller temaer for spørgsmål, men uden faste svarkategorier og med mulighed for at følge op med uddybende spørgsmål eventuelt inden for nye undertemaer, som reaktion på det, der bliver fortalt.

talt. En anerkendende tilgang kan være med til at sikre, at interviewet udvikler sig positivt og konstruktivt, og at det for børnene bliver en behagelig og udviklende oplevelse.

Det kvalitative interview har dog sine begrænsninger. Fx egner det sig mindre godt til at afdække faktuelle eller objektive forhold, da der uundgåeligt vil være fokus på subjektive erfaringer. Ligeledes er det kvalitative interview et forkert metodevalg, hvis man ønsker at afdække, hvor udbredt et fænomen er, eller mere generelle forskelle mellem forskellige børnegrupper. Endelig skal man være opmærksom på, at behandlingen af interviewmaterialet er ganske omfattende, men ikke desto mindre nødvendig, hvis metoden skal komme til sin ret.

FORUDSÆTNINGER FOR DET GODE INTERVIEW

Der er en række parametre, man skal tage højde for i planlægningen af interviews med børn, og som er afgørende for kvaliteten af interviewet – og for børnenes oplevelse af at være med.

Formål: Det er først og fremmest vigtigt at gøre sig klart, hvad formålet med interviewet er. Det kan fx være at forstå, hvordan en bestemt problemstilling ser ud i et børneperspektiv med henblik på at kunne videreformidle dette til relevante beslutningstagere. Formålet kan altså være at påpege et behov for forandring eller at sørge for, at lovgivning eller konkrete indsatser, der iværksættes for at forbedre børns vilkår, tager højde for børneperspektivet. Andre formål med at interviewe børn kan fx være at give voksne indblik i et emne set fra et børneperspektiv, at opfylde konkrete krav i en lovgivning, at indhente viden i forskningsøjemed eller at evaluere egen praksis ud fra et brugerperspektiv.

Er formålet den mindste smule uklart for den, der gennemfører interviewene, vil det med stor sandsynlighed også være det for interviewpersonerne. Det er uhensigtsmæssigt, fordi det kan skabe utryghed og bekymring om, hvad det, der bliver fortalt, skal bruges til. En forudsætning for at kunne tilrettelægge det bedst mulige interview er derfor, at man kan forklare formålet kort og enkelt.

Antal interviews: Det er altid relevant at overveje, hvor mange interviews man skal lave for at få indhentet tilstrækkelig viden. Det er vigtigt at huske på, at det kvalitative interview ikke egner sig til at få generel viden. Men et stort antal kvalitative interviews – og især hvis de er godt fordelt i forhold til fx geografi, køn eller andre relevante parametre – kan give så meget data, at man godt kan få en solid og bred viden om, hvordan noget opleves af en bestemt gruppe af børn eller unge. Ofte vil man, efter et vist antal interviews om det samme emne, erfare, at temaer, oplevelser eller holdninger går igen, og at man altså ikke til stadighed får nyt at vide. Hvor mange interviews man skal op på, før vidensniveauet er mættet, afhænger af, hvor bredt interviewtemaet er, samt hvilke ønsker man har til detaljeniveauet og graden af diversitet i belysningen af det valgte emne.

Emnet for interviewet: Det har stor betydning for det gode interview, at interviewpersonen finder emnet vedkommende og relevant. Nogle emner er som udgangspunkt velegnede at interviewe børn om, fordi de handler om vigtige og nærværende aspekter af børns liv, fx venskaber, skoleliv, familie, sport, kæledyr osv. Andre temaer kan være vanskelige for børn, fordi de er abstrakte og ikke noget, de er vant til at forholde sig til, fx klima eller økonomi. Det udelukker ikke disse temaer, men kræver, at man gør sig umage med at ramme emnet fra en vinkel, der kan være både spændende og forståelig for målgruppen.

Andre interviewemner kan være særligt sensitive. Det kan fx være emner som vold, sex, mobning eller konflikter med andre børn eller voksne. Særligt i de tilfælde er det vigtigt at overveje, hvordan spørgsmålene stilles, men også hvor og hvornår interviewet gennemføres, hvilken relation man har til barnet osv. Er man barnets pædagog eller lærer eller barnets sagsbehandler, kan man overveje, hvorvidt det har betydning i interviewsituationen og for det, barnet ønsker at udtale sig om. Man kan ikke entydigt sige, om en bestemt rolle i forhold til barnet er god eller dårlig, da det vil komme an på den relation, man har, og det, man skal interviewe om. Men det vigtige er, at man reflekterer over det på forhånd og tager højde for det i interviewsituationen.

Interviewguide: En god interviewguide er et helt centralt element i det gode interview. Guiden bliver til ved først at formulere, hvad man gerne vil vide. Det kan være i form af en problemformulering eller en række undersøgelsesspørgsmål.

DA BØRNERÅDET SPURGTE TIL MEDBESTEMMELSE I BØRNEHAVEN

I et interview om emnet 'regler og medbestemmelse i børnehaven' interviewede Børnerådet en række femårige ud fra resultaterne fra en spørgeskemaundersøgelse. I interviewene blev børnene blandt andet spurgt, hvorfor de troede, at så mange børn havde svaret, at de ikke havde lyst til at være med til at bestemme, hvordan noget skulle være i børnehaven. To af børnene svarede, at det kunne være, at børnene havde forstået det sådan, at de ikke havde lyst til at bestemme i en leg – eller at de ikke opfattede sig selv som dem, der bestemte over legen. Selv om det ikke er overraskende, at børns bevidsthed og livsverden først og fremmest handler om deres lege og relationer med andre børn, og i langt mindre grad om noget så abstrakt som demokrati i børnehøjde, var det en øjenåbner at finde ud af, at 'være med til at bestemme' blev tolket som noget, der handlede om leg og relationen til de andre børn.

Når spørgsmålene til børnene og de unge skal formuleres, skal man bruge et sprog, som målgruppen forstår. Der er selvfølgelig forskel på, hvad børn forstår, når de er fem, og når de er 15 år, men der kan også være forskel på, hvad to 15-årige forstår, og derfor kan det være en god ide at have undersøgelsesspørgsmål, som uddyber og forklarer ord eller sætninger. Jo

ynge børn er, desto sværere vil de have ved at forstå fagtermer, abstraktioner og komplekse problemstillinger. Men også metaforer skal man være varsom med. Det er derfor en god idé at kigge med kritiske øjne på centrale ord, sætninger og vendinger og overveje, om der er noget, som kan siges på en lettere måde, som giver mere mening for målgruppen (se bilag 8 for interviewguide og læs om kommunikation med børn kapitel 5, s. 155).

Stedet: Det er langt fra ligegyldigt, hvor interviewet gennemføres. Man bør bestræbe sig på at finde et sted, hvor barnet føler sig tryk og godt tilpas. Undgå fx at lave interviewet i et kontor eller et lokale, som barnet forbinder med en utryk situation, som fx en lægekonsultation, psykologens eller AKT-lærerens rum, lederens kontor eller lignende. Et rum kan også være uhensigtsmæssigt af mere praktiske grunde, hvis det fx ikke er muligt at sidde over for hinanden, eller hvis lyset eller lyden er dårlig. Tænk også over at være et sted, hvor I bliver mindst muligt forstyrret af lyde eller synsindtryk, der kan gå ud over barnets – eller interviewerens – fokus og koncentration.

BØRNEHAVEN SOM RAMME OM INTERVIEWET

Når Børnerådet laver interviews med børnehavebørn, sker det typisk i børnehaven, som børnene kender godt. Da der foregår en masse i børnehaven, og da yngre børn er lette at aflede, kan det dog være en kunst at finde et roligt og uforstyrret sted. Der kan være mange distraherende elementer for børn i denne aldersgruppe, fx personalets opslagstavle med fotos og plakater, vinduet ud til legepladsen eller udsigten ned på en travl, trafikeret gade.

Mange gange kan det være en fordel, hvis stedet for interviewet har en relation til det, der interviewes om. Hvis man fx skal interviewe børn, som er indlagt på hospitalet, kan interviewene foregå på hospitalet. Sansemæssige indtryk fra stedet såsom lyde og lugte kan være med til at hjælpe hukommelsen på vej og bidrage til flere episoder og detaljer at fortælle om.

Varighed: Det afhænger af flere forskellige ting, hvor længe man kan fastholde børns fokus og interesse i et interview. Det vigtigste parameter er alderen – jo yngre børn er, desto kortere tid kan de sidde koncentreret om samme opgave. Interview med børnehavebørn kan vare fra fem til 40 minutter, dog er 15-20 minutter optimalt. Børn, der er ældre, kan godt koncentrere sig længere – nogle gange op til en time eller mere. Det er dog vigtigt at huske, at interviewet ikke nødvendigvis bliver bedre, fordi det er langt.

Interviewets længe afhænger også af, hvilken type interview der er tale om. Dels om det er et individuelt interview eller et interview med to eller flere børn sammen – det sidste kan af gode grunde tage lidt længere tid, hvis alle skal komme til orde. Dels om det er et walk

and talk-interview, et casebaseret interview eller noget helt tredje. De forskellige former for interviews bliver beskrevet senere i dette kapitel.

INTERVIEWS MED ÆLDRE VERSUS YNGRE BØRN

Man kan i princippet interviewe børn i alle aldre, så længe de har et verbalt sprog. Som oftest vil det sige, at man kan interviewe børn ned til tre-fireårsalderen. Da de mindste børn kan have svært ved at sidde stille og holde fokus i samtalen uden 'hjælpemidler', kan det være relevant at tænke i alternative interviewmetoder (læs om alternative interviewmetoder kapitel 4, s. 94).

Jo ældre børn er, jo mere abstrakte problemstillinger kan de forholde sig til. Men det er vanskeligt at sætte præcis alder på, hvornår børn forstår hvad, da der jo også er stor forskel på børn inden for samme aldersgruppe. Det vil man som interviewer hurtigt erfare, når man sidder over for de enkelte børn. Det kan derfor være en god idé at spørge børnene, om de forstår de ord, man præsenterer. Og møder man som udgangspunkt børnene med nysgerrighed, respekt og anerkendelse, har man et solidt fundament i forhold til at ramme det niveau, børnene befinder sig på.

SÅDAN FORKLARER BØRNERÅDET 'ANONYMITET' FOR FORSKELLIGE ALDERSGRUPPER

Begrebet anonymitet kan formidles på mange måder. For de lidt ældre børn vælger vi som regel at spørge direkte, om de kender ordet. Nogle gange kan man straks fornemme, at børnene ved præcis, hvad det betyder – og i de tilfælde vil det være at tale ned til dem at forklare begrebet. Andre gange er der måske nogle, der nikker, men ser lidt usikre ud, og her forklarer vi, hvad det betyder. Det er en god ide at være meget konkret, fx ved at fortælle, at man udskifter deres navne, bynavne osv. i den skriftlige formidling, så man ikke kan genkende, hvem der har sagt hvad.

INDIVIDUET, TO OG TO ELLER GRUPPEINTERVIEW

Hvorvidt man skal foretage interviews med børn individuelt eller i grupper på to eller flere, afhænger af temaet for interviewet, den konkrete interviewtilgang, børnenes præferencer mm.

Hvis temaet er følsomt og personligt, *kan* det være ubehageligt for nogle børn at sidde sammen med andre, og derfor vil individuelle interviews nogle gange være at foretrække her. Andre gange kan det være en fordel for børnene at have hinanden at spejle sig i, og gruppedynamikken kan gøre det lettere at tale om et svært og måske følsomt emne. Det

vil derfor være nødvendigt med en vurdering fra gang til gang – og det kan være en god ide så vidt muligt at inddrage børnene i beslutningen om form.

At blive interviewet sammen med en kammerat eller flere andre børn kan give en tryghed, som betyder, at børnene åbner op og har lyst til at fortælle mere. En anden fordel er, at børnene kan inspirere hinanden, og fortællingerne derfor kan blive mere udbyggede og få andre aspekter med, end de ville på et individuelt plan. Det er altså vigtigt at stille spørgsmål, der lægger op til, at børnene i gruppen kan spejle sig i hinanden, fx ved hele tiden at knytte an til, hvad der allerede er blevet fortalt, og hvad det får de andre til at tænke. På denne måde kan man også sikre, at alle i gruppen bliver aktiveret og opfordret til at reflektere.

Vælger man at lave interviews med flere børn, er det en god idé at sætte grænsen ved seks, for at sikre at alle får en chance for at blive hørt. Deltager fire børn eller flere, anbefales det desuden, at man er to interviewere. Den ene kan i så fald være hovedansvarlig for at komme gennem interviewguiden og stille børnene spørgsmålene, mens den anden har fokus på gruppedynamikken, fx at alle børn kommer til orde og også stiller supplerende spørgsmål.

Sammensætningen af børnene i et gruppeinterview har også betydning for børnenes udsagn og oplevelse af at være med i interviewet. Her kan de voksne omkring børnene – lærere, pædagoger, frivillige osv. – være en stor hjælp, idet de kan hjælpe med at sammensætte grupper på en måde, som giver den bedste oplevelse af at komme til orde for alle børn.

I nogle sammenhænge kan man også lave meget store gruppeinterviews, fx i form af brainstorm med en hel klasse. En gruppebrainstorm kan være god til at afdække et emne meget overordnet og pejle sig ind på temaer. Nogle eksempler kunne være børns perspektiver på 'det gode børneliv', idéer og input til en konkret indsats eller børnenes forståelse af, hvad det vil sige at være udsat eller fattig som barn.

ALTERNATIVE INTERVIEWMETODER

At lave interviews er ikke nødvendigvis et spørgsmål om at sætte sig med en god interviewguide og spørge løs. Man kan også vælge en mere kreativ tilgang, som har både fordele og ulemper. Da alternative interviewtilgange kan indeholde et element af leg og stiller anderledes krav til koncentrationsevnen, kan det være en hensigtsmæssig tilgang, når man inddrager yngre børn eller børn, som af forskellige årsager har svært ved at koncentrere sig, reflektere eller udtrykke sig verbalt. I det følgende præsenteres fem forskellige tilgange, som kan inspirere til at tænke i alternative interviewformer.

Historieinterviews: Denne form benytter en fortælling som omdrejningspunkt for interviewet. Fortællingen kan være en historie for børn i målgruppen om det tema, man vil spørge til. Eller det kan være en historie, man selv opdiger med henblik på at få nogle

bestemte pointer med. Hensigten med at bruge fortælling er at skabe en tryk og genkendelig situation, hvor interviewet tager form som en snak om historien og dens temaer og i forlængelse heraf også kommer omkring børnenes egne erfaringer.

Interviewet foregår ved, at man enten læser hele historien højt først og derpå følger op med en række centrale spørgsmål knyttet til historien, eller at man gør holdt centrale steder i historien, hvor man stiller spørgsmål. Begge tilgange har fordele og ulemper: hvis man gør holdt undervejs, kan man spørge specifikt til det, historien handler om lige det sted, men man risikerer, at børnene bliver utålmodige, fordi de er grebet af historien. Hvis man fortæller hele historien færdig først, er faren, at børnene efterfølgende mister interessen for at være med. Uanset om man gør det på den ene eller den anden måde, vil det være en stor fordel, at man indledningsvist gør præmisserne klare for børnene og forbereder dem på, hvad der skal ske.

Hvis denne type interviews laves med børnehavebørn, kan det være en fordel, at man er to interviewere. I så fald kan den ene læse historien højt og stille de første spørgsmål, mens den anden – ud over at assistere med supplerende spørgsmål – kan koncentrere sig om at skabe en rolig interviewsituation. Det er ofte nødvendigt med yngre børn, fordi de let lader sig distrahere. Den assisterende interviewer kan også hjælpe med at sørge for, at alle børn får lige mulighed for at komme til orde, så det ikke er de samme, der hele tiden siger noget.

Når interviewformen fungerer bedst, inspirerer børnene hinanden til at fortælle mere, ligesom de kommenterer eller uddyber hinandens fortællinger. Styrken ved historieinterviewet er dets evne til at vække børnenes interesse og engagere dem i interviewene ud fra oplæsningsformen og selve historien. Metoden har dog samtidig en tendens til at give mest indsigt i børnenes generelle og overordnede forståelser af en problemstilling og i mindre grad deres egne konkrete oplevelser fra eget hverdagsliv. Som udgangspunkt er metoden beregnet til at involvere en gruppe på mellem to og fem børn.

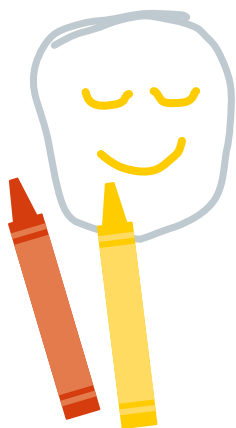
Walk and talk-interviews: Denne interviewform kaldes også et 'gående interview', hvor man går rundt i et område, der kan være relevant for det enkelte interview, og taler med den person, der skal interviewes. Formen kan opleves mere afslappet end den traditionelle interviewform, hvor interviewer og barn sidder over for hinanden med en optager i midten. At gå rundt i barnets 'eget' område, får barnet til at føle sig på hjemmebane. Ved at lade barnet føre an afgiver intervieweren en del af sin symbolske magt, der ellers ligger i rollen som den styrende og dagsordensættende, og giver barnet mulighed for at definere en del af interviewets dagsorden.

Metoden kan bruges til børn i alle aldre, og uanset om interviewemnet har relation til stedet. Blot det at gå rundt og snakke sammen kan skabe en god stemning, som er givtig for interviewet. Men metoden er dog særligt egnet, hvis temaet handler om stedet eller

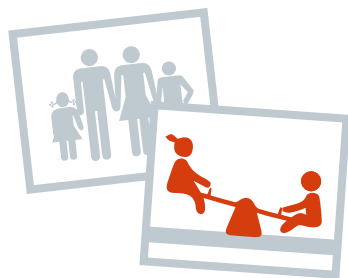
om handlinger og oplevelser på stedet, da bevægelserne rundt i terrænet eller bygningen hele tiden afføder nye fortællinger. Når barnet først er sporet ind på at tænke i det tema, der spørges til, vækker den sanselige oplevelse af at opholde sig de forskellige steder erindring om konkrete oplevelser og erfaringer. Det skyldes, at hukommelsen er knyttet til det visuelle og sanselige og stimuleres gennem kropslige påvirkninger.

Metoden har dog også sine begrænsninger. Hvis man optager interviewet, skal man fx være opmærksom på, hvor man har sin diktafon. Nogle børn synes ikke, det er rart, at andre kan se, at de bliver interviewet, og derfor er det en god ide at tale med børnene om det, så de ikke kommer i forlegenhed. Et andet mindst ligeså væsentligt forhold vedrørende diktafonen er kvaliteten af den lyd, der optages. Netop fordi man går rundt – og måske endda udendørs – skal man være særligt opmærksom på at have en god mikrofon og placere den, så man kan høre både spørgsmål og svar.

Tegne-interviews: Ved at lade barnet tegne, mens det bliver interviewet, kan man skabe en mere aktiv interviewform. Særligt yngre børn vil hurtigt kunne miste fokus i et *tale*-interview, og her kan et tegneinterview være med til at fastholde koncentrationen. Oftest vil man vælge at introducere barnet for interviewets tema og så bede barnet tegne det, som barnet associerer med det valgte tema. Når det er barnet, der producerer tegningen, har det en vis styring på interviewets retning, men et tegneinterview bør samtidig være understøttet af en interviewguide. Man kan eventuelt vælge at have en kortere introduktion, inden tegnesessionen påbegyndes, for så at have enkelte spørgsmål undervejs og afsluttende tage en længere dialog – om tegningen specifikt og eventuelt om emnet mere bredt. Da det vil være forskelligt, hvor meget barnet ønsker at tale, mens det tegner, er det vigtigt, at interviewguiden er meget fleksibel og mere angiver tematikker frem for konkrete spørgsmål.

Et tegneinterview kan også fungere godt, hvis interviewet handler om lidt mere følsomme emner. Her kan det være en lettelse for barnet ikke at sidde direkte over for intervieweren, som det sker i et klassisk interview. Tegningen vil i stedet kunne fungere som et fælles tredje, som interviewer og barn kan tale om, hvilket fx kan lette det at sætte ord på følelser. Som voksen kan man komme til at forudsætte, at nærmest alle børn kan tegne eller har lyst til det. Men nogle børn synes, det er kedeligt, og nogle synes ikke, de er dygtige nok. Det er naturligvis ikke hensigtsmæssigt for interviewet. Vil man arbejde med tegneinterviews, er det derfor en god ide at lade børnene melde sig frivilligt og at have andre metoder i baghånden.

Fotointerviews: Når man laver fotointerviews, får interviewpersonerne til opgave – forud for interviewet – at tage nogle billeder ud fra bestemte kriterier. Det kan fx være, man vil undersøge børns perspektiver på at være indlagt på hospitalet, at gå i skovbørnehave eller være skilsmissebarn, og opgaven er naturligvis knyttet til det, man vil undersøge. En central del af denne metode er således at formulere en mere eller mindre bunden

opgave. Børnene løser den ved at tage billeder, som, de synes, illustrerer vigtige pointer, fortællinger, oplevelser eller følelser. Fotointerviews kan i princippet laves med børn helt ned til 3-4 år, så længe de kan håndtere kamerafunktionen på en tablet eller en smartphone, hvilket langt de fleste børnehavebørn kan. Men opgavens sværhedsgrad må selvsagt tilpasses børnenes alder. Jo yngre børnene er, desto mere konkret og entydig må opgaven være. Det kunne fx være ”tag billeder af de steder, I kan lide at lege”, eller ”tag billeder af steder, hvor I har prøvet at blive drillet eller har set andre blive drillet”. For lidt ældre børn kan opgaven være mere abstrakt og udfordre kreativiteten fx ”tag billeder af ting eller steder, som får jer til at føle stolthed”, eller ”tag billeder af ting eller steder, som siger noget om det bedste og det værste ved at være indlagt”.

Billederne bruges i interviewet som en støtteforanstaltning sammen med en interviewguide. Interviewguidens udgangspunkt vil være den opgave, børnene har fået stillet, hvor man spørger, hvad der er på billedet, hvor det er taget, hvorfor de har taget det, hvordan det illustrerer opgaven mv. Det kan også være en god idé med nogle spørgsmål, der giver mulighed for at belyse temaet mere generelt. Fx ”hvad ville du hellere have haft/gjort/fået?”, eller ”hvad ville du fortælle andre børn, at de skulle gøre?”, eller ”har du prøvet noget lignende før?”

Man kan vælge at følges med børnene rundt, mens de tager billederne – hvilket mest er relevant, hvis det er yngre børn, for at sikre sig, at de holder sig til opgaven – eller man kan give børnene opgaven på forhånd og siden mødes omkring de billeder, der er taget.

En fordel ved fotointerviewet er, at det kan virke motiverende at deltage i for børnene, idet de aktiveres og får lov til at tage noget styring på interviewet. Derudover kan det være en fordel at have noget visuelt at forholde sig til i interviewet. Sidst men ikke mindst giver metoden rum for kreativ udfoldelse og muligheden for at udtrykke sig på andre måder end udelukkende den verbale, hvilket er en stor fordel for nogle børn. En ulempe er, at det er tidskrævende at arbejde med fotos.

Casebaserede interviews: Det casebaserede interview har en opdigtet case som udgangspunkt for en samtale om et tema eller et dilemma. Når casen skal være opdigtet, er det, fordi det giver deltagerne i interviewet mulighed for at frigøre sig fra deres egne individuelle, personlige oplevelser eller fortællinger og forholde sig til de fiktive personer og den fiktive fortælling. Som regel vil man selv opfinde relevante dilemmaer eller historier, der passer til det, man vil interviewe om.

Ligesom fotointerviewet ikke bør basere sig alene på, de fotos børnene tager, bør man ved caseinterviewet heller ikke udelukkende fokusere på de medbragte cases, men også benytte en interviewguide. Den skal sikre, at man kommer omkring de spørgsmål, som undersøgelsen skal afdække.

Forestil
jer, at ...

Hvad ville
du gøre,
hvis ...

ANBEFALINGER TIL DET CASEBASEREDE INTERVIEW

- Jo yngre børnene er, desto kortere bør fortællingerne være.
- Den problematik, der skal diskuteres, skal stå tydeligt frem. Afslut eventuelt fortællingen med at stille spørgsmål direkte.
- Lad gerne fortællingen udspille sig mellem børn i samme aldersgruppe som dem, der interviewes, og i velkendte kontekster, fx en konflikt i en skolegård, et dilemma på de sociale medier eller en hverdagssituation i hjemmet.
- For yngre børn kan historien også handle om dyr eller eventyrfigurer, da det kan fange deres opmærksomhed – eventuelt fra et velkendt univers, fx fra børnebøger.
- Hvis børnene er gode læsere, kan det være givtigt, at de selv læser casen op, men det kan også være interviewerens, der gør det.
- Caseinterviewet kan anvendes i forbindelse med enkeltinterview, men fungerer især godt med flere børn sammen. To til fem børn i gruppen er godt; så kommer alle til orde. Hvis der er fire børn eller derover, kan det anbefales, at man er to interviewere (læs om gruppeinterview kapitel 4, s. 93).

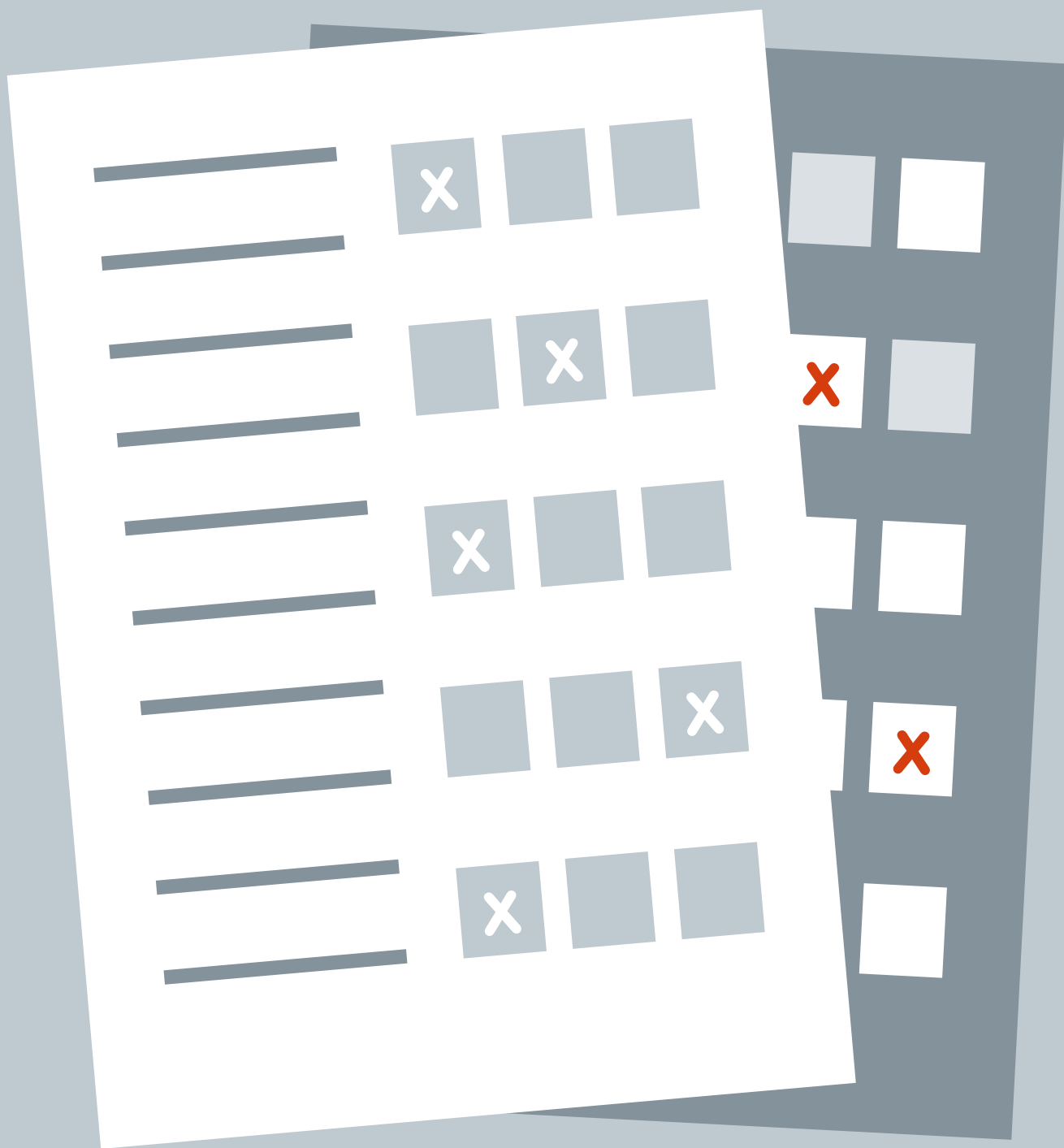
DET KVALITATIVE INTERVIEW SOM SUPPLEMENT VED KVANTITATIVE UNDERSØGELSER

Når man gennemfører spørgeskemaundersøgelser med børn, kan det være en god idé også at bruge kvalitative interviews til at kvalificere materialet. Man kan fx foretage indledende interviews, der har sonderende og eksplorativ karakter, og opfølgende interviews, der skal bidrage til at uddybe og nuancere resultaterne fra spørgeskemaet (læs om indledende og opfølgende interviews kapitel 4, s. 102 og s. 109).

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Kvale, Steiner (1997): *Interview: En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, Anne. (red.) (2010): *Den lille bog om metode: sådan undersøger du børnekultur og børns perspektiv*. Århus: ViaSysteme.
- Øvreeide, Haldor (2004): *At tale med børn. Samtalen som redskab i børnesager*. København: Hans Reitzels Forlag.

Spørgeskemaer til børn og unge

Denne metode er oplagt for dig, som:

- ønsker indsigt i omfang, udbredelse og variationer i børns oplevelser, adfærd og holdninger til et emne
- kan få kontakt til større grupper af børn, fx skoleklasser, børn i dagtilbud, alle der i en bestemt tidsperiode har været i kontakt med en bestemt myndighed eller andet.

Metoden kræver kompetencer eller kendskab til:

- udarbejdelse af spørgeskemaer
- statistiske analyser.

Metoden kræver resurser i form af:

- adgang til digitalt spørgeskemamodul, hvis man ønsker en digital løsning, fx Enalyzer, Survey Monkey eller lignende
- adgang til program, der kan håndtere data til statistiske analyser fx SPSS, SAS eller STATA
- god tid, blandt andet fordi en god spørgeskemaundersøgelse kræver både indledende og opfølgende kvalitative interviews.

I dette afsnit ser vi nærmere på nogle af de muligheder, man kan benytte sig af, og hvad man skal være opmærksom på, når man skal lave spørgeskemaer til børn og unge, der kan læse nogenlunde sikkert – det vil sige børn fra omkring ti år og opefter.

En god spørgeskemaundersøgelse blandt børn og unge, uanset alder, kan bestå af tre dataindsamlinger:

- Indledende, eksplorative interviews
- Selve spørgeskemabesvarelsene
- Opfølgende, uddybende interviews.

BØRNERÅDETS BØRNE- OG UNGEPANEL

Børnerådets Børne- og Ungepanel består typisk af 2.500 børn fordelt på omkring 100 skoleklasser over hele landet. Klasserne er med i panelet tre år ad gangen, og i nogle perioder har det bestået af børn fra 4., 5. og 6. klasse, andre gange af børn og unge fra 7., 8. og 9. klasse. Klasserne bliver udtrukket af en statistikkyndig, så de er repræsentativt fordelt på blandt andet skolestørrelse, skoletype og geografi. To gange årligt besvarer børnene et webbaseret spørgeskema med ca. 40 – 60 spørgsmål.

INDLEDENDE INTERVIEWS

Det er selvsagt vigtigt at sikre sig, at de børn, der deltager i spørgeskemaundersøgelsen, forstår de spørgsmål, man stiller dem. Usikkerhed omkring eksempelvis ordvalg eller emner kan man få afklaret gennem en række kvalitative interviews, inden man laver selve spørgeskemaet. Disse interviews kaldes også sonderende eller eksplorative.

Formålet med de indledende interviews er:

- at forstå, hvordan børn i målgruppen taler om et bestemt emne – hvilke ord og begreber bruger de selv?
- at få klarhed over, hvor langt børnenes forståelse af et fænomen eller et begreb rækker – og om deres forståelse adskiller sig fra den gængse (voksne) forståelse
- at forstå, hvad der er specielt vigtigt og betydningsfuldt for børnene inden for det givne tema.

Det indledende interview kan gribes an på to forskellige måder: som en fælles brainstorm med en større gruppe børn eller som interviews med ét eller flere børn ad gangen. Det vigtige ved denne type interviews er, at man opnår større klarhed over, hvordan man kan gå videre med sin undersøgelse. Man bruger altså de indledende interviews til at udvikle et spørgeskema, der er i øjenhøjde med de børn eller unge, som skal besvare spørgeskemaet. Det er her, man undersøger, hvordan børnene taler om et bestemt emne, og om der er temaer, de er særligt optagede af. Fx når børn snakker om mobning, skelner de så mellem digital mobning og anden mobning? Og bruger de bestemte ord til at beskrive bestemte fænomener?

I interviewene skal man dels spørge ind til børnenes forståelse af det konkrete emne, dels gøre plads til, at de selv kan komme med nye og egne perspektiver på emnet.

HVEM OG HVOR MANGE BØRN SPØRGER MAN I DE INDLEDENDE INTERVIEWS?

Det bør ikke være de samme børn, som deltager i indledende eksplorative interviews og i selve spørgeskemaet, da det kan gå ud over **validiteten** i undersøgelsen. Til gengæld er det en fordel, hvis børnene har samme alder og nogenlunde samme erfaringer i forhold til emnet.

Hvor mange børn, man skal interviewe, afhænger af, hvornår man synes, emnet er belyst tilstrækkeligt. Det kan være alt mellem 4 og 20 børn, alt afhængigt af emnets bredde, børnenes alder, om interviewene er individuelle eller i grupper, og hvor længe man lader de enkelte interviews vare.

En spørgeskemaundersøgelses **validitet** er et udtryk for, om man rent faktisk måler det, man ønsker at måle.

For at få belyst sit emne så bredt som muligt og i overensstemmelse med den stikprøve, der skal besvare spørgeskemaet, er det en god idé at interviewe børn med forskellige erfaringer. Skal man fx lave en undersøgelse, der handler om børns oplevelse af økonomi eller finanskrisen, bør man interviewe børn, der kommer fra både velhavende og mindre velhavende familier. Handler undersøgelsen om familieliv, vil det være meningsfuldt både at snakke med børn, der lever i kernefamilier, børn, der bor alene med en forælder, delbørn osv. Hvis ens undersøgelse kun involverer en helt specifik gruppe børn, fx børn der er anbragt, bør man foretage sine indledende interviews med børn fra samme målgruppe.

INDLEDENDE INTERVIEWS I BØRNERÅDETS PANELUNDERSØGELSER

Børnerådet har et samarbejde med såkaldte ambassadørklasser og -børnehaver, som vi gennemfører både de indledende og opfølgende interviews med forud for en spørgeskemaundersøgelse. I Børne- og Ungepanelet gennemføres som regel interviews med cirka ti børn fra to forskellige skoler i den indledende dataindsamling. Hvis der laves klassebrainstorms, er det som regel i to klasser. I Minibørnepanelet deltager mellem 15 og 30 børn fra to til fire forskellige institutioner i de indledende, eksplorative interviews. Når man involverer flere små børn i de indledende interviews, er det, fordi små børns forståelsehorisont ofte ligger længere fra voksnes end ældre børns.

Baggrundsspørgsmål er de spørgsmål, som man efterfølgende kan sammenholde med andre svar og således lave statistiske analyser ud fra.

Det **partielle bortfald** refererer til de respondenter, der påbegynder besvarelsen af spørgeskemaet, men ikke færdiggør det.

INTERVIEWGUIDE TIL INDLEDENDE INTERVIEWS

I de indledende, eksplorative interviews skal interviewguiden være åben i sin tilgang, så børnene kan komme med deres umiddelbare tanker, holdninger og erfaringer om undersøgelsesemnet og hjælpe med at sikre, at spørgeskemaet 'rammer rigtigt' i forhold til emnet. Børnenes alder har stor betydning her: Børn på ti år tænker og taler fx anderledes, end unge på 15 år gør. Det er vigtigt at tilpasse spørgsmål og begreber, for at børnene ikke skal føle sig talt op eller ned til – og for at de ganske enkelt forstår spørgsmålene (læs om interviews med ældre versus yngre børn kapitel 4, s. 93)

OPBYGNING AF SPØRGESKEMAET

Et godt spørgeskema starter med en god introtekst, hvor børnene fx kan læse om afsender, anonymitet, og hvad spørgeskemaet indeholder. Efter introteksten vil man som regel stille en række indledende **baggrundsspørgsmål** om fx køn, etnicitet og alder. Som respondent vil det ofte være rart at starte med nogle spørgsmål, man ikke er i tvivl om og ikke skal bruge så meget energi på at overveje; det giver en god og tryk start.

BØRNERÅDETS INTROTEKST TIL BØRNE- OG UNGEPANELET

I introteksten for spørgeskemaer til Børne- og Ungepanelet får børnene blandt andet at vide, at det er dem, der er eksperter i deres eget liv, og at der derfor ikke er rigtige eller forkerte svar på spørgsmålene. De får også at vide, at de er anonyme. Af og til udlodder Børnerådet en præmie, som klassen kan vinde, når de besvarer et spørgeskema – det fortæller vi også om i introteksten for at øge børnenes motivation for at gennemføre hele spørgeskemaet.

Rækkefølgen af de efterfølgende spørgsmål er mere vanskelig. Ofte anbringer man de mest følsomme spørgsmål til sidst i spørgeskemaet for at begrænse det **partielle bortfald**.

Desuden bør man overveje, om spørgsmålsrækkefølgen kan have betydning for de svar, børnene giver. Hvert spørgsmål sporer børnene ind på bestemte tanker, oplevelser eller holdninger, og det forrige spørgsmål kan derfor påvirke den måde, børnene besvarer det efterfølgende spørgsmål på. Fx kan et spørgsmål om, hvor lang tid man bruger sammen med sine forældre, påvirke, hvordan man besvarer følgende spørgsmål om, hvorvidt man synes, man har gode forældre.

Spørgeskemaets længde

En tommelfingerregel, når det drejer sig om spørgeskemaer til børn og unge mellem 10 og 15 år, er, at det højst må tage ca. 30 minutter at besvare. Tager det længere tid, er der risiko

for, at nogle mister koncentrationen og ikke færdiggør skemaet. Antallet af spørgsmål kan dog variere meget i forhold til, hvor gamle børnene er, og hvilken type spørgsmål man stiller. Jo yngre børn er, desto kortere tid kan de generelt sidde koncentreret om en opgave som denne.

SPØRGSMÅLENE I SPØRGESKEMAET

Spørgeskemaspørgsmål kan groft opdeles i to typer: **faktuelle spørgsmål** og **holdnings-spørgsmål**. Det er vigtigt at være opmærksom på, hvilke typer spørgsmål man stiller. Dels fordi et spørgeskema, der udelukkende består af faktuelle spørgsmål, kan være kedeligt for børnene at svare på, dels fordi spørgsmålstypen har betydning for **svarnøglen** til børnene. Endelig fordi spørgsmålstypen også har betydning for, hvilken form for viden man indsamler ved hjælp af spørgeskemaet.

Det kan dog være vanskeligt at bestemme, om et spørgsmål er faktisk eller et holdnings-spørgsmål, og nogle gange kan der være tale om begge dele samtidig. Hvis man fx spørger unge fra skilsmissefamilier, om de har haft behov for rådgivning i forbindelse med deres forældres brud, kan spørgsmålet opfattes som faktisk, men det forudsætter samtidig en vurdering af behovet for rådgivning. Sammensatte spørgsmål kan stille særlige krav til den efterfølgende tolkning, fordi der kan opstå tvivl om, hvad det undersøgte egentlig består af: Har man undersøgt et faktisk forhold eller afdækket børnenes subjektive vurdering af en given situation eller oplevelse?

Børnenes alder har stor betydning for, hvilken type spørgsmål man kan stille. Jo yngre børnene er, des sværere vil de have ved holdningsspørgsmål og sammensatte spørgsmål. Men det vil altid først og fremmest afhænge af, hvor konkret og vedkommende emnet er for børnene.

HAV FOKUS PÅ BØRNEHENS HUKOMMELSE

Særligt for yngre børn kan det være en udfordring at aktivere hukommelsen. En tommelfingerregel er, at jo mere specifikt man spørger til situationer og oplevelser, jo kortere bør tidsrammen være. Det kan være vanskeligt at huske, hvad man fik at spise til aftensmad i forrige uge, eller hvad man syntes om at gå i skole for to år siden. Det er en god idé at afgrænse sine spørgsmål, så de handler om den nære fortid, fx denne uge, denne måned eller de seneste seks måneder, og på den måde afdække et øjebliksbillede af, hvordan børnene har det. Selve tidsafgrænsningen er også vigtig. Hvis man ikke inkluderer en tidsafgrænsning i sit spørgsmål, kan man reelt ikke vide, om børnene har svaret på, om de fx nogensinde har spist fisk til aftensmad, eller om de har spist fisk inden for den seneste uge.

Faktuelle spørgsmål kan både være traditionelle baggrundsspørgsmål (fx køn og alder) og spørgsmål om adfærd, fx om man går til sport i sin fritid.

Et **holdningsspørgsmål** handler om, hvordan man oplever noget, fx hvad man synes om at gå i skole.

Svarnøglen er den række svarmuligheder, som fremgår ved hvert spørgsmål. En enkel svarnøgle er fx muligheden for at svare dreng eller pige.

Betydningsvidden i et ord handler om, hvor mange forskellige betydninger og fænomener det enkelte ord kan rumme. Ord med stor betydningsvidde er fx demokrati, sygdom og tryghed. Disse ord kan forstås på flere måder og have forskellige betydninger for forskellige mennesker.

Operationalisering betyder, at man 'oversætter' fra teori og faglige begreber til den levede virkelighed ved at finde de konkrete forhold og ting, man kan spørge ind til, for at belyse begrebet. Eksempelvis kan en operationalisering af begrebet trivsel betyde, at man spørger ind til forhold som tristed, mavepine osv., der er tegn på mistrivsel.

Spørgsmålsvaliditeten henviser til, om man med sit spørgsmål faktisk måler det, man tror, man måler, og om spørgsmålet forstås ens af forskellige personer, fx piger og drenge.

Indikatorer

Når man ønsker at undersøge begreber, som ikke kan omsættes til et enkelt ord eller et meningsfuldt spørgsmål, kan man benytte det, man kalder indikatorer, for at indfange begrebet. Skal man fx måle på et barns trivsel, så er det ikke muligt blot at spørge barnet "hvordan har du det?" For at afdække alle dimensioner af begrebet trivsel, vil man fx være nødt til at spørge ind til, hvor ofte barnet har hovedpine, hvor ofte barnet er ked af det, ikke kan sove osv. Indikatorer er altså mål for begreber, som har stor **betydningsvidde**. I et spørgeskema vil en indikator for trivsel derfor bestå af flere spørgsmål, som tilsammen måler barnets trivsel. Herefter kan man vælge at formidle svarene enkeltvis eller samlet. Fx kan der være meget information i at formidle, hvor mange børn der ugentligt har ondt i hovedet. Samtidig vil det også være interessant at se på andelen af børn, som scorer lavt på samtlige trivselsspørgsmål.

Man kan undersøge, om andre allerede har udviklet indikatorer for det begreb, man ønsker at belyse, eller man kan vælge selv at **operationalisere** begrebet. Vælger man selv at udforske, hvad et abstrakt og betydningsmættet udtryk, som fx trivsel, indeholder af betydninger, er det vigtigt at inddrage børn i dette arbejde. Dermed mindskes risikoen for at overse vigtige parametre for trivsel og velvære, som er betydningsfulde for dem, man faktisk spørger i spørgeskemaet.

Enkelthed

Når man udarbejder spørgeskemaer, bør spørgsmålene formuleres så simpelt som muligt, så risikoen for misforståelser eller for flere tolkninger af samme spørgsmål mindskes. Én måde at gøre spørgsmålene simple på er at stille selve spørgsmålet i én sætning og lade eventuel uddybende eller forklarende tekst komme efter selve spørgsmålet. Det er fx uhensigtsmæssigt at spørge: "Når du tænker på dine venner på skolen, tror du så, at de oftere, lige så ofte eller sjældnere drikker seks eller flere genstande på én aften, end du selv gør?" En mere hensigtsmæssig måde ville være at adskille spørgsmålet og den forklarende tekst fra hinanden for at gøre det lettere forståeligt: "Tænk på dine venner på skolen. Hvor ofte tror du, de drikker seks eller flere genstande på én aften?" Derefter kan svarnøglen udgøre en del af det ellers komplicerede spørgsmål, idet den kan lide: "Oftere end mig; lige så ofte som mig; sjældnere end mig." På denne måde opsplittes et langt og indviklet spørgsmål til tre dele – en forklarende tekst, en spørgsmålsformulering og en simpel svarnøgle – hvilket mindsker risikoen for misforståelser og øger **spørgsmålsvaliditeten**. Når man udarbejder spørgeskemaspørgsmål – og i særdeleshed til børn og unge – er det en god idé løbende at vurdere, om spørgsmålene kan forkortes eller forsimples.

Undgå altid dobbeltnegationer som fx: "Har du prøvet ikke at kunne lide at gå i fritidsklub, men ikke kunnet undgå at komme derhen alligevel?" Spørgsmålet er vanskeligt at forstå, fordi der står "ikke" to gange. Ydermere indeholder spørgsmålet det negerede udtryk

”undgå”. Det kunne med fordel omformuleres til: ”Har du prøvet at skulle i fritidsklub, selv om du ikke kunne lide det?”

Genkendelighed

Genkendelighed i formuleringerne er rart, når man besvarer et spørgeskema. Samtidig giver det barnet mulighed for at koncentrere sig om selve indholdet i spørgsmålene i stedet for at forholde sig til evigt skiftende formuleringsmåder. Man kan sørge for genkendelighed ved at anvende de samme formuleringer hele vejen gennem spørgeskemaet. Drejer det sig om spørgsmål, der handler om oplevelser eller adfærd inden for den sidste uge, kan man vælge at starte alle spørgsmål med teksten: ”Tænk på den sidste uge”. Derefter kan det specifikke spørgsmål komme: ”Hvor mange gange har du dyrket sport?”

Neutrale formuleringer

Spørgsmål og svarnøgler i et spørgeskema bør være så neutrale som muligt, så de ikke skaber en tilbøjelighed til at svare på en bestemt måde. Et eksempel på et ikke-neutralt spørgsmål kunne være: ”Synes du ikke, at unge i dag drikker for meget alkohol?” En mere neutral formulering er: ”Hvor enig eller uenig er du i, at unge i dag drikker for meget alkohol?” Den efterfølgende svarnøgle, fx ”helt enig, enig, hverken eller, uenig, helt uenig”, vil give den unge mulighed for at afgive sit svar på en neutral skala. Ligesom selve spørgsmålsformuleringen bør være neutral, skal svarnøglen også være det. Det betyder fx, at der skal være lige mange positive og negative svarmuligheder – med mindre man spørger til en oplevelse, som barnet allerede har angivet som enten positiv eller negativ.

En af de store udfordringer, når man udvikler svarnøgler til spørgsmål, er, når spørgsmålene handler om forbrug, fx tid foran fjernsynet. Som respondent vil man være tilbøjelig til at forsøge at afgøre, hvad der er det ’neutrale’ svar. I praksis betyder det, at den midterste kategori fremstår som neutral – eller som dét ’det almindelige barn’ gør. I det følgende eksempel vil fem timer dagligt blive opfattet som det mest almindelige i svarnøglen som svar på spørgsmålet: ”Hvor mange timer om dagen ser du fjernsyn?” ”0 timer, 1-4 timer, 5 timer, 6-9 timer, 10 timer eller mere?” Man vil typisk sætte sit kryds i fem timer, hvis man oplever, at man ser lige så meget fjernsyn, som de fleste andre – uanset om det reelle forbrug er fem timer eller ej. Her kan de indledende interviews, research på andre analyser af emnet samt omfattende pilottests være med til at kvalitetssikre svarnøglen.

Dækkende svarmuligheder

Det er også vigtigt at sørge for, at svarnøglerne er så udtømmende som muligt. Det betyder, at hver respondent skal kunne finde det svar, som passer lige præcis til hans eller hendes situation, oplevelse, holdning mv. Til spørgsmålet: ”Hvilke voksne bor du sammen med?” er det derfor ikke nok at angive: ”Min mor og far”, ”min mor og hendes kæreste”, ”min far og hans kæreste” som svarmuligheder. Nogle børn bor skiftevis hos hver af de to forældre, nogle børn bor ikke hos nogen af dem, da de er anbragt, nogle børn har kun én

forælder osv. Man kan dog ikke altid sikre sig, at svarnøglen er udtømmende. I de tilfælde kan svarnøglen rumme muligheden for at svare "andet" – eventuelt suppleret af et felt, hvor respondenter selv kan skrive, hvad dette indebærer.

Når man laver svarnøgler, bør man også overveje, om de skal indeholde muligheden for at svare "ved ikke". Ulempen ved denne svarmulighed er, at det indebærer en risiko for, at mange respondenter ikke forholder sig til spørgsmålet, men tager den nemme udvej og sætter kryds i "ved ikke". De samme overvejelser gør sig gældende i forhold til, om svarnøglerne skal indeholde "hverken eller". Der findes ikke et endegyldigt svar på dette, man må i stedet opveje fordele og ulemper ved hvert spørgsmål i spørgeskemaet.

OVERVEJ ISÆR "VED IKKE"-SVARMULIGHED VED FØLSOMME EMNER

Hvis der bliver spurgt til særligt følsomme emner, som fx vold eller spiseforstyrrelser, bør man i højere grad end ellers tilbyde svarmulighederne "ved ikke" og "hverken eller", så man ikke tvinger børnene til at forholde sig til noget meget følsomt. Man bør også altid ved spørgeskemaets afslutning gøre opmærksom på, hvor børnene kan søge hjælp eller rådgivning om emnet.

Åbne svarkategorier

Åbne svarkategorier, hvor respondenterne kan udfylde svaret i et skriv-selv-felt er gode, hvis man vil stille et opfølgende spørgsmål. Det kan eksempelvis være, når et barn har angivet "andet" i et spørgsmål om, hvilke voksne det bor sammen med. En åben svarkategori kan også være anvendelig, hvis undersøgelsen handler om noget, der ikke på forhånd foreligger meget viden om, eller hvor man gerne vil have barnets umiddelbare tanker. Det kan fx være ved spørgsmålet: "Hvilke rettigheder for børn kan du komme i tanke om?" Efterfølgende kan man inddele svarerne i et antal kategorier, så svarene stadig kan bruges i statistiske analyser. Det kan imidlertid være tidskrævende, hvis man har mange respondenter, hvorfor man nøje bør overveje denne mulighed.

PILOTTEST

Inden spørgeskemaet udsendes, bør det pilottestes, for at finde ud af om modtagergruppen forstår spørgsmålene efter hensigten. Pilottests er en slags generalprøve, inden den endelige spørgeskemaudsendelse. Testene kan fx afsløre, om der er spørgsmål, børnene ikke forstår; om der er ufuldstændige svarnøgler; om de synes, spørgsmålene eller rækkefølgen af dem er så kedelige, at de ikke gider gennemføre spørgeskemaet osv. De kan også give en fornemmelse af, hvor lang tid besvarelsene tager, og om teknikken i det hele taget fungerer, som den skal.

Selve pilottesten foregår ved, at en gruppe børn i målgruppen besvarer spørgeskemaet på samme måde, som de øvrige skal besvare det. Undervejs har de imidlertid mulighed for at stille spørgsmål, hvis der er noget, de ikke forstår. Det er også en god ide at drøfte spørgeskemaet med gruppen samlet, når de er færdige, for at høre, om de synes, det var svært at forstå spørgsmålene. Ligesom ved de indledende interviews er det vigtigt, at det ikke er de samme børn, der deltager i pilottests, som er med i selve undersøgelsen, da det kan påvirke undersøgelsens validitet.

DE INDLEDENDE ANALYSER

Når indsamlingen af spørgeskemabesvarelser er slut, begynder de indledende statistiske analyser, hvor man først ser på **svarprocent**, **bortfald** og **repræsentativitet**. De tre forhold hænger nøje sammen og danner grundlag for de efterfølgende analyser af de undersøgte emner (læs om repræsentativitet kapitel 3, s. 73 og bortfald kapitel 3, s. 74).

IDÉER TIL AT SIKRE SVARPROCENTEN

Der er en række greb, man kan bruge for at opnå en høj svarprocent:

- Arrangér en præmie, der kan fungere som incitament for børnene til at svare.
- Informér de voksne, der er sammen med børnene – fx lærere, klubpersonale, sygeplejersker osv. – så godt, at de synes, det er meningsfuldt at lade børnene deltage i undersøgelsen.
- Send venlige remindere til børnene, læreren eller andre relevante voksne i løbet af **svarperioden**.
- Giv de voksne, der skal hjælpe med undersøgelsen, mulighed for at planlægge i god tid.

Efter de indledende analyser kan de egentlige statistiske analyser udarbejdes. Har man ikke selv kendskab til, hvordan kvantitative data analyseres, anbefaler vi, at man allierer sig med en statistikkyndig.

OPFØLGENDE INTERVIEWS

Når man skal fortolke resultaterne fra spørgeskemaet, er det en god idé at få pointerne kvalificeret og nuanceret af målgruppen for undersøgelsen. I den forbindelse kan man gennemføre en række opfølgende interviews. Disse interviews kræver en mere struktureret interviewguide end de indledende interviews, fordi man her vil fremlægge udvalgte resultater fra spørgeskemaet og spørge nærmere ind til dem. Handler undersøgelsen fx om børns forhold til deres forældre, og viser svarene fra spørgeskemaet, at et flertal af børnene taler bedre med mor end far, kunne man fx spørge børnene i interviewene, hvorfor de tror, at det forholder sig sådan.

Svarprocenten angiver, hvor stor en del af børnene i stikprøven, der har besvaret spørgeskemaet.

Bortfaldet omhandler den gruppe af børn, som ikke besvarede spørgeskemaet. Man bør systematisk teste, om bortfaldsgruppen udgøres af en eller flere bestemte grupper, fx i forhold til køn, etnicitet eller bopælssted.

En undersøgelses **repræsentativitet** siger noget om, hvorvidt den gruppe af børn, der har besvaret spørgeskemaet, ligner populationen.

Svarperioden er den tid, man giver respondenterne til at besvare spørgeskemaet. Svarperiodens længde afhænger blandt andet af det ønskede antal besvarelser, og hvor travlt respondenternes hverdag i øvrigt er.

Der er forskel på, hvordan man metodisk bør gå til de opfølgende interviews, afhængigt af om man taler med store eller små børn. De lidt ældre børn kan man præsentere for et udvalg af resultaterne fra en undersøgelse enten i form af procenttal eller ved at fortælle dem, at halvdelen af alle børn, stort set alle eller kun ganske få børn har ment eller oplevet noget bestemt, og herefter spørge ind til, hvad de tænker om det. Man kan fx spørge: "Hvorfor tror I, at så mange mener det?", "hvad er det udtryk for?", eller "har I selv oplevet noget lignende?" Denne type spørgsmål er i princippet også udgangspunktet ved de opfølgende interviews med yngre børn, blot vil man være nødt til at forsimple præsentationen af spørgeskemaresultaterne mest muligt, da denne aldersgruppe ikke på samme måde kan forholde sig til, hvad der er mange eller få. Men de kan godt byde ind med deres egne perspektiver og tolkninger på baggrund af deres forståelseshorisont.

Uanset hvilke resultater spørgeskemabesvarelserne giver, er det en god idé at foretage opfølgende interviews, fordi de kvalitative nuanceringer i sig selv har en værdi. Børnene, der deltager i de kvalitative interviews, er ikke nødvendigvis repræsentative for dem, der har deltaget i spørgeskemabesvarelserne, så man skal huske, at man ikke kan bruge deres fortællinger som generaliseringer. De fungerer som nuancer og uddybninger af de statistiske analyser.

Ligesom med de indledende interviews afhænger antallet af interviews af, hvornår man synes, emnet er belyst tilstrækkeligt.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Andersen, Dines og Annemette Kjærulff (2003): *Hvad kan børn svare på? – Om børn som respondenter i kvantitative spørgeskemaundersøgelser*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Andersen, Dines og Mai Heide Ottosen (red.) (2002): *Børn som respondenter*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Andersen, Lars Ørum og Karsten Ull Jakobsen (2004): *Introduktion til statistik med SPSS*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Spørgeskemaer til yngre børn

Denne metode er oplagt for dig, som:

- ønsker indsigt i omfang, udbredelse og variationer i yngre børns oplevelser og adfærd
- kan få kontakt til større grupper af børn, fx i dagtilbud eller skoleklasser i indskoling.

Metoden kræver kompetencer eller kendskab til:

- udarbejdelse af spørgeskemaer
- statistiske analyser
- yngre børns sprogforståelse og kognitive kompetencer.

Metoden kræver resurser i form af:

- adgang til et digitalt spørgeskemamodul baseret på illustrationer og lyd
- illustrationer og lydoptagelsesudstyr
- god tid, da en god spørgeskemaundersøgelse til små børn kræver en del kvalitative interviews, indtaling af spørgsmål, valg af illustrationer mm.

Når man laver spørgeskemaer til yngre børn, det vil sige børn mellem cirka fire og ni år, bygger man oven på de grundlæggende overvejelser, der er forbundet med at lave spørgeskemaer til børn og unge (læs om spørgeskemaer til børn og unge kapitel 4, s. 101). Men der er naturligvis nogle særlige forholdsregler, man skal tage, når man vil lave spørgeskemaer til yngre børn, idet målgruppen enten slet ikke kan læse eller ikke kan læse godt nok til at gennemføre et spørgeskema på skrift. Herudover er yngre børn mere umodne og har mindre kendskab til verden omkring sig. Et såkaldt talende spørgeskema er en måde at gå til denne udfordring på. I denne type spørgeskemaer er alt det, som normalt vil være formidlet skriftligt – fx indledning, forklaringer, spørgsmål og svarkategorier – formidlet ved hjælp af lyd og billeder.

Det er for langt de fleste små børn – især i førskolealderen – nyt og måske også underligt at skulle svare på spørgsmål gennem et spørgeskema. Her findes personen, der stiller spørgsmålene, kun som indtalte lydfiler, og svarene skal barnet give med et klik eller tryk på et bestemt symbol eller billede. Denne form for dialog adskiller sig væsentligt fra den gængse kommunikationsform, som børn på fx fem år kender til og er fortrolige med.

Hele præmissen ved spørgeskemaet er således ikke en selvfølge for modtageren, og dette er en væsentligste erkendelse, man bør have med sig i arbejdet med spørgeskemaer til små børn.

DEN TEKNISKE LØSNING

Først og fremmest må man afgøre, hvilken teknisk løsning man vil benytte, hvis man ønsker, at børn med utilstrækkelig læseerfaring skal kunne besvare et spørgeskema selv. Hvis man udvikler en spørgeskemamodel fra bunden, kræver det rigtig mange ressourcer og ikke mindst, at man har et godt kendskab til, hvad der lader sig gøre teknisk, samt hvad man rent pædagogisk kan forvente af målgruppen. Der findes også tekniske løsninger, som allerede er udviklet, og som kan købes til formålet. I afsnittet her tages udgangspunkt i en løsning, hvor man har relativ stor frihed til at tilpasse spørgeskemaet.

Illustrationer

Et talende spørgeskema skal kunne fungere helt uden skrift, derfor er illustrationer afgørende. Alle spørgsmål og svar i et talende spørgeskema er suppleret med billeder. Ved udformningen af hvert enkelt spørgsmål og svarkategori er det vigtigt, at det kan illustreres på en måde, så børn i den givne alder kan forstå, hvad der menes – men også så forståelsen ikke varierer for meget fra barn til barn. Hvis børnene kan tillægge billederne markant forskellige betydninger, kan man nemlig ikke være sikker på, at de svarer på det samme spørgsmål.

Omvendt kan det også være svært at få mange nuancer med i børnenes svar, når de er baseret på billeder. Til spørgsmålet: "Hvad laver du, når du kommer hjem fra børnehave?" kan svaret være "jeg leger". Her er det umuligt at illustrere "at lege" uden at tillægge det en bestemt måde at lege på, fx at lege med biler, togbane, dukker, at bygge hule osv. Vælger man at bruge en illustration som den viste til venstre, vil den for de fleste børn udelukke, at der leges på ret mange andre måder end netop det, billedet viser. Det kan betyde, at nogle børn ikke vælger den, selvom oplæseren siger "jeg leger". Dette dilemma er dog en præmis ved det talende og illustrerede spørgeskema.

Det visuelle udtryk har stor betydning for børnenes forståelse og refleksion, og det er derfor vigtigt, at illustrationerne i spørgeskemaet bliver på skærmen, efter lyden er stoppet, og indtil børnene aktivt vælger at gå videre. Det bør også være muligt for barnet at få gentaget spørgsmål og svarmuligheder, mens billedet, der illustrerer disse, er på skærmen.

Lyd

Spørgsmålene i det talende spørgeskema bliver læst højt for barnet som lydfiler. Også disse skal passe til aldersgruppen. Man kan selv indspille lydfilerne, eller man kan få en professionel oplæser eller skuespiller til det. Fordelen ved at benytte en professionel oplæser er, at han eller hun er trænet i at tale velartikuleret, i passende toneleje, på en neutral måde,

med eller uden dialekt osv. Omvendt er fordelene ved selv at gøre det, at man selv kan organisere arbejdsprocessen og lettere foretage rettelser, fx efter tests.

Ja-nej eller multiple choice?

Om man laver et spørgeskema til små børn udelukkende med ja/nej-spørgsmål, eller om man udformer spørgsmålene som såkaldt **multiple choice-spørgsmål**, afhænger blandt andet af, hvilken teknisk løsning man benytter. Der er fordele og ulemper ved begge dele:

Fordele ved ja/nej-spørgsmål:

- Man skal ikke finde så mange forskellige illustrationer, da børnene kun én gang skal lære, hvad der betyder ja og nej og eventuelt 'ved ikke' eller 'måske'.
- Svarkategorierne kan være **betydningsneutrale** symboler.

Ulemper ved ja/nej-spørgsmål:

- Børnene kan miste interessen, når svarmulighederne er ens hele spørgeskemaet igennem.
- Man er meget begrænset i, hvad man kan spørge om, og hvad man kan få svar på.

Fordele ved multiple choice-spørgsmål:

- Hvert enkelt spørgsmål og svar rummer flere informationer end ja/nej-spørgsmål, og man kan derfor have flere spørgsmål med i spørgeskemaet.
- De mange illustrationer gør det til en sjov oplevelse for børnene og øger deres motivation for at gennemføre spørgeskemaet.

Ulemper ved multiple choice-spørgsmål:

- Det er en stor og svær opgave at finde enkle og entydige illustrationer, der matcher de svarmuligheder, børnene kan trykke på.
- Børnene risikerer at glemme spørgsmålet, hvis der er mange svarmuligheder eller lange svarformuleringer.

Multiple choice-spørgsmål er spørgsmål, hvor man kan vælge mellem flere forskellige valgmuligheder til sit svar.

Betydningsneutrale svarymboler kan fx være en gul trekant, en blå firkant og en lilla cirkel. Man fortæller børnene fra start, hvad de tre figurer betyder fx ja, nej og ved ikke.

NYT VÆRKTØJ UDVIKLET I BØRNERÅDET

I Børnerådet har vi gennem en årrække samlet erfaringer med et talende spørgeskema med udelukkende ja/nej-spørgsmål. I 2015 har vi udviklet en løsning, som gør det muligt at stille spørgsmål med multiple choice-svar. Under udviklingen af dette spørgeskema har vi testet en række forskellige måder at spørge på i forhold til at sikre færrest mulige misforståelser. Vil man selv kaste sig ud i spørgeskemaer til små børn, vil den nemmeste – og mest afprøvede – model være et skema med udelukkende ja/nej-spørgsmål.

Børnenes alder

Udgangspunktet for det talende spørgeskema er, at respondenterne skal være fyldt fem år. På det tidspunkt vil de fleste børn have tilstrækkelige kognitive kompetencer til at forstå, hvad opgaven går ud på. Men som i mange andre sammenhænge kan det være vanskeligt at bruge alderen som en fast rettesnor for, hvornår børn kan deltage. Mange gange vil man skulle vurdere det enkelte barns kompetencer og modenhed.

INDLEDENDE INTERVIEWS I BØRNERÅDETS MINIBØRNEPANEL

I Børnerådet laver vi altid et grundigt forarbejde forud for udarbejdelsen af et spørgeskema til Minibørnepanelet, som indebærer et større antal eksplorative interviews. I forbindelse med en undersøgelse om børns brug af og holdninger til digitale medier, brugte vi de eksplorative interviews til at finde ud af, hvordan man kan formulere konkrete spørgsmål om emnet til børn på omkring fem år. I interviewene fandt vi blandt andet ud af, at langt de fleste børn kunne forholde sig til ordet iPad, men ikke til ordet tablet. Interviewene var dermed helt afgørende for, at vi kunne formulere de rette spørgsmål i det endelige spørgeskema.

Læs om indledende interviews kapitel 4, s. 102 og om interviews med yngre børn s. 93.

DE VOKSNES ROLLE

Ved spørgeskemaer til små børn spiller de voksne en langt større rolle, end det er tilfældet for ældre børn. Typisk er man ikke selv den, der står for at assistere børnene med besvarelsen af spørgeskemaet, men man er i stedet afhængig af andre voksne, som er en del af børnenes hverdag, fx pædagoger. Disse voksne skal klædes ordentligt på til at kunne varetage opgaven.

Her er en række vigtige punkter, som de assisterende voksne bør præsenteres for:

- Du skal selv prøve spørgeskemaet først, så du ved, hvad børnene skal igennem – og så du på forhånd er klar over, hvor der kan opstå vanskeligheder.
- Du skal sætte hvert enkelt barn ind i de grundlæggende 'regler' for spørgeskemaet.
- Du skal tjekke, at barnet kan styre en mus – hvis det foregår på en computer.
- Du skal sikre, at der er høretelefoner, som barnet kan have på hovedet, så 'dialogen' i spørgeskemaet foregår mellem barn og spørgeren.
- Du skal sikre, at barnet sidder i et lokale, hvor det ikke bliver forstyrret af for mange uvedkommende indtryk og lyde.
- Du skal være fysisk til rådighed i lokalet, så barnet hurtigt kan få hjælp – men du kan godt arbejde med andre ting samtidig.

- Du skal være uden for barnets synsvidde, så din tilstedeværelse ikke påvirker svarene. Dette er særligt relevant, hvis spørgsmålene handler om 'de voksne'.
- Du skal signalere, at du ikke overvåger eller tjekker barnets svar.

HVOR LANG SVARFRIST BØR MAN GIVE DELTAGERNE I UNDERSØGELSEN?

Når man skal vurdere, hvor længe deltagerne skal have til at gennemføre en spørgeskemaundersøgelse, er der forskellige forhold, man må tage i betragtning, fx hvor mange børn de enkelte voksne skal assistere, hvor lang tid det tager det enkelte barn at komme gennem skemaet, hvor meget hjælp børnene har behov for, om de kan svare samtidig, om der er afsat tid til opgaven forinden osv.

Et godt råd er at afsætte længere tid internt til svarperioden, end man melder ud til deltagerne, da der næsten altid viser sig at blive brug for en buffer. Undervejs må man afveje, hvor fleksibel man kan være med tid – både i forhold til ens egen tidsplan, men også ud fra hensyn til de voksne, som gør meget for at sikre børnenes deltagelse.

OPFØLGENDE INTERVIEWS OG TOLKNING AF DATA

Det har stor betydning for forståelsen af resultaterne, at det ikke kun er voksne, der tolker på svarene fra spørgeskemaet, men også børn i målgruppen. Denne proces bør man også praktisere med den yngste målgruppe af børn. Børn på samme alder er mange gange bedre end voksne til at sætte sig ind i, hvordan andre børn tænker og handler.

I de opfølgende interviews tages der typisk udgangspunkt i de kvantitative data fra spørgeskemaundersøgelsen. Men man kan af gode grunde ikke forklare små børn om de procentuelle svarfordelinger. I stedet kan man forklare at "mange børn har sagt (...) Hvorfor tror du, at de siger sådan?" osv.

Man kan også spørge mere direkte til børnenes egne erfaringer. Selvom det umiddelbart kan være nemmere at forholde sig til én selv, end til hvad andre børn har sagt, kan selv børn ned til fire og fem år sætte sig i andre børns sted, og de kommer ofte med gode forslag til måder at forstå besvarelserne på.

Børnenes tolkninger erstatter naturligvis ikke ens egne, men udgør et værdifuldt supplement og kan have en central plads i den eventuelle formidling af resultaterne (læs om opfølgende interviews kapitel 4, s. 109).

UNDERSØGELSE AF BØRNEHAVEBØRNS FORVENTNINGER TIL SKOLESTART

I en undersøgelse i Børnerådets Minibørnepanel om børns forventninger til skolestart var børn på fem-seks år med til at uddybe spørgeskemaresultaterne. I eksemplet forholder børnene sig både til andre børn og til deres egne oplevelser.

Interviewer: "Der er nogle børn, der tror, at det bliver svært at gå i skole."

Barn 1: "Jeg synes ikke, det er svært."

Interviewer: "Hvorfor tror du, børnene synes, det er svært?"

Barn 2: "Måske fordi de er lidt generte, fordi at de er lige startet, tror jeg nok."

Interviewer: "Så det er derfor, de tror, det bliver svært? Der er også nogle børn, der tror, at det bliver kedeligt. Hvorfor er der nogle børn, der tror det?"

Barn 2: "Måske fordi de tror, at man bare skal lære noget og ikke andet."

Interviewer: "Tror du, det er kedeligt at lære noget? (...) Hvad er det, der er kedeligt ved at lære noget, så?"

Barn 2: "Det er bare at sidde stille og skrive, det, synes jeg, er lidt kedeligt."

DET SKAL DU HUSKE, NÅR DU LAVER SPØRGESKEMAER TIL YNGRE BØRN:

- Afgræns emnet og omfanget af spørgeskemaet så meget som muligt – tænk fx over, hvad du ikke behøver børnenes svar på, men selv kan finde ud af, fx faktuelle oplysninger, og hvad du kan belyse ved hjælp af supplerende kvalitative metoder.
- Gør spørgsmålsformuleringer og svarkategorier så korte og enkle som muligt.
- Brug tydelige og entydige billeder.
- Sæt ikke ambitionerne for højt, i forhold til hvad der kan stilles spørgsmål om.
- Tænk over børnenes sproglige og kognitive kompetencer i den givne alder.
- Vær grundig i forundersøgelsen af børnenes perspektiv på og ordbrug omkring emnet, fx gennem indledende sonderende interviews.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Se kildehenvisninger til *Spørgeskemaer til børn og unge* kapitel 4, s. 101.

Ekspertgrupper

Denne metode er oplagt for dig, som:

- ønsker at inddrage børn eller unge i udviklingen af idéer og anbefalinger inden for et afgrænset emne
- kan komme i kontakt med børn eller unge, som har konkrete erfaringer inden for emnet og mulighed for at deltage i en proces over tid (fx tre halvdagsmøder med en uges mellemrum).

Metoden kræver kompetencer eller kendskab til:

- procesfacilitering
- kreative arbejdsmetoder
- børnefaglighed, når deltagerne er særligt sårbare.

Metoden kræver resurser i form af:

- lokaler til samvær, gruppearbejde og eventuelt kreativ udfoldelse
- forplejning og eventuelt materialer til kreativitet (karton, billeder osv.)
- hjælp til transport samt eventuelt fri fra skole, fritidsjob eller lignende.

Navnet 'ekspertgruppe', som er ét af Børnerådets undersøgelseskoncepter, refererer direkte til idéen om, at børn er eksperter i eget liv. Fokus i en ekspertgruppe kan være helt almene livsbetingelser, fx at være barn i en børnehave, men det kan også være emner, som handler om sårbare eller udsatte børns liv, fx misbrugsproblematik i familien eller et alvorligt sygdomsforløb.

Børnenes ekspertrolle gøres tydelig allerede fra start, idet børnene bliver gjort klart, at de voksne ikke ved, hvordan det opleves som barn at have netop den type af erfaringer, som de har. At børnene er eksperterne, betyder ikke, at de bestemmer alt, hvad der skal ske på møderne. En ekspertgruppe vil altid være etableret ud fra et tema, som man ønsker at få uddybet ud fra børnenes perspektiv. Men metodens styrke er – som beskrevet i detaljer nedenfor – at lade børnene udtrykke sig og påvirke processen uden at blive styret af voksnes forudfattede synspunkter og ønsker. Derfor er indholdet og udviklingen under ekspertgruppemøderne i høj grad bestemt af det, som deltagerne selv ønsker at få frem, fordi de ved, hvad der er vigtigt for dem.

EKSPERTGRUPPER I BØRNERÅDET

Børnerådets ekspertgrupper er kendetegnet ved at:

- bestå af fire til ti børn eller unge
- deltagerne mødes to til fire gange af cirka tre timers varighed over en eller to måneder
- arbejde procesorienteret med emner og budskaber til forskellige målgrupper, som kan påvirke lovgivning eller praksis på området
- arbejde med forskellige kreative metoder
- udarbejde et sæt konkrete anbefalinger til relevante modtagere
- arbejde hen imod en direkte formidling af børneperspektivet til relevante beslutningstagere, fx ministermøder eller foretræde for ekspertudvalg.

FORMÅL MED EKSPERTGRUPPER

Formålet med at danne ekspertgrupper er dels at indsamle værdifuld viden fra børnene selv om et emne, dels sammen at indkredse udviklingspotentialer og udvikle konkrete anbefalinger til forandring. Ønsket er gennem formidlingen af denne viden at påvirke beslutningstagere, faggrupper eller den brede offentlighed, når der tages beslutninger af lovgivningsmæssig karakter eller i forhold til praksis. Det kan være et mål, at børnene i ekspertgruppen – med støtte fra de voksne – personligt formidler deres erfaringer og budskaber til en eller flere relevante modtagere (læs om børns møde med beslutningstagere kapitel 6, s. 176).

Selvom det ikke er et formål i sig selv, er det alligevel et vigtigt element ved afholdelsen af ekspertgrupper, at de deltagende børn får en positiv oplevelse af at være med og kunne skabe forandring. Det har stor betydning for mange børn at kunne bidrage til, at andre børn som dem selv i fremtiden får bedre forhold. For det enkelte barn har deltagelsen også ofte den effekt, at de får mere mod på at sige deres meninger – også i andre sammenhænge – og i det hele taget får styrket deres tro på, at de og deres perspektiver er værdifulde.

ANTALLET AF DELTAGERE

Hvor mange der skal deltage i en ekspertgruppe, afhænger af emnet, ekspertgruppen samles om, og aldersgruppen for deltagerne, da begge dele kan have betydning, fx i forhold til fortroligheden og gruppedynamikken. Man bør dog stræbe efter en gruppestørrelse på mellem fire og ti børn eller unge, hvor den optimale gruppe i de fleste tilfælde vil være på seks til otte. Denne gruppestørrelse gør det muligt at lave en variation i møderne, så man både kan arbejde i små og større grupper. Gruppen er dermed heller ikke større, end at man i plenum vil kunne overskue alles bidrag. Det er en fordel at prøve at sikre, at der ikke er nogen, der forlader gruppen undervejs i forløbet af hensyn til børnenes proces.

ALDER OG MODENHED

Da en af metodens forcer er, at deltagerne kan spejle sig i de andre børn og unge, skal der være en vis sandsynlighed for, at børnene kan sætte sig ind i de andres erfaringsgrundlag. Derfor må aldersspændet i ekspertgruppen ikke være for stort. Hvis børnene er for langt fra hinanden modenhedsmæssigt, kan det ydermere blive svært for dem, som ligger i yderkanten af spektret, at føle sig inkluderet i gruppen. I mange sammenhænge kan det dog fungere med et aldersspænd på tre-fire år, netop fordi børnene er samlet om et tema, som de alle har nogle fælles erfaringer med.

KØNSFORDELING

Kønsfordelingen behøver ikke have stor betydning, men kan have det for nogle børn. Det handler ikke så meget om betydningen af selve kønnet, men mere om, hvorvidt børnene og de unge kan identificere sig med de andre. Det kan dog i nogle sammenhænge handle om, at det kan være nemmere at tale med andre af samme køn om det tema, ekspertgruppen er samlet om. Hvis der kun er én af det ene køn, er det en god idé på forhånd at sikre sig, at han eller hun er okay med det.

BØRNERÅDETS ERFARING MED KØNSFORDELING

Børnerådet gennemførte en ekspertgruppe med unge, som havde vidnet i retten i sager om seksuel krænkelse, hvor der udelukkende deltog piger. Dette skyldes dels, at piger udgør hovedparten af målgruppen, dels at det på grund af det meget følsomme emne var afgørende for pigernes tryghed og lyst til at deltage, at der ikke var drenge med i gruppen. I en ekspertgruppe med unge uledsagede flygtninge deltog kun én enkelt pige og fire drenge. Pigen var meget engageret i at deltage og var ikke ked af at være den eneste pige.

GRUPPESAMMENSÆTNINGEN

Før man nedsætter en ekspertgruppe, er det vigtigt, at man overvejer, hvordan man bedst muligt sammensætter gruppen, og hvilken viden det kræver om børnene. Hvis emnet eksempelvis er oplevelser med at blive anbragt, at have mistet et familiemedlem eller at være blevet mobbet, er det ikke sikkert, det er hensigtsmæssigt, at oplevelsen ligger for tæt på, at gruppen skal samles.

Ved etablering af ekspertgrupper med særligt sårbare børn kan det være en god ide at alliere sig med fagpersoner eller andre fra barnets netværk, før man inviterer barnet, for at få en fornemmelse af, hvordan barnet vil fungere i en ekspertgruppe. Her kan man undersøge særlige forhold, som kan have betydning for deltagelsen, fx om et barn kan have svært ved at sætte sig i andres sted og derfor kan blive frustreret over et krav om at skulle forholde sig til de andre børns bidrag i gruppen. Eller om et barn har det så psykisk dårligt, at det ikke magter et nyt fællesskab (læs om udvælgelse og rekruttering kapitel 3, s. 72).

AT DELTAGE SOM EN GRUPPE

En af fordelene ved ekspertgruppemetoden er, at børnene ofte oplever et sammenhold, fordi de har de samme erfaringer med sig. Ofte er det motiverende for børnenes lyst til at deltage i gruppeaktiviteterne, at de kan genkende det, de andre siger, og også spejle sig i deres erfaringer og oplevelser. Den støtte, som børnene oplever i gruppen, kan også være en fordel i de tilfælde, hvor ekspertgruppens budskaber formidles direkte fra børnene eller de unge til beslutningstagere på konferencer eller lignende.

Hvis børnene skal have glæde af at være i en gruppe, forudsætter det, at de føler sig trygge. Derfor er det vigtigt, at man som facilitator er med til at skabe en god stemning, fx ved hjælp af lege, der virker som icebreakere og gør, at børnene kommer hinanden ved. Men man bør også sætte nogle rammer op for mødedeltagelsen og måden, man er sammen på, som kan fremme trygheden. En overordnet rammesætning fra start er også vigtig, fordi det giver mulighed for at referere tilbage til den, fx hvis man oplever, at samværet skaber usikkerhed hos nogle af deltagerne (læs om regler for samvær i en gruppe kapitel 4, s. 126).

FACILITATOR-ROLLEN

Det er en stor fordel at have en vis fortrolighed med processtyring, hvis man skal stå for at arrangere og gennemføre ekspertgruppemøder. En umiddelbar interesse for børn og lyst til at være sammen med børn er samtidig et godt udgangspunkt. Børnefaglig viden fra et hverv som pædagog, lærer, psykolog, socialrådgiver eller andet er ikke en forudsætning – det vil typisk betyde en større indsigt og fortrolighed med målgruppen, men kan samtidig også betyde en større grad af forforståelse, som kan risikere at stå i vejen for ny viden og nysgerrighed. Når ekspertgruppens deltagere er meget sårbare børn eller unge, er det dog en klar anbefaling, at facilitatoren også har børnefaglig viden. Et andet krav til facilitatoren er, at man er god til at udvikle eller finde metoder, der ikke alene baserer sig på dialog, men også på kreativitet og mere fysiske udtryksformer (læs om procesøvelser kapitel 4, s. 135).

GUIDE TIL ET GODT EKSPERTGRUPPEFORLØB

Aftal tydelig rollefordeling mellem medarbejdere

Aftal på forhånd, hvilke roller de forskellige voksne deltagere har. Hvem skal fx være den primære facilitator, hvem er hjælpere eller har en anden rolle? Det kan være godt for børnene at vide, hvis nogle af medarbejderne har en mere passiv rolle i ekspertgruppen. Ligeledes bør man beslutte på forhånd, hvem der kan gå med, hvis et barn har brug for at trække sig fra gruppen eller for at tale med en voksen.

Skab et indbydende rum

Det er vigtigt at skabe et hyggeligt og indbydende rum til mødet, så der fx er behagelige møbler, tændte stearinlys samt snacks og drikkevarer. Hvis mødet er med frokost eller aftensmad, kan det være en god idé at lade deltagerne være med til at bestemme, hvad

de kunne tænke sig. Vær også opmærksom på praktiske forhold såsom toiletadgang eller adgang til udearealer. Desuden skal man sikre sig, at andre ikke kan komme ind i rummet og høre, hvad der bliver talt om.

Visualiser dagens program og læg materialer frem

Start med at præsentere dagens program for børnene visuelt – det er med til at skabe tryghed og forudsigelighed for dem. Samtidig er det nemt for børnene at vende tilbage til det, der er skrevet op, og dermed få en løbende fornemmelse af, hvor i forløbet de er. Mødets dagsorden kan fx skrives på et whiteboard eller en flipover.

RAM DET RIGTIGE NIVEAU I KOMMUNIKATIONEN

Selvom man sjældent har en indgående viden om de enkelte børn i gruppen, bør man på forhånd tage højde for, at der kan være nogle af børnene, som har så svært ved at læse, at det skriftlige skal ledsages med billeder. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at man ikke kommer til at tale ned til dem. Dette kan være en svær balance, og man må prøve hurtigt at danne sig en fornemmelse af, hvordan kommunikationsformen bedst muligt rammer de fleste børn i gruppen.

Til de helt små børn er det vigtigt, at så meget kommunikation som muligt er billedlig og kan relateres til børnenes konkrete liv (læs om procesøvelser til yngre børn kapitel 4, s. 147).

Det kan desuden være en god idé på forhånd at lægge alle relevante materialer frem, dels for ikke at skulle bruge tid under mødet på at finde dem frem, dels for at signalere til deltagerne, at der skal arbejdes med andet end snak. Dette kan for nogle børn gøre det mere indbydende og mindske et eventuelt præstationspres.

Skab en god velkomst

Det er vigtigt, at børnene og de unge føler sig velkomne fra start. Derfor er det en god idé på forhånd at aftale, hvem der tager imod i døren og har tid til at smalltalke, indtil man starter.

Lav en præsentationsrunde eller en navneleg

Når alle deltagere er kommet, bydes der velkommen, ved at medarbejderne præsenterer sig og ganske kort fortæller, hvorfor man er samlet i ekspertgruppen. Herefter bør man lave en præsentationsrunde, hvor alle siger deres navn og nogle ord om, hvad baggrun-

den er for, at de deltager. Runden kan efterfølges eller erstattes af en navneleg. Fordelen ved legen er, at den løsner stemningen og giver et godt afsæt for det videre arbejde.

Gennemgå dagens program

Når gruppen har fået hilst ordentligt på hinanden, og formålet med mødet er klart for alle, er det tid til at gennemgå den dagsorden, der er skrevet op. Det er en god idé at lægge vægt på, at man så vidt muligt prøver at holde tidsrammen, men at man også skal være forberedt på, at det kan være, at programmet ændres lidt undervejs. For nogle børn kan det være en stor tryghed, at der er skrevet tider på dagsordenen, fx hvornår der er pause, eller hvornår man samles, men for andre vil eventuelle afvigelser herfra skabe frustration. Også her må man – når gruppen af samlet – hurtigst muligt danne sig et indtryk af, hvad gruppen vil have størst glæde af. Det er under alle omstændigheder en god idé løbende at tale om, hvis programmet rykkes, og fortælle børnene, hvad der så kommer til at ske. Dette er vigtigt i forhold til børnenes tryghed og tillid til medarbejderne.

Fortæl om samværsregler i gruppen

Man bør altid opstille en række regler for samværet i gruppen. Hvor meget man skal vægte dette, og hvordan det skal kommunikeres, vil være et spørgsmål om emnet og den konkrete gruppe og noget, man hurtigt får en klar fornemmelse af.

EKSEMPEL PÅ SAMVÆRSREGLER

- Man må spørge om alt.
- Man har altid lov til at sige "det har jeg ikke lyst til at svare på".
- Man må gerne grine, men man må ikke gøre grin med det, de andre siger.
- Man skal lytte til de andre og ikke afbryde.
- Man må gerne fortælle hjemme om de emner, vi taler om i gruppen.
- Man må ikke fortælle uden for gruppen, hvad de andre i gruppen har fortalt.

Procesøvelser og pauser

Når gruppearbejdet går i gang, veksles der mellem procesøvelser, små energi-øvelser og pauser. I procesforløbet er det vigtigt så vidt muligt at visualisere, hvad der sker, og hvor man er i processen. Dette kan gøres ved løbende at lave opsamlinger på plancher, som alle kan se.

Når deltagerne er yngre børn eller børn med særlige behov, er det vigtigt, at der er mange pauser, og at der sker mange gentagelser for at tydeliggøre, hvad man lige har gjort, og hvad man skal til.

Afrunding og evaluering

Børnene samles i plenum og dagens forløb opridses med henvisning til det, der er blevet skrevet op. Herefter følger en evalueringsrunde, hvor børnene bliver spurgt om, hvordan det har været for dem at være med. Det kan være en god idé at bede dem om at fortælle en god ting fra dagen og noget, der godt kunne have været bedre. Til sidst fortæller man børnene om det næste møde og den overordnede plan for dette. Hvis det er muligt, kan man i store træk skrive op, hvad næste mødes dagsorden er, så børnene kan forberede sig.

Afslutningsvis skal man sikre sig, at alle børn kommer godt ud af døren, og at der er klare aftaler for, hvordan de kommer hjem. Man bør også være opmærksom på, om alle børn har det godt efter forløbet, og der skal være mulighed for, at medarbejderne kan blive ved et barn, indtil det bliver hentet, eller hvis det er meget følelsesmæssigt påvirket af forløbet.

Afrunding af forløbet ved sidste ekspertmøde

Ved det sidste møde er det vigtigt, at børnene får mulighed for at fortælle, hvordan de synes, det har været at deltage i forløbet. Man kan vælge forskellige skriftlige og mundtlige evalueringsformer. Nogle børn vil have svært ved at give mundtlig kritik til de voksne, så hvis man vil være sikker på at få ordentlig feedback, kan den skriftlige evaluering være en fordel.

Ved afrundingen er det vigtigt, at man gør det klart for børnene, hvordan resultaterne af deres arbejde bliver brugt, og hvornår der kommer til at ske noget videre, fx lokale forandringer, politiske udspil, publikationer eller presseomtale.

Endelig er det på det sidste møde vigtigt at sige tak for en aktiv og god proces. Man kan overveje, om man vil kvittere for børnenes deltagelse og arbejde med en lille gave eller et diplom.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om konkrete procesøvelser i Red Barnet Ungdoms publikation (2012). *Børneinddragelse i praksis – RBA- værktøjskasse*, på www.redbarnetungdom.dk
- Læs om energizers hos Barnetsfest og Idespejd på www.barnetsfest.dk og www.idespejd.dk

Workshops

Denne metode er oplagt for dig, som:

- ønsker at inddrage børn eller unge i udviklingen af idéer og anbefalinger inden for et afgrænset emne
- ønsker at arbejde intensivt og kreativt med grupper af børn eller unge
- kan komme i kontakt med børn eller unge, som har konkrete erfaringer inden for emnet.

Metoden kræver kompetencer eller kendskab til:

- procesfacilitering
- kreative arbejdsmetoder
- børnefaglighed, når deltagerne er særligt sårbare.

Metoden kræver resurser i form af:

- lokaler til samvær, gruppearbejde og eventuelt kreative udfoldelse
- forplejning og eventuelt materialer til kreativitet (karton, billeder osv.)
- hjælp til transport, eventuelt fri fra skole, fritidsjob eller lignende.

Det kan være relevant at arbejde med workshops, hvis man ønsker at arbejde udviklingsorienteret med større grupper af børn og unge, fx en skoleklasse, plejebørn i en bestemt kommune eller unge i et socialt boligområde. Det behøver ikke være børn, der på forhånd kender hinanden, men som udgangspunkt er det børn, som deler noget bestemt – et livsvilkår, en institutionel sammenhæng eller en interesse.

Det særlige ved workshoppen som metode til at inddrage børn og unge er, at der er fokus på processen, hvilket i sidste ende som regel også giver gode resultater. Når man lader processen fylde, giver det mere tid og rum til refleksion, men samtidig får man også ofte mere gennearbejdede resultater. Desuden giver det mulighed for, at der opstår et sammenhold eller ligefrem en gruppeånd blandt deltagerne, hvilket kan give en positiv synergieffekt, der spiller ind på resultaterne, idet sammenholdet og tilliden til de andre børn og voksne har stor betydning for lysten til at åbne sig og dele sine erfaringer og meninger. Et kendetegn for workshoppen som metode er, at man kan gøre brug af forskellige ikke-verbale og ikke-skriftlige metoder, hvilket giver mulighed for at frembringe kreative

og anderledes output. Dermed giver metoden mulighed for, at børn, som ikke er så verbalt stærke, i højere grad kan deltage og bidrage aktivt.

I princippet er der ikke en begrænsning for, hvornår man kan gennemføre workshops, men man skal være opmærksom på, at metoden kræver god tid. Det er en god ide at bruge workshops som én blandt flere metoder, hvis man gerne vil arbejde varieret og kunne tilbyde forskellige grupper af børn forskellige inddragelsesformer.

DELTAGERNE

Man kan gennemføre workshops med børn i alle aldre, men metoden egner sig bedst til børn fra cirka 12 år og op efter. Antallet af deltagere kan ligeledes variere, da metoden kan tilpasses gruppestørrelsen, men ofte vil grupper på 10-15 børn være optimalt. Der kan være fordele og ulemper ved, at børnene kender hinanden fra start, og det vigtigste er således, at man på forhånd har gjort sig klart, hvad det betyder, og hvordan man eventuelt skal arbejde for at sikre, at alle oplever sig som en del af gruppen. Overvejelser om fx gruppesammensætning, målgruppe og facilitatorrolle er langt hen ad vejen de samme, som man bør gøre sig i arbejdet med ekspertgrupper (læs om ekspertgrupper kapitel 4, s. 121).

VARIGHED

En workshop kan foregå over en enkelt eller flere dage. Når workshoppen løber over flere dage, har det den fordel, at deltagerne lærer hinanden godt at kende, hvilket giver en tryghed, som kan være vigtig for at kunne udtrykke og udfolde sig. Varigheden har også betydning for, om man kan tillade sig at bruge tid til både idéafprøvning og fordybelse eller skal gå mere direkte på løsninger og produkter. Fordybelse er især vigtig, når man arbejder med kreative tilgange og ønsker at komme godt rundt om en problematik.

STED

Det har stor betydning, hvor man vælger at afholde sin workshop. Det er fx en god ide at bevæge sig væk fra børnenes vante omgivelser, fx skolen eller institutionen, så de ikke er styret af de tanker og følelser, omgivelserne bringer med sig. Herudover er det vigtigt, at der er flere rum til rådighed, så man kan dele gruppen op i mindre grupper, der kan arbejde hver for sig i perioder. Da workshoppen strækker sig over en hel dag, er der naturligvis også behov for at kunne spise sammen og lege eller spille bold.

BØRNERÅDET AFHOLDER WORKSHOPS I NEUTRALE OMGIVELSER

Børnerådet har gode erfaringer med at afholde workshops i lokaler, som børnene ikke kender på forhånd, og som er neutrale for alle. I forbindelse med en undersøgelse blandt børn anbragt uden for hjemmet deltog børn fra forskellige institutioner fra et større geografisk område. I stedet for at benytte lokaler i en af institutionerne, blev workshoppen afholdt på neutral grund i et sommerhus. Her var der mulighed for opholde sig i forskellige rum og mødes i et rum til samlede diskussioner, ligesom der også var plads til udfoldelse både inde og ude i pauserne. Herudover gav rammerne workshoppen en hyggelig og hjemlig atmosfære, som bidrog til en afslappet stemning.

PROGRAM OG DAGSORDEN

Det er rart for de fleste børn og unge at vide, hvad der skal ske undervejs i en workshop. Derfor er det en god idé at skrive dagsordenen for dagene op på en planche eller andet – gør eventuelt lidt ekstra ud af at sætte det flot op, fx med nogle tegninger der illustrerer punkterne. Fra dagens start – helst begge dage – bør man præsentere, hvad man har planlagt, og lade deltagerne stille spørgsmål, så man er sikker på, at det er tydeligt for alle, hvad der skal ske.

FLEKSIBILITET I TIDSPLAN

Graden af fleksibilitet i programmet bør tilpasses målgruppen, men det er også vigtigt, at man på forhånd har gjort sig klart, hvor fleksibel man selv ønsker at være, alt efter hvordan dagen udvikler sig. Vælger man en fleksibel tilgang til dagsordenen, er det vigtigt, at man jævnlige rådfører sig med børnene og hører, om de fx er okay med, at man venter lidt med at holde pause, slår to punkter sammen eller slutter dagen en halv time senere. Er børnene meget optagede af det, de er i gang med i workshoppen, kan de som regel godt se, at det er nødvendige justeringer.

LEG OG GRUPPEDYNAMIK

Noget af det, der kendetegner workshoppen som metode, er dens elementer af leg. Det er fx en god idé at starte med at indlægge icebreaker-lege, som løfter stemningen og gør, at deltagerne kommer hinanden ved fra starten. Det er især gavnligt, hvis deltagerne ikke kender hinanden. Nogle børn og unge synes, det er fjollet at skulle lege, så det kan nogle gange være fint at gøre lidt ud af at forklare, at legene ikke er lagt ind i programmet, fordi de er børn, men at der er en mening bag; det hører med til metoden, og man ville gøre det samme med voksne deltagere. Ud over den eller de første indledende icebreaker-øvelser bør man også indlægge en eller to lege mere løbende i programmet for sin workshop, så der bliver god tid til samvær, bevægelse, grin og hygge. Samtidig bør der også være pauser

Jeg
drømmer
om ...

med plads til, at de enkelte deltagere kan få mulighed for at snakke frit eller trække sig lidt tilbage.

FREMTIDSVÆRKSTEDET SOM EKSEMPEL PÅ EN WORKSHOP

En måde at holde workshop på er ved at lave et fremtidsværksted. Fokus i metoden er at få børn eller unge til at fantasere sig til en bedre fremtid inden for et bestemt emne – det kunne fx handle om udvikling af undervisningen i skolen, et beboerområde eller en tv-kanal for børn.

Der er flere styrker ved at bruge fremtidsværkstedet som en måde til at få indblik i børns perspektiver på eget liv og til at udvikle nye ideer og viden sammen med dem. For det første har børnene en aktiv og deltagende rolle, hvilket typisk er motiverende for deltagelsen. For det andet kan værkstedet give dem en følelse af ikke at stå alene med deres problemer eller synspunkter, idet børnene får mulighed for at spejle sig i de øvrige deltageres verden. For det tredje er der i fremtidsværkstedet mulighed for at benytte kreative arbejdsformer, fx teater, musik, film, tegning eller collage. Med en sådan tilgang anerkender man, at der er forskel på, hvilke udtryksformer børn foretrækker. Det kan betyde, at nye facetter af en problemstilling og en fremtidsdrøm dukker op.

Arbejdsmetoden består af tre faser: kritikfasen, utopifasen og virkeliggørelsesfasen.

Kritikfasen: Filosofien bag denne fase er, at det er legitimt at pege på udfordringer og problemer og udelukkende være kritisk uden at skulle forholde sig til andre perspektiver eller forståelser. Alt det negative, som deltagerne kan komme på ved den aktuelle situation, italesættes. Deltagerne får luft for deres frustrationer og kan derved give plads til drømmene i den efterfølgende utopifase.

Konkret beskriver børnene de problemer, de ser inden for det givne område. Der er typisk tale om en fælles brainstorm. Børnenes input skal bestå af korte stikord, som skrives på plancher eller lignende, der er synlige for alle. Alt, hvad der bydes ind med, anerkendes og skrives op – helst med deltagernes egne ord og ikke med omskrivninger. Det er ikke tilladt at være kritisk over for det, andre byder ind med, og det er ikke nødvendigt, at deltagerne er enige i, hvordan problemerne ser ud.

Utopifasen: I denne fase bliver der gjort plads til fantasier og ønsker – alle ønskescenarier, input og idéer er legitime. Virkeligheden sættes ud af kraft, og man 'leger', at alt kan lade sig gøre. Reglen her er med andre ord, at man ikke behøver bekymre sig om realiteterne og om, hvad der rent faktisk lader sig gøre. Det kan være vanskeligt for mange – også børn og unge – at tænke ud af boksen og give frit spil til vilde idéer og tanker, idet vi er vant til at være begrænsede af strukturelle rammer. Derfor kan der være behov for, at facilitator guider og hjælper børnene til at drømme stort. Fasen kan indledes i plenum med en for-

klaring om, at alt det negative nu 'vendes på hovedet', og at man skal sætte ord på, hvordan tingene ser ud i drømme.

Virkeliggørelsesfasen: I virkeliggørelsesfasen laver deltagerne planer for, hvordan deres ønsker og drømme kan realiseres. Her konfronteres drømmene og fantasierne med den virkelighed, som i den foregående fase var sat ud af kraft. Man kan tale om, hvilke dele der kan realiseres henholdsvis med det samme, på kort sigt og på længere sigt. Måske kan nogle drømme ikke realiseres fuldstændigt, fordi de er for vilde, men de kan i sig selv være udtryk for nogle mere grundlæggende ønsker, som det er værd at arbejde videre med at realisere. Deltagerne kan i denne fase beslutte sig for, om de vil arbejde videre med et idékatalog over, hvordan de kommer utopierne nærmere, eller om der fx er brug for helt konkrete handlingsplaner. I alle faserne i værkstedet – og ligeledes i overgangene mellem de enkelte faser – lægges der vægt på at skabe et legende rum, der kan inspirere til det kreative og fantasifulde arbejde. Det er derfor en god ide, at der arbejdes med andre udtryksformer end blot rent verbale.

OUTPUT OG BUDSKABER

Det er facilitators opgave at hjælpe med at tolke og forstå de udtryk, som børnene frembringer. Denne proces foregår sammen med børnene for at sikre, at budskabet ikke misforstås. Processen er afgørende, fordi deltagerne i sidste fase af fremtidsværkstedet arbejder med at konkretisere deres drømme og gøre dem realiserbare. Det kan i praksis gøres sådan, at børnene arbejder med at formulere nogle konkrete anbefalinger til bestemte resursepersoner, som har mandat til at gå videre med realiseringen af fremtidsdrømmene.

POSTKORT FRA BØRN TIL BESLUTNINGSTAGERE

Når Børnerådet har afholdt fremtidsværksteder, har vi bedt børnene formidle deres konkrete anbefalinger og budskaber på store postkort adresseret til centrale personer, fx en minister, en borgmester eller andre med mulighed for at skabe forandring. Postkortet fungerer som et håndgribeligt middel til at vise børnene, at det, de har budt ind med, faktisk kommer videre. I de fleste projekter har Børnerådet fulgt overleveringen af postkortet og dets budskaber helt til dørs og enten filmet overdragelsen eller ladet nogle af børnene selv stå for at overlevere kortene.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Jungk, Robert & Robert R. Müllerts (1984): *Håndbog i Fremtidsværksteder*. København: Politisk Revy.

Procesøvelser

Denne metode er oplagt for dig, som:

- inddrager børn og unge i udviklingsprocesser, idéudvikling eller generering af viden, anbefalinger mv.
- planlægger at lave workshops, arbejde med ekspertgrupper eller lignende metoder.

Metoden kræver kompetencer eller kendskab til:

- procesfacilitering
- kreative arbejdsmetoder
- børnefaglighed, når deltagerne er særligt sårbare.

Metoden kræver resurser i form af:

- lokale med god gulv-, væg- og bordplads
- remedier afhængigt af konkret øvelse, fx karton, post-it sedler mv.

Procesøvelser er en fællesbetegnelse for øvelser, der indeholder en række faser eller aktiviteter, som spiller sammen, komplimenterer hinanden og leder hen til et eller flere produkter, fx overblik over et emne, løsningsforslag mv. Procesøvelser egner sig særligt godt til idéudvikling, arbejds møder, fælles udvikling af anbefalinger mv. Når Børnerådet afholder ekspertgruppemøder eller laver workshops foregår det typisk som en vekselvirkning mellem aktiviteter i plenum og forskellige typer af opgaver, øvelser eller lignende hver for sig eller i mindre grupper. I det følgende gives en række forslag til, hvordan man kan arbejde procesorienteret i sådanne sammenhænge. Om man laver procesøvelser i plenum eller i mindre grupper afhænger i høj grad af, hvilke børn der indgår i forløbet. Er det meget talende og udadvendte børn, som er trykke ved gruppen, så er plenumøvelser oplagte, men for de mere stille børn, vil gruppearbejdet i højere grad give plads til deres input.

De fleste af øvelserne lægger op til, at man som facilitator præsenterer nogle tematikker eller problemstillinger, som børnene kan arbejde med. Husk dog altid at være lydhør over for, om børnene har andre tematikker, som de finder relevante.

De procesøvelser, der er beskrevet her, vil med fordel kunne videreudvikles eller varieres enten i forhold til målgruppen, antallet af personer eller emnet. Det er dog vigtigt altid at

være opmærksom på de resurser, der er til rådighed: Har man tid nok? Tillader de fysiske rammer, at man kan gennemføre pågældende øvelse? Og vigtigst: Er deltageres forudsætninger tilstrækkelige til, at øvelsen kan gennemføres?

De fleste af de øvelser, som gennemgås, kan tilpasses børn og unge fra otte til ti år og op efter. Afslutningsvis præsenteres nogle procesøvelser, man kan benytte, hvis målgruppen er yngre børn i alderen fire til syv år.

FLODMETAFOREN

Flodmetaforen kan bruges som en procesøvelse, når man skal arbejde med fx at beskrive og diskutere muligheder og forhindringer i et forløb. Øvelsen er god til at indkredse tema-tikker indenfor et overordnet emne.

Sådan laves flodmetaforen

En rulle papir eller lignende rulles ud på et bord eller et gulv, og børnene får forklaret, at det skal forestille en flod, og at floden symboliserer deres liv. I en flod kan der være en række forskellige forhold, der forhindrer vandet i at flyde frit, fx store sten eller klipper, krumninger, dæmninger, væltede træer eller andet. Der kan være områder, hvor vandet ligger stille, fx søer. Og der kan være særlig meget flow og fart på nogle steder, fx ved vandfald. Sådan er det også på livets vej: Nogle gange går det super godt og stryger derudaf, andre gange oplever man stilstand og måske ligefrem, at man træder vande, mens man igen til andre tider kan have store udfordringer og problemer at kæmpe med.

Børnene bliver bedt om at sidde i et kort øjeblik og forestille sig deres flod. Herefter bliver de bedt om at skrive så mange ting ned på post-it-sedler, som de kan forestille sig af de forskellige elementer i deres flod. Opgaven skal være mere specifik end bare at handle om 'livet' generelt, idet man præciserer emnet ud fra det tema, man arbejder med, fx skolestart eller ankomst til en ny plejefamilie.

SÅDAN HAR BØRNERÅDET BRUGT FLODMETAFOREN

Metoden er blandt andet blev brugt på et ungemøde med fire unge fra det almene bolig-område Vollsmose, hvor opgaven lød: "Hvilke udfordringer og forhindringer ser I, der kan være, for at børn og unge i Vollsmose kan få en god og tryk opvækst uden kriminalitet?"

Deltagerne får et passende tidsrum til at tænke sig om og skrive alt, hvad de kan komme i tanke om på post-its. Herefter laver man runder, hvor man skiftevis hører, hvad den enkelte har på sine post-its. Det er en god idé at starte med, at deltagerne skiftes til at fortælle om en post-it. Når man hen ad vejen oplever, at der dukker sedler op med lignende temaer fra andre deltagere, åbnes der op for, at andre kan byde ind, når der kommer noget,

de selv har på en af deres sedler. Denne tilgang skaber tit en god dynamik i gruppen, hvor alle kommer til orde, og samtidig bliver det ikke for langtrukket, fordi man kan gruppere nogle temaer. Når sedlerne præsenteres, grupperes de samtidig i temaer, så de på sigt udgør 'en sten' eller en 'strøm' i floden, der er gode at tage udgangspunkt i i den efterfølgende snak.

Fordele ved flodmetaforen

- Øvelsen er god til både at få adresseret udfordringer og positive aspekter af et forløb.
- Metaforen kan for nogle deltagere gøre det lettere at tale om, hvilke udfordringer de har mødt.
- Ofte vil man kunne gruppere flere sedler i temaer, som vil kunne danne baggrund for videre drøftelser.

Hvad skal man bruge af materialer?

- En rulle papir, eventuelt i en farve, med en bredde på mindst 30 cm.
- Post-it-sedler
- Skriveredskaber.

Varighed

Fra 45 minutter til 2 timer afhængigt af antal deltagere og antal sedler, der produceres.

- Introduktion til øvelsen: ca. 5 minutter
- Individuel refleksionstid: ca. 10-15 minutter
- Forklaringsrunde og placering af sedler: minimum 30 minutter
- Opsamling: 10 minutter.

Antal deltagere

Øvelsen kan laves med ned til to personer, men det giver bedre dynamik og mere inspiration at være flere, fx fire til seks børn. Der er risiko for, at deltagerne kommer til at kede sig, hvis der er meget mere end seks personer med, men det kan til en vis grad tilpasses ved at regulere på den tid, der afsættes til forklaringer og placering af sedler i floden.

TIDSLINJEN

Tidslinjen er en god øvelse, hvis man i en gruppe skal tale om et forløb, som har fælles start- og sluttidspunkt, men derudover kan tage sig meget forskelligt ud. Processen fungerer godt i forhold til at lære hinandens forløb at kende i grove træk, og den er dermed et godt udgangspunkt for videre diskussion.

Sådan laver man tidslinjen

Et stykke farvet tape eller et stort stykke papir sættes op på væggen, hvorpå der angives en linje og et start- og slutpunkt. På forhånd laves skilte eller pile i karton med navne på bestemte aktører og begivenheder, der er forbundet med det tidsrum, linjen repræsenterer,

og som børnene skal fortælle om. Det er en god ide at lave et par tomme skilte eller pile til hver deltager, så de selv har mulighed for at tilføje relevante begivenheder og aktører, man som facilitator ikke havde tænkt på.

Hver deltager sætter sine egne skilte på den fælles tidslinje, idet tidsforløbene ofte vil variere meget fra deltager til deltager. For at markere, at skiltene er individuelle, kan hver deltager få sin egen farve.

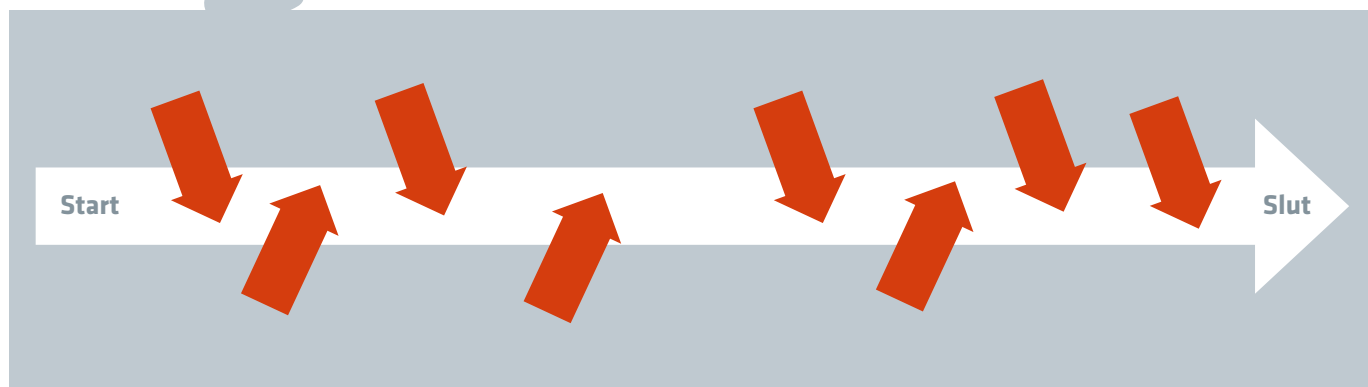
Ved øvelsens start får hver deltager pile eller skilte med begivenheder og aktører, hvorefter de skal fordele skiltene på tidslinjen. Det er vigtigt, at begivenhederne placeres i kronologisk rækkefølge i forhold til hinanden, og mindre vigtigt om pilene placeres med den helt eksakte afstand – tidsrum – til næste skilt. Undervejs er det en god ide, at man som facilitator spørger lidt ind til, hvorfor de enkelte skilte placeres, hvor de gør, samt hvilke tanker der knytter sig til mødet med den aktør og den enkelte begivenhed.

Når alle skilte eller pile er placeret, tager man en fælles opsamling, hvor hver deltager i korte træk fortæller om sit forløb ud fra de skilte med begivenheder og aktører, som deltageren har placeret.

Fordelen ved tidslinjen

- Øvelsen er god til at få skabt et overblik over en proces, som kan være svær at fortælle om og forstå, hvis der er mange aktører og begivenheder.
- Med tidslinjen og skiltene bliver der lagt en form for struktur ned over fortællingen, hvor deltagerne guides i forhold til, hvilke begivenheder og aktører man gerne vil fokusere særligt på i øvelsen. Selvfølgelig med mulighed for, at deltagerne kan vægte anderledes.
- Efter opsamlingen vil deltagerne have et nogenlunde kendskab til hinandens historier, hvilket er et godt udgangspunkt for videre dialog.

TIDSLINJEN

Hvad skal man bruge af materialer?

- Farvet tape eller et stort stykke papir, som fungerer som tidslinje
- Karton til skilte eller pile
- Skriveredskaber
- Hæftemasse eller klæbebepuder.

Varighed

Omkring en time afhængigt af antal deltagere og antal begivenheder, som skal placeres.

- Introduktion til øvelsen: ca. 5 minutter
- Placering af skilte på tidslinjen: mindst 15 minutter
- Opsamling: 30 minutter

Antal deltagere

Øvelsen kan laves med mellem to og seks personer. Der skal dog sættes rigelig tid af ved flere end fire personer, da opsamlingen til slut med de enkelte deltageres gennemgang af egen tidslinje kan være tidskrævende.

SÅDAN HAR BØRNERÅDET BRUGT TIDSLINJEN

I en ekspertgruppe med unge uledsagede flygtninge blev de unge bedt om at lave en tidslinje over bestemte begivenheder i deres asylproces, samt hvornår de havde mødt personer eller institutioner, fx politiet eller asylcenteret. Tidslinjen blev lavet over to møder. På første møde blev de unge bedt om at opridse processen, fra deres ankomst til Danmark og frem til de fik besked om, at de havde fået opholdstilladelse. På det efterfølgende møde skulle de unge lave tidslinjen fra beskeden om opholdstilladelse og frem, til hvor de var i dag.

RELATIONSCIRKLEN

Relationscirklen er god som et udgangspunkt for at tale om de mennesker og relationer, børn i en gruppe har og omgås. Metoden kan derfor bruges til at kortlægge, hvilke personer et barn eller en ung har inde på livet, hvem de opsøger i forskellige situationer, og hvad deres funktion er.

Sådan laver man relationscirklen

Der tegnes en cirkel på midten af et stort stykke papir, som angiver deltageren selv. Heromkring tegnes yderligere to cirkler. Deltagerne skal derefter reflektere over, hvilke personer de omgiver sig med og skrive dem ind i cirklen eller på flytbare post-its. Herefter placeres de i forhold til deltageren, afhængigt af hvor tæt eller perifer og uformel eller

formel relationen er. Det er en god idé at introducere øvelsen ved brug af et eksempel fra en af de voksnes eget liv. Afslutningsvis gennemgår deltagerne deres egne relationscirkler i gruppen, hvilket ofte vil kunne afføde videre snak om mulige eller manglende resurserpersoner i deres liv.

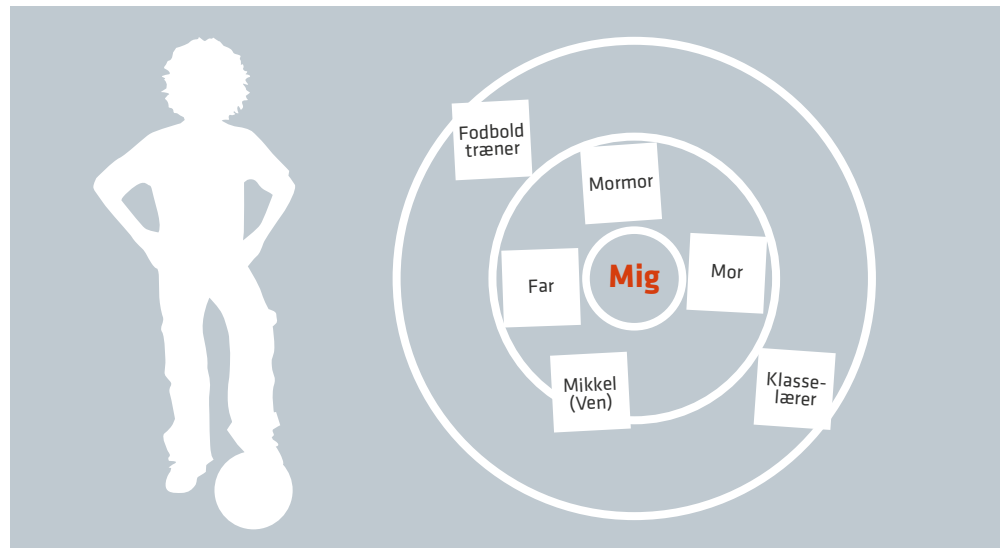
Vil man udvide øvelsen, kan man efterfølgende arbejde med, hvilke personer man går til i forskellige scenarier. I så fald skal man til anden del af øvelsen forberede et antal scenarier, som afhænger af det overordnede tema. Fx kunne der være scenarier fra et typisk ungdomsliv, såsom "lektiehjælp", "cykel, der er gået i stykker" og "kærestesorger", eller scenarier, der er typiske for de unges livssituation, fx "at skulle flytte" eller "genansøgning af opholdstilladelse".

Scenarierne skrives på små sedler, og deltagerne bliver bedt om at sætte scenarie-sedlerne på den person i relationscirklen, som de vil gå til for at få hjælp eller rådgivning i forbindelse med den givne situation, herunder også dem selv, hvis de ikke vil gå til andre med problematikken. Efterfølgende kan man i gruppen snakke om deltagerens forskellige relationscirkler og om, hvilke personer der er vigtige i den unges liv, eller om der mangler personer, der kan hjælpe den unge i forskellige scenarier.

Fordelen ved relationscirklen

- Metoden er en måde, hvorpå deltagerens forskellige relationer kortlægges, og danner derfor et godt grundlag for videre snakke.
- Facilitator får et bredt indblik i, hvordan hverdagen i en gruppe børns givne livssituation ser ud og er organiseret.

RELATIONSCIRKLEN

- Deltagerne kan bruge hinandens relationscirkler til at reflektere over deres egen situation og fx blive opmærksom på forhold, der kunne være anderledes.

Hvad skal man bruge af materialer?

- Et stort stykke papir eller karton
- Post-it-sedler
- Skriveredskaber
- Eventuelt sedler med påskrevne scenarier til øvelsens anden del.

Varighed

Omkring 1-1½ time afhængigt af antal deltagere.

Første del:

- Introduktion til første del af øvelsen: ca. 5 minutter
- Placering af personer på cirklerne: mindst 15 minutter
- Eventuel opsamling: mindst 30 minutter

Anden del:

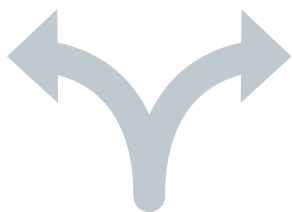
- Introduktion til anden del af øvelsen: ca. 5 minutter
- Placering af scenarier på personer: mindst 15 minutter
- Opsamling : mindst 30 minutter

Antal deltagere

Øvelsen kan laves med mellem to og otte deltagere, men bliver dog relativt tidskrævende ved flere end fire personer, da opsamlingen til slut med gennemgang af relationscirkler kan tage lang tid.

SÅDAN HAR BØRNERÅDET BRUGT RELATIONSCIRKLEN

I en ekspertgruppe med børn i underholdningsbranchen arbejdede gruppen med anbefalinger til fagfolk inden for branchen for at sikre de bedste forudsætninger for, at børn kan være en del af branchen. Børnene fik til opgave at placere centrale personer i en relationscirkel, som de havde mødt i deres arbejde, fx i forbindelse med teaterforestillinger og filmoptagelse. Dette foregik med post-its, så det var muligt for børnene at flytte rundt på relationerne. Personerne skulle placeres i forhold til, hvor meget de betød for børnene, mens de var på arbejde. Efterfølgende skulle børnene fortælle om personerne, deres betydning og funktion.

**Hvad nu,
hvis ...**

DILEMMAØVELSE ELLER CASEBASERET ØVELSE

At benytte cases eller opstille dilemmaer, som børnene eller de unge skal forholde sig til, kan være et godt udgangspunkt for diskussioner og videre debat. At tale om en specifik case vil endvidere ofte være godt i forhold til at tale mere konkret om et emne, fremfor at alle deltagere udelukkende tager udgangspunkt i egne erfaringer.

Sådan laver man dilemma- eller casebaseret øvelse

Deltagerne præsenteres for en eller flere virkelighedstro cases og skal herefter i grupper eller i plenum kommentere casen eller komme med anbefalinger, hvis de fx præsenteres for et eksempeldilemma, der skal løses.

Fordele ved dilemma- eller casebaseret øvelse

- Det vil ofte være langt nemmere for deltagerne at begynde med at forholde sig til en case, der omhandler et fiktivt dilemma, fremfor at skulle tage udgangspunkt i egne erfaringer.

Hvad skal man bruge af materialer?

- En række nedskrevne dilemmaer eller cases
- Eventuelt post-it-sedler
- Eventuelt skriveredskaber.

Varighed

Omkring 1 time.

- Forklaring af øvelsen: ca. 5 minutter
- Case eller dilemma præsenteres i plenum: 10 minutter
- Løsninger og anbefalinger diskuteres i grupper: ca. 20 minutter
- Fælles opsamling i plenum: ca. 30 minutter

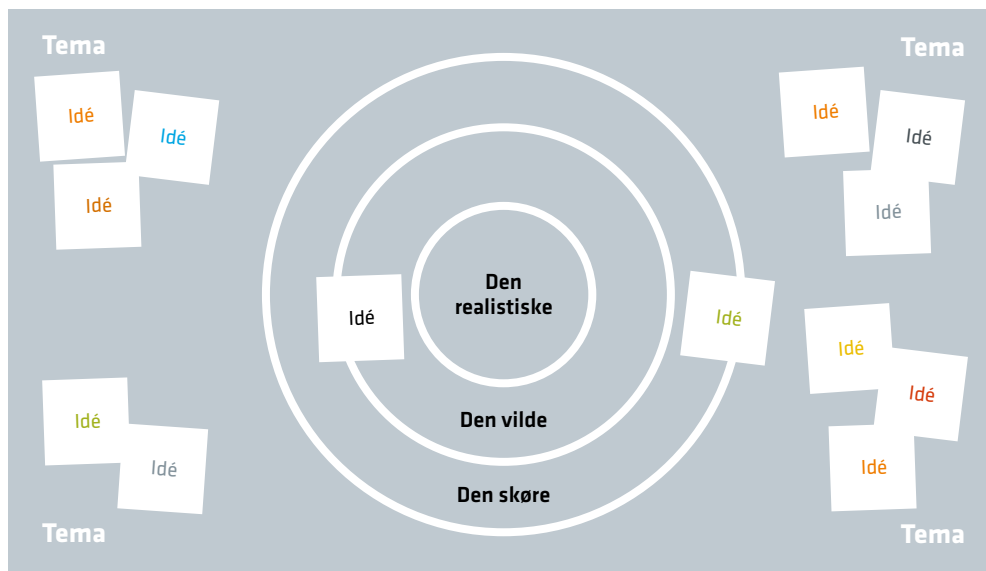
Antal deltagere

Øvelsen kan laves med mellem tre og ti personer.

HVORNÅR HAR BØRNERÅDET BRUGT METODEN?

En ekspertgruppe med børn fra plejefamilier havde til opgave at komme med anbefalinger til det udvalg, der arbejdede med lovændringer i forhold til brugen af magtanvendelser. Børnene blev præsenteret for en række cases og skulle herefter drøfte dilemmaer, løsninger og mulige anbefalinger.

Eksempel på en case: "En 13 årig pige bliver vred og går i gang med at smadre plejeforældrenes inventar. Hvad kan plejefamilien gøre i disse tilfælde? Hvilken forskel gør barnets alder? Hvad, hvis barnet er 4 år?"

IDÉMØLLEN

IDÉMØLLEN

Metoden er god at anvende, når man ønsker at arbejde med idégenerering. Med idémøllen kan deltagerne både tænke i de vilde utopier og i de mere realistiske ideer, hvilket ofte åbner for en god og kreativ proces. Idémøllen er oplagt at bruge, hvis man sidenhen vil arbejde frem mod konkrete anbefalinger.

Sådan laver man idémøllen

På et stort stykke papir tegnes tre cirkler – fra midten og ud navngives de ”den realistiske”, ”den vilde” og ”den skøre cirkel”. I hjørnerne af papiret kan man skrive nogle forskellige temaer, som man vil arbejde med i øvelsen. Deltagerne skal derefter i gang med en øvelse, hvor man skal tænke ’ud af boksen’ og strække idéer fra at være realistiske til at blive helt skøre – eller den anden retning: fra at være helt vilde til at blive konkrete og realiserbare.

Første del af øvelsen går ud på at få så mange idéer som muligt. Idéerne skrives ned på post-its og klæbes på temaerne i hjørnet af papiret. Når idégenereringen er overstået, skal man i gang med at ’strække’ idéerne. På skift vælger en af deltagerne i gruppen en idé, som placeres på en af de tre ringe, alt efter hvor vild idéen er. Efterfølgende skal man så i fællesskab forsøge enten at gøre idéen vildere eller mere realistisk. Opstår der nye idéer, skrives disse ned på en post-it, som placeres i en af cirklerne.

Det kan være svært at få selv børn til at tænke vildt, da det kan virke fjollet og useriøst. Derfor er det vigtigt, at facilitatoren har forberedt et par eksempler som understreger, at det gerne må være vildt og urealistisk.

Fordele ved idémøllen

- Metoden giver plads til, at deltagerne kan tænke kreativt og utraditionelt. Når det er legitimt at tænke i urealistiske idéer, åbnes der for flere idéer, da man ikke lader sig begrænse af fx resurser.
- Metoden er god til idégenerering, fx hvis man vil arbejde frem mod forskellige former for anbefalinger.
- Øvelsen fungerer desuden godt som en form for opsamling på tidligere øvelser, hvor man fx har fået kortlagt nogle problematikker, som man gerne vil finde løsninger på.

Hvad skal man bruge af materialer?

- Et stort stykke papir eller karton
- Post-it-sedler
- Skriveredskaber.

Hvor lang tid tager det?

Omkring 2 timer.

- Introduktion til øvelsen: ca. 5 minutter
- Idégenerering i grupper: 20-30 minutter
- 'Stræk' af idéer i grupper: ca. 30 minutter
- Fremlæggelse og fælles 'stræk' af idéer: ca. 30 minutter

Antal deltagere

Øvelsen kan laves med mellem tre og ti personer.

SÅDAN HAR BØRNERÅDET BRUGT IDÉMØLLEN

Børnerådet har benyttet idémøllen i en ekspertgruppe med unge uledsagede flygtninge. Nogle af de unge havde følt sig utrygge i mødet med politiet, da de ankom til Danmark, og en idé var derfor, at man lavede velkomstcentre på Københavns Hovedbanegård og i lufthavne, hvor der var ansat mennesker, som talte alle slags sprog og serverede mad, som man kendte fra sit hjemland. På den måde følte man sig tryk og velkommen. Idéen blev kategoriseret som "skør", og efter at den var blevet strakt imod den realistiske cirkel, blev det til, at politiet skulle undervises i kulturforståelse, tilbyde te og have brochurer på forskellige sprog.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Bjerrring, Pia Halkier og Annika Lindén (2013): *Anerkendende procesøvelser – veje til engagement og forandring*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Procesøvelser til de yngste

Denne metode er oplagt for dig, som:

- inddrager børn og unge i udviklingsprocesser, idéudvikling eller generering af viden, anbefalinger mv.
- planlægger at lave workshops, arbejde med ekspertgrupper eller lignende metoder.

Metoden kræver kompetencer eller kendskab til:

- yngre børns sprogforståelse og kognitive kompetencer
- procesfacilitering
- kreative arbejdsmetoder
- børnefaglighed, når deltagerne er særligt sårbare.

Metoden kræver resurser i form af:

- lokale med god gulv-, væg- og bordplads
- remedier afhængigt af konkret øvelse, fx karton, post-it sedler mv.

Når de yngste børn skal inddrages gennem forskellige procesøvelser, er det overordnet vigtigt, at øvelserne tænkes så visuelt som muligt. Billeder og tegninger er derfor vigtige redskaber.

DEN TEGNEDE BRAINSTORM

Denne metode er særligt god, når der arbejdes med yngre børn helt ned til fire- og femårs alderen. I arbejdet med denne målgruppe, kan det at tegne, hvad børnene fortæller, være en god måde at få børnenes idéer noteret, så de kan vises i plenum.

Sådan laver man den tegnede brainstorm

Efter selve brainstormbegrebet er blevet forklaret, fortæller hver deltager efter tur, hvad de synes, er relevante idéer inden for det givne emne. Mens barnet fortæller, tegner facilitatoren, hvad barnet fortæller om. Det er ikke nødvendigt, at man er en øvet tegner for at facilitere denne øvelse, tværtimod kan det give plads til, at børnene er med til at forklare deres idé i dybden, hvis tegneren tøver lidt og skal have fortalt, hvordan idéen egentligt skal forstås og tegnes.

Fordelen ved den tegnede brainstorm

- Metoden er god, i sammenhænge hvor deltagerne er for små til at kunne læse.
- Deltagernes koncentration kan fastholdes i længere tid, da børnene ofte vil synes, det er sjovt at se, hvad der bliver tegnet.

Hvad skal man bruge af materialer?

- Et stort stykke papir eller karton
- Tegneredskaber.

Varighed

Omkring 30 minutter, afhængigt af hvor længe koncentrationen kan holdes hos deltagerne.

- Introduktion til øvelsen: ca. 5 minutter
- Runde med børn og tegninger: mindst 20 minutter
- Opsamling: ca. 5 minutter

Hvor mange personer kan være med?

Øvelsen fungerer bedst med grupper på mellem fem og ti deltagere.

HVORNÅR HAR BØRNERÅDET BRUGT METODEN?

Metoden blev brugt, da Børnerådet afholdt ekspertgruppemøder med børnehavebørn under titlen 'Det gode børneliv i daginstitutioner'. Øvelsen blev lavet som en brainstorm på, hvad henholdsvis det bedste og det værste i børnehaven var – set fra børnenes perspektiv. De ting, som børnene nævnte, blev tegnet på et stort stykke papir.

FØLELSESKORT

Det er oplagt at bruge følelseskort, når man inddrager yngre børn og ønsker at få børnene til at forholde sig til både positive og negative sider ved et emne eller en aktivitet. Følelseskortene kan sætte gang i børnenes hukommelse og få dem til at fortælle om oplevelser og erfaringer inden for det givne emne.

Sådan laver man følelseskort

Inden øvelsen går i gang, skal facilitatoren have forberedt billeder eller fotos af ansigter, der udtrykker forskellige følelser – et barn, der keder sig, er glad, griner, er træt, bange, sur, vred osv. Det er en god idé at bruge billeder af børn på samme alder som målgruppen, da de derved lettere kan relatere til billederne. Ved øvelsens start vises de forskellige følelseskort, og deltagerne kan få lov at fortælle, hvad de ser på kortene. Herefter lægges de forskellige følelseskort ud på bordet, og facilitatoren angiver en form for tema, fx ”hvornår

har man det på den her måde i børnehaven?” Herefter tages kortene et ad gangen, og børnene kan i plenum fortælle, hvornår de har haft den pågældende følelse inden for det givne tema.

Fordelen ved følelsekort

- Metoden er god, i sammenhænge hvor deltagerne er for små til at kunne læse.
- Øvelsen kan åbne for, at deltagerne kommer vidt omkring og ikke udelukkende fortæller om gode eller dårlige oplevelser.

Hvad skal man bruge af materialer?

- Kort med billeder af børn, der udtrykker forskellige følelser.

Varighed

Omkring 30 minutter, afhængigt af hvor længe koncentrationen kan holdes hos deltagerne.

- Introduktion til øvelsen: ca. 5 minutter
- Gennemgang af kort i plenum: mindst 20 minutter
- Opsamling: ca. 5 minutter

Antal deltagere

Øvelsen fungerer bedst med grupper på mellem fem og ti deltagere.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Se kildehenvisninger til *Procesøvelser* kapitel 4, s. 144.

Guide til inddragelse af børn i udvikling af online-plattform

Inddragelse af børn og unge er ikke kun relevant, når man gerne vil have indblik i deres erfaringer eller få viden om et særligt emne fra et børneperspektiv. Når man skal udvikle et produkt, fx en hjemmeside målrettet børn og unge, er det i høj grad også relevant at spørge målgruppen, hvad der fungerer for dem, appellerer til dem og opfylder deres behov. Med andre ord er forudsætningen for at lykkes og skabe det bedste tilbud til målgruppen, at man som afsender interesserer sig for, hvordan modtagerne oplever, forstår og bruger produktet.

Børnerådet har udviklet en hjemmeside sammen med børn

Da Børnerådet udviklede hjemmesiden Børneportalen – en samlet indgang til rådgivningstilbud til børn og unge – skete det med inddragelse af målgruppen selv. Udgangspunktet var, at hvis de børn og unge, der oplevede behov for rådgivning, skulle kende til og bruge Børneportalen, skulle den matche målgruppens ønsker – både i forhold til funktionalitet, det visuelle udtryk samt stil og tone i det hele taget. Inddragelsesprocessen foregik i samarbejde med et webbureau og var baseret på idéen om, at det er meget lettere at forholde sig til, hvad man gerne vil og ikke vil have, når man kan se det.

Syv trin i udviklingen af en online platform sammen med børn

Her er samlet syv generelle trin i forbindelse med udviklingen af en onlineplatform. Disse trin kan naturligvis skaleres op og ned og

tilpasses det aktuelle produkt, målrettet børn og unge.

- Research
- Præsentation af andre platforme
- Udarbejdelse af prototype
- Præsentation af prototype
- Tilretning af prototype
- Præsentation af den færdige platform
- Tilretning af produkt og tilbagemelding til målgruppe.

1. Research

Allerede i researchfasen er det en god idé at inddrage børn i målgruppen. Det er dem, der bedst ved, hvilke websites, apps, spil og andre medier, der tiltaler dem lige nu. Børn er desuden vant til at færdes på platforme, som henvender sig til flere og forskellige målgrupper, fx Facebook eller Youtube.

På onlineplatforme forandres og opdateres design og funktionalitet jævnligt, og man sækker hurtigt bagud, hvis man tror, man er færdig, når projektet formelt er afsluttet. Derfor kan det være en god idé at gøre design og funktionalitet så simpelt som muligt, både så det har et tidløst udtryk, og så det nemt kan justeres; det vil gøre produktet mere langtidsholdbart.

2. Præsentation af andre platforme

Præsenter platforme, som i dine øjne fungerer godt i forhold til både det visuelle og funktionaliteter for en gruppe af børn eller unge. Læg op til en diskussion af, hvad der virker og ikke virker – og hvorfor. Som i

mange andre aspekter af børns liv har de en tendens til at spejle sig opad. Derfor kan det være en god idé, at gruppens gennemsnitsalder ligger i den høje ende af, hvad målgruppen for produktet rent faktisk er. Naturligvis med blik for, at funktioner til de yngste børn i målgruppen bliver testet og tilgodeset.

3. Udarbejdelse af prototype

Input og tilbagemeldinger fra præsentationen skal nu omsættes til en første version af platformen. Børnegruppen kan også inddrages i forbindelse med selve udarbejdelsen af prototypen, fx i konkrete bud på illustrationer af funktionaliteter, farvetemaer, valg af nøgleord og udtryk. Hvis målgruppen ikke inddrages i udarbejdelsen, er det vigtigt at aktivere den viden, man fik i trin 2. Det er helt centralt, at indholdet kan afvikles på en smartphone, som oftest er børn og unges primære skærm. Overvej derfor, om udarbejdelsen af prototypen skal ske i mobil-format, selvom fristelsen til store flotte formater kan være stor.

4. Præsentation af prototype

Når børnegruppen bliver præsenteret for første version af platformen, er der stadig plads til større ændringer af design og funktionaliteter. Samtidig vil der måske være elementer, der ikke står til diskussion. Derfor er det vigtigt at rammesætte denne proces klart og tydeligt: Hvad kan laves anderledes, og hvad ligger fast? Denne proces kan med fordel deles op i en individuel del, hvor børnene skriver deres egne kommentarer ned på kort, og en fælles del, hvor diskussionen tages i plenum.

5. Tilretning af prototype

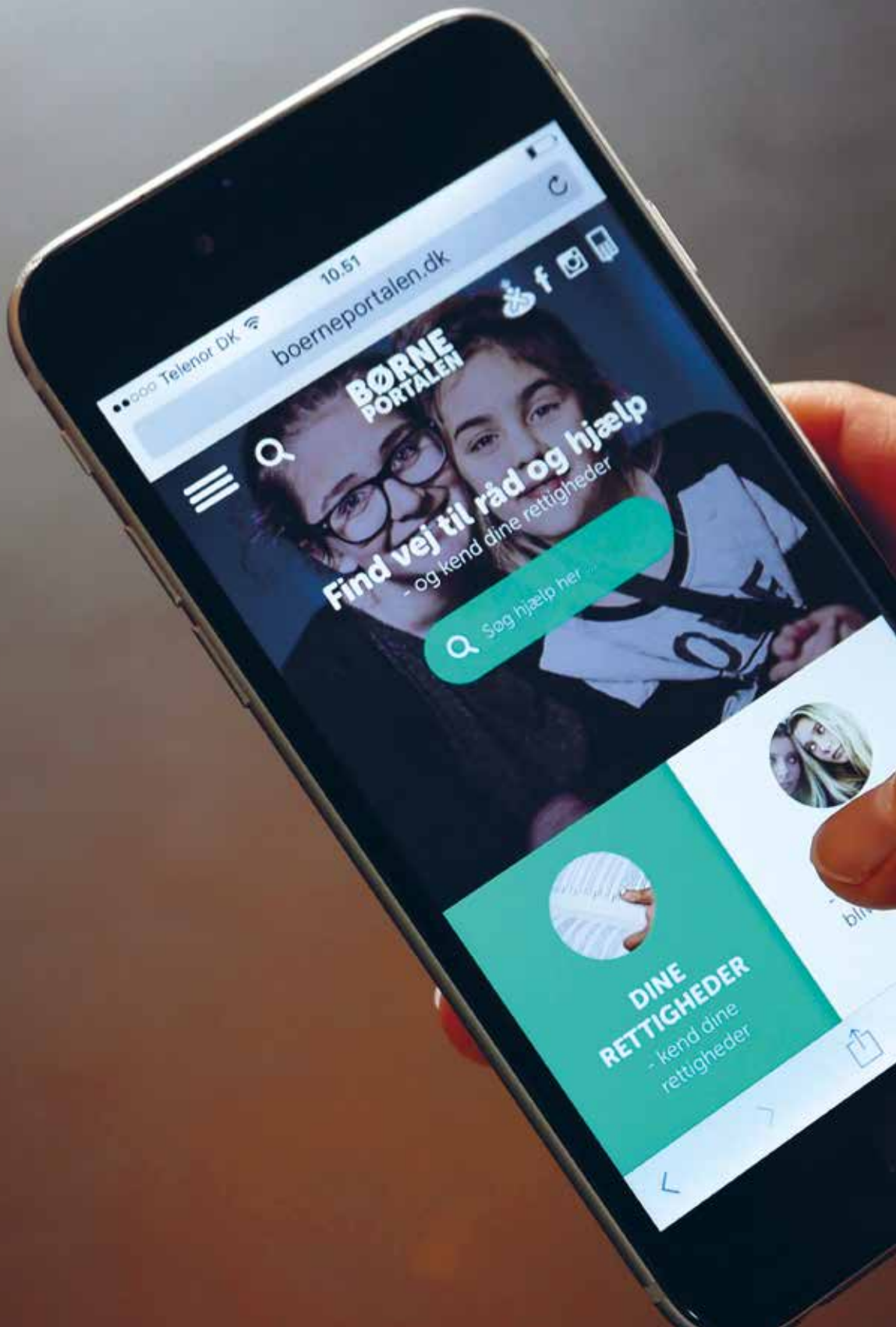
Målgruppens input og feedback bliver brugt til at tilrette prototypen. Her er det igen muligt at tænke inddragelse ind i lighed med trin 3, og hvis projektplanen tillader det, kan trin 4 og 5 gentages, indtil man vælger at afslutte processen og er tilfreds med resultatet. Hvis projektplanen tillader det, kan man også præsentere den reviderede prototype for en ny gruppe børn, som kan have andre input, der kan højne kvaliteten.

6. Præsentation af den færdige platform

Før projektets formelle afslutning eller offentliggørelse er det en god idé at give det en sidste omgang, fx med en præsentation for målgruppen som i trin 4 eller en præsentation for en større gruppe, der kan give mere generel tilbagemelding, eventuelt i form af et kort spørgeskema. Igen er en forventningsafstemning vigtig i forhold til, hvilken type og omfang af input man er ude efter.

7. Tilretning af produkt og tilbagemelding til målgruppe

Efter aflevering eller offentliggørelse vil de fleste online platforme stadig skulle vedligeholdes. Der kan være opdateringer, design og andet, som løbende skal justeres. Derfor kan det være en fordel, at de inddragede børn stadig har en løs tilknytning til projektet, fx som en form for ambassadører, der kan aktiveres, hvis der er behov for nye eller løbende tilbagemeldinger.

**BØRNE
PORTALEN**

Find vej til råd og hjælp
- og kend dine rettigheder

Søg hjælp her

**DINE
RETTIGHEDER**
- kend dine
rettigheder

bliv

5

Kommunikation med børn og unge

Kommunikation med børn og unge i et inddragelsesprojekt kan have mange forskellige former og formål, fx i forhold til rekruttering, forberedelse og tilbagemelding på projekt eller som et produkt til børn i hele Danmark, der viser, hvad en gruppe af børn har bidraget med.

I dette kapitel bliver der præsenteret en række relevante overvejelser og gode råd til, hvordan man vælger den mest hensigtsmæssige kommunikationsform.

**Kommunikations-
former og målgrupper**
Side 156

**Guide til det gode sprog
i henvendelser til børn
og unge**
Side 158

**Tilbagemelding til børn,
der har besvaret et
spørgeskema**
Side 159

**Tilbagemelding til børn,
der har deltaget i en
kvalitativ inddragelses-
aktivitet**
Side 163

**Tilbagemelding i form af
oplysningsmateriale**
Side 164

Kommunikationsformer og målgrupper

Når man vil kommunikere til og med børn, skal man – som med al god kommunikation – være bevidst om, hvilken målgruppe man henvender sig til, og vælge kommunikationsform herudfra. Det betyder måske, at man bliver nødt til at vælge en form, der ikke er den nemmeste, eller den som passer bedst til organisationens selvforståelse eller egen fagidentitet.

HVORDAN ETABLERER MAN KONTAKT?

Når man vil henvende sig til børn, kan man bruge mange af de samme kanaler, som man bruger til kommunikation med voksne, fx:

- E-mails
- Fysiske breve
- Telefonsamtaler
- Sms'er
- Facebook-beskeder
- Infomøder eller andre møder.

BØRNERÅDET HENVENDER SIG FØRST SKRIFTLIGT, DERNÆST PÅ TELEFON

I Børnerådet starter vi ofte med at tage kontakt til børnene eller de unge ved at sende dem en e-mail. I samme ombæring vil vi typisk også skrive til de voksne, de bor sammen med.

Hvis det er muligt, får vi derefter børnenes mobilnumre, så vi kan ringe eller sms'e til dem for at fortælle dem personligt om det, de er blevet inviteret til. Derudover er kontakt via sms ofte en fordel, når der skal mindes om en aftale, gives en adresse, meldes afbud eller koordineres andre praktiske ting mellem børn og Børnerådets medarbejdere.

Når man inddrager børn og unge, er det vigtigt at vise, at man tager dem alvorligt og betragter dem som kompetente. Mange børn er vant til, at det er de voksne omkring dem, som bliver inddraget, når noget handler om dem. Ved at sende et brev direkte til børnene viser man dem, at man mener alvorligt, at de er vigtige. Forældre eller andre ansvarspersoner omkring børnene bør dog altid orienteres løbende. Men det er først og fremmest børnenes valg, om de vil deltage, i det de inviteres til.

SÅDAN HENVENDER BØRNERÅDET SIG VIA FACEBOOK

Nogle af Børnerådets medarbejdere har en Børneråds-facebookprofil, som de bruger, når de skal kommunikere med enkelte eller en gruppe af børn. Udgangspunktet er altid, at børnene selv vælger, om de vil være venner med os og vil skrive med os på Facebook. Det giver kun mening at lave en facebookgruppe, hvis alle medlemmer af den gruppe, der skal inddrages, er på platformen og kan være med i gruppen.

HVORDAN OG HVOR OFTE HOLDES KONTAKTEN?

Efter den første og indledende kontakt er det en god idé at holde kontakten med børnene direkte og helst via det medie, de foretrækker. Det kan være deres egen e-mail, deres forældres e-mail, telefonopkald, sms eller Facebook. Det er vigtigt at spørge børnene selv, hvilke kanaler de gerne vil have, man bruger til at kommunikere med dem.

Det kan være svært at vurdere, hvor ofte man skal kommunikere med de børn, der er tilknyttet ens inddragelsesprojekt. Som udgangspunkt er det fornuftigt at lave en overordnet plan for et par statusmails, fx i forbindelse med nogle milepæle i projektet, som er relevante set fra børnenes perspektiv. Det kunne fx være henvendelser om:

- Tak for sidst.
- Nu går projektet ind i næste fase.
- Nu er produktet færdigt.
- Nu har vi holdt oplæg for beslutningstagere om projektet på baggrund af jeres bidrag.
- Nu er projektet afsluttet – og det betyder ...

Kadencen for kommunikation med børnene må vurderes fra forløb til forløb, da det afhænger meget af projektets form, inddragelsesmetoden, emnets karakter samt børnenes alder og modenhed.

HVORNÅR BØR DEN FØRSTE KONTAKT GÅ VIA EN VOKSEN?

Som udgangspunkt etableres kontakten til børnene, men der kan være tilfælde, hvor det ikke er muligt eller det rigtige at gøre. Der er en række forhold, man bør have for øje, når man vurderer, om kontakten skal gå gennem de voksne.

Børnenes alder har betydning for, om det er en god idé at henvende sig til forældrene først. Særligt fordi børnenes alder har betydning for indhentning af forældresamtykke. Hvis børnene, som skal deltage i en aktivitet, fx et interview, en workshop eller fotografering, er under 15 år, bør man gå gennem forældrene eller andre voksne gatekeepere, som kan få kontakt med forældrene. Denne anbefaling gælder dog ikke børn, der deltager i

spørgeskemaundersøgelser, fokusgruppeinterviews om fx holdninger til en hjemmeside og andre emner af 'upersonlig' og ikke-følsom karakter (læs om samtykke kapitel 2, s. 53).

Unge på 15 år og ældre kan som udgangspunkt godt kontaktes uden om deres forældre. Kontakten kan fx gå gennem klubpersonale, UU-vejleder, frivilligforening eller lærere. I disse tilfælde bør forældre så vidt muligt orienteres om inddragelsesaktiviteten og projektet.

Undersøgelsens tema er et andet afgørende kriterium for, om børnene bør kontaktes via voksne. Hvis inddragelsen handler om følsomme emner som vold, overgreb, skilsmisse, fattigdom, en fængslet forælder, død, sygdom eller mobning, kan der være grund til at involvere forældrene, inden børnene bliver inviteret. Man skal dog være opmærksom på, at forældre kan have deres egen dagsorden, der ikke nødvendigvis er sammenfaldende med børnenes interesser (læs om gatekeepere kapitel 3, s. 75).

Kære ...

Guide til det gode sprog i henvendelser til børn og unge

En god tommelfingerregel i forhold til, hvilket sprog og hvilken stil man bruger i sin henvendelse, er at lade kommunikationskanalen være retningsgivende. I en sms kan man fx ikke bruge meget plads på høflighedsfraser og lange forklaringer, her gælder det om at være præcis og komme til sagen. En anden god regel er at få et par friske øjne på henvendelsen; brug en kollega til sparring, fx en der også er med i projektet eller en fra kommunikationsafdelingen, og bed dem om at læse henvendelsen fra et børneperspektiv.

Henvender man sig mundtligt, fx over telefonen, er det en god idé at skrive en opkalds-guide, man kan følge, så man er sikker på at få sagt alt det, man gerne vil. Det er vigtigt at huske, at teksten skal være talesprogsnær og mundret, så man ikke lyder mekanisk.

BØRNERÅDETS GENERELLE RETNINGSLINJER FOR SKRIFTLIG KOMMUNIKATION MED BØRN OG UNGE

- Jo kortere og enklere henvendelsen er, jo bedre.
- Hovedbudskabet – grunden til at man skriver – skal komme så tidligt som muligt.
- Hvis henvendelsen skal rumme mange oplysninger – og derfor bliver lang – brug overskrifter undervejs, så barnet hurtigt kan få overblik.
- Overvej, om essentielle oplysninger skal fremhæves, fx en dato eller et navn.
- Find en passende uformel tone, der samtidig tager højde for barnets alder, emnet, og om det er første kontakt til barnet, eller der går en dialog forud.
- Undgå at være for ungdommelig, det kan virke utroværdigt.

- Undgå som udgangspunkt ironi og sarkasme. Det kan skabe usikkerhed og er et kompliceret retorisk redskab, særligt over for børn.
- Del lange sætninger op i flere korte – sæt nogle punktummer.
- Tænk på et lavt **lix**tal, skær ned på antal af lange ord, fremmedord, sammensatte ord og 'system-ord', fx henvendelse, kommunalt eller undertegnede.
- Undgå så vidt muligt passivkonstruktioner, fx "jeres budskaber formidles videre". Skriv i stedet "vi formidler jeres budskaber videre".
- Undgå så vidt muligt verbalsubstantiver, fx "har du problemer med læsning". Skriv i stedet "har du problemer med at læse".
- Jo mere konkret sprog, jo bedre – især jo yngre børnene er.
- Vær opmærksom på, at det, der for en voksen er naturlige vendinger, kan blive opfattet meget konkret af børn, fx "der er stadig lang vej til målet", eller "vi skal finde ud af, hvor skoen trykker".

LIX er en forkortelse for læsbarhedsindex. Det er en skala, der fortæller om en teksts læsbarhed.

BREVSKABELONER TIL INSPIRATION

Det kan være en stor hjælp at have nogle skabeloner liggende, man kan tage udgangspunkt i, når man skal henvende sig til børn og deres forældre.

I bilagene er der eksempler på:

- samtykkebrev til forældre om fotografering på skole
- samtykkebrev til forældre om interview
- informationsbrev til klasser om undersøgelsesresultater og medieomtale
- informationsbrev til forældre om pilottest af spørgeskema i skoleklasse
- informationsbrev til ekspertgruppe.

Tilbage melding til børn, der har besvaret et spørgeskema

Tilbage meldinger og feedback er et vigtigt element i al børneinddragelse – også i forbindelse med kvantitative metoder. Det er en god ide at vise børnene, at deres bidrag er vigtigt og værdsat, men det kan også være rart for børnene selv at bruge den viden og de perspektiver, undersøgelsen har genereret. Tilbage meldingen kan være i form af lettilgængelige udgaver af det endelige produkt, breve, der kvitterer for deltagelsen, eller små videoer, hvor børnene selv indgår og på den måde fortæller om, hvad de har været en del af.

Der er en række overvejelser, man bør gøre sig, når man tilrettelægger sin tilbage melding:

Skal både børn og voksne have tilbagemeldinger?

Nogle gange har de voksne spillet en stor rolle i forhold til at få kontakt til børnene og måske endda gøre spørgeskemaundersøgelsen mulig. Det kan derfor være relevant også at give feedback til de voksne.

BØRNERÅDET GIVER FEEDBACK TIL BÅDE BØRN OG VOKSNE

Når Børnerådet har lavet en spørgeskemaundersøgelse i Børne- og Ungepanelet, giver vi både elever og lærere tilbagemeldinger. Til de voksne sender vi et brev eller en mail med tak for deres hjælp, ligesom vi også sender dem mails, når resultater fra spørgeskemaundersøgelsen offentliggøres. Vi opfordrer lærerne til at vise eleverne, hvordan deres besvarelser bruges aktivt. Til eleverne udarbejder vi feedback tilrettet deres alder, fx Pixi-rapporter og plakater. Det er vigtigt, at eleverne kan genkende de spørgsmål, de har besvaret i undersøgelsen, og se de samlede resultater for hele panelet. Se bilag 5 for eksempel på informationsbrev til klassen.

Skal de børn, der har modtaget spørgeskemaet, men ikke besvaret det, have tilbagemeldinger?

Ved at give feedback til alle sikrer vi, at dem, der ikke har deltaget i den pågældende undersøgelse, kan se, hvad undersøgelsen har handlet om og måske blive motiverede til at deltage i en eventuel næste undersøgelse. På den måde kan tilbagemeldinger være med til at fastholde deltagere i et panel. Ulempen ved at give feedback til alle er, at det kan komme til at virke ligegyldigt, om man besvarer et spørgeskema eller ej, fordi man får feedback alligevel.

BØRNERÅDET GIVER FEEDBACK TIL ALLE I BØRNE- OG UNGEPANELET UANSET DELTAGELSE

Det gør vi, blandt andet fordi vi håber, at alle klasser bruger materialet aktivt i klassen. Handler undersøgelsen fx om mobning, kan en klasse, der ikke har besvaret et skema, have lige så meget gavn af debatspørgsmål, som en klasse, der har besvaret spørgeskemaet. Derudover bruger vi det som en motiverende faktor for andre klasser og elever til at besvare spørgeskemaet næste gang.

Er der brug for løbende tilbagemeldinger, mens undersøgelsen er i gang?

Løbende tilbagemeldinger kan være relevant, hvis deltagerne er en fast gruppe, man bruger flere gange over tid, fx et panel, som har brug for løbende at blive motiveret til fortsat at deltage.

Hvornår skal tilbagemeldingen komme?

Som udgangspunkt er det vigtigt at give feedback, kort tid efter at spørgeskemaundersøgelsen har fundet sted. Undersøgelsen skal helst være nærværende i børnenes hukommelse, så de kan forholde sig til det materiale, de får tilsendt. Der kan dog være forhold, som gør, at det er mere optimalt at vente med at sende feedbackmateriale til børnene, fx sommerferie eller andre afbræk, hvor det ikke er sandsynligt, at børnene har tid til eller mulighed for at forholde sig til materialet.

SÅDAN GIVER BØRNERÅDET TILBAGEMELDINGER TIL BØRNE- OG UNGEPANELET

I forbindelse med undersøgelser i Børne- og Ungepanelet laver Børnerådet ofte en pjeces til børnene, som vi kalder Pixi. Pixi'erne indeholder udvalgte analyseresultater, som sprogligt og grafisk er tilpasset børnene, som har modtaget spørgeskemaet. En Pixi er typisk mellem 10 og 25 sider i A5-format, og den indledes altid med en hilsen til børnene fra Børnerådets formand, der takker for børnenes deltagelse og fortæller, hvordan Børnerådet vil bruge analyseresultaterne. Se bilag 7 for eksempel på Pixi.

Indholdet i Pixi'erne udvælges på baggrund af tre kriterier:

- Hvilke emner er spændende for børnene på det pågældende alderstrin?
- Hvilke særligt interessante sammenhænge har de statistiske analyser afsløret?
- Hvilke temaer er velegnede til fælles diskussioner i klassen?

Desuden motiverer vi børnene til at besvare spørgeskemaet, ved at en klasse kan vinde en præmie ved at deltage. Præmien lægger op til en fælles klasseaktivitet, fx en workshop eller biografbilletter til hele klassen. Når dataindsamlingen er afsluttet, trækker vi lod blandt alle deltagerne, hvorefter vinderklassen kontaktes og får sin præmie. Dette er altså en feedback, der både har en funktion før og efter besvarelsen af spørgeskemaet.

TRE VIGTIGE FORHOLD, NÅR MAN SKAL VÆLGE FORM PÅ TILBAGEMELDINGER

Når man skal udarbejde den konkrete feedback til børn, efter at de har deltaget i en spørgeskemaundersøgelse, er der særligt tre ting, man kan have øje for.

Børnenes alder har betydning for både indhold og layout. Lyd- eller billedbåren feedback kan være en god måde at give særligt de yngste børn tilbagemeldinger på, mens de lidt ældre godt kan forholde sig til faglig formidling i et skriftligt materiale med alderssvarende tabeller og grafikker.

Undersøgelsens tema er central at have in mente, fordi nogle emner indebærer lettilgængelige hverdagslivsaspekter, mens andre emner i højere grad handler om abstrakte

fænomener, fx demokrati. En tommelfingerregel er, at jo yngre børnene er, jo større bør fokus være på at forvandle abstrakte fænomener til konkrete resultater, som børnene kan forholde sig til. Hvis man vælger at lave feedback, der indeholder nogle diskussions-spørgsmål til børnegruppen, fx en klasse, bør man være opmærksom på, om der er særligt følsomme emner, som kan være ubehagelige for nogle børn at snakke om i fællesskab, fx vold i hjemmet, mobning eller overgreb. I så fald bør de voksne, der skal facilitere diskussionen, forberedes på, at han eller hun skal være særligt opmærksom.

HUSK AT HJÆLPE BØRNE VIDERE, HVIS DE HAR BRUG FOR HJÆLP

Hvis der er tale om svære og følsomme emner, kan det være en god idé, at de materialer, der bliver sendt ud til både børn og voksne, er forsynet med kontaktoplysninger til hjælpe-linjer eller hjemmesider, hvor børnene kan søge hjælp, hvis de har brug for det.

Feedback til samme børnegruppe flere gange kan betyde, at man skal tænke over at variere formen på tilbagemeldingerne, så det bliver ved med at være spændende for børnene. Variationen kan både gå på formen, fx om den er skriftlig eller videobaseret, hvilket tema man fokuserer på, eller om der følger et produkt med, fx debatspørgsmål til klassen, en plakat eller lignende.

SÅDAN GIVER BØRNERÅDET TILBAGEMELDING TIL KONTAKTLÆRERNE I BØRNE- OG UNGEPANELET

Børne- og Ungepanelets klasselærere er vores kontakt til børnene. Det er lærerne, der muliggør vores kvantitative børneinddragelse, og vi prioriterer derfor information og feedback til lærerne højt. Det gør vi fx ved at varsle lærerne i god tid inden en undersøgelse, ved at informere dem om, hvad det kræver af dem at deltage, og ved at sende dem både analyse-resultater og links til aviser og andre medier, hvor analyserne omtales. Derudover sender vi lærerne et julekort.

Vores erfaring er, at man skal være opmærksom på at finde den rette balance mellem tilstrækkelig information og for meget information til lærerne. Utilstrækkelig information er fx for kort varsel om en undersøgelse eller manglende feedback af analyseresultaterne. For meget information er fx gentagne mails om den samme undersøgelse, inden undersøgelsen påbegyndes.

Tilbage melding til børn, der har deltaget i en kvalitativ inddragelsesaktivitet

Kvalitativ inddragelse har ofte en mere personlig karakter end den kvantitative, og derfor er det vigtigt at gøre sig klart – og have afstemt over for børnene – hvad de kan forvente af tilbagemelding. Det handler blandt andet om at sikre, at børnene ikke får urealistiske forventninger til, hvilken form for støtte de kan få. Men også om, hvorvidt de kommer til at spille en rolle i det forløb, der følger efter inddragelsen. Disse overvejelser er især vigtige, hvis der er tale om særligt følsomme emner.

Første gang man møder børnene, bør man fortælle om, hvad der kommer til at ske efter selve inddragelsen. Man bør gøre det tydeligt, hvad der følger umiddelbart efter aktiviteten, hvilke muligheder børnene har for at holde kontakt – både med hinanden og de voksne, hvis det er relevant – og i hvilken grad de selv kan få en rolle i forhold til formidlingen (læs om børn som ambassadører kapitel 6, s. 169).

Hvis inddragelsesprocessen eller projektet, som inddragelsen er en del af, forløber over længere tid, kan man overveje, om der er behov for løbende tilbagemeldinger. Skal man mødes med børnene flere gange kan venlige mødepåmindelser, fx per sms, være en god idé.

Endelig er det vigtigt at få rundet børnenes deltagelse af på en god måde. Det kan være, det er relevant at gøre, inden det store overordnede projekt er helt færdigt, fordi børnenes rolle er afsluttet. Men det kan også være, det først skal gøres, når det endelige projekt officielt er afsluttet. Den vurdering må tages fra gang til gang – med børneperspektivet i centrum. Hvis der er et konkret slutprodukt, fx en publikation, en video eller noget lignende, bør børnene, der har bidraget, selvfølgelig modtage det med en tak for deres medvirken.

OPFØLGNING PÅ SÆRLIGT FØLSOMME EMNER

Når der er tale om projekter, der berører følsomme temaer, eller man møder børn, som er særligt sårbare i forhold til et bestemt emne, bør man være forberedt på at skulle følge op på børnenes reaktioner. Det er ikke sikkert, det er tilfældet, men måske sætter inddragelsen gang i nogle tanker og følelser hos børnene, som de har brug for at håndtere sammen med en voksen eller en god ven. Der er altså ikke tale om en tilbagemelding i form af et decideret produkt, men alligevel en form for tilbagemelding.

Tilbage melding i form af oplysningsmateriale

Oplysningsmateriale målrettet den brede gruppe børn eller unge, som inddragelsesprojektet handler om, kan også være et af slutprodukterne af en børneinddragelse.

Oplysningsmateriale er således også en slags feedback, men en mere omfattende og krævende form. Det kan være relevant at udarbejde oplysningsmateriale, hvis inddragelsen handler om formelle rettigheder eller anbefalinger og gode råd til børn og unge i forhold til at håndtere en særlig situation. Fx børn der møder myndigheder eller institutioner, som mangler et børneperspektiv eller er svære at forstå og navigere i, fx psykiatrien, Statsforvaltningen eller domstolene.

TRE VIGTIGE FORHOLD, NÅR MAN SKAL UDARBEJDE OPLYSNINGSMATERIALE

Oplysningsmateriale til børn og unge skal naturligvis udarbejdes med fokus på målgruppens særlige forudsætninger som alder og modenhed, undersøgelsens tema, læsefærdigheder mv. Men der er også mere praktiske forhold, som fx økonomi og distribution, der er vigtige at overveje.

Det følgende vil fokusere på de tre vigtigste forhold, der gør sig gældende netop for oplysningsmaterialer til børn og unge.

Børnenes alder kan være et udgangspunkt, når man skal beslutte sig for, hvordan man henvender sig til dem. Er der tale om grupper af børn med stor aldersspredning, bør man producere materialer til både de yngre og de ældre modtagere. Har man ikke mulighed for det, fx på grund af økonomi eller andre forhold, vil det oftest være nødvendigt at fokusere på en enkelt aldersgruppe i stedet for at forsøge at ramme alle børn med det samme materiale.

Aldersopdelingen er vigtig for at sikre, at børnene oplever materialet som relevant og målrettet netop dem. Ofte er der forskel på, hvilke udfordringer børn i forskellige aldersgrupper har, og på hvilke løsningsmuligheder der er relevante for dem.

Trykte materialer eller web har hver sine fordele og ulemper. Trykt materiale kan være dyrt at producere og distribuere. Til gengæld kan man med design og layout lave et materiale, som appellerer til målgruppen, og som kan formidles direkte til modtagerne.

Webbaseret materiale er ofte mindre omkostningstungt at producere – med mindre man skal lave en helt ny hjemmeside til formålet. Har man i forvejen en hjemmeside, hvor materialet kan ligge, er der få eller ingen udgifter til tryk og forsendelse. Det kan være relevant, hvis fx en kommunes ungerådsgivning har en hjemmeside, der i forvejen henvender sig til de aldersgrupper, man skriver til.

Distributionen af oplysningsmaterialerne kan være en vanskelig proces. Samtidig er det naturligt helt centralt, at dem, materialet henvender sig til, rent faktisk bliver opmærksom på det og får det. Man skal først og fremmest overveje, hvordan man vil markedsføre materialet, fx på de sociale medier, ved hjælp af plakater, uddeling af flyers eller ad andre kanaler, målgruppen benytter. Også her skal man tænke på aldersgrupper, læsefærdigheder og medievaner.

Trykte materialer har den fordel, at man kan tilrettelægge distributionen til modtagerne i langt højere grad end fx webbaseret information. Man kan sende materialet direkte til børnene eller til voksne, der kan give det til de børn, der skal have informationen. Man kan vedlægge orienteringsbreve til disse gatekeepers, som forklarer formålet med materialet og motiverer dem til at sikre, at det bliver delt ud til de rette. Det kan ofte være en fordel, når det gælder udsatte grupper af børn og unge, at der er fagprofessionelle voksne, der har til opgave at sikre, at materialet bliver delt ud, i stedet for at det blot ligger på et bord på biblioteket eller i en reception.

BØRNERÅDETS RETTIGHEDSHÆFTER TIL BØRN OG UNGE, DER ER ANBRAGT

I forbindelse med Børnerådets undersøgelse blandt anbragte børn og unge valgte Børnerådet i samarbejde med Socialstyrelsen at udgive fire publikationer, der henvendte sig til hver sin aldersgruppe: En højt læsningsbog til de 4-7-årige, et hæfte til de 8-11-årige og et til de 12-17-årige, samt et hæfte til unge over 18 år. Materialerne er skrevet i et sprog og en form, der lægger vægt på læsbarhed og overskuelighed, og billedvalget afspejler på samme vis aldersgrupperne.

Ambitionen var, at samtlige anbragte børn og unge i Danmark (ca. 12.500) skulle modtage materialet fra deres sagsbehandler. Derfor blev der lavet personlige aftaler med børne- og familieafdelingerne i samtlige kommuner i landet, som hver modtog et antal publikationer, der svarede til antallet af anbragte børn i kommunen. Som supplement blev der sendt et sæt af materialet ud til alle medlemmer af Landsforeningen af Opholdssteder og Danske Døgninstitutioner.

Da modtagerne af materialet i første omgang var de fagprofessionelle omkring de anbragte børn, var markedsføringen rettet mod disse grupper, blandt andet gennem omtale i nyhedsbreve, fagblade og i dagspressen. Markedsføringen af materialet var altså ikke rettet mod de anbragte børn, men mod dem, der skulle sikre en effektiv distribution.

6

Børn som ambassadører

I Børnekonventionens artikel 13 kan man læse, at børn har ret til ytringsfrihed. Det medfører retten til, at ens stemme bliver hørt og taget alvorligt. Derfor bør børn og unge, så vidt det er muligt, indgå i formidlingen af deres egne erfaringer til både den brede befolkning og beslutningstagere.

Dette kapitel fokuserer dels på, hvordan man bedst muligt forbereder og håndterer eksponering af børn og unge i medier, dels på hvordan man planlægger og gennemfører et møde mellem børn og beslutningstagere. Endelig gengiver kapitlet anbefalinger fra en række børn, der selv har prøvet at være i medierne med deres historie, og som har deltaget i Børnerådets undersøgelse 'Børn som mediecases' (2016).

Eksponering og presse
Side 170

Guide til brug af børn i medierne
Side 175

Børns møde med beslutningstagere
Side 176

Eksponering og presse

For at være tro mod børnenes bidrag er det vigtigt, at deres perspektiver fremgår tydeligt, når en undersøgelse, et inddragelsesforløb eller en specifik inddragelsesaktivitet bliver formidlet. Det betyder fx, at indholdet ikke blot består af afsenderens egne fortolkninger og anbefalinger, men også af børnenes udtalelser og refleksioner.

Indsatsen i forhold til at sikre, at børnene bliver en del af kommunikationen, sker først og fremmest ud fra en betragtning om, at børn og unge har ret til at komme til orde. Men det sker også ud fra nogle kommunikationsfaglige betragtninger: Dels er det ofte hensigtsmæssigt at have troværdige og synlige kilder til en historie, idet det øger autenticiteten og identifikationen med dem, historien handler om, og dermed også synligheden i forhold til den specifikke børnegruppe og deres problematikker. Dels er børn og unge glimrende og effektive formidlere, som er langt bedre til at kommunikere deres egne budskaber, end voksne er på deres vegne. Som afsender og initiativtager til børneinddragelsen har man dog et stort ansvar for denne proces, idet man ikke blot er bindeled mellem medier og børn og unge, men også er med til at skabe og rammesætte forbindelsen mellem børnene og de aktører, der kan skabe handling og forandring til fordel for børnene.

INDDRAGELSE AF BØRN I KOMMUNIKATIONSAKTIVITETER

Det vil ofte være relevant at kombinere forskellige formidlingsgreb for at give børnene så tydelig en stemme som muligt, når de skal være med til at formidle en undersøgelse eller et inddragelsesforløb. Der knytter sig imidlertid en række vigtige overvejelser til de forskellige former for eksponering af børn, som vil blive omtalt efter dette korte overblik over nogle af de kommunikationsaktiviteter, hvor børn kan indgå.

Brug af billeder

I materiale, hvor man beskriver børnenes erfaringer og anbefalinger, kan man have billeder af børnene selv eller af modeller – eventuelt fotograferet eller behandlet med henblik på anonymisering alt afhængig af etiske hensyn (læs om etik kapitel 1, s. 34)

Børn i medierne

I forbindelse med offentliggørelse af en undersøgelse eller et andet inddragelsesprojekt vil medierne ofte være interesserede i cases i form af interviews med et eller flere af de børn, der har medvirket i undersøgelsen, eller med andre børn i tilsvarende situation. Det kan dreje sig om radio, tv og aviser, herunder webversionerne.

Møde med beslutningstagere

Børn, der har deltaget i inddragelsesaktiviteterne, kan mødes direkte med **beslutningstagere**, fx politikere eller forvaltningschefer, og selv formidle deres synspunkter og anbefalinger.

Beslutningstagere omfatter fx ministre, folketingspolitikere, byrådspolitikere og borgmestre. Men det kan også være erhvervslivs-aktører samt ledere af private eller offentlige institutioner og andre, der træffer beslutninger om børn og unges forhold.

Oplæg på konferencer og lignende

Børn kan deltage som oplægsholdere, i debatter eller som fortællere på konferencer, kommunalbestyrelsesmøder eller lignende, hvor der er et fagligt fokus på den problemstilling eller livssituation, de har erfaringer med.

SÅDAN BRUGER BØRNERÅDET BILLEDER AF BØRN

Tager man et kig på Børnerådets hjemmeside, vil man se, at der er mange billeder af børn og unge, og det samme gælder i rådets publikationer. Billederne er taget med tilladelse fra børn og forældre, ofte i daginstitutioner, på skoler og i andre sammenhænge, hvor det er relativt enkelt og praktisk at samle børnene og samtidig indhente skriftlige samtykker fra forældrene. Læs om samtykke kapitel 2, s. 53.

Det er altid vigtigt at overveje, om det kan være problematisk for børnene på billederne utilsigtet at blive forbundet med den problematik, billederne skal illustrere. Hvis Børnerådet vurderer, at det er tilfældet, løser vi det ved at anonymisere børnene eller ved at illustrere temaet med billeder uden børn, men i stedet med fx relevante lokationer, interiør eller lignende. Det kan du se eksempler på i undersøgelserne om børn, der har vidnet i sager om seksuelle overgreb, eller børn, der har været indlagt i psykiatrien.

BØRN I MEDIERNE

Et vigtigt element i Public Affairs-arbejdet er samspillet med medierne. Set i et forandringsperspektiv kan man i mange sammenhænge komme langt med at offentliggøre viden til en afgrænset kreds af modtagere, fx en faggruppe, et politisk udvalg, en kreds af skoleledere i en kommune eller institutionsledere på anbringelsesområdet. Det kan foregå i nyhedsbreve, på konferencer eller i andre faglige fora, hvor man som afsender har styr på modtagergruppen. Erfaringen viser imidlertid, at en undersøgelse eller anden type viden kan få mere gennemslagskraft og opmærksomhed på politisk niveau, hvis der er opmærksomhed omkring den i den brede offentlighed. Man vil således ofte opleve, at det har en positiv betydning at samarbejde med et medie om offentliggørelsen, fx i form af en avisartikel eller et radio- eller tv-indslag.

Forberedelse generelt

Det kræver grundig forberedelse at bringe børn og unge i kontakt med medierne. En række forhold skal afklares – både med børnene og med de journalister, de skal møde. Det skyldes ikke, at journalister er kyniske eller ufølsomme over for børn, eller at interview og eksponering i sig selv er ubehageligt eller skadeligt. Det handler om at sikre sig, at de børn, der fx skal interviewes, går ind i det på et oplyst grundlag, og at det er klart for alle, hvem der har ansvar for at tage vare på barnets behov og interesser.

Det er derfor nødvendigt, at man er opmærksom på spørgsmål som disse forud for en medieoptræden:

Ved børnene, hvad et interview er?

Det er vigtigt at forklare børnene, at interviewet er en samtale, der bliver gengivet, på en måde så alle kan læse eller se det – også personer, man ellers ikke ville have fortalt sin historie til.

Man bør også forklare, at børnene – selvfølgelig med støtte fra den voksne facilitator – kan sætte rammer for interviewet; man kan fx kræve, at børnene optræder anonymt, eller at der er emner, som ikke skal berøres, ligesom man kan bede om at få interviewet og eventuelle billeder til gennemsyn inden offentliggørelse.

Derudover bør man forberede børnene på, at der både i trykte og ikke-trykte medier næsten altid redigeres kraftigt i selve interviewet – af pladshensyn, men også fordi journalisten i redigeringen bestræber sig på at få de pointer frem, som, han eller hun mener, er vigtigst. Det betyder, at børnene skal forsøge at fokusere på de forhold, de selv synes er vigtige, og at de skal forberede sig på, at dele af deres fortælling eller meninger ikke bliver videreformidlet. Denne del er selvfølgelig også noget, man kan tage op og 'forhandle' med en journalist.

Vil børnene rent faktisk interviewes?

I nogle sammenhænge kan der være forældre eller venner, der opfordrer – eller ligefrem presser – børnene til at sige ja til at medvirke, men det kan også være, at man selv som afsender på undersøgelsen er for ivrig. Det er vigtigt at hjælpe børnene med at afklare, om de selv ønsker at medvirke, fx i forhold til, hvad der kan være godt, dårligt eller svært ved det. Det er også vigtigt, at man selv på forhånd har vurderet, om det enkelte barn er robust nok til et medieinterview.

Er forældrene indforståede med interviewet?

Hvis børnene er under 15 år, bør forældre eller værge altid give samtykke til interviewet. Det er vigtigt, at man som kontaktperson mellem medier og børn sikrer sig, at forældre eller værge er indforstået med, at interviewet finder sted, forstår hvad det går ud på og altså giver deres accept. Er børnene over 15 år, bør man vurdere situationen ud fra blandt andet modenhed og emnets karakter (læs om samtykke kapitel 1, s. 53).

Forberedelse med journalisten

Næste skridt er at sikre sig, at journalisten kender de forbehold, børnene måtte have i forbindelse med interviewet, og klart og tydeligt accepterer dem. Det bør ske via e-mail, så der ikke kan opstå tvivl, fx om hvorvidt artiklen eller indslaget skal sendes til gennemsyn og godkendelse inden offentliggørelse. Ligeledes bør man aftale, at journalisten fortæller, hvornår artiklen eller indslaget bliver bragt, så børn og eventuelt forældre er velorienterede.

Samtidig er det en forudsætning, at journalisten kender de enkelte børns situation og forstår de særlige forhold, der eventuelt gør sig gældende for dem. Derfor bør man give journalisten et godt indblik i, hvad det er, børnene selv lægger vægt på i forhold til emnet for interviewet, og samtidig afklare, om der er særlige forhold eller vinkler, journalisten selv tænker vil være interessante at fokusere på.

FLERE TEMAER PÅ SPIL I UNDERSØGELSE OM BØRNS ERFARINGER MED AT VÆRE ANBRAGT I PLEJEFAMILIER

Der er mange temaer på spil i Børnerådets undersøgelse om børn og unge anbragt i plejefamilier (2012). En journalist kan finde optakten til anbringelsen særligt interessant, eller det kan være mødet med plejefamilien, forholdet til forældrene under anbringelsen eller sagsbehandlerens håndtering af sagen.

Forud for offentliggørelsen fik journalisten tilsendt rapporten og fik dermed også mulighed for at danne sig et overblik over, hvilken vinkel der var mest spændende for avisen. For at kunne hjælpe de børn, der skulle deltage i et interview, med at forberede sig, var det vigtigt, at Børnerådets medarbejdere på forhånd fik en god fornemmelse af, hvad journalisten var mest optaget af og særligt ville fokusere på. Vores viden om børnene betød, at vi allerede fra starten kunne fortælle journalisten, hvis der var emner, nogle af børnene ikke ville ind på, og dermed også vinkler, der var svære at belyse med børnene som kilder.

Det er i øvrigt helt almindeligt, at man beder journalisten sende alle eller nogle af sine spørgsmål på forhånd. Journalister vil som udgangspunkt gerne have et så godt interview som muligt og er derfor også interesserede i, at børnene er godt forberedte.

Afvikling af interviews

Det kan være godt at overveje, hvordan interviewet helt konkret skal afvikles. Disse forhold kan man aftale først med børnene og efterfølgende med journalisten, fx med udgangspunkt i disse spørgsmål:

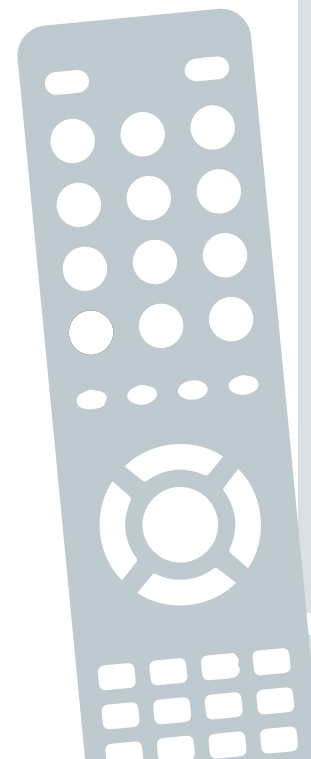
- Hvor og hvornår skal interviewet foregå?
- Hvor lang tid vil det vare?
- Skal interviewet være et enkeltpersonsinterview, eller foretrækker børnene et gruppeinterview?
- Vil børnene gerne have, at der er en anden voksen til stede, eller vurderer man selv, at der bør være en voksen til stede? I så fald hvem?

Særligt når det gælder tv-interview, kan både børn og unge have stor gavn af at blive ledsaget af en voksen med erfaring i tv-produktion. Den voksne kan være med til at sikre, at usikkerheder eller spørgsmål kan blive afklaret med journalisten både før og efter interviewet. Men også i forbindelse med interviews til skrevne medier kan børn og unge have brug for, at der er en voksen, der kan støtte dem undervejs i interviewet.

Når interviewet er færdigt, bør man tale med børnene om oplevelsen for at sikre sig, at der ikke er nogen, der sidder tilbage med en følelse af at have sagt ting, de er utrygge ved eller fortryder. Det kan fx være en bekymring for, hvordan familiemedlemmer, venner, skolen eller andre vil reagere, når historien bliver offentliggjort. I de tilfælde er det den voksnes ansvar at tage kontakt til journalisten, forklare situationen og forsøge at finde en løsning, så børnene ikke bringes i forlegenhed.

OPFØLGNING PÅ MEDIEEKSPONERING

Når interview og offentliggørelse af artikel eller indslag er overstået, er det en god idé at tage en snak med børnene af, hvordan de selv synes, eksponeringen i pressen er gået, og hvilke reaktioner de har fået fra deres omgangskreds og på de sociale medier. Derudover skal man naturligvis tilbyde sig som kontaktperson til børnene i den kommende tid, hvis der skulle opstå spørgsmål eller andre behov.

GUIDE TIL BRUG AF BØRN I MEDIERNE

Børnerådet fungerer selv som bindeled mellem børn og unge, der har medvirket i en undersøgelse, og journalister, der efterspørger en case, når undersøgelsen skal formidles i medierne. Derfor var det naturligt for Børnerådet at gennemføre en undersøgelse af, hvordan børn egentlig oplever det at være mediecases, og på den måde hjælpe journalister med at tilrettelægge en god proces for børnene.

Børnerådets undersøgelse om børn og unge som mediecases, 'Hele Danmark sidder og ser med' (2016), tog udgangspunkt i en ekspertgruppe af unge, der havde prøvet at fortælle deres historie i pressen. De unge, som deltog, havde alle fortalt en meget personlig historie til medierne om en særlig livssituation, blandt andet oplevelser med psykiatrien, mobning og skilsmisse.

Gode råd til forberedelsen

- Forbered de medvirkende og forældre i god tid på datoer og tidspunkter for optagelse eller interview, samt hvilke emner der skal tales om.
- Fortæl de medvirkende, at det kan være en god idé at forberede vennerne på, at de fortæller deres historie offentligt.
- Forbered de medvirkende på, at der kan være konsekvenser på langt sigt (fx ved jobsøgning).
- Sørg for, at den unge har nogen at tale med efter offentliggørelsen.
- Forbered de unge på den tomhed, der kan opstå efter et forløb med interviews og efterfølgende presse-dækning.

Gode råd til interviews og optagelse af udsendelsen

- Fortæl løbende, hvad der skal tales om næste gang, hvis interviewet laves over flere omgange.

- Respekter de unges grænser – undgå at presse de unge til at formulere sig på en bestemt måde for at skabe et bedre produkt.
- Giv den unge mulighed for at se programmet eller læse artiklen, inden det bliver vist for offentligheden.
- Sørg for, at den unge har en fast kontaktperson på avisen eller i tv-produktionen.

Gode råd til håndtering af reaktioner

- Fortæl de unge, at de skal være sammen med én, de føler sig trygge ved, når programmet bliver vist.
- Forbered eventuelt forældrene på, at de unge kan få særligt brug for dem, når de har været i medierne.
- Gør det klart for de unge, at de skal være forberedt på mange og følelsesladede reaktioner fra omverdenen – både fra de nære relationer og fra fremmede, fx på de sociale medier.

Gode råd til opfølgning på de unges medvirken

- Vær til rådighed for den unge efterfølgende, hvis han eller hun får behov for hjælp og støtte.
- Lav en forventningsafstemning med den unge, så der ikke er tvivl om, hvilken kontakt den unge kan forvente. De unge havde ikke et stort behov for kontakt, men efterspurgte klarhed omkring relationen.
- Send eventuel positiv feedback fra aviser og andre medier til de unge, så de kan følge med i deres histories liv i offentligheden.
- Evaluér på forløbet. Spørg de medvirkende om deres oplevelse, og hvordan den eventuelt kan forbedres.

ETISKE OVERVEJELSER INDEN EKSPONERING OG PRESSE

Anbefalingerne fra ekspertgruppen om børn som medicases giver både nogle solide pejlemærker og helt konkrete råd til, hvordan en eksponering tilrettelægges og afvikles bedst muligt. Anbefalingerne er oplagte at bruge som afsæt til nogle nedskrevne etiske overvejelser over, hvad man som organisation, redaktion eller tv-produktion skal være opmærksom på i forhold til forberedelse, afvikling og opfølgning på børns medvirken i interviews og optagelser.

BØRNERÅDETS ETISKE OVERVEJELSER OM BØRN I MEDIERNE

Den helt overordnede etiske ramme, som alt Børnerådets arbejde med børn og unge foregår inden for, er, at hensynet til barnets bedste altid går forud for formålet med inddragelsesprojektet. Det betyder også, at vi ved hvert enkelt projekt forpligter os på at forholde os aktivt til, om børnene eller de unge 'egner sig' til medieeksponering, og hvilke forberedende og opfølgende foranstaltninger der skal være til stede.

Etiske overvejelser forud for eksponering:

- Der skal tages hensyn til børnenes særlige livssituation og historie. Er børnene fx modstandsdygtige i et omfang, der gør en medieoptræden forsvarlig, og er det nødvendigt at tage kontakt til forældre eller andre voksne omkring børnene for at vurdere dette?
- Få klarhed over, hvilken type eksponering der er tale om. Hvordan og i hvilken grad fremstilles børnene i offentligheden?
- Overvej internt og tal med børnene om eventuelle konsekvenser af eksponeringen. Forstår børnene fx, hvad en medieoptræden kan føre med sig af opmærksomhed? Er anonymisering en mulighed, og er de rustet til eventuelt at træffe en beslutning herom?
- Har børnene mulighed for at tale med nogen, fx forældre, nære omsorgspersoner eller relevante fagpersoner, om deres medieoptræden?

Børns møde med beslutningstagere

Hvis man vil skabe forandring for børn og unge, kan det i visse henseender være givtigt at lade beslutningstagere – fx politikere eller skoleledere – møde repræsentanter for den gruppe, man vil skabe forandring for. Her kan man altså i høj grad tale om, at børnene fungerer som ambassadører for andre børn i samme situation som dem. Sådan et møde giver beslutningstagere et indtryk af børnene og de vilkår, de lever under, og for de børn, der har medvirket i et inddragelsesforløb, er det ofte af stor betydning at få lejlighed til at møde de centrale beslutningstagere og fortælle om egne erfaringer og anbefalinger. Det

kan bidrage til børnenes oplevelse af, at deres perspektiv er vigtigt, og at de er med til at gøre en forskel for andre børn i samme situation.

BØRNERÅDET HAR POSITIV ERFARING MED MØDER MED BESLUTNINGSTAGERE

Børnerådet har gennem tiden arrangeret mange møder mellem børn eller unge og beslutningstagere. Det kræver meget forberedelse, men har været godt givet ud, da det er vores erfaring, at det har været nogle store oplevelser for deltagerne og har haft positiv betydning for den måde, beslutningstagerne har arbejdet med emnet eller målgruppen på.

Vi har afholdt møder mellem:

- Socialministeren og uledsagede mindreårige flygtninge om asylprocessen i Danmark
- Strafferetsplejeudvalget og børn, der har vidnet i sager om seksuelle overgreb
- Socialministeren og børn, der har været anbragt uden for hjemmet
- Dansk Socialrådgiverforening og Socialpædagogernes Landsforening og børn, der har været anbragt uden for hjemmet
- Magtanvendelsesudvalget og børn, der har været anbragt uden for hjemmet
- Sundhedsministeren og børn, der har været indlagt i psykiatrien
- Folketingets § 71-tilsyn og børn, der har været indlagt i psykiatrien
- Socialministeren og børnehavebørn om det gode børneliv i dagtilbud.

Denne form for møder er imidlertid en formidlingsform, der kræver grundig forberedelse og omhyggelig planlægning – selv ned i små detaljer, som man i første omgang ikke umiddelbart tillægger betydning. I det følgende vil vi fremhæve nogle af de ting, man skal være opmærksom på, når man arrangerer møder med beslutningstagere.

UDVÆLGELSE AF AMBASSADØRER FOR GRUPPEN

Inden mødet bliver aftalt med beslutningstageren, skal det naturligvis afklares, om der blandt børnene er interesse for at deltage – både i mødet med beslutningstageren og i et forberedelsesmøde, hvor de sammen med en facilitator drøfter, hvad de synes, er væsentligt at få talt om på selve mødet.

I forbindelse med sammensætningen af den gruppe børn, der skal deltage, bør man melde åbent ud over for børnene, at der kan være behov for at udvælge ud fra forskellige forhold. Det kan være robusthed, evne til at formidle, evne til at strukturere deres erfaringer med emnet osv. Det kan være både vanskeligt og ømtåleligt at skulle vælge nogle fra til fordel for andre, men det vil ofte være både konstruktivt og etisk korrekt at fortælle åbent til børnene, når der er tale om en udvælgelse (læs om forberedelse kapitel 6, s. 180). Man skal desuden sikre sig, at børnene har mulighed for at deltage, fx at de kan få fri fra skole, fysisk har mulighed for at komme frem til mødet osv.

DELTAGERANTAL VED MØDER MELLE M BØRN OG BESLUTNINGSDELTAGERE

Antallet af deltagere i en ambassadørgruppe – og dermed til mødet – kan variere, men af hensyn til mødets afvikling er det ofte mest hensigtsmæssigt, at der minimum er tre og maksimum syv børn. Hvis der er færre end tre, hviler der et stort ansvar på den ene eller de to deltagende børn, derudover kan repræsentativiteten blive for smal. Hvis der er flere end syv børn, risikerer man, at der bliver for lidt taletid til den enkelte deltager.

PLANLÆGNING AF MØDET MED BESLUTNINGSTAGEREN

Det er vigtigt indledningsvis at gøre det klart for beslutningstageren og eventuelt de embedsfolk eller andre medarbejdere, der er involveret i planlægningen, hvad det er for et møde, man ønsker at afholde. Til det formål bør man udarbejde et notat, hvor man beskriver formålet med mødet, hvordan mødet helt konkret tænkes afviklet, og hvilke emner børnene som udgangspunkt vil tale med beslutningstageren om. Beskriv emnerne med udgangspunkt i det inddragelsesforløb, der er gået forud, men understreg også, at der i forbindelse med forberedelserne til mødet kan komme nye emner frem, som børnene gerne vil tage op.

Inden mødet bør man stille sig selv følgende spørgsmål:

Hvem deltager?

Det er vigtigt at have overblik over deltagerne – både fra egen organisation og fra beslutningstagerens – så man kan forberede børnene ordentligt på mødet. Alle deltagere skal kende formålet med mødet og have klar besked om, hvad rammerne er. Ofte er voksne nysgerrige efter at deltage i denne typer møder, men man bør begrænse antallet af voksne mødedeltagere til et minimum – det væsentlige er dialogen mellem børnene og beslutningstageren.

I forhold til deltagere fra din egen organisation er det oplagt med minimum én person, som børnene har mødt i forbindelse med inddragelsesforløbet. Det kan desuden være en fordel at have en kommunikationsmedarbejder med, hvis man har sådan én, naturligvis særligt, hvis der er inviteret presse med til at dække mødet (læs om eksponering kapitel 6, s. 170).

Hvor skal mødet finde sted?

Det kan styrke børnenes oplevelse af at blive taget alvorligt at afholde mødet hos beslutningstageren, i stedet for at han eller hun kommer til dem, men det er ikke altid afgørende. Det vigtige er, at mødet afvikles på en måde, så dialogen mellem de to parter har de bedst mulige rammer. Derfor skal du som ansvarlig over for børnene sikre, at lokalet er egnet til et uformelt møde, hvor beslutningstageren og børnene kan tale uforstyrret og i tæt dialog.

Man kan med fordel på forhånd aftale en hensigtsmæssig opstilling af borde, stole mv. eventuelt ved at ringe eller ligefrem selv besigtige lokalet. Hvis der er brug for det, kan man ved samme lejlighed afklare, om der fx er flipover, smartboard, navneskilte og lignende.

Hvordan skal man sidde?

Det væsentligste er, at beslutningstageren sidder sammen med børnene, det vil også sige, at beslutningstageren ikke skal være flankeret af sine egne folk, så dialogen mellem ham eller hende og børnene bliver forstyrret eller vanskeliggjort af afstand og af andre mødedeltagere. De øvrige voksne deltagere skal placeres længere nede ad bordet, så dialogen ikke skal ske 'henover' en eller flere voksne.

Hvem gør hvad?

Inden mødet skal man aftale, hvordan mødet skal struktureres. Et typisk forløb vil være en kort velkomst fra beslutningstageren, en navnerunde og herefter en ganske kort introduktion fra dig, en anden person fra din organisation eller et af børnene. Sørg for, at de øvrige voksne deltagere ved, om de må stille spørgsmål eller kommentere undervejs. Som udgangspunkt er det mest hensigtsmæssigt, hvis spørgsmål kommer til sidst, så alle børn får lov at tale ud og kommer omkring det, de har forberedt. Afslutningsvis vil det ofte være naturligt, at det er beslutningstageren, der runder af og takker børnene for mødet.

Hvor lang tid varer mødet?

Tidsrammen skal fastsættes – herunder om der er mulighed, for at mødet kan strække sig længere end aftalt, eller om det aftalte sluttidspunkt ligger fast.

Er der noget at spise og drikke?

Forplejningen afklares også på forhånd. Det kan være en fordel at begrænse det til drikkevarer for at undgå for meget afledning og forstyrrelse af mødets hovedformål.

Skal der være presse og offentlighed omkring mødet?

Mediedækning af et møde mellem børn og en beslutningstager kan have forskellige former. Det kan fx være, at man aftaler, at en eller flere af børnene kan blive interviewet før eller efter mødet. En anden model kan være, at en journalist deltager i selve mødet mellem børnene og beslutningstageren. Det kan der komme en reportageartikel ud af, og den kan eventuelt suppleres af et interview med et af børnene, beslutningstageren og lederen af eller en ekspert fra ens egen organisation. Begge modeller skal naturligvis afklares og forberedes med både børn og beslutningstagerens medarbejdere.

Som regel vil alle parter have interesse i at vise beslutningstagerens engagement og interesse i dialogen med børnene, og det kan på mange måder være en fordel, at man på den måde er fælles om at få skabt fokus på de problemstillinger, der er baggrunden for mødet. Som arrangør er det imidlertid vigtigt, at man er opmærksom på at have fod på pressedæk-

ningen og brug af sociale medier i forbindelse med mødet, så børnene ikke føler sig presset eller bliver usikre på, hvem der står for håndteringen af journalisten og eventuelt fotografen.

FORBEREDELSE AF MØDET SAMMEN MED BØRNENE

I nogle tilfælde kan mødet med beslutningstageren være aftalt allerede ved starten af inddragelsesforløbet. I andre tilfælde er mødet først kommet i stand senere. Når et møde er landet med beslutningstageren, starter forberedelsen sammen med børnene. Den består først og fremmest i et forberedelsesmøde med de børn, der skal deltage i mødet med beslutningstageren. Jo længere tid, der er gået siden inddragelsen, jo mere fokus skal man på forberedelsesmødet have på at genopfriske forløbet, børnenes erfaringer og budskaber. Nedenfor er gennemgået de elementer, man bør nå igennem på et forberedelsesmøde.

Mødested og deltagere: Børnene skal forberedes på, hvordan mødestedet ser ud, og hvem der deltager. Vis eventuelt fotos af stedet og de personer, der deltager.

Mødets forløb og struktur: Mødets struktur gennemgås og drøftes med børnene, så man sammen finder frem til en form og et forløb, de oplever som trygt og dialogfremmende. Det kan fx være godt at få aftalt, hvem der lægger ud, når introduktionen er overstået osv.

Rollefordeling: Børnene skal have et klart overblik over, hvem der har hvilke roller på mødet; hvem introducerer, faciliterer undervejs, styrer tiden, afrunder osv.? Man bør også drøfte forhold som fx tiltaleformer, eller om man må stille spørgsmål til beslutningstageren.

Et særligt forhold omkring rolleafklaringen handler netop om beslutningstagerens rolle og status. Det er vigtigt at undgå, at protokol og hierarkiske hensyn spiller forstyrrende ind i mødet. Som arrangør skal man sørge for at få klargjort sin egen rolle som facilitator med ansvar for mødets afvikling, herunder at børnene er i centrum for mødet og for dialogen med beslutningstageren.

Emner, man gerne vil tale om: På forberedelsesmødet skal man sammen med børnene finde frem til, hvilke budskaber de vil fremhæve som de væsentligste, og dernæst lave en overordnet plan for, hvem der siger hvad. Børnenes budskaber vil typisk bestå af korte personlige beretninger og/eller gode råd til, hvor der kan sættes ind med eventuelle forbedringer. Da børnene er ambassadører for alle børn i inddragelsesforløbet, er det også vigtigt, at man sammen vurderer, om alle aspekter er med i ambassadørernes budskaber. Det kan være en god idé at lade børnene sidde sammen to og to og snakke om, hvad de helt konkret gerne vil sige til mødet. Børnene kan også med fordel selv formulere nogle skriftlige talekort – selvfølgelig støttet af en voksen. Brugen af og behovet for plancher, PowerPoint-præsentation og lignende skal drøftes sammen med børnene, men man bør overveje sådanne indslag nøje; beslutningstagerens kontakt med børnene kan lide under, at børnene måske vil være mere optagede af planchen end af dialogen.

Generalprøve: Når alle har deres talekort klar og har haft mulighed for at øve, skal man afsætte tid til en kort gennemgang af mødets forløb. Det er en vigtig øvelse, som giver børnene mulighed for at øve sig i at få sagt det, de har planlagt, og forhåbentligt tager det toppen af nervøsiteten.

Presse og offentlighed omkring mødet: Hvis man overvejer eller har besluttet mediedækning af et møde mellem børn og en beslutningstager, er det også vigtigt at få talt om på forberedelsesmødet med børnene. Børnene skal være forberedt på en journalists tilstedeværelse, og man skal have mulighed for at aftale, hvem og hvor mange der vil deltage i et interview. Det er også væsentligt at være opmærksom på, at der i ambassadørgruppen kan være børn, der ikke ønsker offentlighed omkring deres person. Det skal der selvsagt tages hensyn til – ikke mindst, hvis der tages billeder før, efter eller undervejs i mødet. Man skal i sådan en situation sørge for – sammen med journalisten og en eventuel fotograf – at børnene ikke bliver eksponeret i medierne.

Et forhold, man ofte overser, er, at børnene selv og andre mødedeltagere kan være aktive på de sociale medier før, under og efter mødet. Det skal man tage højde for i planlægningen og i forhold til eventuelle ønsker om anonymitet. Rammerne for opdateringer på Facebook, Instagram, Twitter osv. skal derfor også aftales klart og tydeligt med alle deltagere i mødet.

Evaluering og opsamling efter mødet: Når mødet er overstået, bør man afsætte tid sammen med børnene til at evaluere forløbet. Man skal blandt andet sikre, at børnene får lejlighed til at give udtryk for deres oplevelse af mødet, så eventuelle misforståelser og bekymringer kan klarlægges og håndteres. Et element i en opsamling kan være, at man efterfølgende holder børnene orienteret om eventuelle tiltag, der bliver sat i gang fra beslutningstagerens side, som en udløber af mødet. Det kan også være relevant for børnene at blive orienteret om mediedækningen, hvis der har været en journalist med til mødet.

EVALUERING OG PIZZA EFTER MØDE MED SOCIAL- OG INDENRIGSMINISTEREN

I november 2015 mødtes tre unge uledsagede flygtninge med social- og indenrigsministeren i forbindelse med en ekspertgruppeundersøgelse om at komme alene til Danmark. Efter mødet tog de unge og Børnerådets medarbejdere tilbage til Børnerådet og gennemgik mødet over pizza; var det et godt møde, fik de unge sagt det, de gerne ville, var der noget, der skulle have været anderledes i forberedelsen eller til selve mødet osv.? Derudover sendte sekretariatet en mail til alle de unge, der havde deltaget i ekspertgruppen, og fortalte om ministermødet, om mediedækningen af undersøgelsen og tilbød sig i øvrigt som kontaktpersoner, hvis behovet skulle opstå.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Christan Esbensen, Mads (2007): *Public Affairs – lobbyisme i praksis*. København: Informations Forlag.
- Læs om børn og unge som mediecases i Børnerådets publikation (2016): *Hele Danmark sidder og ser med*, på www.brd.dk
- Læs om forholdsregler, når børn skal interviewes i Save the Children's guide (2003), *Interviewing Children – A guide to journalists and others*, på www.savethechildren.org.uk
- Læs om opmærksomhedspunkter, når man interviewer børn på UNICEF's side MAGIC (Media Activities and Good Ideas by, with and for Children) under *Children and the media* i afsnittet *Interviewing children* på www.unicef.org/magic
- Læs om opmærksomhedspunkter, når man bruger børn og unge i mediehistorier i The Poynter Institute for Media Studies' guide (2002), *Guidelines for Interviewing Juvenils*, på www.poynter.org
- Læs om Pressenævnets presseetiske regler, der gælder alle journalister i Danmark under *vejledende regler for god presseskik* på www.pressenaevnet.dk

7

Andres arbejde med børneinddragelse

Inddragelse af børn og unge på et kollektivt niveau skal sikre, at man hører børns egne ønsker til deres tilværelse, og at man ikke implementerer eller iværksætter tiltag, som børn ikke kan genkende sig selv i eller ikke føler noget ejerskab til. I mange kommuner og organisationer har man allerede gode erfaringer med at inddrage børn og unge. Dette kapitel beskriver et bredt udvalg af praksiseksempler både på det individuelle og kollektive niveau.

Der er eksempler på børneinddragelse i forhold til:

- byudvikling
- anbringelse
- beboerdemokrati
- skolepolitik
- kommunalpolitik
- Sveriges nationale strategi for børnerettigheder.

Hvert eksempel kan forhåbentligt inspirere til at arbejde aktivt og kreativt med inddragelse af børn og unge i store og små beslutningsprocesser. Praksiseksemplerne illustrerer også de mange forskellige områder, hvor man kan inddrage børn og unge. Og rent metodisk er der både lavt og højthængende frugter at plukke. Det gælder om at vælge de måder og redskaber, der giver børnene de bedste forudsætninger for at blive inddraget, og som passer til ambitionsniveauet og den konkrete opgave.

En genvej til mere bevægelse

Side 186

Den nænsomme anbringelse

Side 189

Inddragelse af børn i alment boligområde

Side 191

Elevinddragelse i skolepolitisk regi

Side 194

Børne- og ungeinddragelse i kommunalpolitik

Side 197

National børneinddragelse i Sverige

Side 201

En genvej til mere bevægelse

Tema	Byudvikling.
Projektejer	Københavns Kommunes Drifts- og Anlægsafdeling.
Udfører	By X - Københavns Kommunes kompetencecenter for inddragelse af børn og unge i byens bæredygtige udvikling.
Formål	En villavej mellem to skoler bliver til et aktivt og fælles udeareal.
Målgruppen	40 elever fra Vanløse Skole og fra Hylteberg Skole, bredt fordelt på klassetrin.
Metoder	Workshops, inspirationsforløb, idéudvikling, byg-selv-arkitekturmodeller, udstilling.
Output	'Fra vej til leg' søgte og fik midler gennem kampagnen 'Drøn på skolegården' støttet af Realdania, Kræftens Bekæmpelse og Lokale- og Anlægsfonden.

Under overskriften 'Fra vej til leg' forvandlede Københavns Kommune i samarbejde med By X og områdets børn og unge en villavej i Vanløse til et aktivt udeområde for to naboskoler.

I Vanløse ligger to skoler et stenkast fra hinanden kun adskilt af en sportshal og en villa-vej. Vejen hedder Lønstrupvej, og den blev mest brugt til parkering og færdsel til og fra skolerne og idrætshallen. Derfor havde politikerne besluttet at lukke vejen, og i 2011 tog en gruppe elever kontakt til lokaludvalget for at fortælle om deres ønsker for et åbent uderum for de to skoler.

Spørgsmålet var nu: Hvordan omdanner man en villavej til et fælles udeareal for to skoler? Og hvordan sikrer man, at området bliver et sted, børnene og de unge har lyst til at opholde sig?

EJERSKAB OG PERSONLIG UDVIKLING

Det kunne By X, et kompetencecenter i Københavns Kommune, der arbejder med at inddrage børn og unge i byudviklingen, hjælpe med. De blev ringet op af projektlederen i Københavns Kommunes Drifts- og Anlægsafdeling, og snart var projektet i gang.

By X arbejder med at inddrage børn og unge i det, der sker omkring dem i byen. Udgangspunktet for By X er, at børnene og de unge bedre end nogen ved, hvad der kan være en forhindring for fysisk aktivitet, og hvad der kan opfordre til aktivitet. Når man inddrager børnene, får de indflydelse på deres eget lokalmiljø. Det skaber ejerskab til området og er med til at sikre, at det bliver brugt. Inddragelsen giver også børnene og de unge et indblik i byens udvikling i børnehøjde, fx når de selv er med til at tale med de lokale om deres øn-

sker og idéer. Det kan være med til at give dem en forståelse af, at de som alle andre har en demokratisk stemme, og at de kan få indflydelse på udviklingen i deres egen by.

I By X arbejder man desuden med at inddrage de voksne omkring børnene og de unge i arbejdet. Derfor bestod gruppen bag projektet også af skolelederen fra Vanløse Skole, viceskoleinspektøren fra Hyltebjerg Skole, en lærerrepræsentant fra begge skoler og en arkitekt.

For børnene har det haft stor betydning at være med i processen. Ikke kun fordi de har været med til at bestemme, hvordan vejen skulle se ud, men også fordi det har betydet noget særligt at blive spurgt, lyttet til og at spille en vigtig rolle i byggeprojektet. De ældre elever fik fx til opgave at tale med de yngre og hjælpe dem med at formidle deres idéer. Det var en opgave, de var stolte over at få og løse, og som gav selvtillid.

BØRN OG UNGE DELTAGER

Undervejs i processen har By X afholdt to inddragelsesforløb med eleverne. I det første inddragelsesforløb deltog 20 elever fra hver af de to skoler. Eleverne fik lov til at komme med deres ønsker og idéer til, hvordan Lønstrupvej kunne blive et sted, de kunne se sig selv bruge både i og uden for skoletiden. Eleverne byggede små arkitekturmodeller, der viste deres bud på, hvordan Lønstrupvej kunne udvikles fra vej til leg. Undervejs blev det til en masse gode snakke, om fx hvordan en bænk kan se ud, hvis den skal give mulighed for at møde andre, og hvilke aktiviteter der giver de bedste muligheder for at møde nye venner. Afslutningsvis blev elevernes idéer udstillet på Lønstrupvej for både elever, forældre og de lokale beboere.

I første fase fandt projektgruppen ud af, at elevernes ønsker kredsede om særligt to temaer: urbane aktiviteter som skate og parkour, og elementer fra naturen såsom grønne bakker og huler i træer.

FOKUS PÅ UDSKOLINGEN

Et af vilkårene, når man arbejder med inddragelse, er, at man skal være parat til undervejs i et projekt at sadle om og interessere sig for noget andet end det, man havde regnet med fra start. Det oplevede By X også undervejs i projektet. Under den første workshop fandt de ud af, at det primært var de ældste elever, og specielt pigerne, der var mindst fysisk aktive i skolen og savnede udendørssteder, de kunne bruge både i frikvarteret, i undervisningen og i fritiden. Eleverne sagde selv, at det var, fordi de var blevet for gamle til at lege og hellere ville sidde på en bænk og snakke. Drengene syntes dog stadig, at boldspil, skate og parkour-inspirerede aktiviteter var sjove – det var altså aktiviteter, der kunne få dem til at bevæge sig. Samtidig var der mange, både piger og drenge, der efterspurgte aflukkede og grønne steder til ophold og fordybelse, men det måtte godt være sådan, at man stadig kunne være en del af de aktiviteter, der udfoldede sig.

INSPIRATIONSFORLØB KAN VÆRE NØDVENDIGE

Erfaringerne fra projektet viser, at der er flere ting, som er vigtige at have for øje, når arbejdet med inddragelse skal lykkes. Fx er det ofte nødvendigt at støtte børnene i at tænke uden for rammerne. Derfor kan det være en god idé at starte en proces med et inspirationsforløb, der kan øge børnenes abstraktionsniveau og hjælpe dem med at se nye muligheder. Børnenes referenceramme kan være – overraskende – snæver, og derfor skal man klæde dem godt på, så deres ønsker og idéer ikke blot er mere af det de allerede har i forvejen.

Børnene gav selv udtryk for, at inspirationsprocessen var vigtig for at få gang i idéerne og fantasien. Så selvom det følte lidt vildt bare at skyde løs med idéer, fungerede det godt, fordi By X og arkitekten hjalp med at gøre idéerne realiserbare, så børnene stadig kunne se sig selv i dem.

Det er vigtigt, at der er et tæt samarbejde med de eksterne fagfolk, der er inddraget i processen – i dette tilfælde arkitekten. Det kan være en udfordring for fagfolk, der ikke er vant til at arbejde med børn og unge, at omsætte børnenes idéer til fysiske produkter, især hvis de ikke har hørt børnene selv udtrykke deres ønsker. Samtidig er det vigtigt, at man har forventningsafstemt med børnene og de unge og gjort dem opmærksom på, at fagfolk nok ikke bruger alle deres idéer, men at det også bare kan være selve konceptet, en farve eller en funktion, der bliver brugt.

GODE RÅD FRA BY X

- Hjælp børnenes fantasi på vej, fx ved at lave inspirationsforløb.
- Hav tæt kontakt før, under og efter med fagfolkene på projektet, da inddragelsesarbejde også kan være nyt terræn for dem.
- Forventningsafstem på forhånd med børnene, hvordan samarbejdet med fagfolkene skal forløbe, fx at alle ønsker sandsynligvis ikke kan realiseres.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om projektet på www.by-x.dk

Den nænsomme anbringelse

Tema	Anbringelse.
Projektejer	Silkeborg Kommune.
Udfører	Silkeborg Kommune, Familiesektionen.
Formål	Inddragelse af børn og unge i deres egen sag, når de skal anbringes uden for hjemmet.
Målgruppen	Børn og unge fra 6-18 år, som havde været eller var anbragt uden for hjemmet.
Metoder	Fokusgruppeinterviews.
Output	Fokus på inddragelse nu og her i det enkelte barns sag. Produktion af en række informationsfilm om anbringelse til børn og unge.

I Silkeborg Kommune har man sat sig for, i langt højere grad end loven foreskriver, at inddrage børn og unge, når de skal anbringes. Det foregår under overskriften 'Den nænsomme anbringelse'. I 2012 blev ledelsen i Silkeborg Kommune introduceret til Børnerådets rapport 'De prøver at gøre det så normalt som muligt', hvor 113 anbragte børn og unge fortæller om, hvordan de oplever deres anbringelse. Børnene og de unges historier gjorde så stort indtryk på ledelsen, at de besluttede, at man i Silkeborg Kommune skulle arbejde mere målrettet med at inddrage børn og unge i de sager, der vedrører dem.

I Børnerådets rapport giver børnene udtryk for, at de i nogle sammenhænge ikke føler sig hørt. Derfor begyndte ledelse og medarbejdere i Silkeborg Kommune at interessere sig for, hvordan de kunne lave anbringelser på en anden måde end hidtil. Og nøgleordet blev inddragelse: både i forhold til børnenes egen aktuelle sag, men også i forhold til de kommende anbringelser, som tidligere anbragte børn kan være med til at sikre kvaliteten af.

HJÆLP TIL GAVN FOR BÅDE BØRN OG FORÆLDRE

Et af de første spørgsmål, der blev stillet i kommunen ved projektets start, var: Hvad er det, vi skal ændre på i vores praksis for at møde børnene og de unge i øjenhøjde? Derfor var det helt nærliggende at spørge børnene og de unge til råds. I kommunen talte man med børn fra 6-12 år og unge fra 13-18 år, som havde været eller var anbragte uden for hjemmet. Samtalerne kredsede om, hvad der var godt og skidt ved deres anbringelse, og hvad der kunne gøres anderledes fremover – både for dem selv og for alle de børn og unge, der står over for en anbringelse. Derudover afholdt kommunen fokusgruppeinterviews med forældre til anbragte, hvor man blandt andet talte om, hvordan samarbejdet kunne fremmes.

For medarbejdere i Silkeborg Kommune var det vigtigt, at inddragelsesarbejdet gik på to ben; dels skulle der være fokus på inddragelse nu og her i det enkelte barns sag, dels skulle der være fokus på at bruge den viden, de havde fået fra børnene, til at lave informationsmateriale til børn og forældre. Der blev fx produceret en række film, der nu anvendes, når sagsbehandlerne taler med børn, der skal anbringes. Filmene viser, hvordan et typisk anbringelsesforløb ser ud – hvad er fx en børnesamtale, og hvordan samarbejder kommunen med barnets familie? Der er også en film, der viser, hvordan livet på en døgninstitution er. Filmene kan også bruges i skolen eller hos familie og venner til at afmystificere det at bo på et 'børnehjem'.

Undervejs er der også blevet etableret netværksgrupper for tidligere og nuværende anbragte børn og unge, som kommunen indimellem samarbejder med. Disse netværksgrupper fungerer både som sparring for kommunens medarbejdere og som mentorer for de lidt yngre børn.

EN NY TANKEGANG FOR HELE ORGANISATIONEN

En af de store udfordringer, medarbejderne oplevede i forbindelse med at fokusere på og tænke i inddragelse, var at få hele organisationen til at ændre indstilling til arbejdet med de anbragte børn og unge og etablere et fælles børnesyn (læs om børnesyn kapitel 1, s. 16). I Silkeborg Kommune krævede det blandt andet, at organisationen måtte tilpasse sin drift med udgangspunkt i børnenes oplevelser. Fx i forhold til, hvem der møder barnet på institutionen eller opholdsstedet, selvom det står i loven, behøver det ikke kun være sagsbehandleren, der besøger barnet på institutionen, det kan også være en pædagog eller en anden voksen, som barnet er tryk ved.

Arbejdet med børneinddragelse har betydet, at man i Silkeborg Kommune har fået et nyt blik på lovgivningen. For at møde børnene på deres præmisser, laver kommunen fx langt mere opfølgning, end loven foreskriver. Kommunen tager blandt andet ofte kontakt til et nyanbragt barn i løbet af det første, andet eller tredje døgn, selvom det ikke står i loven. De gør det, fordi børnene efterspørger det.

CODE RÅD FRA SILKEBORG KOMMUNE

- Husk at stoppe op – selv i en travl hverdag – og reflektere over, om tingene kan gøres på en anden måde.
- Invitér nogle børn ind til en snak om det, der er brug for at forandre.
- Stil børnene åbne spørgsmål og vær nysgerrig på deres perspektiver.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om anbringelse generelt og projektet, "Den nænsomme anbringelse", på www.silkeborgkommune.dk

Inddragelse af børn i alment boligområde

Tema	Beboerdemokrati.
Projektejer	Boligselskabet AKB, Rødovre.
Udfører	Konsulent 'Konradi – et liv i og mellem husene' og boligafdelingen AKB Ved Milestedet.
Formål	Undersøgelse af, hvordan børn gerne vil inddrages i beboerdemokrati, og hvad de gerne vil have indflydelse på i deres boligområde.
Målgruppen	Børn på 10-12 år bosat i området omkring Milestedet.
Metoder	Børnemøde i den lokale klub, inspirationstur til et andet alment boligområde, fotosafari, idé-fremlæggelse for afdelingsbestyrelse og børnemøde.
Output	Konkrete idéer til forandringer i boligområdet fremlagt for afdelingsbestyrelsen og borgmesteren i Rødovre Kommune.

I boligområdet AKB Ved Milestedet i Rødovre Kommune undersøger man, hvordan børnene bedst inddrages, når det gælder forandringer i et alment boligområde. I boligafdelingen AKB Ved Milestedet bor der ca. 1.400 beboere, hvoraf ca. 400 er børn under 15 år. Målgruppen for inddragelsesprojektet er de 10-12-årige, og formålet med projektet er dels at få børnenes bud på, hvordan de gerne vil inddrages i beboerdemokratiet, dels hvad de gerne vil have indflydelse på i deres boligområde. Projektet er finansieret af Udlændinge-, Integrations- og Boligministeriet, Rødovre Kommune og AKBs udlodningskomité.

Projektet skal resultere i ny viden, erfaringsopsamling og anbefalinger til børnedemokrati i almene boligområder. I løbet af projektet pilotafprøves en række forskellige metoder, som skal undersøge, hvordan børn selv synes, det er relevant og spændende at deltage i beboerdemokratiet. En vigtig del af målsætningen med projektet er at finde en række metoder, som en almindelig boligafdeling kan håndtere og udføre med de resurser, der findes inden for den daglige drift.

ORGANISERING OG OPSTART

Projektet er opstået på initiativ af boligafdelingen AKB Ved Milestedet og er et samarbejde mellem boligafdelingen, Boligorganisationen AKB, Rødovre, Hendriksholms skole og klub/SFO samt konsulentfirmaet 'Konradi – liv i og mellem husene'.

Projektet er organiseret med en styregruppe, der består af ejendomslederen, afdelingsbestyrelsesformanden og klub- og SFO-lederen på Hendriksholms skole. Ejendomslederen er ansat og ansvarlig for boligafdelingens drift, afdelingsbestyrelsen er frivillige valgte

beboerrepræsentanter, og lederen af klubben og SFO'en udgør en solid kanal direkte til børnene.

Ved projektets begyndelse gennemførte konsulentfirmaet to gruppeinterviews. Det første var et med afdelingsbestyrelsen om børnedemokrati, og nogle af de spørgsmål, der blev diskuteret, var: Hvad betyder børnedemokrati, og hvilke udfordringer og muligheder rummer børneinddragelse? Formålet var dels at få bestyrelsen til at acceptere, at børnedemokrati giver indflydelse til børnene, dels at give bestyrelsen og konsulenten et fælles udgangspunkt for den videre proces. Det andet gruppeinterview var med boligområdets driftsmedarbejdere, der varetager daglige praktiske opgaver i boligområdet. Denne gruppe er en rigtig vigtig målgruppe i forbindelse med aktiviteter i boligområder, da de er nogle af de voksne, der rent faktisk møder børnene og deres forældre. Samtidig udgør de en lokal resurse, som er nødvendig i forhold til, at børneinddragelsen i et alment boligområde på sigt skal fungere uden konsulentbistand og ekstra økonomiske midler.

AKTIVITETER MED BØRNENE

Startskuddet til børneinddragelsen var et møde i klubben på den lokale skole, hvor alle børn fra klubben – det vil sige børn fra både AKB Ved Milestedet og de omkringliggende villakvarterer – var inviteret via opslag på skolen og i SFO og klub. Der mødte omkring 25 børn op til mødet for at diskutere, hvordan Milestedet kunne blive et endnu bedre sted at bo. Mødet startede med et oplæg fra konsulentfirmaet om, hvad børnedemokrati og indflydelse egentligt handler om, konkretiseret med billeder på det abstrakte emne. Derpå fulgte en fri dialog med børnene, hvor de voksne blandt andet fik testet ord og begreber. Denne indledende sondering hjalp de voksne til at forstå, hvordan børnene taler om og forstår begreber som fx indflydelse, og den hjalp også de voksne til at fornemme, hvad der optager og motiverer børnene. Klubmødet virkede også som en afprøvning af det tværfaglige samarbejde mellem boligafdelingen og den lokale skole og klub/SFO, som er vigtige aktører i et inddragelsesprojekt i et boligområde.

En fjerdeklasse fra den lokale skole, ejendomslederen og afdelingsbestyrelsesformanden fra AKB Ved Milestedet og konsulentfirmaet var på ekskursion sammen til et andet alment boligområde, der har haft en god inddragelsesproces i forbindelse med blandt andet at bygge nye legepladser. Ekskursionen blev afholdt på en hverdag, det vil sige, at skolen også her fungerer som samarbejdspartner og gjorde det muligt at lægge turen i skoletiden, så flest mulige børn kunne deltage. En gruppe børn samt en ansat fra boligområdet viste Milestedets 'delegation' rundt. Formålet med besøget var dels at give børnene en positiv fælles oplevelse, dels at vise både børn og voksne en vellykket inddragelsesproces. Det viste sig også at være en god netværksmulighed for de to boligafdelingens ansatte og bestyrelser i forhold til at dele erfaringer og sparre med hinanden – også efter besøget.

Nogen tid efter ekskursionen deltog en gruppe på syv børn i en fotosafari i Milestedet.

Konceptet bag en fotosafari er, at børnene skal tage billeder af 'fede' og 'ufede' steder i deres boligområde, udvælge to af hver og afslutningsvis fremlægge dem for hinanden. Nogle af de børn, der deltog, havde deltaget i de tidligere aktiviteter, andre var helt nye i projektet. Forældrene skulle skrive under på, at deres børn måtte deltage, og arrangementet blev afholdt en hverdag fra kl. 17-19 og sluttede med pizza. Børnegruppens størrelse var baseret på, at alle skulle kunne komme til orde, føle sig trygge, og på at der var en vis variation i fortællingerne. Børnene havde mange konkrete forslag: fx mere cykelparkering på gadeplan, så børnene kan undgå de mørke og nogle gange utrygge cykelkældre, og placering af affaldscontainere tættere på beboelsen, så børnene, som ofte har til opgave at gå ned med skrald, ikke skal gå så langt i dårligt vejr eller mørke. Det var med andre ord nogle meget håndgribelige forslag, afdelingsbestyrelsen kunne drøfte yderligere. Konsulentfirmaet lavede en plakat med billeder og tekst fra arrangementet, så de børn, der havde deltaget, kunne 'se sig selv', og andre børn kunne se og læse om, hvad der foregik i deres boligområde. Derudover modtog hvert enkelt barn et brev med tak for deltagelsen.

Med udgangspunkt i forslag fra fotosafarien udvalgte ejendomslederen og konsulentfirmaet fire idéer, børnene kunne vælge imellem at arbejde videre med og fremlægge for afdelingsbestyrelsen. Idéerne kvalificerede sig ved at være realiserbare og betydningsfulde for børnene. Både børnegruppen, der deltog i fotosafarien, og afdelingsbestyrelsen blev grundigt forberedt forud for bestyrelsesmødet. Forberedelsen af børnene foregik primært ved, at de blev oplyst om, hvor mødet blev afholdt, hvem der deltog, og hvordan det skulle forløbe, samt ved at de arbejdede med deres fremlæggelse og deres argumentation.

GODE RÅD FRA MILESTEDET

- Tag aktivt stilling til, hvornår på ugen og dagen, det giver bedst mening for børnene, at et arrangement bliver afholdt.
- Forplejning er et rigtigt godt trækplaster, både i forhold til at motivere børnene til at deltage og i forhold til at skabe hygge og samvær.
- Sørg for, at teknikken, fx tablets eller projektor, fungerer, ellers risikerer du let, at børnene bliver utålmodige og mister interessen.
- Investér tid og kræfter i det tværfaglige samarbejde. Fx mellem boligområdets lokale resurser, såsom driftsmedarbejdere og afdelingsbestyrelsen, og de tværfaglige samarbejdspartnere, men også på tværs af boligområder.
- Forventningsafstem sammen med børnene, fx i forhold til hvad rammerne er for deres indflydelse og for konkretiseringen af deres ønsker og idéer.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs mere om undersøgelsen og pilotafprøvningen, "Børnedemokrati i almene boligområder (del I)", herunder finansiering, på www.almennet.dk

Elevinddragelse i skolepolitisk regi

Tema	Skolepolitik.
Projektejer	Trekronerskole.
Udfører	Kontaktlærere til de forskellige elevråd.
Formål	Repræsentere elevernes holdninger i skolebestyrelsen og over for skolens ledelse og dermed sikre, at elevernes interesser bliver varetaget.
Målgruppen	Børn fra alle klassetrin.
Metoder:	Mødeforberedelse, afholdelse af elevrådsmøder, møde med beslutningstagere.
Output	Engagerede elever, der betragter skolen som en medspiller, implementering af konkrete elev-forslag.

Alle elever i Danmark fra 5. klasse og op har ret til at danne elevråd på deres uddannelsesinstitution. Formålet med elevråd er at repræsentere elevernes holdninger i skolebestyrelser og over for skolernes ledelse og på den måde sikre, at elevernes interesser bliver varetaget. Dét tager man seriøst på Trekronerskole i Roskilde.

Skolen oplever, at elevrådsmedlemmerne i særlig grad får mod på at blive aktive (med)borgere; nogle bliver aktive i Danske Skoleelever, andre melder sig ind i et politisk parti, og der bliver i det hele taget vækket en interesse for, hvad der foregår omkring dem. For mange er elevrådsarbejdet første gang, de stifter praktisk bekendtskab med formelle, strukturerede beslutningsprocesser, og med hvordan holdninger fremføres under demokratiske forhold: gennem debat, argumentation og kompromis. Og på Trekronerskole oplever lærerne, at eleverne generelt betragter dem og skolen som medspillere i forhold til at arbejde for det gode børne- og ungdomsliv. Med andre ord er der mange fordele at hente ved at have et velfungerende elevråd, der dels tager sig selv seriøst, dels bliver taget seriøst af skolens ledelse.

SÅDAN ER ELEVRÅDSARBEJDET ORGANISERET

Trekronerskole har et lille elevråd for eleverne fra 4. klasse og ned og et stort for eleverne fra 5. klasse og op. Hvert elevråd har en kontaktlærer, der hjælper med at organisere rådet og vejlede formand og de to næstformænd. Det store elevråd mødes en gang om måneden. Der deltager to elever fra hver klasse fra 5. til 9. Det betyder, at der samlet deltager over 30 elever på et møde. Inden mødet forbereder kontaktlæreren, formanden og næstformændene dagsordenen, og på selve mødet er det formanden, der fungerer som ord-

styrer på mødet. Der er en række faste punkter på dagsordenen, fx godkendelse af referat fra sidst og nyt fra skolebestyrelsesmødet. Derudover tager dagsordenen udgangspunkt i aktuelle spørgsmål eller forhold på skolen eller på skoleområdet generelt. Fx har skolereformen fyldt en del på elevrådsmøderne i 2015.

Elevrådets formand og de to næstformænd deltager altid i skolebestyrelsesmødet, så de kan referere tilbage til det store elevråd og desuden orientere bestyrelsen om, hvad der aktuelt rører sig i elevrådet. Ud over at sidde med i skolebestyrelsen sidder en del af elevrådsmedlemmerne med i en række udvalg, fx idrætsudvalget sammen med idrætslærere, hvor der blandt andet bliver planlagt motionsdag i fællesskab. Elevrådsmedlemmerne har desuden ansvar for at fortælle deres klassekammerater om, hvad der bliver diskuteret i elevrådet. Det foregår typisk på klassemøder, hvor klassekammeraterne også har mulighed for at give input til, hvad elevrådsmedlemmerne skal tage med tilbage til elevrådet.

Det sker, at der sidder elever i rådet, som er meget tilbageholdende. Det kan fx skyldes generthed, eller at de tænker elevrådet som en mulighed for at slippe for undervisning. For at imødekomme de mere stille rådsmedlemmer bliver eleverne ofte delt op i mindre grupper under diskussioner, hvilket virker betryggende for de små og de generte. Når det drejer sig om den sidstnævnte gruppe elever, er erfaringen på Trekronerskole, at disse tilbageholdende elever stille og roligt fornemmer, at miljøet og stemningen i elevrådet motiverer til og forlanger, at hver enkelt rådsmedlem bidrager.

DET FÆLLES ELEVRÅD

De lokale elevråd i Roskilde Kommune er desuden organiseret i et Fælles Elevråd. Formålet med det Fælles Elevråd er at skabe en platform, hvor eleverne kan fortælle om og sparre med hinanden om de udfordringer, der er på de enkelte skoler. Nogle udfordringer går igen på tværs af skoler, og det kan give anledning til, at det Fælles Elevråd beslutter en fælles indsats, som de gjorde i efteråret 2015 med en kampagne mod digital mobning. Fælles Elevrådets formand og næstformand tog kontakt til kommunens Børn- og Ungeforvaltning og fik et møde med kommunens skolechef og velfærdsdirektør. Kontaktlæreren for det Fælles Elevråd har i den forbindelse en vigtig opgave i forhold til at lytte til elevrådsmedlemmernes overvejelser om sådan en kampagne og på baggrund heraf hjælpe dem med at udvikle en dagsorden for mødet og gennemgå fremlæggelsen med eleverne, fx ved at spørge ind til deres argumentation.

Som kontaktlærer for det Fælles Elevråd er det vigtigt at understrege over for elevrådsmedlemmerne, at det er deres råd. Kontaktlæreren kan hjælpe og vejlede, men det er op til eleverne selv, hvor meget og hvad der skal ske i rådet. Derudover er det essentielt for et velfungerende Fælles Elevråd, at der bliver skabt et rum, hvor alle tør at være med. De yngste elevrådsmedlemmer går i 5. klasse, de ældste i 10., og de kender ikke nødvendigvis hinanden på tværs af skolerne. Derfor kan det kræve en vis portion mod og et tillidsfuldt

rum at skulle tale sin sag – og det skal kontaktlæreren være med til at skabe. Første gang de nye rådsmedlemmer mødes, bruger de en dag sammen for at lære hinanden at kende, blandt andet med nogle små lege.

AT BLIVE TAGET ALVORLIGT – OG NOGLE GANGE FÅ SIT ØNSKE OPFYLDT

Det er selvfølgelig en succes for et elevråd, når en indstilling fra eleverne til skolens ledelse går igennem. Men samtidig skal man ikke undervurdere betydningen af den proces, der går forud for en beslutning. En proces, hvor eleverne oplever at blive taget alvorligt, og hvor der bliver brugt tid og kræfter på at diskutere med dem og begrunde den endelige beslutning. Elevrådet på Trekronerskole har prøvet begge dele. For år tilbage var der et ønske fra de ældre elever om at måtte forlade skolen i frikvarteret. Det blev tilgodeset efter argumentation og fælles rammesætning. Til gengæld fik eleverne ikke lov til at have mikroovne i klasseværelserne, blandt andet på grund af brandfare. Men deres ønske blev taget alvorligt, og de indgik i en saglig diskussion med skolens ledelse.

GODE RÅD FRA KONTAKTLÆRERNE

- Giv eleverne nærvær og skab seriøsitet.
- Hjælp eleverne med at tage (med)ejerskab til elevrådet; det er eleverne, der styrer og driver elevrådet med støtte fra læreren.
- Vis, at ledelsen og lærerne gerne vil samarbejde med eleverne, blandt andet ved at lytte til eleverne og turde følge deres idéer.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Find kontaktoplysninger på Trekroner skole på www.3kroner.dk

Børne- og ungeinddragelse i kommunalpolitik

Tema	Kommunalpolitik.
Projektejer	Aarhus Kommune.
Udfører	Børn og Unge-byrådet med støtte fra Århus Ungdommens Fællesråd (ÅUF).
Formål	Være den bedste kommune i Danmark for børn og unge.
Målgruppen	31 unge mellem 13 og 17 år.
Metoder	Mødeforberedelse, afholdelse af byrådsmøder, møde med beslutningstagere, arbejdsgrupper.
Output	Afgivelse af hørings svar, behandling og indstilling af forslag, implementering af konkrete forslag.

Siden 2007 har Aarhus haft et Børn og Unge-byråd. I første omgang som et toårigt forsøg, der i 2009 blev gjort permanent. Det gjorde det, fordi evalueringerne af forsøgsprojektet var gode, og fordi de unge, som havde været involveret, følte, de havde været med til at gøre en forskel. Udgangspunktet for Aarhus Kommune var ønsket om at være den bedste kommune i Danmark for børn og unge og en erkendelse af, at den målsætning kun kunne realiseres med hjælp fra eksperterne: børnene og de unge selv.

Børn og Unge-byrådet blev til i samarbejde mellem Århus Ungdommens Fællesråd (ÅUF) og Børn og Unge-forvaltningen. ÅUF sekretariatsbetjener Børn og Unge-byrådet og samarbejder desuden tæt med Aarhus Kommunes Børn og Unge-forvaltning og Ung i Aarhus. Byrådet består af 31 unge i alderen 13-17 år, som bliver valgt som repræsentanter for deres skoledistrikt til at sidde i Børn og Unge-byrådet for ét år ad gangen.

INDLEDENDE OG AKTUELLE OVERVEJELSER

Den oprindelige plan var, at Børn og Unge-byrådet skulle fungere som et 'skyggebyråd' for det voksne byråd, det vil sige beskæftige sig med samme politiske områder som det voksne byråd, men med en børne- og ungdomspolitisk vinkel. I praksis fungerede det imidlertid ikke optimalt, fordi børnene både manglede viden og interesse for kommunalpolitiske forhold, der lå langt væk fra børne- og ungeområdet. Derfor nåede man til den konklusion, at ikke alle kommunale spørgsmål skal forbi Børn og Unge-byrådet. I stedet fokuserer man i dag på de sager, der vedrører børn og unge. Det gør det enklere at håndtere og organisere for både sekretariat og forvaltning og betyder også, at man har et langt mere engageret Børn og Unge-byråd.

På det første ordinære Børn og Unge-byrådsmøde udvælger byrådsmedlemmerne de emner, de gerne vil beskæftige sig med. Udvælgelsen af emner er udtryk for en balancegang mellem udefrakommende forslag og de unges egne. Det er blandt andet for at sikre, at det primært er de unges egne emneforslag, og ikke kun forvaltningens, der bliver taget op, at man lader ÅUF være sekretariat for Børn og Unge-byrådet. På den måde bliver Børn og Unge-byrådet også hele kommunens byråd og ikke kun den forvaltnings, der betjener de unges byråd, typisk børn- og ungeforvaltningen. Har man ikke mulighed for at etablere et eksternt sekretariat, kan en forvaltning i kommunen selv betjene deres Børn og Unge-byråd. I den situation er det dog vigtigt at sikre, at der findes pædagogiske resurser inden for forvaltningen, som er netop den opgave voksen; at betjene et voksent byråd er væsensforskelligt fra at betjene et Børn og Unge-byråd. Sekretariatsbetjeningen skal blandt andet tage udgangspunkt i målgruppens alder, og det er vigtigt med pædagogiske kompetencer, fx i forhold til at kunne motivere og fastholde de unge.

Etableringen og den fortsatte udvikling af Børn og Unge-byrådet har krævet og kræver en masse indkøring og mange justeringer. Fx diskuterer man, hvordan Børn og Unge-byrådets indstillinger kan komme hurtigere igennem forvaltningen, så de unge, der sidder i byrådet og er afsender på indstillingerne, stadig er medlemmer, når indstillingerne bliver behandlet i det voksne byråd. Ligesom varigheden af en byrådsmedlemsperiode bliver diskuteret sammen med ÅUF og de unge selv.

SÅDAN FÅR BØRN OG UNGE I AARHUS KOMMUNE INDFLYDELSE I PRAKSIS

Børn og Unge-byrådet i Aarhus har forskellige indgange til indflydelse. For det første er Børn og Unge-byrådet høringspart i de sager, der handler om børn og unge, det vil sige at, de bliver opfordret til at afgive høringssvar. For det andet kan alle børn og unge i Aarhus Kommune sende forslag ind, som Børn og Unge-byrådet kan behandle og indstille til det voksne byråd. Indstillinger, som det voksne byråd er forpligtet til at behandle på præcis samme vilkår som et partiforslag.

Børn og Unge-byrådets møder bliver som regel afholdt i byrådsalen og har en varighed på tre timer. Møderne foregår altid i skoletiden blandt andet for at understrege seriositeten og for ikke at afholde aktive unge fra at deltage. Byrådsmedlemmerne får lovligt fravær fra skolen, når de er til Børn og Unge-byrådsmøder. Forud for introdagen i det nye Børn og Unge-byråd har en netværksgruppe, der består af en række centrale århusianske aktører på børn- og ungeområdet, fx Ung i Aarhus, Danske Skoleelever og de fem magistratsafdelinger, udvalgt en række temaer, de mener er aktuelle og relevante for Børn og Unge-byrådet at tage op. Disse bliver præsenteret for Børn og Unge-byrådet og herpå følger en kreativ idéudviklingsproces med brainstorm og gruppearbejde. Ofte er der inviteret en ekstern gæst med til møderne, der har en særlig indsigt i et eller flere af temaerne. Det har fx været en medarbejder fra socialforvaltningen, der fortalte om situationen med et voksende antal udsatte unge i Aarhus. På baggrund af oplæg, idéudvikling og diskussioner

vælger de unge det første emne på første ordinære møde, hvorefter der bliver produceret en indstilling til det voksne byråd. På de næste møder i Børn og Unge-byrådet fortsætter idéudviklingsprocessen, og yderligere et par emner kvalificeres og besluttes.

Børn og Unge-byrådet mødes med hele det voksne byråd mindst én gang om året til et såkaldt dialogmøde i byrådssalen. Når mødet afholdes, har Børn og Unge-byrådet besluttet, hvilke emner de vil arbejde videre med, og mødet er således en præsentation af typisk et eller to udkast til indstillinger samt udveksling af synspunkter med det voksne byråd. Forud for mødet er de unge blevet grundigt forberedt af ÅUF, så de kan motivere deres indstilling og deltage aktivt i den efterfølgende dialog, der ofte foregår i grupper med blandede unge og voksne. Børn og Unge-byrådet præsenterede fx en indstilling om nye og bedre skolestole ved at medbringe de gamle stole, så det voksne byråd bogstaveligt talt kunne mærke på egen krop, hvorfor de unge mente, det var vigtigt. Efter disse møder arbejder Børn og Unge-byrådet videre med indstillingerne til det voksne byråd.

Børn og Unge-byrådets endelige indstillinger bliver fremlagt som en del af en indstilling fra forvaltningen, der indfører egne kommentarer om fx allerede eksisterende initiativer og økonomiske og juridiske overvejelser. Forvaltningen orienterer ÅUF, når en indstilling behandles i det voksne byråd, og det er ÅUF's opgave at orientere Børn og Unge-byrådet om byrådets beslutning.

POLITIKUDVIKLING, SOM BØRN OG UNGE-BYRÅDET HAR VÆRET INVOLVERET I

Børn og Unge-byrådet har beskæftiget sig med mange forskellige emner og givet mange forskellige indstillinger. Indstillingerne fra 2012 til 2015 har handlet om:

- forbedring af parker
- bedre undervisningsmiljø
- sund skolemad
- niveauinddeling i folkeskolen
- UU-vejledning
- førstehjælp i folkeskoler
- skøjtebanen tilbage til Aarhus
- vikartimer i folkeskolen
- ungecafé
- udsatte unge
- unge og erhverv.

Børn og Unge-byrådet har mulighed for at sende op til fire indstillinger til det voksne byråd i løbet af hver valgperiode. I 2013 sendte de unge blandt andet en indstilling om genetablering af en skøjtebane, der året forinden var blevet nedlagt i et budgetforlig. Når de unge laver en indstilling, har de – som alle andre politikere – brug for hjælp, fx til indleden-

de research og afklaring af juridiske spørgsmål. I første omgang er det ÅUF, der hjælper Børn og Unge-byrådet, fx var der inviteret tre videnspersoner til at hjælpe med indstillingen om skøjtebanen. De havde blandt andet besøgsstatistik på den gamle skøjtebane og indblik i Aarhus' lokalplaner med til det Børn og Unge-byrådsmøde, hvor skøjtebanen skulle diskuteres.

De unge har også brug for støtte i forhold til at ramme en form på indstillingen, der både afspejler debatten i Børn og Unge-byrådet, og som kan fungere i det politiske system. Det er også ÅUF, der assisterer de unge med det. Når disse processer er færdige, bliver indstillingen sendt til rådmanden for Børn og Unge, der sørger for at indstillingen bliver sendt til den korrekte forvaltning. I forbindelse med skøjtebanen var det rådmanden for Kultur og Borgerservice. Forvaltningen laver derpå en ny udgave af indstillingen med deres input. Børn og Unge-byrådet argumenterede for, at skøjtebanen var et vigtigt aktiv for ungdomslivet i Aarhus, og indstillingen var med i budgetforhandlingerne for 2014, hvor Aarhus Byråd bevilgede penge til en genetablering i 2015.

CODE RÅD FRA AARHUS KOMMUNE OG ÅUF

- Det er nødvendigt og vigtigt at have medarbejdere med kompetencer inden for børne- og ungeinddragelse, når man skal etablere et Børn og Unge-byråd. En politisk forankret faglighed kan ikke løse opgaven alene, der skal også pædagogisk indsigt til.
- Retten til at indstille forslag er betydningsfuld. Den er både et vigtigt signal, en formel kompetence og en direkte kanal ind til det politiske niveau.
- Ungeinvolvering tager tid, men giver også meget værdi; anerkend at det tager tid at arbejde med demokrati, også i børnehøjde.
- Det fungerer godt at have en anden aktør end forvaltningen selv til at stå for den daglige drift af Børn og Unge-byrådet.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om Aarhus' Børn og Unge-byrådsmøde på <http://ungebyraad.dk/>

National børneinddragelse i Sverige

Tema	Sveriges nationale strategi for børnerettigheder.
Projektejer	Den svenske regering.
Udfører	Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).
Formål	Styrkelse af børns rettigheder i Sverige.
Målgruppen	Alle børn i Sverige.
Metoder	'Unga Direkt' – metode for børneinddragelse, møder mellem børn og beslutningstagere.
Output	Nationalt fokus på børneinddragelse gennem mange og varierende kanaler.

I 2010 vedtog den svenske regering en national strategi for at styrke børns rettigheder i Sverige. Formålet med strategien 'Pejling och dialog' er at tydeliggøre, at ikke kun regeringen har et ansvar for børns rettigheder, men at det gælder alle aktører omkring børn. Derfor har den svenske børneombudsmand også en central rolle i forhold til at formidle strategien og sikre, at den bliver anvendt i praksis. Ud over den overordnede strategi udviklede man en konkret inddragelsesmetode 'Unga Direkt' til at indhente børn og unges erfaringer.

Det er et ambitiøst projekt, den svenske regering har søsat. Et projekt, der forpligter et helt lands aktører på børne- og ungeområdet til altid at spørge sig selv, om børn og unge bør blive inddraget i forbindelse med et givent emne.

DEN SVENSK STRATEGI I ET DANSK PERSPEKTIV

Den svenske interesseorganisation for kommuner, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), indgik i 2010 – i kølvandet på den nationale strategi - en aftale med regeringen om at styrke arbejdet for børns rettigheder, som året efter blev fulgt op af en 'Handlingsplan för att stärka implementeringen av FN's konvention om barnets rättigheter'. SKL så sit engagement som en naturlig del af sin opgave med at sikre sine medlemmers interesser og påtog sig dermed en central rolle i forhold til at styrke inddragelsen af børn og unge. I dansk regi kan den svenske strategi og metode bruges som inspiration i kommunal sammenhæng. Fx kunne man med fordel overveje at udarbejde en fælles kommunal strategi i KL-regi for at styrke inddragelse af børn og unge og dermed styrke deres rettigheder. Den enkelte kommune kan også udarbejde sin egen strategi på tværs af kommunens forvaltninger og derved sikre, at børn og unge både inddrages i egne sager, som fx anbringelse uden for hjemmet, og i mere generelle forhold som byplanlægning, familiepolitik eller sundhedsspørgsmål.

Der er inspiration at hente både i den svenske nationale strategi og i SKL's handlingsplan i forhold til, hvilke typer kommunikationsindsatser der kan skabe synlighed og opmærksomhed om en fælles strategi, og i forhold til hvem i kommunens forvaltning det er vigtigt at inddrage og klæde godt på for at sikre, at en strategi bliver omsat til praksis. Inddragelsesmetoden 'Unga Direkt' er desuden velbeskrevet og kan fungere som en rigtig god skabelon for et konkret inddragelsesforløb.

SÅDAN BLIVER DEN NATIONALE STRATEGI KOMMUNIKERET OG FORANKRET

Den svenske regering var fra starten meget bevidst om, at hvis den nationale strategi skulle ud og leve i praksis, var det nødvendigt at få den formidlet tydeligt og kontinuerligt til alle de aktører, man gerne ville have til at handle på den.

Derfor fokuserede man i kommunikationsstrategien på at:

- vise, at der findes problemer; børns rettigheder tilgodeses ikke i lige så høj grad, som de burde.
- tydeliggøre ansvaret for, at børns rettigheder anerkendes og tilgodeses.
- skabe pres fra forskelligt hold for at øge beslutningstageres motivation for at handle.
- gennemføre indsatser, som bidrager til, at den nationale strategi forankres og anvendes til at skabe forandring.

Konkret kom disse indsatser til udtryk i en række aktiviteter, fx:

- møder mellem børn og beslutningstagere
- etablering af en web-plattform, hvor den nationale strategi samt konkrete inddragelsesmetode præsenteres og uddybes
- en film med en række børn og unge, der alle har oplevet, at deres rettigheder ikke blev tilgodeset
- en heldagskonference med myndighedsansatte om det at samtale med børn.
- et nyhedsbrev, der skal opretholde både beslutningstagere og medarbejderes interesse for den nationale strategi
- pressearbejde, blandt andet en mediepakke til de lokale aktører samt løbende nyheds- og debatartikler.

Den primære målgruppe for kommunikationsindsatsen var ledende personer inden for kommuner, regioner og statslige myndigheder, som man identificerede som dem, der skulle videreformidle og forankre den nationale strategi samt skabe konkret handling på baggrund af strategien.

HOVEDELEMENTER I INDDRAGELSESMETODEN 'UNGA DIREKT'

I forbindelse med den nationale strategi fik den svenske Børneombudsmand til opgave at udvikle og afprøve en metode til at indhente børn og unges erfaringer og synspunkter samt gøre metoden tilgængelig for statslige myndigheder, kommuner og regioner, som

kan have gavn af en metode til at lytte til børn i udsatte situationer. 'Unga Direkt' har mange lighedspunkter med den inddragelsesmetode, der i Børnerådet bliver kaldt ekspertgruppe (læs om ekspertgrupper kapitel 4, s. 121).

Udgangspunktet er, at barnet er ekspert i sit eget liv. Metoden ligger tilgængelig på web og indeholder seks trin:

- 1) Forberedelser
- 2) Kontakt med børnene og de unge
- 3) Arbejds møder
- 4) Analyse
- 5) Unge-præsentationer
- 6) Spredning af budskabet.

Hvert af de seks trin i metoden er beskrevet og illustreret med en video og en kort tekst, der pointerer de væsentligste pointer og overvejelser, man som voksen skal gøre sig i forbindelse med inddragelsesarbejdet.

GODE RÅD FRA SVERIGE

- Arbejdet for at styrke børneinddragelsen bør være tværpolitisk forankret i kommunen, så beslutninger ikke forsvinder ved majoritetsskifte.
- Indsatsen bør være forankret på alle niveauer i organisationen, så hele organisationen er klar over, at det er et fokusområde.
- Man bør sikre en koordinerende funktion, når børneinddragelsen er et fokusområde på tværs af forvaltningen.

HVIS DU VIL VIDE MERE

- Læs om Sveriges nationale inddragelsesstrategi på <http://www.barnombudsmannen.se>

8

Bilag

1. Opfølgende e-mail til gatekeeper om rekruttering

Side 208

2. Samtykkebrev til forældre om fotografering på skole

Side 210

3. Samtykkebrev til forældre om interview

Side 211

4. Informationsbrev til klasser om undersøgelsesresultater og medieomtale

Side 212

5. Informationsbrev til forældre om pilottest af spørgeskema i skoleklasse

Side 213

6. Informationsbrev til ekspertgruppe

Side 214

7. Tilbage melding til deltagere i kvantitativ undersøgelse:

Pixi-rapport

Side 216

8. Interviewguide – opfølgende interviews med børnehavebørn

Side 217

9. Interviewguide – børn i alderen 10-17 år indlagt i psykiatrien

Side 219

10. Forkortet udgave af FN's Børnekonvention

Side 224

11. Børnerådets børnesyn

Side 229

1. Opfølgende e-mail til gatekeeper om rekruttering

Kære [navn på ledende overlæge ved børne- og ungdomspsykiatrisk afdeling]

Som aftalt i telefonen sender jeg her lidt på skrift om Børnerådets undersøgelse og de besøg, vi meget gerne vil lave hos jer. Vedhæftet finder du en projektbeskrivelse, som forhåbentlig kan give jer et godt indblik i projektet. Jeg har også skrevet de ting, vi talte om i telefonen, nedenfor, så du og eventuelt de tre afdelinger kan få et hurtigt indblik i, hvad vores henvendelse konkret drejer sig om uden nødvendigvis at læse hele projektbeskrivelsen.

I er naturligvis meget velkomne til at vende tilbage med spørgsmål og kommentarer. Og så vil vi glæde os til at høre fra jer og forhåbentligt møde nogle af jer i april eller maj.

Om undersøgelsen

Børnerådet er i gang med et projekt, der skal afdække, hvordan børn og unge selv oplever mødet med børne- og ungdomspsykiatrien samt det forløb, de gennemgår i forbindelse med en indlæggelse. Vi ved, at der sker forandringer på området, og snart kommer regeringens psykiatriudvalg med deres rapport, som vil danne udgangspunkt for en eventuel ændring af psykiatriloven. Børnerådet ønsker at sikre børn og unge en stemme i debatten om, hvad der er vigtigt for at sikre gode indlæggelser og forløb i børne- og ungdomspsykiatrien. Derfor har vi sat os for at komme rundt i hele landet og besøge dag- og døgnindlagte børn og unge. Vi er opmærksomme på, at kun en brøkdel af børnene og de unge i børne- og ungdomspsykiatrien bliver indlagt, men det vil være disse børn og unge, vi i denne sammenhæng vil fokusere på.

Forud for besøgene har vi haft en række møder med en ekspertgruppe med fem unge, som tidligere har været indlagt. Dette har givet os et indblik i, hvilke udfordringer der kan være for både den unge og den unges familie før, under og efter en indlæggelse. Vi har talt meget med de unge om deres oplevelser af selve indlæggelsen – flere af de unge har været indlagt flere gange og på forskellige afdelinger. I den forbindelse har vi fået skærpet vores opmærksomhed på de store forskelle, der kan være i børnenes og de unges oplevelser og forståelser af indlæggelsen, alt efter om de bliver spurgt under, umiddelbart efter eller lang tid efter indlæggelsen. Ekspertgruppen fortæller, at megen refleksion og selvindsigt først kommer efter en indlæggelse, og dette vil vi naturligvis have med i vores forståelse, når vi møder og interviewer børn og unge på afdelingerne.

Besøg og interview

Vi vil meget gerne have lov at komme på besøg på afdelingerne x, y og z i april eller maj måned. Besøget vil vare nogle timer, afhængigt af hvor mange børn og unge der er på afdelingen, og hvorvidt nogle af dem har lyst til at blive interviewet. Det er vores håb, at en eller flere af børnene har lyst til at vise os lidt rundt og måske fortælle om hverdagen på afdelingen. Efterfølgende vil vi gerne give børnene og de unge mulighed for at blive interviewet – senere samme dag eller dagen efter. Hvis det er muligt, vil vi gerne kunne samle dem, der har lyst og mulighed for det, til et kort informationsmøde om undersøgelsen og interviewene.

Børnene deltager naturligvis anonymt i undersøgelsen, og deres navne vil derfor ikke fremgå nogen steder efter interviewene. Deltagelsen er helt frivillig, og vi vil inden besøget aftale en procedure for samtykkeindhentelse fra forældre i overensstemmelse med den enkelte afdelings praksis.

I forbindelse med projektet vil vi besøge 1-3 afdelinger i alle fem regioner, og vores håb er at kunne lave interviews med et eller flere børn eller unge fra hver afdeling. Børnene og de unge skal ikke tage beslutning om interviews på forhånd, da det mest optimalt sker i mødet med Børnerådet og naturligvis under sparring med personalet. Interviewene kan finde sted dér, hvor børnene ønsker det, og vil vare ca. en halv time. Interviewene vil være tilpasset de enkelte børns alder og situation. Vi er meget opmærksomme på, at ikke alle børn og unge på afdelingerne vil være i stand til at deltage i et interview, eller at deres deltagelse kræver særlige hensyn, og vi vil gøre meget ud af at sparre med personalet på den enkelte afdeling om dette.

Vi ser frem til at høre fra dig eller en af dine kollegaer med henblik på aftale om konkret besøgsdag.

Mange hilsner

[Navn, titel og kontaktinformationer]

Børnerådet

2. Samtykkebrev til forældre om fotografering på skole

Kære forælder

Hvert år udgiver Børnerådet bøger, rapporter og andre publikationer om børns liv og vilkår i Danmark. Udgivelserne handler om vidt forskellige emner – om alt fra familielivet, skilsmisser, livet i skolen og fritidsinteresser til anbringelser, mistrivsel, mobning og overgreb.

Børnerådets opgave er at sikre, at børn og unge bliver hørt i den offentlige debat, og når der træffes beslutninger om børns forhold – af politikere, af myndigheder, i kommunerne, i skolen, i daginstitutionerne og mange andre steder.

Billeder af børn i Børnerådets publikationer

Vi lægger vægt på, at børn skal være synlige for beslutningstagerne – både billedligt talt og helt konkret. Derfor illustrerer vi vores udgivelser og hjemmesider med billeder af børn i hverdags-situationer – udramatisk, ordentligt og med respekt for det enkelte barn. Det kan være portrætbilleder, gruppebilleder eller situationsbilleder.

Tilladelse fra forældrene

Men vi fotograferer naturligvis ikke børn uden at have fået lov af deres forældre.

Derfor håber jeg, du vil give tilladelse til, at Børnerådets fotograf, [navn], tager billeder af blandt andre dit barn, og til at Børnerådet anvender billederne til illustration af publikationer og på Børnerådets digitale platforme fem år frem. Det vil fremgå af publikationerne mv., at der er tale om modelbilleder.

Fotografen vil være på skolen [dato og klokkeslæt].

Få mere at vide

På Børnerådets hjemmesider brd.dk og børneportalen.dk kan du se eksempler på, hvordan vi anvender billeder af børn og unge. Klassens lærer har desuden fået nogle eksemplarer af vores udgivelser, hvor I kan se, hvordan vi bruger billederne.

Har du spørgsmål, er du meget velkommen til at kontakte mig.

Med venlig hilsen

[Navn, titel og kontaktinformationer]

Børnerådet

☞ -----

_____ må gerne blive fotograferet, og Børnerådet må anvende billederne
Dit barns navn til illustrationsbrug fem år frem.

Dato

Din underskrift

3. Samtykkebrev til forældre om interview

Kære forældre til børn på [afdelingsnavn]

Børnerådet er i gang med en undersøgelse med børn, som er indlagt i børne- og ungdomspsykiatrien. Formålet er at give børn og unge en stemme i debatten om, hvordan vi i Danmark sikrer gode indlæggelser og forløb for børn og unge. Derfor besøger Børnerådet i foråret 2013 en række børne- og ungdomspsykiatriske afdelinger i hele landet.

[Afdelingsnavn] er blandt de udvalgte afdelinger, og vi har fået lov til komme på besøg [dato] for at få et indblik i hverdagen og livet på afdelingen. Under besøget vil vi fortælle børnene og de unge lidt om undersøgelsen og invitere dem til at blive interviewet.

Interviewene tilpasses hvert enkelt barn eller ung. De planlægges sammen med barnet/den unge, med afdelingens personale og eventuelt jer som forældre. Udgangspunktet er børnenes og de unges oplevelser med indlæggelsen og forløbet, og målet er at få sat fokus på, hvad der – set i et børneperspektiv – fungerer godt, og hvor der måske er brug for forandringer. Alle børn og unge, der deltager, anonymiseres i vores publikationer, det vil sige, at deres egne navne ikke vil fremgå, ligesom vi også vil sørge for at ændre på indhold i udsagn, der vil kunne genkendes.

Forud for besøget er det vigtigt, at du som forælder giver tilladelse til, at dit barn er med i undersøgelsen, for det tilfælde at dit barn ønsker at deltage. Derfor håber vi, du vil skrive under og aflevere det til afdelingen inden besøget [dato].

Du er meget velkommen til at kontakte os, hvis du vil vide mere om undersøgelsen eller om Børnerådet.

Mange hilsner

[Navn, titel og kontaktoplysninger]

☞ -----

_____ må deltage i interview med Børnerådet, og anonymiserede
Dit barns navn citater og lydfiler må indgå i Børnerådets formidling.

Dato

Din underskrift

4. Informationsbrev til klasser om undersøgelsesresultater og medieomtale

Kære [navn på lærer] og elever på [navn på skolen]

Først og fremmest mange tak, for at jeres klasse er ambassadørklasse for Børnerådets Børne- og Ungepanel. Siden det nuværende Børne- og Ungepanel startede i efteråret 2013, har din klasse spillet en uvurderlig rolle i forhold til at stille op til interviews, teste spørgeskemaer og brainstorme på temaer til undersøgelser.

Den viden, I har givet os, er afgørende for, at Børnerådet kan tale børn og unges sag i medierne og over for eksempelvis politikerne.

Jeres svar sparker gang i den offentlige debat

Siden I hjalp os på vej med undersøgelsen 'Portræt af 7. klasse' tilbage i november 2013, har vi i Børnerådet arbejdet på at give undersøgelserne i Børne- og Ungepanelet liv i den offentlige debat. Det har vi især gjort gennem en række Børneindblik, som er analyser, hvor vi sætter fokus på temaer som fx krop og kærester, sociale medier, og senest jeres holdning til skældud og stressede forældre.

Det nyeste Børneindblik har skabt en livlig og vigtig debat i medierne og er blandt andet omtalt i Politiken og i Ultra Nyt på DR Ultra. I kan læse artiklerne på:

Politiken: [\[link\]](#)

Ultra: [\[link\]](#)

De tidligere Børneindblik og nogle af medieomtalerne om blandt andet unges brug af sociale medier kan I finde på Børne- og Ungepanelets hjemmeside: [\[link\]](#)

Tak, fordi I er med

Vi vil endnu engang gerne takke jer mange gange for jeres indsats som ambassadørklasse og for, at I vil stille op til eksempelvis interviews. Det er virkelig vigtigt, at jeres meninger og holdninger kommer frem i den offentlige debat – da det jo kun er jer, som kan se forholdene fra et ægte ungeperspektiv.

Vi håber, at I alle har modtaget pixirapporten 'Unge og Medier' med posten i den forgangne uge. Pixirapporten er skrevet på baggrund af de svar, som de 1.932 deltagere i Børne- og Ungepanelet gav i undersøgelsen, og er tænkt som et oplæg til at snakke om de mange spændende svar, I og de mange andre unge har givet.

Hvis I har spørgsmål om panelet eller de forskellige Børneindblik, er I meget velkomne til at kontakte mig.

Mange hilsner

[Navn, titel og kontaktoplysninger]

5. Informationsbrev til forældre om pilottest af spørgeskema i skoleklasse

Kære forældre til [klasse] på [navn på skolen]

Efter aftale med [klasse]s klasselærer [navn på klasselærer] kommer vi [dato] på besøg i [klasse] på [navn på skolen].

Vi kommer i anledning af, at vi i Børnerådet er i gang med en spørgeskemaundersøgelse i vores Børne- og Ungepanel, som denne gang har fokus på unge og medier. Med undersøgelsen dykker vi ned i emner som børn og unges medieforbrug og digitale liv, mediers indvirkning på søvn, stress og koncentration, mobning i digitale rum og digitale rettigheder.

Da [navn på skolen] er en del af Børne- og Ungepanelet, kommer vi på besøg for at gennemføre vores spørgeskema sammen med eleverne. Spørgeskemaerne besvares enkeltvis og sammen med en medarbejder fra Børnerådet. Elevernes besvarelser er anonyme.

Vi håber, at eleverne kan hjælpe os med at gøre spørgeskemaerne endnu bedre. Deres vurdering af spørgeskemaet er afgørende viden, når vi redigerer og færdiggør spørgeskemaet til Børne- og Ungepanelet. Som regel synes de unge, at det er spændende at deltage, og det kan ofte føre til interessante diskussioner i klassen efterfølgende. Vi håber også, at eleverne i [klasse] synes, at det er spændende.

Børne- og Ungepanelet

Børne- og Ungepanelet består af cirka 2.000 elever, der p.t. går i 7. klasse på skoler fordelt over hele landet. Vi følger eleverne fra starten af 7. klasse til udgangen af 9. klasse. To gange om året besvarer eleverne et spørgeskema, som handler om et eller flere emner, som optager børn/unge på deres alder.

På baggrund af elevernes svar udarbejder vi en rapport, som vi formidler til fagfolk og politikere. Børnerådets opgave er at være børn og unges stemme og at tale børn og unges sag. Det er derfor helt afgørende af få viden om deres egne perspektiver på forhold, som vedrører dem. Her spiller Børne- og Ungepanelet en vigtig rolle.

Vi har tidligere lavet undersøgelser om fx mobning, finanskrisen, indeklima og familieformer. Den næste undersøgelse, som laves dette forår, bliver en undersøgelse af 7. klasses brug af samt forhold til sociale medier.

Hvis du har yderligere spørgsmål, er du meget velkommen til at kontakte mig.

Mange hilsner

[Navn, titel og kontaktoplysninger]

6. Informationsbrev til ekspertgruppe

Kære [navn]

Vi vil gerne invitere dig med i en ekspertgruppe i Børnerådet. Ekspertgruppen består af unge, der har været uledsagede, mindreårige asylansøgere, og som nu har fået asyl og bor i Danmark – ligesom dig. Vi kalder jer eksperter, fordi I har ekspertviden om netop det at være ung, uledsaget flygtning i Danmark.

Hvorfor laver Børnerådet en ekspertgruppe?

Det gør vi, fordi vi mener, at det er vigtigt, at jeres stemme bliver hørt i debatten om, hvordan børn og unge i det danske asylsystem bliver behandlet, og hvordan I oplever modtagelsen i det danske samfund.

Børnerådets opgave er at være talerør for børn og unge. Vi sikrer, at dem, der tager beslutninger i samfundet, husker at lytte og inddrage børnene og de unge. Derfor vil vi gerne inddrage jer, der har prøvet at søge asyl i Danmark. Jeres anbefalinger og forslag til forbedringer vil vi sørge for at bringe videre til politikere og andre, som arbejder med asylsystemet.

Hvad er Børnerådet?

Børnerådet er en organisation, der arbejder for, at børns rettigheder overholdes, og at børn og unge bliver lyttet til og inddraget i alle forhold, der handler om dem. Derfor laver vi undersøgelser om, hvad børn og unge synes om en lang række forskellige forhold – og vi holder møder med politikere, fagfolk og den brede offentlighed for at give dem viden om, hvordan børn og unge ser på deres eget liv.

Hvad skal det bruges til?

Målet med at samle denne ekspertgruppe er at finde ud af, hvordan I har oplevet at være uledsaget, mindreårig asylansøger og flygtning i Danmark. Den viden er vigtig for at kunne forbedre hele systemet. Vi vil gerne – sammen med jer – lave nogle anbefalinger til, hvordan man kan gøre det bedre at være ung, uledsaget asylansøger i Danmark, samt hvordan kommunen bedst muligt tager imod en, når man har fået opholdstilladelse. Måske kan der laves nogle konkrete råd til politiet, kommunen, skolen eller Udlændingestyrelsen. Det er nemlig vigtigt, at unge, uledsagede asylansøgere både har en god oplevelse med at ankomme til Danmark, og at de får et godt ungdomsliv her i landet.

Hvornår og hvor holder vi møder i ekspertgruppen?

Vi holder i alt tre til fire møder. Det første møde finder sted [dato og tid]. De næste møder aftaler vi sammen med jer, så vi er sikre på, at I alle kan være med. Vi sørger for, at I får aftensmad og snacks undervejs. Det foregår i Børnerådet i København, der ligger tæt ved Hovedbanegården. Vi betaler for din transport, så det ikke koster dig noget at være med.

Hvordan foregår møderne?

Vi håber, at mellem fem og ti unge har lyst til at være med i ekspertgruppen. Vi har inviteret unge fra forskellige steder i Danmark og unge, som kommer fra forskellige lande. Vi har inviteret både piger og drenge i alderen 14-20 år.

Fra Børnerådet deltager [navn] og [navn], som du kan se på billedet sidst i brevet.

Møderne varer ca. tre timer hver – og vi gør alt, hvad vi kan, for at de bliver hyggelige og interessante. Det er vigtigt for os, at I synes, det er trygt og rart at være med, og at alle føler, de kan sige, hvad de vil. Vi vil fx gerne høre om jeres oplevelser med politiet, Udlændingestyrelsen, asylcenteret, kommunen og jeres skole og fritid. Men I kan også selv være med til at vælge, hvilke temaer vi taler om. For det er jer, der er eksperterne.

Hvordan melder du dig til?

Du melder dig til ved at ringe eller skrive til [navn]. Hvis du skriver en mail, så husk at give os dit telefonnummer. Vi vil nemlig gerne ringe til dig, før vi mødes i ekspertgruppen, for at forklare lidt mere og sikre, at du er helt med på, hvad der skal foregå.

Du må også meget gerne ringe eller skrive, hvis du har spørgsmål, inden du beslutter dig. Vi håber at høre fra dig.

Mange hilsner

[Navn, titel og kontaktinformationer]

[Billede af facilitatorer]

7. Tilbage melding til deltagere i kvantitativ undersøgelse: Pixi-rapport

HVEM ER I?

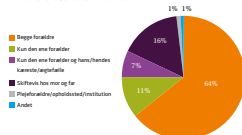
FAMILIE- OG PRIVATLIV

I dag har vi et par af forskellige måder at være familie på. Ved større undersøgelser i Danmark betyder man hele 37 forskellige familieformer. I vores undersøgelse har vi inddelt jer i lidt færre.

Nedenfor kan I se, at de fleste af jer (64 pct.) lever i det, man kalder en kernefamilie dvs. at man bor sammen med både sin far og mor og evt. søskende.

16 pct. af jer bor alene hos den ene af jeres forældre, og 11 pct. bor faktisk den ene af jeres forældre. 14 pct. af jer har forældre, der ikke bor sammen.

Hvilke voksne bor du sammen med?

Antal svar: 1.596

6

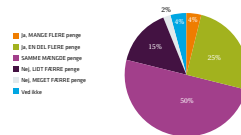
ØKONOMI OG AFSAVN

FAMILIENS ØKONOMI

I spørgeskemaet bad vi jer om at fortælle jer til, hvor mange penge jeres familie har i forhold til en typisk familie i Danmark.

Halvdelen svarer, at deres familie har samme mængde penge som en typisk familie. 28 pct. fortæller, at deres familier har en del eller mange flere penge end en typisk familie, mens 17 pct. svarer, at deres familier har færre eller meget færre penge end en typisk familie.

Tror du at din familie har flere eller færre penge end en typisk familie i Danmark?

Antal svar: 1.586

15

VIDSTE DU, AT...

I 2013 lå vi en officiel fattigdomsgrense i Danmark.

Efter denne grænse er man fattig, hvis ens familie:

- gennemsnitligt år har haft en indkomst, som er mindre end halvdelen af medlandsindkomsten*,
- har en leetid på mindre end 100.000 kr.,
- ikke er studerende.

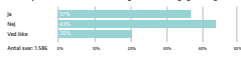
I 2013 var ca. 7.200 børn, beboere af økonomisk fattigdom, mens tallet i 2011 var ca. 10.500.

*Forsættelig, at alle familier vil leve på en lang række efter hvor stor den indkomst er. Medlemmer af store familier, der står medlemmer af store familier.

I spørgeskemaet har vi spurgt, om nogen af jer har prøvet at måle undvære noget, som var vigtigt for jer. Det svarer 37 pct. af jer, at I har prøvet.

Har du prøvet at måle undvære noget, som var vigtigt for dig?

16

Der kan være mange grunde til, at man har undværet noget, som var vigtigt for en, fx at en forælder ikke mente, at det, man gerne ville have, var nødvendigt. Der er dog også nogle, der må undvære noget, som de synes er vigtigt, fordi de voksne selv synes ikke har råd til det. Når man må undvære noget, som er vigtigt for en, fordi ens forældre ikke har råd, så kalder man det et afsavn. Nogle afsavn er mere alvorlige end andre - fx kan det være et stort afsavn, hvis man ikke får gåret til sin fødselsdag, ikke kan komme med på lejokøb eller ikke kan være med i en forening, fordi ens forældre ikke har råd til at betale for medlemsskab.

Nedenfor kan I læse nogle af de mange eksempler på bemærkninger, som I er kommet med.

DEBAT I KLASSEN

Hvilke af de bemærkninger, I har nævnt, synes I, er vigtigst? Er det vigtig at kunne søge rettigheder? Hvorfor svarer I så?

22

FORVENTNINGER TIL SKOLESTART

Målgruppe: Børn på fem år i to-tre forskellige børnehaver. Interviewene foretages individuelt eller i grupper på to eller tre børn. Interviewet stopper, når børnene bliver ukoncentrerede eller selv siger fra.

Introduktion før interviewet: Husk kort at fortælle børnene 1) at de er eksperterne, så der er ikke rigtige og forkerte svar, 2) at de skal sige til, hvis de ikke har lyst at være med mere, 3) at jeg ikke fortæller det, de siger, videre til forældre, pædagoger eller andre børn, 4) MEN hvis jeg bliver bekymret for dem, så skal jeg fortælle det videre til nogle andre voksne, sådan at man kan gøre noget ved det, man er bekymret for.

Baggrundsviden: 87 pct. glæder sig til at starte i skole

- Næsten alle børn glæder sig til at starte i skole. Hvorfor tror I, de gør det?
- Hvorfor glæder I jer? ... Okay, og er der også andre grunde?
- Hvad er det egentlig, I glæder jer til? Tror I, der er nogle børn, der glæder sig til andre ting ved skolen? Hvad kunne det være?
- Hvorfor tror I, at der er nogle børn, der ikke glæder sig til at starte i skole?

Baggrundsviden: 34 pct. tror, at det er svært at gå i skole

- Tror I, det er svært at gå i skole?
- Hvad er det, der er svært ved skolen?

Baggrundsviden: 26 pct. tror, det er kedeligt at gå i skole

- Hvornår tror I, at det er kedeligt i skolen?
- Hvad skal lærerne gøre for, at det ikke er kedeligt at være der?

Baggrundsviden: 87 pct. tror, at lærerne er søde, 13 pct. er i tvivl, eller tror ikke de er søde

- Hvordan tror I, at lærerne i skolen er?
- Hvordan er en sød lærer? Hvordan er en lærer, der ikke er sød?
- Der er mest pigerne, der tror, at lærerne er søde. Drengene er mere bange for, at lærerne ikke er søde – hvorfor tror I, at det er sådan?

Baggrundsviden: 26 pct. tror, at lærerne skælder meget ud

- Mange børn tror, at lærerne i skolen skælder meget ud. Hvorfor tror de det?
- Hvad tror I, at lærerne skælder ud over?
- Hvordan tror I, at børnene har det i skolen, når deres lærere skælder meget ud?

Skoleparat. Hvornår er man det?

- Er der nogen ting, man skal kunne, for at man kan starte i skole? Hvad er det?

8. Interviewguide – opfølgende interviews med børnehavebørn

- Er alle børn på seks år klar til skolen? Hvorfor/hvorfor ikke?
- Er der noget, der kan gøre, at man ikke er klar til skolen?

Baggrundsviden: 27 pct. ved ikke eller tror ikke, de får let ved at få nye venner

- Hvorfor kan det være svært at få nye venner, når man starter i en ny skole, tror I?

Baggrundsviden: 30 pct. tror, at de vil blive drillet

- Mange børn i børnehaven tror, at de bliver drillet, når de kommer i skole. Hvorfor tror I, de tænker det?
- Hvad kan man blive drillet med i skolen?
- Hvem er det, der driller i skolen?

Baggrundsviden: 16 pct. tror, de kommer til at lave ballade i skolen, 13 pct. tror, de måske gør

- Der er mange børn, der tror, de kommer til at lave ballade i skolen. Hvorfor tror I, at børn siger det?

Baggrundsviden: 89 pct. tror, de bliver dygtige i skolen

- Hvordan er man dygtig i skolen?
- Tror I, at I bliver dygtige i skolen? Hvorfor tror I det? Hvorfor tror I ikke det?

Baggrundsviden: 73 pct. har lavet skoleting med de voksne i børnehaven

- Er det vigtigt, at man prøver at lave skoleting med de voksne i børnehaven, inden man selv skal starte rigtigt i skole? Hvorfor er det vigtigt? Hvorfor ikke?
- Er det vigtigt, at man har prøvet at være på en skole? Hvorfor er det vigtigt? Hvorfor ikke?

Har I været på en skole?

- Hvordan er skolen anderledes end børnehaven?

INTRODUKTION

Præsentation
Om undersøgelsen

Formål

Om interviewet

Om dig

Interviewets rammer

- Af Børnerådet og interviewer
- Vi skal besøge x afdelinger i hele Danmark og tale med de børn og unge, der har lyst. Vi håber på ca. x interviews.
- Få voksne til at forstå hvordan børn oplever det at være indlagt på en børne- eller ungdomspsykiatrisk afdeling. Og forhåbentlig være med til at forbedre forholdene på sigt for alle indlagte børn og unge i DK.
- Hvordan er det at være indlagt? Hvad fungerer godt, og hvad fungerer dårligt? Du skal tænke på hele forløbet og må tale om lige de ting, du selv synes er vigtigst.
- Du er ekspert. Ingen rigtige og forkerte svar. Frivilligt at svare.
- Anonymt. Bliver optaget. Dog underretningspligt, men aldrig uden at inddrage dig. Du kan stoppe, når du ikke har lyst eller orker mere. Men ellers ca. ½ time.

INTERVIEWSTART

SPØRGSMÅL

Indledning

- Vil du starte med at fortælle, hvor længe du har været indlagt her? Og hvorfor du er her? Evt. diagnose? (egen opfattelse af indlæggelsesårsag)
- Har du tidligere været indlagt på en psykiatrisk afdeling?
- Om at blive indlagt:
Hvad var det bedste ved at blive indlagt?
Var der noget dårligt ved at blive indlagt?
Hvad har været det sværeste?

9. Interviewguide – børn i alderen 10-17 år indlagt i psykiatrien

TEMAER OG UNDERTEMAER**STØTTESPØRSMÅL****Personalet på afdelingen**

Pædagogiske kompetencer
At blive set som barn/ung og
ikke bare 'patient'
Udskiftning, stabilitet,
kontinuitet
Gode vs. dårlige relationer
Samtaler

- Hvor mange forskellige voksne møder du her på afdelingen?
- Synes du, at de er søde/gode/dygtige?
- Føler du dig tryk ved dem?
- Hvad er det, der gør, at du synes, de er søde/gode/giver tryghed?
- Hvornår er det så, at de voksne her på afdelingen IKKE er gode?
- Hvad gør de forkert?
- Hvad ville du ønske, de gjorde?
- Er der nogen, du snakker godt med?
- Hvad skal der til, for at du kan snakke godt med de ansatte her?

Behandlingen

Forståelse af behandlingen
og formålet
Information og inddragelse
Oplevelse af udredning:
Psykologisk, talepædagogisk
og somatisk

- Hvad gør lægerne her for at hjælpe dig?
- Hvordan har de fundet ud af, hvilken hjælp du har brug for?
- Hvem har været med til at finde ud af det?
- Er der noget, de glemmer at hjælpe dig med?

Børnegruppen på afdelingen

At påvirke hinanden
Nye venner
Drilleri/Mobning
Fælles vs. individuelle regler
Forskelsbehandling
Personalets rolle i ft.
børnegruppen
Sammensætning af gruppen

- Hvordan har du det med de andre børn/unge her på afdelingen?
- Bruger I hinanden på en god måde? Hvordan det?
- Hvad synes du om reglerne her? Er de ens for alle? Er det godt eller skidt? Hvorfor?
- Er de voksne gode til at hjælpe jer, hvis I er uvenner, eller der er nogen, der ikke opfører sig ordentligt?

Venner uden for afdelingen

At have besøg
At holde kontakten
Støtte og forståelse
Åbenhed og tabuisering
Stigmatisering

- Har du besøg af venner hjemmefra?
- Hvordan er det? Eller hvorfor ikke?
- Er der noget, der er svært?
- Hvad kunne gøre det lettere?

De fysiske rammer

Indretning
Hjemlighed - tryghed
Eget værelse
Fællesrum
Legefaciliteter
Toiletforhold
Internet og IT

- Hvad synes du om dit værelse/stuen?
- Er det rart at være her?
- Hvad kunne være bedre?
- Har du de ting, du har brug for på dit værelse?
- Er der nogle ting eller andet, du savner her på afdelingen?

Inddragelse og rettigheder

At blive lyttet til, taget alvorligt
og mødt med respekt
Information og indsigt
Kendskab til egne rettigheder og
klagemuligheder

- Synes du, de lytter til din mening her på afdelingen?
- Har du fået noget at vide om, hvad du har ret til?
- Ved du, hvem du kan gå til, hvis du er ked af noget, eller hvis der er noget, der ikke er i orden?

Tvang

Fastholdelse
Medicinering
Overgreb
Samtykker
Regler og rettigheder

- Har du oplevet at blive tvunget til noget, du ikke havde lyst til?
- Hvordan var det?
- Hvorfor tror du, det skete?
- Kunne det have været undgået? Hvordan?

Overgange

Ventetid
Fleksibilitet vs. rigiditet (fx svarfrist)
Information, hvornår og hvordan
Samarbejde ml. kommune og hospital

- Har du oplevet at måtte vente på at blive indlagt? Hvordan var det?
- Hvordan fik du besked om indlæggelsen?
- Har du fået hjælp til at forberede dig på indlæggelsen?
- Hvordan har det været at komme hjem igen?

Familie

Mulighed for kontakt og besøg
Støtte og forståelse
Åbenhed og tabuisering
Inddragelse – omfang og form

- Hvor meget ser du din familie?
- Er du selv med til at bestemme hvor meget og hvordan?
- Er der noget, du ville ønske du og din familie fik mere hjælp til?

Skole

Aktuelt skoletilbud
Forskel på tidligere skole og her
Fagligt og socialt udbytte
'Huller' i skolegang

- Hvad er godt og dårligt på skolen i forhold til den skole, du gik på, før du kom her?

AFRUNGING**Fremtiden**

- Hvad tror du, der kommer til at ske, når du er færdig med at være indlagt her? Hvad håber du?
- Er der nogen bestemt, du har brug for særlig støtte/forståelse fra?
- Er der noget, du er bekymret for ved at blive udskrevet?

Anbefalinger

- Hvis du skulle fortælle om noget godt ved det, du har oplevet, som du ville ønske, at andre børn i en lignende situation også ville opleve, hvad kunne det så være?
- Hvis du skulle fortælle om noget dårligt, som du ville ønske, at ingen børn skulle opleve, hvad kunne det så være?

- Hvis du skal give gode råde til læger/sygeplejersker/pædagoger på de psykiatriske afdelinger, hvad vil du så sige, at de skal gøre/ikke gøre?
- Når vi giver vores undersøgelse og anbefalinger videre til politikere og praktikere, hvad synes du så, er det vigtigste at fortælle dem? Hvilke tre anbefalinger er de vigtigste at give videre?
- Konkrete anbefalinger til:
Afdelinger
Læger/sygeplejersker/pædagoger/lærere (voksne på hospitalet)
Kommuner/sagsbehandlere
Andre børn & deres forældre
Forældre & søskende
Skoler/lærere/pædagoger (uden for hospitalet)

TIL SLUT

- Er der noget, du synes, vi mangler at snakke om?
- Er der noget, du gerne vil spørge mig om?
- Resultaterne skal bruges i en rapport, som kommer i efteråret 2013.
- Har du nogen at snakke med, og har du brug for hjælp til noget? Kontakt os gerne i Børnerådet.
- Tak! Vi er rigtig glade for, du ville dele dine oplevelser med os

10. Forkortet udgave af FN's Børne- konvention

Artikel 1 – Definitionen på et barn

Børn er personer under 18 år, med mindre den nationale lovgivning fastsætter en lavere myndighedsalder.

Artikel 2 – Ligestilling og beskyttelse mod diskrimination

Alle rettigheder gælder for alle børn uden undtagelse. Landene skal beskytte børn mod alle former for diskrimination.

Artikel 3 – Sikring af barnets interesser

Samfundet skal sikre barnets tarv, når der træffes beslutninger. Staten er forpligtet til at vedtage særlige regler, der beskytter barnet.

Artikel 4 – Opfyldelse af konventionens hensigter

Statens forpligtelse til at leve op til konventionens ord og hensigter, herunder gennemføre nødvendig lovgivning.

Artikel 5 – Forældres ansvar

Landene skal respektere forældres ansvar for at give barnet den vejledning, som er mest hensigtsmæssig for dets evner og udviklingsmuligheder.

Artikel 6 – Retten til livet

Barnets ret til livet og statens forpligtelse til at sikre barnets overlevelse og udvikling.

Artikel 7 – Navn og nationalitet

Barnets ret til navn og nationalitet fra fødslen.

Artikel 8 – Beskyttelse af identitet

Statens forpligtelse til at beskytte og om nødvendigt genskabe barnets grundlæggende identitet (navn, statsborgerskab og familierelationer).

Artikel 9 – Forældres beskyttelse af barnet

Barnets ret til at bo sammen med sine forældre, medmindre dette skønnes uforeneligt med barnets tarv. Barnets ret til at opretholde kontakt til begge forældre, hvis det lever adskilt fra den ene eller dem begge. Statens forpligtelse til at genskabe en sådan kontakt, hvis adskillelsen skyldes årsager iværksat af staten.

Artikel 10 – Familiesammenføring

Barnets og forældrenes ret til frit at forlade et hvilket som helst land og rejse ind i deres eget eller i et andet land for at blive genforenet eller for at genskabe forældre-barn-forholdet.

Artikel 11 – Kidnapning og tilbageholdelse

Statens forpligtelse til at forhindre og om nødvendigt omgøre kidnapning af børn til udlandet, foretaget af forældre eller tredje part.

Artikel 12 – Retten til at udtrykke meninger

Barnets ret til at give udtryk for en mening og krav på, at denne mening respekteres i overensstemmelse med barnets alder og modenhed.

Artikel 13 – Frihed til at udtrykke sig og til information

Barnets ret til at give udtryk for sine følelser og synspunkter, medmindre dette krænker andres rettigheder, national sikkerhed eller offentlig orden. Barnets ret til at søge, modtage og videregive information.

Artikel 14 – Frihed for tanke, samvittighed og religion

Barnets ret til frit at bestemme og praktisere sin tro. Statens forpligtelse til at respektere undervisning i denne tro.

Artikel 15 – Foreningsfrihed

Barnets ret til frit at tilslutte sig eller medvirke til oprettelse af foreninger, med mindre dette krænker andres rettigheder eller nationale og offentlige hensyn.

Artikel 16 – Beskyttelse af privatlivet

Barnets ret til beskyttelse mod vilkårlig eller ulovlig indblanding i sit privatliv, herunder brevhemmelighed.

Artikel 17 – Mediernes rolle

Statens forpligtelse til at sikre barnet adgang til informationer fra et bredt udsnit af såvel nationale som internationale kilder.

Artikel 18 – Børneopdragelse

Statens forpligtelse til at sikre, at barnets forældre eller værge har hovedansvaret for barnets opdragelse. Statens forpligtelse til at vejlede og hjælpe med denne opgave.

Artikel 19 – Beskyttelse mod mishandling

Statens forpligtelse til at beskytte barnet mod alle former for mishandling, begået af forældre eller andre, og til at forebygge alle former for mishandling og at afhjælpe deres virkninger, når de er sket.

Artikel 20 – Forældreløse børn

Statens forpligtelse til at sørge for særlig beskyttelse af børn, der har mistet deres forældre og familie, og til at sikre alternativ pleje eller eventuelt adoption.

Artikel 21 – Adoption

Statens forpligtelse til at sikre, at adoption kun tillades, når det er til barnets bedste.

Artikel 22 – Flygtningebørn

Statens forpligtelse til at sørge for særlig beskyttelse af børn, som er flygtninge, eller som søger flygtningestatus, og til at samarbejde med ansvarlige organisationer om beskyttelse og hjælp af flygtningebørn.

Artikel 23 – Handicappede børn

Det handicappede barn har ret til at modtage den bedste form for hjælp, omsorg og oplæring for sikre barnet størst mulig selvtilid og mulighed for at leve et indholdsrigt og aktivt liv.

Artikel 24 – Sundhed

Barnets ret til at opnå den højest mulige grad af sundhed og at have adgang til sundhedsydelse og lægehjælp med særlig vægt på forebyggende sundhedspleje. Statens forpligtelse til at nedbringe børnedødeligheden og til at arbejde for afskaffelse af traditionelle skikke, der kan skade barnets sundhed.

Artikel 25 – Periodisk kontrol af børn på institution

Statens forpligtelse til regelmæssigt at vurdere forholdene for børn, der er anbragt i pleje- eller behandlingsøjemed.

Artikel 26 – Social sikkerhed

Barnets ret til at nyde godt af social sikkerhed.

Artikel 27 – Levestandard

Barnets ret til en levestandard, der sikrer en fysisk, psykisk, moralsk og åndelig udvikling. Forældrenes primære ansvar for at tilvejebringe denne og statens forpligtelse til at hjælpe.

Artikel 28 – Undervisning

Barnets ret til undervisning og statens pligt til at sikre, at grundskoleundervisningen er obligatorisk og gratis for alle børn, og at skolens disciplin er menneskeværdig.

Artikel 29 – Undervisningens målsætning

Samfundets ansvar for at sikre, at undervisningen er med til at udvikle barnets personlighed og evner, at den forbereder barnet til et aktivt liv som voksen, fremmer respekten for menneskerettighederne og udvikler respekt for barnets egne kulturelle og nationale værdier.

Artikel 30 – Minoriteter

Beskyttelse af børns ret til at leve i overensstemmelse med deres egen kultur og til at praktisere deres egen religion og deres eget sprog i lande, hvor de tilhører etniske, religiøse eller sproglige mindretal.

Artikel 31 – Hvile og fritid

Barnets ret til hvile, fritid og deltagelse i kulturelle og kreative aktiviteter.

Artikel 32 – Børnearbejde

Statens forpligtelse til at beskytte børn mod at beskæftige sig med arbejde, der udgør en trussel mod deres helbred, undervisning og udvikling, og til at fastsætte en mindstealder for børns arbejde og en sikring af arbejdsforholdene.

Artikel 33 – Narkotikamisbrug

Barnets ret til beskyttelse mod brug af narkotiske midler og mod at blive inddraget i produktion eller distribution af sådanne midler.

Artikel 34 – Seksuel udnyttelse

Barnets ret til beskyttelse mod seksuel udnyttelse og mishandling, herunder prostitution og medvirken til pornografi.

Artikel 35 – Handel med og bortførelse af børn

Statens forpligtelse til med alle midler at forhindre bortførelse af og handel med børn.

Artikel 36 – Andre former for udnyttelse

Barnets ret til beskyttelse mod alle former for udnyttelse.

Artikel 37 – Tortur og straf

Statens forpligtelse over for børn, som er arresteret eller tilbageholdt. Forbud mod tortur, grusom eller nedværdigende behandling, dødsstraf og livsvarigt fængsel. Barnets ret til juridisk bistand og en menneskeværdig behandling under fængsling. Frihedsberøvede børn skal holdes adskilt fra voksne og have ret til at opretholde forbindelse med deres familie.

Artikel 38 – Væbnede konflikter

Statens forpligtelse til at overholde internationale aftaler om krigsførelse, herunder at sikre, at børn under 15 år ikke deltager i kamphandlinger samt at begrænse rekrutteringen af 15-18-årige til de væbnede styrker. Overholdelse af princippet om, at alle børn, som er berørt af væbnede konflikter, skal nyde godt af beskyttelse og pleje.

Artikel 39 – Rehabiliterende pleje

Statens forpligtelse til at sikre, at børn, der har været udsat for forsømmelse, mishandling eller udnyttelse, får den mest hensigtsmæssige behandling, så de kan integreres i samfundet igen.

Artikel 40 – Behandling i retssager

Det sigtede barns ret til at bevise sin uskyld, til retshjælp og til retfærdig, retslig behandling. Statens forpligtelse til at tage særlige hensyn til unge lovovertrædere, herunder til fastsættelse af en minimumsalder for strafbare forhold. Sanktioner mod børn skal bygge på rehabilitering i stedet for straf.

Artikel 41 – Til barnets bedste

Intet i konventionen skal modvirke nationale eller internationale love, der er gunstigere for virkeliggørelsen af barnets rettigheder.

Artikel 42 – Offentlighedens kendskab til konventionen

Statens forpligtelse til at gøre indholdet af denne konvention almindeligt kendt i offentligheden, blandt både voksne og børn.

Artikel 43 – Nedsættelse af en komite om barnets rettigheder

FN vælger en ekspertkomite til internationalt at følge deltagernes gennemførelse af konventionen.

Artikel 44-45 – Statens forpligtelse til at rapportere til komitéen

Kontrol med opfyldelsen af konventionens hensigter.

Artikel 46-54

Underskrift, ratifikation, ikrafttræden og andre tekniske forhold vedrørende konventionen.

11. Børnerådets børnesyn

Børnerådets børnesyn

Børnerådet har til opgave at tale børnenes sag med udgangspunkt i Børnekonventionen og dens hovedprincipper – kaldet de tre P'er:

Protection – børn er en sårbar gruppe, som har krav på særlig beskyttelse.

Provision – børn har krav på særlig omsorg og interessevaretagelse.

Participation – børn er samfundsborgere med selvstændige rettigheder.

Børnerådet fremhæver desuden to af de såkaldte *portalartikler* i sit arbejde:

Artikel 3: Samfundet skal sikre barnets tarv, når der træffes beslutninger.

Artikel 12: Barnet har ret til at blive hørt i alle forhold, der vedrører det.

På den baggrund formulerer Børnerådet sit børnesyn i disse fem principper:

- Børn er medborgere i samfundet med borgeres rettigheder.
Alle børn og unge skal opleve, at de hører til og kan gøre en forskel.
- Børn er kompetente aktører i samfundslivet og eksperter i eget liv.
Børn og unges viden og erfaringer skal inddrages i alle relevante beslutningsprocesser i samspil med professionel faglighed og voksnes erfaringer.
- Børns modenhed og evner udvikles gennem barndommen.
Børn og unges med- og selvbestemmelse skal øges, i takt med at deres modenhed og evner udvikles.
- Børn har krav på omsorg og beskyttelse for at kunne udvikles og trives.
Staten er forpligtet til at vedtage særlige regler, der beskytter børn og unge.
- Børn har rettigheder, der er uafhængige af forældrenes rettigheder og interesser.
Børn og unge skal kende deres rettigheder og sikres mulighed for at gøre dem gældende.

Børnerådets børnesyn gives konkret betydning i rådets praktiske virksomhed på følgende måde:

- Børnerådets aktiviteter er forankret i undersøgelser af børns egne artikulerede oplevelser, holdninger og ønsker.
- Rådet forsøger at sætte sig i barnets sted og at forstå, hvordan det opleves at være barn i den konkrete situation, og inddrager dette i sit arbejde.
- Rådet inddrager professionelles opfattelse af barnets bedste, belyst ved omhyggelig, eksplicit og kritisk brug af den aktuelt bedste viden.

Index

A

Absolutte rettigheder / 40

Afværgepligt / 65

Alder / 19, 23, 34, 42, 43, 47, 55, 56, 57, 74, 82, 92, 93, 97, 98, 101, 103, 104, 105, 110, 113, 114, 116, 117, 118, 122, 123, 136, 142, 147, 148, 151, 157, 158, 160, 161, 164, 165, 197, 198

Ambassadør / 11, 36, 81, 103, 151, 163, 169, 177, 178, 180, 181

Analyse / 9, 23, 24, 32, 50, 73, 74, 88, 101, 107, 108, 109, 110, 113, 161, 203

Anerkende / 6, 15, 20, 21, 22, 23, 27, 36, 88, 89, 90, 93, 132, 144, 202

Anonymitet / 39, 45, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 66, 93, 104, 171, 181

Antal deltagere / 73, 137, 139, 141, 142, 144, 149

B

Baggrundsspørgsmål / 104, 105

Barndomsforskning / 16, 20, 21

Barnets bedste / 19, 20, 41, 43, 44, 176

Beskyttelse af oplysninger / 45, 50, 51, 54, 73

Beslutningstager / 11, 28, 34, 54, 70, 90, 122, 124, 133, 157, 169, 170, 176, 177, 178, 179, 180, 194, 197, 201, 202

Betydningsvidde / 106

Billeder / 54, 82, 88, 96, 97, 113, 114, 118, 121, 125, 129, 147, 148, 149, 170, 171, 172, 181, 192, 193

Bortfald / 74, 104, 109

Brainstorm / 94, 102, 103, 132, 147, 148, 198

Børnekonvention / 6, 10, 11, 19, 33, 35, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 55, 169

Børneperspektiv / 7, 9, 16, 18, 19, 24, 26, 31, 47, 66, 88, 90, 122, 150, 158, 163, 164

Børnerådets Børne- og Ungepanel / 102

Børnerådets inddragelsesmodel / 130

Børnesyn / 6, 7, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 28, 33, 34, 35, 41, 190

C

Casebaseret interview / 93

D

Dagsorden / 82, 88, 95, 125, 126, 127, 131, 158, 194, 195

Dannelsesrationale / 28

Dataindsamling / 74, 103, 161
Datatilsynet / 47, 48, 50
Deltagelsesstige / 29
Den Europæiske Menneskerettighedskonvention / 45
Dilemma- eller casebaseret øvelse / 142
Distribution / 164, 165

E

Effektivitetsrationale / 27
Ekspertgruppe / 14, 34, 72, 82, 121, 122, 123, 124, 125, 130, 135, 139, 141, 142, 144, 147,
148, 159, 175, 176, 181, 203
Ekspertrolle / 83, 121
Eksplorativt interview / 98, 101, 102, 103, 104, 116
Eksponering / 36, 169, 170, 171, 174, 176, 178
Elevråd / 4, 28, 31, 32, 50, 54, 70, 194, 195, 196
Empowerment-rationale / 27, 28
Etik / 15, 34, 35, 36, 69, 81, 170
Etisk rationale / 27
Evaluering / 18, 127, 181, 197

F

Facilitator / 37, 52, 124, 130, 132, 133, 135, 138, 140, 143, 147, 148, 172, 177, 180
Faktuelle spørgsmål / 105
Feedback / 7, 34, 127, 151, 159, 160, 161, 162, 164, 175
Flodmetafor / 136, 137
FN's Børnekomité / 40, 42, 44
Folkeskolelovens formålsparagraf / 28
Forberedelse / 11, 66, 69, 80, 81, 82, 83, 155, 171, 172, 175, 176, 177, 178, 180, 181, 193,
194, 197, 203
Forberedende research / 11, 69, 70
Forplejning / 121, 129, 179, 193
Fortrolighed / 39, 50, 51, 52, 53, 54, 65, 66, 122, 124
Forældreansvarslov / 27
Fotointerview / 96, 97
Fremtidsværksted / 132, 133
Følelseskort / 148, 149
Følgegruppe / 7, 70
Følsomme emner / 84, 96, 101, 158, 162, 163

G

Gatekeeper / 56, 69, 75, 76, 80, 157, 158, 165

Generalprøve / 108, 181
Gruppeinterview / 51, 93, 94, 98, 173, 192
Gruppesammensætning / 52, 123

H

Historieinterview / 94
Holdningsspørgsmål / 105

I

Icebreaker / 124, 131
Idémølle / 143, 144
Ikke-diskrimination / 41, 43
Illustration / 113, 114, 115, 151, 210
Indikator / 106
Indledende analyse / 109
Indledende interview / 98, 102, 103, 104, 107, 109, 110, 116
Informationsmøde / 66, 79, 80, 81, 208
Interviewguide / 11, 88, 89, 91, 92, 94, 96, 97, 104, 109
Introtæst / 104

J

Ja/nej-spørgsmål / 115
Juridiske aspekter / 10, 39

K

Kommunikation / 11, 81, 92, 113, 125, 155, 156, 157, 158, 170, 178, 202
Kommunikationsaktivitet / 170
Kommunikative udfordringer / 71
Kritikfase / 132
Kvalitativ undersøgelse / 51, 74, 75
Kvalitativt interview / 46, 88, 89, 90, 98, 101, 102, 110, 113
Kvantitativ undersøgelse / 73, 98
Kvantitativt interview / 88, 89
Kønsfordeling / 123

L

Lovgivning / 6, 10, 27, 32, 34, 41, 42, 45, 50, 52, 54, 56, 57, 90, 122, 190
Lyd / 92, 96, 113, 114, 116, 161

M

Magt / 17, 20, 22, 23, 24, 88, 95, 142, 177

Medbestemmelse / 17, 29, 91
Medier / 11, 23, 32, 34, 98, 116, 150, 162, 165, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 176, 180, 181
Minibørnepanel / 31, 103, 116, 118
Modenhed / 19, 22, 23, 34, 36, 42, 55, 57, 58, 75, 116, 123, 157, 164, 172
Motivation / 15, 26, 27, 28, 79, 82, 104, 115, 202
Multiple choice / 115
Målgruppe / 8, 9, 11, 27, 34, 36, 42, 54, 70, 71, 76, 81, 91, 92, 94, 102, 103, 109, 113, 114,
117, 122, 123, 124, 130, 131, 135, 136, 147, 148, 150, 156, 164, 165, 177, 186, 189, 191,
192, 194, 197, 198, 201, 202

N

National strategi / 201

O

Omgivelser / 23, 37, 62, 130, 131
Onlineplatform / 87, 150
Operationalisering / 106
Opfølgende interview / 98, 103, 109, 110, 117
Opfølgning / 36, 83, 84, 163, 174, 175, 176, 190
Oplysningsmateriale / 155, 164, 165

P

Panel / 31, 43, 73, 74, 75, 102, 103, 104, 116, 118, 160, 161, 162
Pause / 63, 126, 131
Persondataloven / 45, 46, 49, 50, 51, 53, 54, 60, 64
Personfølsom / 47, 54, 55, 56, 57, 58, 65, 73
Personhenførbare / 54, 58
Personoplysninger / 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 60, 66, 73
Pilottest / 107, 108, 109, 159
Politianmeldelse / 11, 53, 62, 65
Politik / 11, 42, 43, 85, 194, 197, 199, 201
Population / 73, 74, 109
Presse / 127, 165, 169, 170, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 202
Privatliv / 45, 46, 49, 50, 225
Procesøvelse / 34, 87, 124, 126, 127, 135, 136, 144, 147, 149

R

Randomisere / 73
Rekruttering / 11, 36, 59, 69, 72, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 123, 155
Relationscirkel / 140, 141
Repræsentativitet / 72, 73, 74, 109, 178

Retsstilling / 39, 40, 43
Retssubjekt / 41, 44
Rettighedshæfte / 165

S

Samtykke / 34, 36, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 75, 77, 78, 79, 81, 84, 157, 158, 159, 171, 172
Samværsregler / 126
Semistruktureret interview / 89
Serviceloven / 60, 61, 62
Sonderende interview / 98, 102, 118
Sparring / 7, 8, 10, 21, 34, 35, 36, 69, 70, 71, 158, 190
Spørgeskema / 34, 43, 46, 50, 51, 56, 57, 72, 73, 74, 79, 82, 83, 87, 88, 89, 91, 98, 101-110, 113-118, 151, 155, 158, 159, 160, 161
Stikprøve / 73, 74, 103, 109
Svarfrist / 117
Svarkategori / 89, 108, 113, 114, 115, 118
Svarmulighed / 89, 105, 107, 108, 114, 115
Svarnøgle / 105, 106, 107, 108
Svarprocent / 109
Sårbarhed / 22, 23, 36

T

Talende spørgeskema / 34, 43, 113, 114, 115, 116
Tavshedspligt / 52, 53
Tegne-interview / 96
Tidslinje / 137, 138, 139
Tilbage melding / 36, 51, 150, 151, 155, 159, 160, 161, 162, 163, 164
Tilfældighed / 73
Trykt materiale / 164

U

Uddybende interview / 101
Udviklingspsykologi / 16, 18, 19, 20, 24
Udvælgelse / 11, 36, 69, 72, 73, 75, 80, 81, 123, 177, 198
Underretning / 11, 36, 39, 50, 52, 53, 60-66
Utopifase / 132

V

Validitet / 103, 106, 109
Varighed / 92, 122, 130, 137, 139, 141, 142, 148, 149, 198

Vidensrationale / 26
Virkeliggørelsesfase / 132, 133
Vægte data / 74
Værdispringsregel / 65

W

Walk and talk-interview / 92, 95
Webbaseret materiale / 164
Workshop / 46, 56, 57, 63, 81, 87, 129, 130, 131, 132, 135, 147, 157, 161, 186, 187

HÅNDBOG I BØRNEINDDRAGELSE

© Børnerådet 2016

1. udgave, 1. oplag
ISBN: 978-87-90946-36-4

Redaktion

Anna Eistrup, Trine Krab Nyby,
Stine Lindberg og Søren Gade Hansen,
Børnerådets sekretariat

Tekst

Børnerådets sekretariat

Omslag, grafisk tilrettelægning og illustrationer

Peter Waldorph

Foto

Jeppé Carlsen (s. 12-13, 67,
111, 119, 183, 204-205)
Lizette Kabré (s. 2-3, 85, 99,
145, 166-167)

Tryk

Rosendahls

Børnerådet

Vesterbrogade 35A
1620 København V

Håndbogen er finansieret af

VELUX FONDEN

Børn har ret til at blive hørt og til at sige deres mening. Det står skrevet i Børnekonventionen og i flere danske lovgivninger. Det handler både om at lytte til og inddrage barnet i den enkelte sag, men også om at inddrage børn og unge som repræsentanter for en større børnegruppe. Denne håndbog fra Børnerådet er en håndsrækning til alle, der til daglig arbejder med børn og unge eller med de forhold, der har betydning for børn og unges liv – og som gerne vil arbejde ambitiøst med inddragelse.

Det kan være, du er skolelærer eller pædagog og skal planlægge et trivselsforløb; sygeplejerske, der gerne vil inddrage børn i at organisere børneafdelingens hverdag; kommunal eller privat konsulent, som skal drive et byudviklingsprojekt, som byens unge skal være ambassadører for; eller bevillingsgiver i en fond, der skal træffe beslutning om, hvilken ungeindsats, der skal støttes. Bogen præsenterer Børnerådets bud på, hvordan man praktiserer god inddragelse. Den indeholder både grundlæggende perspektiver på, hvorfor man overhovedet bør inddrage, overvejelser over og hands on-metoder til, hvordan man arbejder kvalificeret med børneinddragelse og formidler børnenes stemme i medierne.

Børnerådet

Håndbogen er finansieret af

VELUX FONDEN

